

สมุนไพรร ในพระไตรปิฎก

ดร.อุษา กลิ่นหอม

สมุนไพรรักษาโรคไต

โดย ดร.อุษา กลิ่นหอม

สมุนไพรในพระไตรปิฎก

ผู้เขียน ดร.อุษา กลิ่นหอม

บรรณาธิการ นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์

พิมพ์ครั้งแรก กันยายน 2567

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

อุษา กลิ่นหอม.

สมุนไพรในพระไตรปิฎก.-- นนทบุรี : มูลนิธิส่งเสริมการแพทย์แผนไทย
และการแพทย์ทางเลือก, 2567.

232 หน้า.

1. การแพทย์แผนโบราณ -- ไทย. I. ชื่อเรื่อง.

615.321

ISBN 978-616-94333-1-6

ประสานงานการผลิต วรพงษ์ เวชมาลีนนท์

รูปเล่ม บุศรินทร์ อังศกุลชัย

ปก อรทัย กุศลรุ่งรัตน์

พิสูจน์อักษร อลงกรณ์ วินัยกุลพงศ์

องค์กรสนับสนุน กองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

จัดพิมพ์โดย

มูลนิธิส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

โครงการพัฒนาพิพิธภัณฑ์การสาธารณสุขและการแพทย์ไทย

ให้เป็นพิพิธภัณฑ์แห่งชาติด้านการแพทย์แผนไทย

88/22 ถ.ติวานนท์ ต.ตลาดขวัญ อ.เมืองนนทบุรี จ.นนทบุรี 11000

โทร. 0-2591-7807 เว็บไซต์: <https://ftam.org>

สมุนไพรในพระไตรปิฎก

โดย ดร.อุษา กลิ่นหอม

บทสรุปผู้บริหาร

องค์ความรู้เรื่อง “สมุนไพรในพระไตรปิฎก” มีคุณค่าและความสำคัญต่อการอนุรักษ์ เก็บรักษา พัฒนามรดกทางภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยของประเทศอย่างยิ่ง เป็นแหล่งสำคัญในการเรียนรู้ และศึกษา ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย เพื่อใช้ในการดูแลสุขภาพของประชาชนไทยและมนุษยชาติ รวมทั้งเป็นแหล่ง ข้อมูลสำหรับนักศึกษาและนักวิจัยในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและพัฒนา บุคลากรด้านการแพทย์แผนไทย **โครงการพัฒนาพิพิธภัณฑ์การสาธารณสุขและการแพทย์ไทยให้เป็นพิพิธภัณฑ์แห่งชาติด้านการแพทย์แผนไทย** ดำเนินการโดย มูลนิธิส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ร่วมกับ กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก และได้รับการสนับสนุนทุนในการดำเนินงานจากกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย เห็นว่า มีความจำเป็นที่จะต้องจัดการความรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์ความรู้/เนื้อหา/ประเด็น ที่เกี่ยวกับสมุนไพรในพระไตรปิฎก เพื่อนำมาเก็บรวบรวม เป็นคลังวัตถุดิบ และนำมาเผยแพร่โดยการจัดแสดงเป็นนิทรรศการหมุนเวียนของพิพิธภัณฑ์การสาธารณสุขและการแพทย์ไทย มูลนิธิส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกจึงได้มอบหมาย ให้ **ดร.อุษา กลิ่นหอม** ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสมุนไพร ปัจจุบันดำรงตำแหน่งข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม และ นายกสภาคมเครือข่ายการแพทย์พื้นบ้านและสุขภาพวิถีไท ดำเนินการจัดการความรู้ เรื่อง “สมุนไพรในพระไตรปิฎก” โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับ “สมุนไพรในพระไตรปิฎก” จากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจำนวน 45 เล่ม พระไตรปิฎก ฉบับหลวง และเอกสาร/หนังสือวิชาการที่เกี่ยวข้อง
2. จัดการความรู้ “สมุนไพรในพระไตรปิฎก” โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดทำบทความวิชาการเรื่อง “สมุนไพรในพระไตรปิฎก” เพื่อจัดทำเป็นคลังวัตถุดิบ และบทความวิชาการเพื่อเผยแพร่
3. เสนอเนื้อหา รูปแบบ ในการนำองค์ความรู้ “สมุนไพรในพระไตรปิฎก” มาจัดแสดงและเพื่อการศึกษาโดยนำเสนอเป็นนิทรรศการหมุนเวียนของพิพิธภัณฑ์การสาธารณสุขและการแพทย์ไทย

วิธีดำเนินงานจะเริ่มต้นด้วยการสืบค้นหารายชื่อพรรณไม้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง 2 ฉบับ แล้วนำมาเทียบชื่อวิทยาศาสตร์เบื้องต้นจากฐานข้อมูลรายชื่อพรรณไม้เมืองไทย ของกรมป่าไม้

(<https://www.dnp.go.th/botany/dictindex.html>) ชื่อวิทยาศาสตร์ที่ได้นำมาสอบทานให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน โดยการใช้ฐานข้อมูล Plants of the World (<https://powo.science.kew.org/>)

ในกรณีที่ชื่อสมุนไพรเป็นชื่อภาษาบาลี จะใช้การค้นหาชื่อและวิเคราะห์ความน่าจะเป็นจากเอกสาร 3 รายการ คือ Mitra (1985), Comba (2016) และ Dhammika (2018) และ จากฐานข้อมูลภาษาบาลี 2 ฐานข้อมูล คือ Wisdom Library (<https://www.wisdomlib.org/>) และ Sutta Central: Early Buddhist texts, translations, and parallels (<https://suttacentral.net/>)

ผลการศึกษาสมุนไพรที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้งฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและฉบับหลวงพบว่า

1. ในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ทั้ง 2 ฉบับ (ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและฉบับหลวง) มีการกล่าวถึง **พันธุ์ไม้ทั้งสิ้น 311 รายการ** สามารถสืบค้นและวิเคราะห์ได้ 303 รายการ สามารถระบุชื่อวิทยาศาสตร์ของพันธุ์ไม้ทั้งสิ้นจำนวน 418 ชนิด ไม่สามารถระบุชนิดได้ จำนวน 8 รายการ

2. พบ**พันธุ์ไม้ในพระไตรปิฎกจำนวน 70 ชนิด** มีการปลูกอยู่ใน “สวนสมุนไพรเทวะเวสม์รมณีย์” พิพิธภัณฑ์การสาธารณสุขและการแพทย์ไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

3. ในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยมีการกล่าวถึงพันธุ์ไม้ต่างๆ ใน 4 ลักษณะ คือ (1) กล่าวถึงระบบนิเวศ/บรรยายธรรมชาติ (2) กล่าวถึงพันธุ์ไม้ที่เป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน (3) กล่าวถึงพันธุ์ไม้ในลักษณะเปรียบเปรย/อุปมาอุปไมย และ (4) กล่าวถึงพันธุ์ไม้ในลักษณะเป็นยา/สมุนไพร

4. มีสมุนไพรในพระไตรปิฎกแต่ไม่ปรากฏในพื้นที่ของประเทศไทย หรือไม่ใช่พันธุ์พื้นเมืองของอินเดีย แต่นำเข้ามาปลูกในอินเดีย ตามฐานข้อมูลของสวนพฤกษศาสตร์หลวง เมืองคิว (Royal Botanic Kew Gardens) จำนวน 114 ชนิด

5. ในพระไตรปิฎก ฉบับหลวง และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการกล่าวถึงพันธุ์ไม้แตกต่างกัน จำนวน 46 รายการ จึงควรมีการชำระสะสางให้ตรงกันเพื่อประโยชน์ในการศึกษาเรียนรู้

6. นอกจากนี้ มีพันธุ์ไม้ 2 ชนิดที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยมีความเข้าใจคลาดเคลื่อน คือ ต้นสาละที่อยู่ในพุทธประวัติคือ **ต้นสาละอินเดีย** ไม่ใช่**สาละลังกา** ซึ่งเป็นพืชที่มีถิ่นกำเนิดในอเมริกาใต้ กับต้นตาลของอินเดียที่บ้านนางสุชาดานั้นเป็นต้นปาล์ม มีชื่อเรียกในไทยว่า “อินทผลัมไทย” แต่บางที่เรียกว่า “ตาลแขก” ไม่ใช่ต้นตาลแบบของไทย

การจัดการความรู้เรื่อง “**สมุนไพรในพระไตรปิฎก**” ครั้งนี้เป็นการปูพื้นฐานในการศึกษาสมุนไพรในพระไตรปิฎกเชิงลึกต่อไป ตั้งแต่ การชำระสะสางรายชื่อสมุนไพรในพระไตรปิฎก ฉบับหลวงและฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ตรงกัน การเผยแพร่ความรู้ การศึกษาวิจัย การใช้สมุนไพรในพระไตรปิฎกเพื่อประโยชน์ในการดูแลสุขภาพของพุทธศาสนิกชนและประชาชนทั่วไป

คำนำ

โดยที่การแพทย์แผนไทยมีรากฐานเชื่อมโยงแนบแน่นกับพระพุทธศาสนา จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีประโยชน์ ที่จะให้เข้าใจรากฐานที่มาของการแพทย์แผนไทยในคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนา. น่ายินดีที่ ดร.อุษา กลิ่นหอม ผู้ที่มีความรักและความรู้ในเรื่องสมุนไพรอย่างลึกซึ้ง ได้กรุณารับศึกษาและจัดทำรายงานเรื่อง “สมุนไพรในพระไตรปิฎก” ภายใต้โครงการพัฒนาพิพิธภัณฑ์การสาธารณสุขและการแพทย์ไทย ให้เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติด้านการแพทย์แผนไทย โดยได้ศึกษาและเขียนออกมาได้อย่างดียิ่ง.

ดร.อุษา ได้ทำการศึกษาเรื่องนี้อย่างเป็นระบบ ตามขอบของนักวิชาการคุณภาพสูง โดยมีกรอบทบทวนวรรณกรรมอย่างรอบด้านทั้งของต่างประเทศและของไทย รวม 19 รายการ. เอกสารสำคัญที่นำมาศึกษาก็เลือกพระไตรปิฎก 2 ฉบับ คือ ฉบับหลวง และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งน่าจะเพียงพอและเหมาะสมแล้วสำหรับการศึกษานี้. ทั้งนี้ เพราะเอกสารทั้ง 2 ชุด ต่างมีเนื้อหาถึงชุดละ 45 เล่ม จึงเป็นงานที่ต้องใช้ความเพียรพยายามอย่างมาก สำหรับผู้ศึกษาซึ่งอยู่ในปัจจุบัณแล้ว. ดร.อุษา ได้นำผลการศึกษาจากพระคัมภีร์ทั้ง 2 ฉบับ มาประมวล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ ออกมาเป็นตารางที่ทรงคุณค่าจำนวนรวมทั้งสิ้นถึง 12 ตาราง แต่ละตารางล้วนมีประโยชน์อย่างยิ่ง. ตัวอย่างเช่น ตารางที่ 2.1 เป็นรายการพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก รวม 311 รายการ โดยแจกแจงเป็นส่วนที่สืบทอดและวิเคราะห์ได้ 303 รายการ สามารถระบุชื่อวิทยาศาสตร์ของพันธุ์ไม้ได้ 418 ชนิด ไม่สามารถระบุชนิดได้ 8 รายการ. ข้อมูลที่นำเสนอในตาราง ตั้งต้นด้วยชื่อสมุนไพรแต่ละชนิดในพระไตรปิฎก ตามด้วย “ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญ และชื่อท้องถิ่น” “ชื่อวิทยาศาสตร์” “ลักษณะพืช และชื่อวงศ์ของสมุนไพรนั้นๆ” การนำเสนอได้เรียงตามลำดับอักษร ตามชื่อของสมุนไพรที่สืบทอดได้ทั้ง 311 รายการ ทำให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างสะดวก. ส่วนรายชื่อพันธุ์ไม้ในพระไตรปิฎกที่ไม่สามารถจำแนกชนิดได้ จำนวน 8 ชนิด อยู่ในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.3 เป็นพันธุ์ไม้สมุนไพรที่ปรากฏในพระไตรปิฎกที่มีอยู่ใน “สวนสมุนไพรเทวะเวสม์ธรรมณีย์” ในกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 70 ชนิด ข้อมูลนี้ย่อมมีประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้สนใจในวงการแพทย์แผนไทย ที่จะเข้าไปศึกษาในสวนแห่งนี้ รวมทั้งการพิจารณาปลูกเพิ่มทั้งในสวนแห่งนี้ หรือในที่อื่นๆ ต่อไป ตารางที่ 2.4 เป็นรายชื่อพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในเอกสารของสากล คือ Dhammika (2018) จำนวน 300 ชนิด ฯลฯ

เอกสารฉบับนี้ จึงเป็น “ซุมทรัพย์” ความรู้เรื่องสมุนไพรที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย 2 ฉบับ ที่มีการศึกษาทั้งอย่างกว้างขวางและลุ่มลึก. ตอนท้ายยังมี “เกร็ดความรู้” ที่น่าสนใจ เรื่อง “ต้นสาละ” และ “ตาลแขก” ที่บริเวณบ้านนางสุชาดา. นับเป็นความรู้ที่คนไทยโดยเฉพาะพุทธศาสนิกควรรู้เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง.

ขอขอบคุณ ดร.อุษา กลิ่นหอม และนายแพทย์ประพจน์ เกตุรากาศ ที่ตั้งใจใช้ความรู้และความวิริยะอุตสาหะทำงานชิ้นนี้ออกมาได้เป็นอย่างดี. ขอขอบคุณกองทุนคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยที่ให้การสนับสนุนการศึกษานี้. เชื่อว่าเอกสารนี้จะเป็นประโยชน์ทั้งแก่การพัฒนาพิพิธภัณฑ์การแพทย์แผนไทยแห่งชาติ และการพัฒนาการแพทย์แผนไทย เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวไทย และชาวโลกได้พอสมควร.

ด้วยความรักและปรารถนาดี

นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์

ประธานมูลนิธิส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

วิสาขบูชา พ.ศ. 2566

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร	(4)
คำนำ	(6)
สารบัญ	
บทนำ	1
บทที่ 1 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	5
1.1 พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย	5
1.2 เอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง	7
บทที่ 2 สมุนไพรมะเร็งที่ปรากฏในพระไตรปิฎก	15
2.1 พันธุ์ไม้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก	15
2.2 พันธุ์ไม้สมุนไพรมะเร็งที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจำนวน 70 ชนิด มีอยู่ใน “สวนสมุนไพรมะเร็งเวสรมณี”	105
2.3 พันธุ์ไม้ในพระไตรปิฎกจากการศึกษาเอกสารต่างประเทศ	124
2.4 พันธุ์ไม้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่ไม่ปรากฏในพื้นที่ของประเทศไทย	155
2.5 การศึกษาเปรียบเทียบในเอกสารทั้ง 4 รายการ	188
2.6 การวิเคราะห์พระไตรปิฎกทั้ง 2 ฉบับ (ฉบับหลวงและฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	191
2.7 การเปรียบเทียบกับเอกสารจากอินเดีย 2 รายการ	194
2.8 การกล่าวถึงพันธุ์ไม้ต่างๆ ในพระไตรปิฎกเป็นไปใน 4 ลักษณะ	194
2.9 พันธุ์ไม้ที่เป็นยาหรือสมุนไพรมะเร็งที่กล่าวในพระไตรปิฎก	197
2.10 พันธุ์ไม้ในพระไตรปิฎกที่พุทธศาสนิกชนควรเข้าใจให้ถูกต้อง	215
บทที่ 3 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	218
บรรณานุกรม	219

สารบัญตาราง

ตาราง 2.1	รายชื่อพันธุ์ไม้สมุนไพรในพระไตรปิฎก ฉบับหลวง (หมายเลข 1) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (หมายเลข 2) และที่พบในสวนสมุนไพรเทวะเวสม์รมณีย์ (หมายเลข 3) พิพิธภัณฑสถานธรรมชาติวิทยาและพิพิธภัณฑ์ไทย กรมการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกจากการสำรวจในปี พ.ศ. 2565	16
ตาราง 2.2	รายชื่อพันธุ์ไม้ในพระไตรปิฎกที่ไม่สามารถจัดจำแนกชนิดได้	104
ตาราง 2.3	รายชื่อสมุนไพรในพระไตรปิฎกที่มีปรากฏใน “สวนสมุนไพรเทวะเวสม์รมณีย์”	106
ตาราง 2.4	รายชื่อพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในเอกสารของ Dhammika (2018)	124
ตาราง 2.5	รายชื่อสมุนไพรในพระไตรปิฎกที่ศึกษาโดย Comba (2016)	140
ตาราง 2.6	รายชื่อพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในเอกสารของ Mitra (1985)	142
ตาราง 2.7	รายชื่อสมุนไพรที่ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่ไม่ปรากฏในพื้นที่ของ ประเทศอินเดีย หรือมีข้อมูลว่าไม่ใช่พันธุ์พื้นเมืองของอินเดีย	156
ตาราง 2.8	รายชื่อพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในเอกสารตั้งแต่ 3 รายการขึ้นไป หมายเลข 1 พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย หมายเลข 2 เอกสารของ Dhammika (2018) หมายเลข 3 เอกสารของ Comba (2016) หมายเลข 4 เอกสารของ Mitra (1985)	188
ตาราง 2.9	รายชื่อสมุนไพรที่แตกต่างกันระหว่างพระไตรปิฎก ฉบับหลวงกับพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	191
ตาราง 2.10	รายชื่ออย่างไม้ที่เป็นเภสัช จากพืชและสัตว์	198
ตาราง 2.11	รายชื่อสมุนไพรที่ใช้ทำน้ำฝาด	201
ตาราง 2.12	รายชื่อใบไม้สมุนไพรที่ใช้ในการรมด้วยใบไม้	205

สารบัญแผนภาพ

ภาพ ก.	แสดงแผนภาพขั้นตอนในการดำเนินงานศึกษาสมุนไพรในพระไตรปิฎก	3
ภาพ ข.	เอกสารที่ใช้ในการศึกษาสมุนไพรในพระไตรปิฎก	4

บทนำ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ร่วมกับ มูลนิธิส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก จัดทำ “โครงการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและพิพิธภัณฑ์ไทยให้เป็นพิพิธภัณฑสถานด้านการแพทย์แผนไทย” ซึ่งเป็นโครงการต่อเนื่องระยะที่หนึ่ง เป็นเวลา 3 ปี (พ.ศ. 2565-2567) โดยได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ พิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและพิพิธภัณฑ์ไทยเป็นพิพิธภัณฑสถานที่ทำหน้าที่สำคัญในการอนุรักษ์ เก็บรักษา มรดกทางภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยของประเทศ และเป็นแหล่งสำคัญในการเรียนรู้และศึกษาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย เพื่อใช้ในการดูแลสุขภาพของประชาชนไทยและมนุษยชาติ รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับนักศึกษาและผู้วิจัยในการศึกษาวิจัย เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและพัฒนาบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทย

โครงการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและพิพิธภัณฑ์ไทยให้เป็นพิพิธภัณฑสถานด้านการแพทย์แผนไทย มีกิจกรรมสำคัญ คือ “การจัดการความรู้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์กรความรู้/เนื้อหา/ประเด็น เพื่อนำมาจัดแสดงและเพื่อการศึกษา โดยนำเสนอเป็นนิทรรศการหมุนเวียน ปีละ 2 เรื่อง”

ในการนี้ มูลนิธิส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกเห็นว่า องค์กรความรู้เรื่อง “สมุนไพรในพระไตรปิฎก” เป็นเรื่องที่มีความสำคัญและคุณค่าต่อการอนุรักษ์ เก็บรักษา มรดกทางภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยของประเทศ และเป็นแหล่งสำคัญในการเรียนรู้และศึกษาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย เพื่อใช้ในการดูแลสุขภาพของประชาชนไทยและมนุษยชาติ รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับนักศึกษาและผู้วิจัยในการศึกษาวิจัย เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและพัฒนาบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทย จึงมอบหมายให้ **ดร.อุษา กลิ่นหอม** ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสมุนไพร ปัจจุบันดำรงตำแหน่งข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และ นายกสมาคมเครือข่ายการแพทย์พื้นบ้านและสุขภาพวิถีไท ดำเนินการจัดการความรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์กรความรู้/เนื้อหา/ประเด็นเรื่อง “สมุนไพรในพระไตรปิฎก” เพื่อนำมาเก็บรวบรวมเป็นคลังวัตถุดิบ และนำมาเผยแพร่โดยการจัดแสดงเป็นนิทรรศการหมุนเวียนของพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและพิพิธภัณฑ์ไทย

1. วัตถุประสงค์

- 1.1 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับ “สมุนไพรในพระไตรปิฎก” จากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจำนวน 45 เล่ม พระไตรปิฎก ฉบับหลวง และเอกสาร/หนังสือวิชาการที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 จัดการความรู้ “สมุนไพรในพระไตรปิฎก” โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดทำบทความวิชาการเรื่อง “สมุนไพรในพระไตรปิฎก” เพื่อจัดทำเป็นคลังวัตถุดิบดิจิทัล และบทความวิชาการเพื่อเผยแพร่
- 1.3 เสนอเนื้อหา รูปแบบ ในการนำองค์ความรู้ “สมุนไพรในพระไตรปิฎก” มาจัดแสดงและเพื่อการศึกษาโดยนำเสนอเป็นนิทรรศการหมุนเวียนของพิพิธภัณฑ์การสาธารณสุขและการแพทย์ไทย

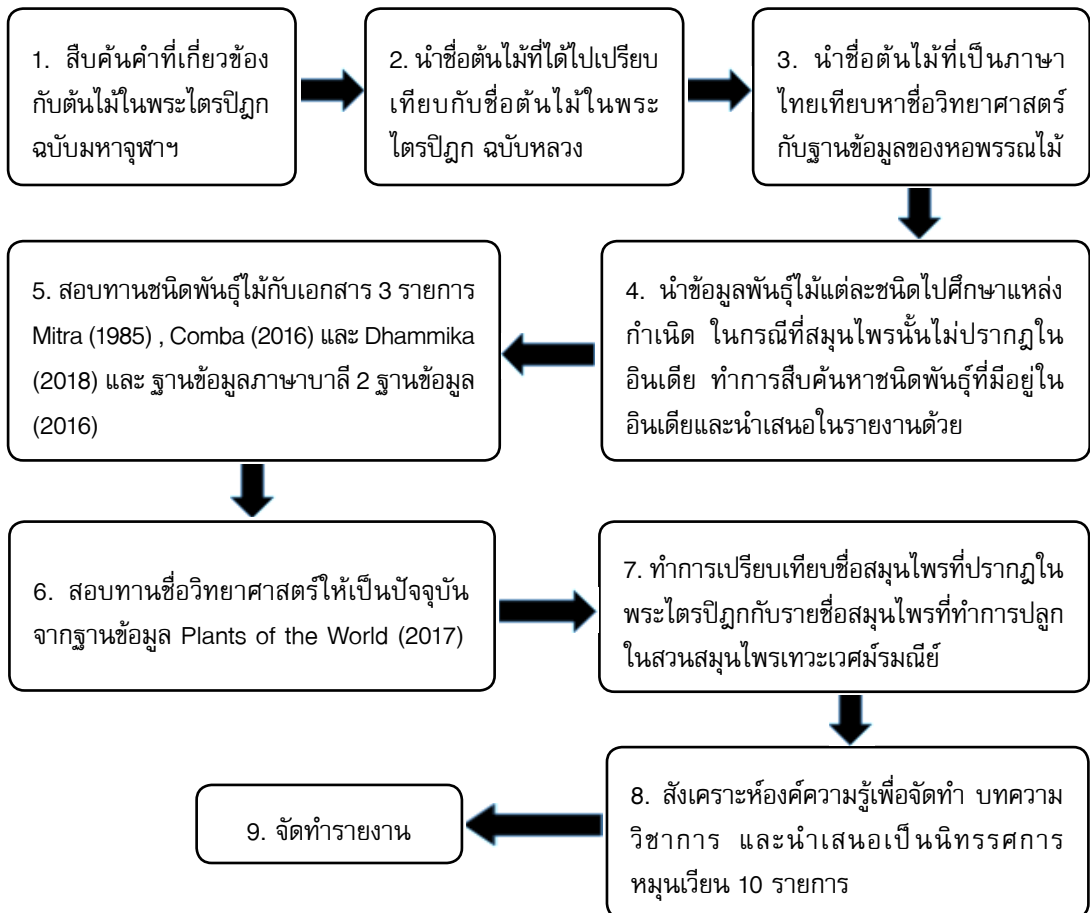
2. วิธีการ

- 2.1 ทบทวนพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้ง 45 เล่มเป็นหลัก และเทียบกับพระไตรปิฎก ฉบับหลวง
- 2.2 ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งในรูปแบบหนังสือ เอกสารอิเล็กทรอนิกส์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรในพระไตรปิฎก
- 2.3 ทำการคัดเลือกชื่อพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในวรรณกรรม เมื่อมีปัญหาเรื่องชื่อของพันธุ์ไม้แต่ละชนิดได้นำไปเปรียบเทียบกับพระไตรปิฎก ฉบับหลวง เมื่อได้รายชื่อสมุนไพรที่เป็นภาษาไทยแล้วนำรายชื่อภาษาไทยเปรียบเทียบกับชื่อวิทยาศาสตร์จากฐานข้อมูลของหอพรรณไม้ (<https://www.dnp.go.th/botany/dictindex.html>)
- 2.4 ดำเนินการสอบทานชื่อวิทยาศาสตร์ที่เป็นปัจจุบันและแหล่งกำเนิดของสมุนไพรจากฐานข้อมูลของ Plants of the World (<https://powo.science.kew.org/>)
- 2.5 สอบทานจากเอกสารต่างประเทศ 3 รายการ คือ
 - 2.5.1 *A Critical Appraisal of Ayurvedic Material in Buddhist Literature, with Special Reference to Tripitaka* โดย Jyotir Mitra (1985)
 - 2.5.2 *The Bodhi Tree and Other Plants in the Pāli Tripitaka* โดย Antonella Serena Comba (2016)
 - 2.5.3 *Nature and the Environment in Early Buddhism* โดย S. Dhammika (2018)
- 2.6 ในกรณีที่เป็นภาษาบาลี ทำการสืบค้นจากฐานข้อมูล 2 ฐาน คือ Wisdom Library (<https://www.wisdomlib.org/>) และ SuttaCentral: Early Buddhist texts, translations, and parallels (<https://suttacentral.net/>)

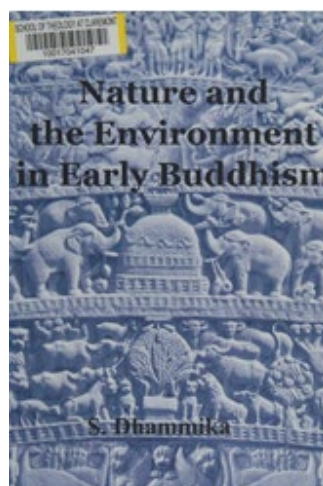
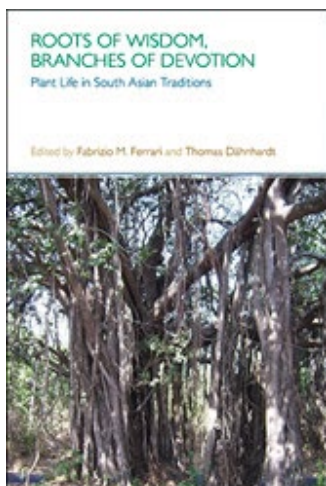
- 2.7 เนื่องจากเหตุการณ์ที่บันทึกในพระไตรปิฎกเกิดขึ้นในอินเดีย ดังนั้น ในกรณีที่สมุนไพรมันที่ได้ชื่อวิทยาศาสตร์มาแล้วไม่พบการกระจายในอินเดีย ได้ทำการสืบค้นชนิดอื่นในสกุลนั้นๆ จากฐานข้อมูลของ สวนพฤกษศาสตร์หลวง เมืองคิว (<https://powo.science.kew.org/>) เพื่อนำเสนอไว้ในรายงานให้เป็นทางเลือกเพื่อใช้ในการศึกษาขั้นต่อไป
- 2.8 ทำการคัดเลือกสมุนไพรมันและการปรากฏของสมุนไพรมัน เพื่อใช้เป็นกรณีศึกษา จำนวน 10 รายการ
- 2.9 ทำการเปรียบเทียบชนิดพันธุ์ของพืชที่ปรากฏในพระไตรปิฎกกับสมุนไพรมันที่ปลูกอยู่ในสวนท้าวเวสสุวรรณณีนี
- 2.10 จัดทำรายงานเสนอต่อ มูลนิธิส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ขั้นตอนในการดำเนินงานสรุปเป็นแผนภูมิ (ภาพ ก.) ได้ดังนี้

ภาพ ก. แสดงแผนภูมิขั้นตอนในการดำเนินงานศึกษาสมุนไพรมันในพระไตรปิฎก

ภาพ ข. เอกสารที่ใช้ในการศึกษาสมุนไพรในพระไตรปิฎก

บทที่ 1

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1.1 พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย

ในประเทศไทย พระไตรปิฎกที่ใช้เป็นหลัก 2 ฉบับ คือ **ฉบับหลวง** และ **พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย** แบ่งออกเป็น 45 เล่ม ซึ่งเป็นหมายเลขเท่ากับจำนวนพรรษาของพระพุทธเจ้า และแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

- 1.1.1 เล่ม 1–8 ว่าด้วย **พระวินัยปิฎก** เป็นการประมวลกฎ ข้อบังคับ เกี่ยวกับความประพฤติของเหล่าพระสงฆ์ ทั้งภิกษุและภิกษุณี
- 1.1.2 เล่ม 9–33 ว่าด้วย **พระสุตตันตปิฎก** เป็นที่รวมของพระพุทธพจน์ที่เกี่ยวกับเทศนาธรรม ซึ่งประกอบด้วย เนื้อหาสาระ บุคคล เหตุการณ์ สถานที่ ตลอดจนบทประพันธ์ ชาดก หรือเรื่องราวอดีตชาติของพระโคตมพุทธเจ้า
- 1.1.3 เล่ม 34–45 ว่าด้วย **พระอภิธรรม** ประมวลหลักธรรมและคำอธิบายที่เป็นหลักวิชาล้วนๆ ไม่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์และบุคคล

(1) นิยาม

พระไตรปิฎก มาจากคำ 3 คำ คือ **พระ ไตร** และ **ปิฎก**

พระ หมายถึง สิ่ง ที่เคารพบูชา

ไตร หมายถึง 3

ปิฎก หมายถึง ตะกร้า

เมื่อนำมารวมกันหมายถึง สิ่งที่เคารพ 3 ส่วนหรือ 3 หมวด คือ

1. **พระวินัยปิฎก** ว่าด้วย วินัยหรือศีลของภิกษุ ภิกษุณี
2. **พระสุตตันตปิฎก** ว่าด้วย พระธรรมเทศนาทั่วไป
3. **พระอภิธรรมปิฎก** ว่าด้วย ธรรมล้วนๆ หรือธรรมสำคัญ

(2) ความสำคัญ

พระไตรปิฎกมีความสำคัญ ดังนี้

1. เป็นเอกสารที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
2. เป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าเอาไว้ให้พุทธศาสนิกชนได้ใช้ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธองค์

เนื่องจากในช่วงที่พระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ บรรดาคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ยังไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ต่อมา พระมหากัสสปะได้รวบรวมพระอรหันต์ 500 รูป มาร่วมกันทบทวนคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เรียกกิจกรรมครั้งนี้ว่า การสังคายนาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าครั้งที่ 1 จนเมื่อระยะเวลาผ่านไปถึง 100 ปี จึงได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกในครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 ในการสังคายนา ครั้งที่ 3 นี้เองที่ได้มีการแบ่งคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าออกเป็น 3 หมวด เรียกว่า “พระไตรปิฎก” ประกอบด้วย พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ยังเป็นลักษณะการถ่ายทอดแบบปากต่อปาก จนเมื่อ พ.ศ. 450 ซึ่งถือว่าเป็นการสังคายนาครั้งที่ 5 ทางศรีลังกาได้มีการบันทึกหรือจารึกด้วยอักษรสิงหล หลังจากนั้นก็มีมีการแปลภาษาต่างๆ ของแต่ละชาติที่สืบทอดพระไตรปิฎก แม้ประเทศไทยก็ได้พระไตรปิฎกมาจากประเทศศรีลังกา แต่มาในรูปของภาษาบาลี

ในปัจจุบัน พระไตรปิฎกที่ใช้ในการศึกษามี 4 ฉบับ (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2542) คือ

1. ฉบับโรมัน ของสมาคมบาลีปกรณ์
2. ฉบับสิงหล ของประเทศศรีลังกา
3. ฉบับพม่า ของประเทศพม่า
4. ฉบับสยาม ที่ถือกันว่าถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด

เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2542) กล่าวว่า พระไตรปิฎก หมายถึงคัมภีร์ในศาสนาพุทธโดยรวม ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 3 สารบบ ได้แก่

1. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ใช้ในนิกายเถรวาท
2. พระไตรปิฎกภาษาจีน ใช้ในนิกายมหายาน
3. พระไตรปิฎกภาษาทิเบต ใช้ในศาสนาพุทธแบบทิเบต

1.2 เอกสารและตำราที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 *A Critical Appraisal of Ayurvedic Material in Buddhist Literature, with Special Reference to Tripitaka* โดย Jyotir Mitra (1985)

Mitra, J. (1985) ได้ทำการศึกษาสมุนไพรรักษาพืชวัตถุ สัตว์วัตถุและธาตุวัตถุ ที่อยู่ในตำรายาของอายุรเวทเปรียบเทียบกับสมุนไพรรักษาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พบว่ามีรายการที่เกี่ยวข้องกับพันธุ์ไม้ จำนวน 435 รายการ สามารถจัดจำแนกชื่อวิทยาศาสตร์ได้ 248 ชนิด และยังไม่สามารถจัดจำแนกชื่อวิทยาศาสตร์ได้อีก 90 ชนิด และอีก 97 คำที่คาดว่าจะกล่าวถึงพืช แต่ไม่แน่ใจว่าเป็นพืชชนิดใด เอกสารนี้ได้แบ่งหมวดการนำเสนอไว้ดังนี้

หมวดที่ 1 แบ่งออกเป็น 7 บท ประกอบด้วย

(1) พื้นฐานของอายุรเวท (2) ทฤษฎีของปัญจมหาภูตะ (Pañcamahābhūta) และตรีโทษ (Tridoṣa) (3) กายวิภาคและสรีรวิทยา (4) สุขอนามัย (5) อาหารและเครื่องดื่ม (6) ฝันและลางบอกเหตุ (Omen) (7) ชนิดของอาการและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง

หมวดที่ 2 แบ่งออกเป็น 4 บท ประกอบด้วย

(1) สมุนไพรรักษาการจัดจำแนก (2) สัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ (3) พืชวิทยา (4) นิติศาสตร์การแพทย์ (Medical Jurisprudence)

หมวดที่ 3 แบ่งออกเป็น 4 บท ประกอบด้วย

(1) ยาที่ใช้ภายใน (2) โรคและการรักษา (3) วิธีการกำจัดพิษ (Pañcakarma Therapy) (4) การรักษาโรคที่เกิดจากผู้มีอำนาจพิเศษ/การบำบัดทางจิต (Bhūtaśāstra and Ātharvaṇa Therapy)

หมวดที่ 4 แบ่งออกเป็น 2 บท ประกอบด้วย

(1) กุมารเวชศาสตร์ (Paediatrics; Dārakatikicchā) (2) นรีเวชวิทยา (Gynaecology)

หมวดที่ 5 แบ่งออกเป็น 5 บท ประกอบด้วย

(1) ความสำเร็จในการผ่าตัด (2) โรคที่เกี่ยวข้องกับการผ่าตัดและการรักษา (3) หมอซิวกและความสำเร็จในการผ่าตัด (Jivaka and his Medico-Surgical Achievements) (4) การผ่าตัดแบบพิเศษ (5) ข้อห้ามของการผ่าตัด

1.2.2 *The Bodhi Tree and Other Plants in the Pāli Tripitaka* โดย Antonella Serena Comba (2016)

Comba, A. S. (2016) ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตของพระภิกษุกับต้นไม้ชนิดต่างๆ พระพุทธองค์เชื่อว่า พืชก็มีชีวิตเหมือนสัตว์ชนิดต่างๆ ดังนั้น การตัดต้นไม้หรือ

การทำลายเมล็ดก็ถือว่าเป็นการตัดชีวิต จึงเป็นเรื่องที่ถือว่าอาบัติ การใช้ประโยชน์จากพืชต้องมีเหตุผลความจำเป็นเช่น การใช้เป็นสมุนไพร เนื่องจากเนื้อความในพระไตรปิฎกเริ่มจากการถ่ายทอดแบบปากต่อปาก การสังคายนาต่อๆ มาอาจมีการเพิ่มเติมตามคณะของผู้ดำเนินการและตามสิ่งแวดล้อมของสถานที่ที่ดำเนินงาน แต่ต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่า ต้นโพธิ์น่าจะเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาพุทธ ในความเห็นของ Comba กล่าวว่าต้นไม้ที่ยอมรับได้ในพระไตรปิฎกมีเพียง 37 ชนิด

1.2.3 *Nature and the Environment in Early Buddhism* โดย S. Dhammika (2018)

Dhammika (2018) ได้ตีพิมพ์หนังสือชื่อ *Nature and the Environment in Early Buddhism* ซึ่งได้กล่าวถึงระบบนิเวศที่ควรจะเป็นในยุคสมัยที่พระพุทธเจ้าดำรงพระชนม์ชีพอยู่ เพื่อใช้เป็นตัวกำหนดพืชพรรณที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ได้ทำการอธิบายชื่อพืชและสัตว์ที่เป็นภาษาบาลีเป็นชื่อท้องถิ่นและชื่อวิทยาศาสตร์ พบชื่อพืชในภาษาบาลี จำนวน 300 ชื่อ ไม่สามารถจัดจำแนกได้ว่าเป็นพืชชนิดใด จำนวน 84 รายชื่อ และพบว่า มีการนำพันธุ์ไม้ในพระไตรปิฎกมาใช้เป็นยา 32 ตำรับ

1.2.4 Varier, M. R. R. (2020)

ได้ทำการศึกษาระบบการแพทย์ในอินเดีย พบว่า หลักการของอายุรเวทน่าจะมีการพัฒนามาจากพุทธอาราม เพราะมีหลักฐานจากเสาหินหลักที่ 2 ของพระเจ้าอโศกแห่งราชวงศ์โมริยะ ได้กล่าวถึงการศึกษาทางการแพทย์ในศาสนาพุทธ จากการสังเกตร่างกายที่เน่าเปื่อยร่วมกับความรู้ด้านกายวิภาคของสัตว์ที่รวบรวมมาจากร้านขายเนื้อ ช่วยให้พระภิกษุสงฆ์ในยุคแรกๆ พัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างภายในและภายนอกของร่างกายมนุษย์ การประมวลความรู้ทางการแพทย์ที่เก่าแก่ที่สุดในอินเดียอาจอยู่ในงานบัญญัติทางพุทธศาสนา วัตถุประสงค์และบริการทางการแพทย์ของพระภิกษุ ซึ่งอาจเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ความรู้และการปฏิบัติทางการแพทย์ไปยังภูมิภาคนอกอนุทวีป

1.2.5 Wallace V. A. (2018)

กล่าวว่า พระไตรปิฎกฉบับบาลีแสดงให้เห็นว่าชาวพุทธอินเดียไม่เพียงคุ้นเคยกับอายุรเวทแบบคลาสสิกของยุคพระเวทตอนปลายเท่านั้น แต่ยังคงคุ้นเคยกับอรรถเวทและข้อความที่เก่าแก่ที่สุดที่นำหน้าการเรียงเรียงของอรรถเวทสังหิตา มาจัดเป็นหมวดหมู่และแหล่งข้อมูลภาษาบาลีที่ไม่เป็นที่ยอมรับบางฉบับมีเรื่องราวความรู้ทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับโรค ยารักษาโรค แนวทางการบริโภคอาหาร การรักษาด้วยสมุนไพรและการผ่าตัด และ

ความเจ็บป่วยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและการปฏิบัติของพระภิกษุ ซึ่งพบมากที่สุด ได้แก่ โรคทางเดินอาหาร ปัญหาทางเดินอาหารและโรคเกี่ยวกับผิวหนัง แหล่งข้อมูลเหล่านี้ยังมีข้อมูลเกี่ยวกับการฝึกอบรมทางการแพทย์ สถานพยาบาล และผู้ดูแล ความรู้เรื่องยาในวรรณคดีบาลีเป็นการผสมผสานระหว่างการแพทย์แผนโบราณและการแพทย์แผนโบราณของอายุรเวท ในประเพณีทางพุทธศาสนาของอินเดียทั้งหมด ความรู้เรื่องการป้องกันโรค การรักษาสุขภาพที่ดี และการมีอายุยืนยาวนั้นสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับแนวคิดทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับคุณค่าและความหายากของชีวิตมนุษย์ และเน้นย้ำถึงความสำคัญของสุขภาพสำหรับการปฏิบัติทางพุทธศาสนา ยาที่ดีที่สุดคือพระพุทธรูปและแพทย์ที่ดีที่สุดคือพระพุทธเจ้า ในพระบาลีวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าเองทำหน้าที่เป็นแพทย์ วินิจฉัยและสั่งการรักษา แม้ว่าพระองค์เองจะเจ็บป่วยและเจ็บปวดทางร่างกายในบางครั้ง ประเพณีมหายานและวัชรยานของอินเดียยังยอมรับพระพุทธเจ้าว่าเป็นแพทย์ในรูปแบบพระโภษะชัยคุรุ (Bhaiṣajyaguru) เป็นพระพุทธเจ้าที่พบเฉพาะในนิกายมหายาน ไม่พบในฝ่ายเถรวาท พระนามของท่านหมายถึงพระตถาคตเจ้าผู้เป็นบรมครูแห่งยารักษาโรค นอกจากนี้ ยังพบพระพุทธเจ้าในรูปแบบของพระอมิตาภพุทธะ (Amitābha) เป็นพระธยานิพุทธะที่ประทับในแดนสุขาวดี ซึ่งเป็นพุทธเกษตรแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก พระองค์มีรูปร่างเป็นสีแดง หน้าตักกลมมากในนิกายสุขาวดี ควบคู่กับพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์หรือเจ้าแม่กวนอิม แต่ไม่เป็นที่ยอมรับในนิกายเถรวาท เพราะไม่มีกล่าวถึงในพระไตรปิฎกภาษาบาลี และอายุรพุทธ (Āyurbuddha) หรือที่เรียกว่าอายุรเวท เป็นการศึกษาและปฏิบัติให้มีชีวิตยืนยาว นอกจากนี้ ยังมีพระโพธิสัตว์หลายองค์ในฐานะผู้รักษา และได้ออกแบบแนวทางการให้ข้อคิดทางวิญญาณ พิธีกรรม และการทำสมาธิที่เกี่ยวข้องกับแพทย์เหล่านี้ ผู้รักษาอีกคนหนึ่งซึ่งได้รับความสนใจจากแหล่งข้อมูลทางพุทธศาสนาหลายแห่งตั้งแต่ยุคแรกเริ่มของบาลีวินัยคือ ชิวก “ราชาแห่งแพทย์” ซึ่งเป็นที่รู้จักจากทักษะการวินิจฉัยและการผ่าตัดที่ยอดเยี่ยม การจำแนกประเภทโรคต่างๆ ตั้งแต่ 35 และ 49 ถึง 404 มีที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤตหลายแหล่ง แม้ว่าแหล่งข้อมูลที่ไม่เป็นที่ยอมรับ ในภาษาบาลีบางแหล่งมีรายการสาเหตุของความเจ็บป่วยทั้งแปดที่แตกต่างกัน ซึ่งรวมถึง กรรม แหล่งข้อมูลภาษาสันสกฤตบางแหล่ง เช่น อัมมจักกัปปวัตตนสูตร (Garbhāvakraṅti Sūtra) กล่าวถึงหนอนในร่างกาย 80,000 ตัวว่าเป็นสาเหตุของความเจ็บป่วยของมนุษย์ ประเพณีทางพุทธศาสนาที่สำคัญของอินเดียทั้งหมดยอมรับสิ่งชั่วร้ายต่างๆ อย่างเท่าเทียมกันว่า เป็นสาเหตุภายนอกของความเจ็บป่วยและเสนอวิธีการที่หลากหลายในการบำบัดความทุกข์ที่เกิดจากสิ่งเหล่านั้น ในประเพณีต้นตระกูลของชาวพุทธในอินเดีย ซึ่งมีเพียงมนุษย์ที่เป็นตัวเป็นตนเท่านั้นที่สามารถฝึกต้นตระกูลได้ ความสำคัญของการรักษาสุขภาพและการมีชีวิตที่ยืนยาวกลายเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เนื่องจากการปฏิบัติแบบต้นตระกูลแบบโยคะต่างๆ มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดที่สุดกับระบบทางสรีรวิทยาและพลังปราณที่ละเอียดอ่อน ลักษณะทางสรีรวิทยาของความเจ็บป่วยจึงได้รับการตรวจสอบ เช่นเดียวกับสูตรยาและ

การรักษาทางการแพทย์ที่สอดคล้องกับอายุรเวท แต่บทความต้นตอและต้นตอ-การแพทย์ ยังให้ความสนใจอย่างมากกับการเตรียมการและการใช้สารเล่นแร่แปรธาตุ ความรู้เกี่ยวกับภพาวตของยันตระและมาณณะ การแสดงพิธีกรรม การทำนายโหราศาสตร์ และการใช้มนต์ป้องกันและการรักษาและธารณีเป็นวิธีการรักษาตามปกติ ในเรื่องนี้ การฝึกอบรมทางการแพทย์ของผู้รักษาที่มีอารมณ์ฉุนเฉียวครอบคลุมแง่มุมต่างๆ ของความรู้ที่มีอารมณ์ฉุนเฉียว ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า “พระพุทธเจ้าคือนายแพทย์ ส่วนธรรมคือยา” (The Buddha Śākyamuni as a Physician and the Dharma as Medicine)

1.2.6 ซิสค์, เค็นเน็ธ จี. (Zyak, Kenneth G.) (2552)

ได้ทำการศึกษาวิวัฒนาการการแพทย์ดั้งเดิมของอินเดีย ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของพุทธศาสนากับระบบการแพทย์ในพุทธอารามที่ได้แสดงให้เห็นว่า การแพทย์ดั้งเดิมมีพัฒนาการมาตั้งแต่นานแล้ว และได้มีการนำมาปรับใช้ในหมู่พระสงฆ์ โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้นำ จนลักษณะการแพทย์นี้ได้แพร่ขยายออกไปยังพื้นที่ต่างๆ ในเอกสารนี้ยังได้กล่าวถึงตำรายาในพุทธอารามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาตให้มีการใช้ได้ โดยเฉพาะชนิดของสมุนไพรที่ได้จากพืชและสัตว์ รวมทั้งการรักษาโรค เช่นแผลพุพองขนาดใหญ่ โรคฝีเข้า โรคตา โรคเกี่ยวกับศีรษะ โรคลม การแก้อาการสันเท้าแตก การลดบวม การรักษาพิษงู อาหารไม่ย่อย โรคดีซ่าน โรคผิวหนัง เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการรักษาโรคต่างๆ ของหมอสี่วกโกมารภักจ์และได้แสดงรายชื่อสมุนไพรที่มีการใช้ในระบบการแพทย์ดั้งเดิมไว้จำนวน 118 ชนิด สามารถระบุชื่อวิทยาศาสตร์ได้ 80 ชนิด ไม่สามารถจำแนกชื่อวิทยาศาสตร์ได้ 38 ชนิด

1.2.7 จันทรา บริกส์ และพระมหาจิววัฒน์ กนตวณฺโณ (2565)

ทำการศึกษาเรื่องการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎก ผลจากการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องแพทยศาสตร์ในระบบปัจจุบันกับการแพทย์ในพระไตรปิฎก มีความแตกต่างกัน โดยการแพทย์ในพระไตรปิฎกเน้นเรื่องจิตก่อนเรื่องกาย ซึ่งสอดคล้องกับการแพทย์แผนไทย แต่ขัดแย้งกับการแพทย์แผนปัจจุบันที่มีความคิดว่า ร่างกายและจิตใจเป็นคนละส่วนกัน

1.2.8 พรศรี บุญสายบัว (2563)

การรักษาโรคของพระพุทธเจ้า พบว่า มีโรคและสาเหตุการเกิดโรคนอกและภายใน โดยพระพุทธเจ้าได้นำยาจากพืช ยาสมุนไพรที่ได้จากพืชพันธุ์ไม้ต่างๆ ยาสมุนไพรจากสัตว์ สัตว์ที่เกิดมาตามธรรมชาตินานาชนิด หมอยาสมุนไพรโบราณได้นำเอาส่วนต่างๆ ของร่างกายและอวัยวะต่างๆ ของสัตว์ ยาสมุนไพรจากแร่ธาตุ ได้แก่ แร่ธาตุต่างๆ ที่เกิด

ขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือสิ่งประกอบขึ้นจากแร่ธาตุที่ทำนํามาใช้เป็นยารักษาโรคโดยมี 2 จำพวกคือ จำพวกสลายง่าย ธาตุวัตถุที่ละลายง่ายแตกหักง่าย และสลายตัวอยู่แล้วตามกฎของธรรมชาติ เช่น เกลือต่างๆ กำมะถันเหลือง กำมะถันแดง จุนสี ดินประสิ่ว ดีเกลือ ดินปลวก ดินสอพอง สารหนู น้ำปูนใส น้ำส้มสายชู สารส้ม หรดาลกสิบทอง น้ำประสานดีบุก ดินถ่าน เป็นต้น จำพวกสลายตัวยาก คือ ธาตุวัตถุที่มีความแข็งแรง มีการจับตัวกันแน่น มีความทนทานมาก เป็นวัตถุที่ทำให้แตกและสลายตัวยาก เช่น เงิน ทองคำ ทองแดง ทองเหลือง ทองสัมฤทธิ์ บัลลังก์ ศิลา ศิลาหยอน หินปะการัง ขบวนการรักษานั้น เมื่อวินิจฉัยโรคแล้วว่าสาเหตุเกิดจากอะไร ต่อมาก็ศึกษาสรรพคุณของยาที่ได้มานั้นว่ามีสรรพคุณอย่างไร ก็จัดให้รับประทานหรือทาตามจำนวนและขนาดที่ต้องการ โรคก็จะหายได้ นอกจากนี้ ยังมีวิธีการรักษาด้วยการผ่าตัด เช่น ผ่าตัดฝี ตัดเนื้องอก

1.2.9 เสนาะ ขาวขำ (2558)

รายงานว่ามีสมุนไพรอยู่หลายชนิด การใช้สมุนไพรแต่ละชนิดก็มีข้อกำหนดและเงื่อนไขที่แตกต่างกันออกไป เพื่อความเหมาะสมในแนวทางของตน สมุนไพรที่มีสรรพคุณที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละชนิด จึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษาค้นคว้าการใช้สมุนไพรทั้งหลายดังกล่าวเพื่อความถูกต้องและปลอดภัย สำหรับการรับประทานสมุนไพรตามพืชมานุษยศาสตร์ส่วนใหญ่จะไม่บอกว่าเป็นสมุนไพรใดมีสรรพคุณแก่โรคอะไร ขนาดและการใช้ยาสมุนไพรที่ไม่ได้บอกว่าเป็นยาจำนวนเท่าไร กินก่อนหรือหลังอาหาร จะมีก็เพียงส่วนน้อย เช่น กระเทียมแก่ โรคลม เสียตท้องเป็นต้น สำหรับการรับประทานสมุนไพรในแนวทางสาธารณสุขมูลฐานจะต้องบอกขนาดและวิธีการใช้ยาแต่ละตัวพร้อมทั้งรายละเอียดในการใช้ยาทุกขั้นตอน สำหรับการรับประทานสมุนไพรตามพืชมานุษยศาสตร์เพื่อความแตกต่างอีกเช่นเดียวกัน กล่าวคือ สมุนไพรตามพืชมานุษยศาสตร์ใช้แก้หามุสมกับยาตัวอื่นได้ แต่งานสาธารณสุขมูลฐานนั้นให้ใช้เป็นสมุนไพรเดี่ยว แนวทางการใช้สมุนไพรที่พบบ่อยมี 11 ชนิด คือ 1. ชิง 2. กระเทียม 3. กะเพรา 4. ดีปลี 5. ข่า 6. แห้วหมู 7. เมงลัก 8. บอระเพ็ด 9. สะเดา 10. มะขามป้อม 11. ขมิ้น สมุนไพรดังกล่าวจะเน้นการรักษาโรคให้หายเช่นเดียวกัน อาณิสงส์ที่ได้จากการใช้สมุนไพรทั้งสองแนวทางดังกล่าวแล้วข้างต้น ยังก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านอื่นอีกมากมาย สำหรับมนุษยชาติ เช่น 1. ความปลอดภัย 2. ประหยัด 3. เหมาะสำหรับผู้ที่อยู่ห่างไกล 4. ไม่ต้องกลัวปัญหาขาดแคลนยา 5. เป็นพืชเศรษฐกิจ เป็นต้น

1.2.10 พระครูสมุห์วรวิทย์ ฝาสู่โก และคณะ (2561)

รายงานผลจากการวิจัยพบว่า กระบวนการกายภาพบำบัดเชิงพุทธด้วยธรรมโอสธตามแนวของ วัดช้างเผือก วัดลาดเป้ง และวัดท่าไชหลง มีขั้นตอนการใช้สมุนไพร การสอบถาม

คนป่วยเกี่ยวกับสุขภาพที่ต้องการบำบัด การปรุ้งยาขึ้นอยู่กับลักษณะของโรค และวิธีการใช้สมุนไพรบำบัดมีทั้งรมควัน อบ ต้มอาบ ต้มดื่ม และใช้ทาภายนอก โดยยึดถือแนวปฏิบัติตามพระไตรปิฎก คือ ใช้ธรรมกับโอสถในการรักษาควบคู่ไปด้วยกัน

1.2.11 อุทัย สุตสฺสข (2552)

จัดพิมพ์เอกสารเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการสาธารณสุขในพระไตรปิฎก: บูรณาการสู่สุขภาพดี ซีวีมีสฺสข ได้กล่าวถึงความเป็นมา ความหมายและความสำคัญของพระไตรปิฎก ความสำคัญและหลักการของการสาธารณสุข หลักการและวิธีการสาธารณสุขตามแนวลัทธิขบถที่มาจากพระปาติโมกข์ ความหมายของคัพทวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับสาธารณสุขในพระไตรปิฎก คำสอนของพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับเรื่องพลานามัย และสาธารณสุข การรักษาพยาบาลภิกษุใช้ในสมัยพุทธกาลและชีวประวัติของหมอชวกโกมารภักจการฉันทยาคุโรคระบาด 5 ชนิดในสมัยพุทธกาล การใช้สมุนไพรในการรักษาพยาบาลภิกษุอาพาธในสมัยพุทธกาล และการรักษาในปัจจุบัน การบริโภคปัจจัย 4 การบริหารร่างกายและการพักผ่อน จริยธรรมของผู้รักษาพยาบาล พุทธธรรมที่เกื้อกูลให้ผู้ประพฤติปฏิบัติมีสุขภาพสมบูรณ์ สภาวะสุขภาพของพระภิกษุ-สามเณรในประเทศไทยเปรียบเทียบกับประชาชนทั่วไป ข้อเสนอแนะนโยบายการพัฒนาสุขภาพของพระภิกษุ-สามเณรในบริบทของแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ และการผสมผสานหลักพุทธธรรมเข้ากับบริการสุขภาพ: มิติใหม่การสร้างเสริมสุขภาพดีซีวีมีสฺสขของสังคมไทย

1.2.12 วิโรจน์ นาคชาติรี (2561)

ทำการศึกษาวิธีการรักษาโรคทางกายจากพระไตรปิฎก พบว่า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุใช้สมุนไพรในการรักษาความเจ็บป่วยหลากหลายอาการ เช่น พระพุทธเจ้าตรัสถึงโทษของการไม่เคี้ยวไม้สีฟัน กรณีพระปิลินทวัจฉะอาพาธด้วยโรคลมแพทย์ต้องรักษาท่านด้วยน้ำมันผสมน้ำเมา (เหล้า) พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตยกเว้นให้ภิกษุสามารถฉันน้ำเมาได้ในฐานะที่เป็นยารักษาโรคเท่านั้น

1.2.13 ชบา อ่อนนาค (2564)

จากการศึกษาพบว่า ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ในพระวินัยให้พระสงฆ์ทำหน้าที่ช่วยเหลือพยาบาลต่อกันและกัน หากใครละเลยหรือไม่ปฏิบัติถือว่าเป็นอาบัติทุกกฏ เมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติต่อกันถือว่าเป็นจริยพันธทางสังคมสงฆ์ ที่จะต้องเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน โดยเสนอหลัก พรหมวิหารธรรม เป็นแกนกลางในการปฏิบัติต่อกันความพอใจ เมื่อได้เห็นผู้อื่นเจ็บไข้ ด้วยจิตที่มีเมตตา ก็อยากช่วยเหลือ แต่เมื่อช่วยเหลือผู้ป่วยจน

สุดความสามารถที่จะช่วยได้แล้ว ก็ต้องมีอุเบกขา ต้องวางใจในสภาพที่เป็นไป ดูแลรักษาต่อ
เท่าที่จะทำได้ เมื่อปฏิบัติตามนี้แล้วย่อมนำสันติภาพมาสู่องค์กรสงฆ์

1.2.14 พระครูสมุห์วริทธิ์ ฝาสู่โก และพระสุนทรกิจโกศล (2562)

พบการอธิบายคำสอนเรื่องทุกข์ และการดับทุกข์ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทผ่าน
เรื่องราวบุคคลต่าง ๆ ทั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสาวก สาวิกา อุบาสก อุบาสิกา และ
บุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้องด้วยพระพุทธเจ้าทั้งในชาติปัจจุบัน อดีตชาติ ซึ่งแบ่งศึกษาเป็นฝ่าย
บรรพชิต และคฤหัสถ์ แสดงให้เห็นกระบวนการเกิดทุกข์ สาเหตุแห่งความทุกข์ ทางดับทุกข์
และรูปแบบ แบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่การดับทุกข์ โดยกระบวนการแห่งทุกข์
และกระบวนการดับทุกข์เกี่ยวข้องอย่างชัดเจนกับหลักกรรมซึ่งเป็นหลักคำสอนที่เป็นหัวใจ
คำสอนพุทธศาสนาอย่างหนึ่งโดยมีภพภูมิเป็นที่โลดแล่นแสวงผลกรรมทั้งสุข ทุกข์ และสิ้น
ทั้งสุขทุกข์ เข้าสู่พระนิพพาน ทำให้เข้าใจคำสอนเรื่องทุกข์และการดับทุกข์ได้ง่ายขึ้น เพื่อการ
เข้าใจทุกข์ และกำจัดทุกข์เข้าสู่บรมสุขต่อไป

1.2.15 อุเทน วงศ์สถิตย (2558)

ในคัมภีร์จรกสัมหิตาได้กล่าวถึงโรค 205 โรค มีการใช้สมุนไพรรวม 336 ชนิด พบชื่อ
สมุนไพรมีเป็นภาษาไทย 232 ชนิด เป็นสมุนไพรมีมีการใช้ในตำราการแพทย์แผนไทย
จำนวน 82 ชนิด

1.2.16 พระมหาปองปริดา ปรีปญฺโญ (จำปาศรี) (2545)

ท่าการศึกษาธรรมชาติและสาเหตุของโรคทางกายและโรคทางใจ รวมทั้งศึกษาถึง
การรักษาและการป้องกันโรคดังกล่าว ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และอรรถกถา ผลการศึกษา
พบว่า พระพุทธศาสนาแบ่งโรคเป็น 2 ประเภท คือ โรคทางกายและโรคทางใจ ก. โรคทาง
กาย ได้แก่ โรคที่เกิดขึ้นกับร่างกาย สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1. โรคที่เกิดกับ
อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย แต่ไม่ได้ระบุชื่อโรคชัดเจน เช่น โรคทางตา โรคทางหู
โรคทางจมูก 2. โรคที่มีเพียงชื่อเท่านั้น แต่ไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการรักษาไว้ เช่น โรคหืด
โรคลมบ้าหมู โรคเบาหวาน 3. โรคที่ระบุชื่อและมีรายละเอียดเกี่ยวกับการรักษาไว้ชัดเจน
เช่น โรคหืด โรคท้องร่วง โรคจิตสติดวงทวาร โรคทางกายมีสาเหตุมาจากความไม่สมดุลของ
ธาตุ 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ความแปรปรวนของฤดูกาล การบริหารกาย
ไม่สม่ำเสมอ การถูกทำร้ายร่างกายหรือการได้รับอุบัติเหตุ กรรมวิบากในอดีตชาติและ
ปัจจุบันชาติ การถูกอมนุษย์เข้าสิง การถ่ายทอดทางพันธุกรรม การติดเชื่อ รวมทั้งความคิด
และอารมณ์ ข. โรคทางใจ ได้แก่ โรคที่เกิดจากการที่จิตใจของคนเราถูกครอบงำด้วยอนุสัย

หรืออัสวะอันเป็นกิเลสอย่างละเอียด ที่จมลึกอยู่ในจิตไร้สำนึก โดยเฉพาะราคนุสัย ปฏิกขนุสัย และอวิชขานุสัย เมื่อมีเหตุปัจจัยมากกระทบก็จะฟุ้งขึ้นมาเป็นกิเลสอย่างกลางที่ เรียกว่านิวรณ์ กิเลสชนิดนี้ทำให้จิตเศร้าหมอง ชุ่มมัว ชัดขวางการทำความดี และสุดท้าย อาจจะแสดงผลออกมาเป็นกิเลสอย่างหยาบ ได้แก่ การทำความชั่วทางกายและวาจา เช่น การทำร้ายผู้อื่น การลักขโมย การพูดคำหยาบ การเสพสุราและสารเสพติด เป็นต้น

1.2.17 ศศิธร เขมาภีร์ตัน (2548)

ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบพุทธวิธีการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมกับการแพทย์แผนไทย จากการศึกษาวิจัยพบว่า พุทธวิธีการกับการแพทย์แผนไทยมีทั้งความเหมือนกัน และความต่างกัน ดังนี้ ความเหมือนกันของพุทธวิธีการกับการแพทย์แผนไทย คือ (1) ร่างกายประกอบด้วยธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม (2) ความไม่สมดุลของธาตุ 4 ทำให้เกิดโรค (3) โรค การตรวจโรค การวินิจฉัยโรค (4) การใช้สมุนไพร ยา วิธีการรักษาสร้างภูมิคุ้มกันโรค ป้องกันโรค (5) จรรยาแพทย์ ในส่วนที่มีความแตกต่างกันของพุทธวิธีการกับการแพทย์แผนไทย คือ พระพุทธศาสนามากล่าวถึง (1) กิเลส สาเหตุให้เกิดโรคทางใจ โรคทางจิต (2) โรคเกิดจากกรรม ในอดีตชาติ (3) การบำบัดโรคด้วยพระธรรมโอสธและการใช้พุทธานุภาพ ส่วนการแพทย์แผนไทยไม่กล่าวถึงทั้ง 3 ส่วนนี้

1.2.18 อุทัยวรรณ เล่าประเสริฐสุข (2546)

ศึกษาแนวทางการแก้ความเจ็บป่วยตามวิธีของพระพุทธเจ้า พบว่าพระพุทธเจ้าทรงมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาลุขภาพและความเจ็บป่วย 2 ระดับ คือ ระดับป้องกันและระดับการรักษา ในระดับการป้องกัน ใช้วิธีการรักษาสุขภาพอนามัยควบคู่ไปกับการรักษาสภาพจิต ให้แข็งแรง ส่วนระดับการรักษาโรคมมี 2 วิธีคือ การรักษาโรคแบบทั่วไป เช่น การใช้สมุนไพร อาหารบำบัด การผ่าตัด และการรักษาด้วยธรรมโอสธ โดยพระพุทธเจ้าได้รวมเอาหมวดธรรมจากการตรัสรู้ มาบำบัดรักษาโรค ที่มีชื่อเรียกว่า “โพธิปักขิยธรรม 37”

1.2.19 พเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ (2541)

ได้จัดทำหนังสืออธิบายพรรณไม้ที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติไว้จำนวน 25 ชนิด เพื่อเป็นโครงการให้ทางโรงเรียนต่างๆ ได้นำไปปลูก เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน

บทที่ 2

สมุนไพรที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

จากการศึกษาสมุนไพรที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ทั้งฉบับหลวงและฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า

2.1 พันธุ์ไม้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีจำนวนทั้งสิ้น 311 รายการ

สามารถสืบค้นและวิเคราะห์ได้ 303 รายการ สามารถระบุชื่อวิทยาศาสตร์ของพันธุ์ไม้ทั้งสิ้นจำนวน 418 ชนิด (ตาราง 2.1) ไม่สามารถระบุชนิดได้ จำนวน 8 รายการ (ตาราง 2.2)

ตาราง 2.1 รายชื่อพันธุ์ไม้สมุนไพรในพระไตรปิฎก ฉบับหลวง (หมายเลข 1) ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (หมายเลข 2) และที่พบในสวนสมุนไพรเทวะเวสร์มณีย์ (หมายเลข 3) พิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและแพทย์ไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก จากการสำรวจในปี พ.ศ. 2565

1	กรรณิกา ^{1,2} ต้นกัณณิการ ¹ กรรณิการ ¹	กณิการ ¹ กรรณิการ ¹ กัณลิกา กรรณิกา (ภาคกลาง) สะบันงา (น่าน) ปารีชาติ (ทั่วไป) Night blooming jasmine, Night jasmine, Coral jasmine
2	กรรณิการ ²	เต้าแมว (เชียงใหม่) ปอหูช้าง สนวนตง สากกะเท้า (อุตรดิตถ์) สลักกะพาด (สระบุรี) กะหนานปลิง หูควาย (ประจวบคีรีขันธ์) ตองเต้า ปอเต้า (ภาคเหนือ) ปอช้างแหก สลักกะพาด ปอหูช้าง หนานปิง (ภาคกลาง) ชะต่อละ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ตะม่วย (เมียน) Bayur tree, Karnikara tree
3	กระจั๊บ ^{1,2}	กระจั๊อม กระจั๊บ เขาควาย (ภาคเหนือ) กระจั๊บเขาทุ่ กระจั๊บเขาแหลม (ภาคกลาง) กระจั๊บใบใหญ่ (ทั่วไป) มะแง่ง (เชียงราย) Buffalo nut, Horn of Jesuit's nut, Water caltrop, Water chestnut
4	กระชาย ^{1,2}	ว่านพระอาทิตย์ (กรุงเทพฯ) กระชายดำ กะแอน ชิงทราย (มหาสารคาม) จี๊ปู ซีฟู เปาซอเว้าะ เป้าสี่ เป้าสี่ ระแอน เป้าซอเว้าะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ละแอน (ภาคเหนือ) ชิงจิ้น Fingerroot, Chinese ginger, Chinese keys, Galingale
5	กระดอม ¹	ซี้กาดง ซี้กาน้อย (สระบุรี) ผักแคบป่า (น่าน) ซี้กาลาย (นครราชสีมา) ดอม (นครศรีธรรมราช) ผักขาว (เชียงใหม่) มะนอยหก มะนอยหกฟ้า (แม่ฮ่องสอน) มะนอยจา (ภาคเหนือ) ซี้กาเหลี่ยม (ภาคอีสาน) Ribbed orange gourd
6	กะไต้ลิง ¹ กระไต้ลิง ² บันไต้ลิง ³	มะลิมคำ (เชียงใหม่) กระไต้ลิง (ราชบุรี) กระไต้ลอก โขกนุ้ย (ชาวนน-ชัยภูมิ) เครือเลี้ยว (ไทใหญ่) กระไต้ลอก มะลิมคำ (ภาคเหนือ) บันไต้ลิง ลางลิง Snake climber, Snake bauhinia, Monkey ladders

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Nyctanthes arbor-tristis</i> L.	ไม้ยืนต้น	Oleaceae
<i>Pterospermum diversifolium</i> Blume	ไม้ยืนต้น	Malvaceae
<i>Trapa assamica</i> Wójcicki <i>Trapa natans</i> var. <i>natans</i>	ไม้หน้า	Lythraceae
<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf นำเข้าไปปลูกในอินเดีย*	ไม้ล้มลุก	Zingiberaceae
<i>Trichosanthes costata</i> Blume	ไม้เลื้อย	Cucurbitaceae
<i>Phanera scandens</i> (L.) Lour. ex Raf.	ไม้เถา มีเนื้อไม้	Fabaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
7	กระถินพิมาน ^{1,2}	กระถินพิมาน (ภาคกลาง) กระถินวิมาน (สุโขทัย) คะยา หนามขาว (ภาคเหนือ) พิมาน (ภาคอีสาน) Tomentose babool, Black piquant, Black babul, Gum arabic, Egyptian mimosa, Egyptian thorn, Prickly acacia, Nile acacia, Scented thorn, Scented-pod acacia
8	กระถ้อน ²	สะตุ สติยา (นราธิวาส) สะโต (ปัตตานี) เตียนล่อน สะท้อน (ภาคใต้) มะตั้น (ภาคเหนือ) มะต๋อง (อุตรธานี ภาคเหนือ) Santol, Sentul, Red sentol, Yellow sentol
9	กระท่อม ^{1,2}	กรองประหยัน (ยะลา) กระท่อม (ภาคกลาง ภาคเหนือ) กระท่อมบก (กรุงเทพฯ) กว้าง (ลาว) โกหว่า (ตรัง) แคแสง (ชลบุรี) ตะกู (จันทบุรี นครศรีธรรมราช สุโขทัย) ตะโกส้ม (ชัยภูมิ ชลบุรี) ตะโกใหญ่ (ตราด) ตุ่มก้านช้วง ตุ่มก้านยาว ตุ่มเนียง ตุ่มหลวง (ภาคเหนือ) ตุ่มชี้หมี (ภาคใต้) ทุ่มพราย (ขอนแก่น) ปะแต๊ะ เปอแต๊ะ สะพรั่ง (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ปาแย (มาเลย์-ปัตตานี) Cadamba, Common burflower, Kadam
10	กระท่อมเลือด ^{1,2} (เขวา ขว้าว)	ขว้าว เขว้า คว้าว (กลางเหนือ) กระท่อมขว้าว (ตาก) กระท่อมดง กระท่อมแดง (กาญจนบุรี) กาว (เลย) ขาว (อุบลราชธานี อุตรธานี) ตองแดงเหลือง ตะเพียนทอง (ลำปาง) ตุ่มกว้าว (เหนือ) ตองเหลือง ตานถวาย ตุ่มควาย (เชียงใหม่) ตุ่มก้านแดง ฝ้า (เพชรบูรณ์) ล่องเลาะ (นครราชสีมา) วาว (สุราษฎร์ธานี) Haldu
11	กระเทียม ^{1,2}	กระเทียม กระเทียมจีน (ทั่วไป) กระเทียมขาว หอมขาว (อุตรธานี) เทียม หัวเทียม (ภาคใต้) ปะเข้วา (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) หอมเทียม (ภาคเหนือ) Garlic
12	กระเทียมเขียว ^{1,2} (สมอเหลือง ²)	ให้ไปดูที่ “สมอ”

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Vachellia tomentosa</i> (Rottler) Maslin, Seigler & Ebinger	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr. ไม่มีในอินเดีย มีการนำเข้าไปปลูกในศรีลังกา	ไม้ยืนต้น	Meliaceae
<i>Neolamarckia cadamba</i> (Roxb.) Bosser ถ้าเป็นกระทุ้มเขา ชนิด <i>Neonauclea calycina</i> (Bart. Ex DC.) Merr. เป็นไม้ที่มีการกระจายเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น	ไม้ยืนต้น	Rubiaceae
<i>Adina cordifolia</i> (Roxb.) Brandis	ไม้ยืนต้น	Rubiaceae
<i>Allium sativum</i> L.	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Amaryllidaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
13	กระเทียมแดง ¹ (หัวผักกาด) ²	ผักกาดแดง (ภาคกลาง) ผักกาดฝรั่ง (กรุงเทพฯ) Beet root, Sugar beet
14	กระเทียมต้นไม่มีเยื่อ ¹ กระเทียมต้นเดี่ยว ²	กระเทียมต้น (ภาคกลาง ภาคใต้) กระเทียมใต้ กระเทียมโทนหัวใหญ่ (เชียงใหม่) ซิ่ง ปักทาง เลิง ฮวงซาง (จีน) Great headed garlic, Leek
15	กระเทียมเหลือง ^{1, 2}	กระเทียมดอกเหลือง (Yellow-flower garlic) มีถิ่นกำเนิดในยุโรป และตะวันออกกลาง
16	กระบอก ¹ รกฟ้า ²	กระบอก ตะบัก (ลำปาง) กระบอกขาว (ชลบุรี ชุมพร ระนอง) กระบอก โดก (ตรัง) กระบอกช่อ กระบอกด่าง กระบอกดำ (ชุมพร) กระบอกแดง (ชุมพร ระนอง) ขอวาตาผ่อ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) บาก (ชุมพร) ประดิก (เขมร-สุรินทร์) พนอง (จันทบุรี ตราด) หมี่ดั่งว่า (กะเหรี่ยง-ลำปาง) บาก ไม้บาก (ภาคอีสาน)
17	กระเบา ^{1, 2, 3} (ผลโกละ)	กระเบา กระเบาหน้า กระเบาข้าวแข็ง กระเบาข้าวเหนียว กระตงตง (เชียงใหม่) ดงกะเบา (ลำปาง) กระเบาใหญ่ (นครราชสีมา) หัวค่าง (ประจวบคีรีขันธ์) เบา (สุราษฎร์ธานี) กุลา กาหลง (ปัตตานี) มะกูด (ภาคเหนือ) กระเบาเบาแข็ง กระเบาใหญ่ กาหลง แก้วกาหลง (ภาคกลาง) เบา (ภาคใต้) กระเบาตึก (เขมร) ตัวโง่งจี้ (จีน) ต้าเฟิงจื่อ (จีนกลาง)
18	กระเม็ง ²	กระเม็งตัวเมีย กาเม็ง คัดเม็ง (ภาคกลาง) หญ้าลับ ฮ่อมเกี้ยว ห่อมเกี้ยว (ภาคเหนือ) บังกีเช่า (จีน) ฮันเหลียนเฉ่า (จีนกลาง) บักอ้งเหนย อ้าวโหนยเช่า เอ็กบักเช่า (จีน-แต้จิ๋ว) False daisy, White head, Yerbadetajo herb มีชื่อเครื่องยาว่า Herba ecliptae

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Beta vulgaris</i> L.	ไม้ล้มลุก	Amaranthaceae
<i>Allium ampeloprasum</i> L.	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Amaryllidaceae
<i>Allium flavum</i> L.	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Amaryllidaceae
<i>Anisoptera costata</i> Korth. ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Hydnocarpus castaneus</i> Hook.f. & Thomson ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Achariaceae
<i>Eclipta prostrata</i> (L.) L.	ไม้ล้มลุก	Asteraceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
19	กระวาน ¹	ปล้ำก้อ (ปัตตานี) กระวานขาว (ภาคกลาง ภาคตะวันออก) มะอึ (ภาคเหนือ) ซ่าโคก ซ่าโค้ม หมากเหม็ง (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) กระวานไทย กระวานดำ กระวานแดง กระวานจันทร์ กระวานโพธิสัตว์ Best cardamom, Camphor, Clustered cardamom, Siam cardamom
	กระวาน	มีชื่อไทยว่า กระวานเทศ [ชื่ออื่นๆ กระวานแท้ กระวาน กระวานขาว ลูกเอล (Ela) ลูกเอน ลูกเอ็น] ปลูกมากในอินเดีย
20	กร่าง ^{1, 2}	กร่าง (ภาคกลาง) ไทรทอง (นครศรีธรรมราช) ลุง (เชียงใหม่ ลำปาง) ส่างขาว ส่างหวง ส่างเหือก (เชียงราย) ไฮคำเพชรบูรณ์ Council tree
21	กฤษณา ^{1, 2, 3} กฤษณาตำ ^{1, 2}	สีเสียดน้ำ (บุรีรัมย์) ตะแกรงน้ำ (จันทบุรี) ไม้หอม (ภาคตะวันออก ภาคใต้) ไม้พวงมะพร้าว (ภาคใต้) กายูการู กายูกาฮู กายูตึงปู (ปัตตานี-มาเลย์) เซงเคง (ภาษากะเหรี่ยง) อครู ตคร (บาลี) ตีมเฮียง (ไม้หอมที่จมน้ำ) (จีน) จะแน พวมพร้าว ปอห้า (คนเมือง) ชควอเซ ชควอสะ (กะเหรี่ยงแม่ฮ่องสอน) Eagle wood, Agarwood, Aglia, Aloewood, Akyaw, Calambac, Calambour, Lignum aloes
22	กล้วยมีเมล็ด ^{1, 2}	กล้วยตานี
23	กล้วยไม่มีเมล็ด ^{1, 2}	กล้วยน้ำว้า กล้วยไซ้ กล้วยหอม
24	กล้วยใหญ่ ^{1, 2}	
25	กะเพรา ^{1, 2}	กอมก้อ กอมก้อดง (เชียงใหม่) ห่อกวอซู ห่อตูปลู อีมคิมหล่า (แม่ฮ่องสอน) กะเพราชน กะเพราขาว กะเพราแดง (ภาคกลาง) อีตูไทย (ภาคอีสาน) Holy basil, Sacred basil

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Wurfbainia vera</i> (Blackw.) Škorničk. & A.D.Poulsen ไม่พบในอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Zingiberaceae
<i>Elettaria cardamomum</i> (L.) Maton มีถิ่นกำเนิดในอินเดีย นำเข้ามาปลูกในไทย	ไม้ล้มลุก	Zingiberaceae
<i>Ficus altissima</i> Blume	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Aquilaria crassna</i> Pierre ex Lecomte ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Thymelaeaceae
<i>Musa acuminata</i> Colla	ไม้ล้มลุก	Musaceae
<i>Musa</i> sp.	ไม้ล้มลุก	Musaceae
<i>Musa acuminata</i> Colla	ไม้ล้มลุก	Musaceae
<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	ไม้พุ่มขนาดเล็ก	Lamiaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
26	กะลัมพัก ^{1,2} กะลำพัก ²	กะลำพัก (นครราชสีมา) สลัดไดป่า (ภาคกลาง) Malayan spurge tree
	กะลัมพัก ^{1,2} กะลำพัก ²	สลัดได (นำเข้าไปปลูกในอินเดีย)
	กะลัมพัก ^{1,2} กะลำพัก ²	ตาตุม ตาตุมทะเล (ภาคกลาง) บูดอ (มาเลย์-ปัตตานี) Back mangrove
27	กัจฉกะ ^{1,2}	ตามัด (มาเลย์-สตูล) บ่าชี้แฮด (ภาคเหนือ) สวาด (ภาคกลาง) หวาด (ภาคใต้) Grey nickers, Nicker bean
28	กัลปพฤกษ์ ^{1,2}	กาฬพฤกษ์ Coral flower, Horse cassia, Pink shower
	กัลปพฤกษ์ ^{1,2}	
	กัลปพฤกษ์ทิพย์ ²	หมายถึงต้นไม้ที่เกิดในทิวโลก
	กัลปพฤกษ์มนุษย์ ²	น่าจะหมายถึงต้นกัลปพฤกษ์ในโลกมนุษย์
29	กาคะทิง ^{1,2} (ต้นนาคะ) กระทิง ³	เนาวกาน (น่าน) สารภีทะเล (ประจวบคีรีขันธ์) ทิง (กระบี่) สารภีแนน (ภาคเหนือ) นอ (ภาคอีสาน) กระทิง กากทิง กาคะทิง กากะทิง (ภาคกลาง) กะทิง กาทิง ทิง (ภาคใต้) ไทแก้วหงษ์โฮงเฮง หลง (จีนกลาง) Alexandrian laurel, Beautiful-leaf, Bornero mahogany, Indian laurel
30	ก้างปลา ²	ก้างปลาขาว (เชียงใหม่ อ่างทอง) หมัดคำ (แพร่) อำอ้าย (นครราชสีมา) หมาเยี้ยว (นครปฐม) ช่าคล่อง (สุพรรณบุรี) กระออง (ประจวบคีรีขันธ์) ก้างปลาแดง (สุราษฎร์ธานี) ชี้เอียด ก้างปลาเครือ (ทั่วไป) ตาคะโคคีย์ สะแบรที (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) เกล็ดปลาน้อย

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Euphorbia antiquorum</i> L.	ไม้ยืนต้น	Euphorbiaceae
<i>Euphorbia lacei</i> Craib	ไม้ยืนต้น	Euphorbiaceae
<i>Excoecaria agallocha</i> L.	ไม้ยืนต้น	Euphorbiaceae
<i>Guilandina bonduc</i> L.	ไม้เถา	Fabaceae
<i>Cassia bakeriana</i> Craib	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Cassia grandis</i> L.f. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Calophyllum inophyllum</i> L.	ไม้ยืนต้น	Calophyllaceae
<i>Phyllanthus reticulatus</i> Poir.	ไม้รอเลื้อย	Phyllanthaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
31	การเกิด ^{1, 2, 3} การะเกิด ^{1, 2} การเกิด ²	การะเกิด การะเกิดต่าง ลำเจียกหนู (กรุงเทพฯ) เตยต่าง เตยหอม (ภาคกลาง)
32	กาหลง ^{1, 2, 3}	เสี้ยวน้อย (เชียงใหม่) โยธิกา (นครศรีธรรมราช) กาแจ๊ญโด (มาเลเซีย-นราธิวาส) ส้มเสี้ยว (ภาคกลาง) Snowy orchid tree, Orchid tree
33	กำยาน ^{1, 2} (ยางจากก้าน)	คัลกี เป็นยางที่มาจากพืชหลายชนิด แต่มีเพียงชนิดนี้ที่เป็นพืชพื้นเมืองของอินเดีย
	กำยาน ^{1, 2} (ยางจากก้าน)	เกลือตานตุ่น (ศรีสะเกษ) ชาตีสมิง ชาตสมิง (นครพนม) กำยาน (ภาคเหนือ) กำยานไทย กำยานตัน (ภาคกลาง) กำมะแย กำยานสุมาตรา (นราธิวาส-มาเลเซีย) สะदान (เขมร-สุรินทร์) เบนชอย (นอกประเทศ) เซพอบอ (กะเหรี่ยง-เชียงใหม่) เซ้ว (ละว้า-เชียงใหม่) อานซีเซียง (จีนกลาง) Siam benzoin (กำยานญวน) Sumatra benzoin (กำยานสุมาตรา)
34	กุ่ม ^{1, 2} ดอกชาง ² กุ่มบก ^{1, 2, 3}	กุ่ม ผักกุ่ม กะจัน ก่าม ผักก่าม สะเบาตะจัน (ภาคอีสาน) เต็มตะจัน ทะจัน (เขมร) Sacred barnar, Caper tree, Sacred garlic pear, Temple plant Jacobs ในภาษาบาลีจะเรียกว่า “ต้นกักกูระ” หรือ “ต้นกกุระ” ส่วนชาวฮินดูจะเรียกว่า “มารินา” ซึ่งตามพุทธประวัติกล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงนำผ้าบังสุกุลที่ห่อศพนางมณฑาสีในป่าช้าผีดิบ (อามกสุสาน) ไปซัก แล้วนำผ้าบังสุกุลดังกล่าวไปตากที่ต้นกุ่มบก โดยพฤษทเวตดาที่สถิตอยู่ ณ ต้นกุ่มบก ก็ได้โน้มกิ่งของตนให้ต่ำลงเพื่อให้พระพุทธเจ้าทรงตากจีวร
35	กุ่มน้ำ ^{1, 2, 3}	กุ่ม (เลย) อำเภอ (สุพรรณบุรี) ผักกุ่ม (ภาคอีสาน) Sacred garlic pear, Temple plant

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Pandanus tectorius</i> Parkinson ex Du Roi ไม้พบบนอินเดีย	ไม้พุ่มกิ่งไม้ยืนต้น	Pandanaceae
<i>Bauhinia acuminata</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Boswellia serrata</i> Roxb. (Common name: Indian Olibanum, Olibanum, Incense Tree, Indian frankincense tree, Frankincense, Indian oilbanum tree) พบในอินเดีย <i>Boswellia sacra</i> Fleuckiger เป็นไม้ยืนต้น อยู่ในวงศ์ Burseraceae (ไม่พบในประเทศไทย)	ไม้ยืนต้น	Burseraceae
<i>Styrax tonkinensis</i> Craib ex Hartwich (ส่วนใหญ่แยกสารจากอินเดียใช้ชนิดนี้)	ไม้ยืนต้น	Styracaceae
<i>Crateva adansonii</i> DC.	ไม้ยืนต้น	Capparaceae
<i>Crateva religiosa</i> G.Forst.	ไม้ยืนต้น	Capparaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
36	กุหลาบ ^{1, 2}	กุหลาบในโลกนี้มี 265 ชนิด เป็นไม้พื้นเมืองของอินเดีย 1 ชนิด และอีก 3 ชนิดนำเข้าไปปลูกในอินเดีย
	กุหลาบ ^{1, 2}	ไม้พื้นเมืองของอินเดีย
	กุหลาบ ^{1, 2}	นำเข้าไปปลูกในอินเดีย
	กุหลาบ ^{1, 2}	นำเข้าไปปลูกในอินเดีย
37	เกต ^{1, 2, 3} (ต้นราชายตนะ ²)	เกต (ภาคกลาง) Milk tree
38	แก้มหอม ² แก้มหอม (เหงือกปลาหมอ)	แก้มหอม (สตูล) แก้มหอมเล (กระบี่) อีเกร็ง (ภาคกลาง) นางเกร็ง จะเกร็ง เหงือกปลาหมอน้ำเงิน Sea holly, Thistlelike plant
39	โกฐขาว ^{1, 2}	โกฐจุฬาลัมพาไทย พิษนาศน์ พิษนาต (ราชบุรี) โกฐจุฬาลำพา (กรุงเทพฯ) ตอหน้า (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) เหี้ย เหี้ยเฮี้ยะ (จีนแต้จิ๋ว) ไอ้เย่ ไอ้ฮ้าย (จีนกลาง) Mugwort, Common wormwood
40	โกฐเขมา ^{1, 2}	โกฐหอม (ไทย) ชางตุ๊ก ชังตุ๊ก (จีนแต้จิ๋ว) ชางซู่ ชางจู้ (จีนกลาง) Atractylodes, Atractylis
41	โกฐสอ ^{1, 2}	แปะจี้ แป๊ะลี้ (จีนแต้จิ๋ว) ไปจื่อ (จีนกลาง) Dahurian angelica
42	โกฐสะค้าน ² สะค้าน ¹	สะค้าน จะค้าน (ภาคเหนือ) Ming aralia, Parsley panax
	โกฐสะค้าน ² สะค้าน ¹	ตะค้านเล็ก (ตราด) ตะค้านหยวก (นครราชสีมา) Ming aralia, Parsley panax

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Rosa indica</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้พุ่ม	Rosaceae
<i>Rosa leschenaultiana</i> (Thory) Wight & Arn.	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Rosaceae
<i>Rosa moschata</i> Herm.	ไม้เลื้อย	Rosaceae
<i>Rosa multiflora</i> Thunb.	ไม้พุ่ม	Rosaceae
<i>Manilkara hexandra</i> (Roxb.) Dubard	ไม้ยืนต้น	Sapotaceae
<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl	ไม้พุ่มขนาดกลาง	Acanthaceae
<i>Artemisia vulgaris</i> L.	ไม้ล้มลุก	Asteraceae
<i>Atractylodes lancea</i> (Thunb.) DC. ไม่พบในอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Asteraceae
<i>Angelica dahurica</i> (Hoffm.) Benth. & Hook.f. ex Franch. & Sav. ไม่พบในอินเดีย	ไม้ล้มลุกอายุหลายปี	Apiaceae
<i>Piper interruptum</i> Opiz ไม่พบในอินเดีย	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Piperaceae
<i>Piper ribesoides</i> Wall.	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Piperaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
43	โกสุม ^{1,2} (ดอก)	ข้าวสารหลวง (ภาคเหนือ) Malabar fringe tree
	โกสุม ^{1,2} (ดอก)	โกสุม (ภาคกลาง) เขี้ยวฟาน แคว้ฟาน (นครราชสีมา) Fringetrees
44	ขนุน ^{1,2,3}	ขนุน (ชอง-จันทบุรี) ขะเนอ (เขมร) ซีคีย ปะหน้อย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) นะยวยชะ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) นากอ (มาเลย์-ปัตตานี) เนน (ชาวบน-นครราชสีมา) มะหุน (ภาคเหนือ ภาคใต้) ล้าง ลาน (ฉาน-เหนือ) หมักหมี่ (ตะวันออกเฉียงเหนือ) หมากกลาง (ฉาน-แม่ฮ่องสอน) Jackfruit tree
45	ขนุนสำปะล ²	สาเก (ภาคกลาง) Breadfruit, Bread fruit tree, Bread nut tree
46	ขมิ้น ^{1,2} (ต้น)	ขมิ้นต้น (ภาคอีสาน)
47	ขมิ้น ^{1,2,3} ขมิ้นผง	ขมิ้น (ทั่วไป) ขมิ้นแกง ขมิ้นหยอก ขมิ้นหัว (เชียงใหม่) ขี้มิ้น หมิ้น (ภาคใต้) Turmaric
48	ขัดมอน ² คัดมอน ¹	นาค้อยหมี่ เนาะค้อยเหม่ เนาะเคะ หน่อเคี้ยแห่ม (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ยุงกวาด ยุงปัต (ภาคกลาง) หญ้าขอ หญ้าขัดใบยาว หญ้าขัดมอน (ภาคเหนือ) Broom weed
	ขัดมอน ² คัดมอน ¹	ตานทราย (ประจวบคีรีขันธ์) หญ้าขัดใบป้อม (ทั่วไป)
	ขัดมอน ² คัดมอน ¹	Paddy's lucerne, Queensland hemp, Arrowleaf sida, Common sida, Cuba juite
49	ขานาง ^{1,2}	ขานาง ขางนาง คะนาง (ภาคกลาง) ค่านางโคด (ระยอง) ช้างเผือก หลวง (เชียงใหม่) แซพลู (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ปะหง่าง (ราชบุรี) เปลือย (กาญจนบุรี) เป็ยคะนาง เป็ยนาง (อุตรดิตถ์) เป็ยค่าง ไข่ (ลำปาง) ลิงจ้อ (นครราชสีมา) Burma lancewood, Moulmein lancewood

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Chionanthus mala-elengi</i> (Dennst.) P.S.Green	ไม้ยืนต้น	Oleaceae
<i>Chionanthus velutinus</i> (Kerr) P.S.Green ไม้พุ่มในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Oleaceae
<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Artocarpus altilis</i> (Parkinson ex F.A.Zorn) Fosberg นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Hedyotis pruinosa</i> Wight & Arn.	ไม้พุ่ม	Rubiaceae
<i>Curcuma longa</i> L.	ไม้ล้มลุก	Zingiberaceae
<i>Sida acuta</i> Burm.f.	ไม้พุ่มเล็ก	Malvaceae
<i>Sida cordifolia</i> L.	ไม้พุ่มเล็ก	Malvaceae
<i>Sida rhombifolia</i> L.	ไม้พุ่มเล็ก	Malvaceae
<i>Homalium tomentosum</i> (Vent.) Benth.	ไม้ยืนต้น	Salicaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
50	ข้าว ^{1,2}	ข้าว ข้าวไข่แมงดา ข้าวคอแรง ข้าวเจ้า (ทั่วไป) ข้าวเหนียว (ภาคเหนือ) ข้าวเหนียว (ภาคกลาง) ข้าวเหนียวป่น (อ่างทอง) บือถู่ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) Rice
51	ข้าวฟ่าง ^{1,2}	ข้าวฟ่าง ข้าวฟ่างหางช้าง ข้าวฟ่างสมุทรโคดม Sorghum
52	ข้าวละมาน ^{1,2}	ข้าวละมาน หญ้าละมาน (กรุงเทพฯ)
53	ข้าวสาลี ^{1,2}	ข้าวสาลี สาลี (ภาคกลาง) Bread wheat, Wheat
54	ขิง ^{1,2} ขิงสด ^{1,2}	ขิง ขิงแกลง ขิงแดง (จันทบุรี) ขิงเผือก (เชียงใหม่) สะเอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) Ginger
55	ขี้กา ^{1,2}	Colocynth, Bitter apple, Bitter cucumber, Desert gourd, Vine of Sodom, Wild gourd
56	เข้ม ^{1,2}	เข้มอินเดีย
	เข้ม ^{1,2}	เข้มอินเดีย
	เข้ม ^{1,2} (ดอก)	เข้มอินเดีย
57	เข้ม ^{1,2}	เข้มอินเดีย
58	เข้ม ^{1,2}	เข้มอินเดีย
59	คณทีเขมา ¹ คณทีเขมา ²	คณทีสอดดำ (ภาคเหนือ) คณที คณที (ภาคตะวันออก) โคนดินสอด คณดินสอดดำ ดินสอดดำ ผีเสื้อดำ (อื่นๆ) ภูนิง (มาเลย์-นราธิวาส) ภูโนกามอ (มาเลย์-ปัตตานี) หวงจิง (จีนกลาง) อี้งเกง (จีนแต้จิ๋ว) Five-leaved chaste tree, Chinese chaste, Indian privet, Negundo chestnut

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Oryza sativa</i> L.	หญ้า	Poaceae
<i>Sorghum bicolor</i> (L.) Moench	หญ้า	Poaceae
<i>Oryza minuta</i> J. Presl var. <i>silvatica</i> (E.G.Camus) Veldkamp	หญ้า	Poaceae
<i>Triticum aestivum</i> L.	หญ้า	Poaceae
<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ไม้ล้มลุก	Zingiberaceae
<i>Citrullus colocynthis</i> (L.) Schrad. เป็นสกุลเดียวกับแตงโม แต่ชนิดนี้ ไม่พบในประเทศไทย	ไม้เลื้อย	Cucurbitaceae
<i>Ixora agasthyamalayana</i> Sivad. & N.Mohanan	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Rubiaceae
<i>Ixora athroantha</i> Bremek	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Rubiaceae
<i>Ixora alba</i> L.	ไม้พุ่ม	Rubiaceae
<i>Ixora beddomei</i> T.Husain & S.R.Paul	ไม้พุ่ม	Rubiaceae
<i>Ixora brachiata</i> Roxb.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Rubiaceae
<i>Vitex negundo</i> L.	ไม้พุ่ม	Lamiaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
60	คนทา ^{1,2} คนธา ¹ ไม้ชำระฟัน ^{1,2}	ซี่ดำตา (เชียงใหม่) หนามกะแท่ง (เลย) โกทา หนามโกทา สีเตาะ (ภาคอีสาน) จี้ จี้หนาม หนามจี้ สีเตาะ คนทา (ภาคกลาง) กะลันทา สีฟัน สีฟันคนทา สีฟันคนตาย (ทั่วไป) มีซี (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) Perforated harrisonia
61	คนที่สอ ^{1,2,3} คนทีสอ ¹	คนที่สอ (ทั่วไป) คนทีสอขาว (ชลบุรี) โคนดินสอ (ภาคกลาง จันทบุรี) ดินสอ (ภาคกลาง) สีสอ (ประจวบคีรีขันธ์) มุดเพ็ง (ตาก) ฝี่เสื่อน้อย (เหนือ) สีเสื่อน้อย ดอกสมุทรา (เชียงใหม่) ฝี่เสื่อ (เลย) ทีสอ เทียนขาว (เพชรบุรี) คุณตีสอ (สตูล) Blue vitex, Indian three-leaf, Vitex
62	คัตเค้า ^{1,2}	Climbing randia
	คัตเค้าเครือ ³	เค็ดเค้า (เหนือ) หนามลิดเค้า จีเก้า (เชียงใหม่) พญาท้าวเอว (กาญจนบุรี) คัตเค้าเครือ (นครราชสีมา) คัตเค้าหนาม (ชัยภูมิ) หนามเล็บแมว (ลำปาง)
63	คันทรง ^{1,3}	กระทง (ภาคใต้) ก้านถึง ผักก้านถึง (ภาคเหนือ) คันทรง (ภาคกลาง) ก้านตง (ภาคอีสาน) เพลโพเต๊ะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) Lather leaf
64	แคขาว ^{1,2,3}	แคเก็ดถวา แคขาว (เชียงใหม่) แคต้อย แคแน แคฝอย แคฝา แคหุ่ยฮ้อ แคแหนแห้ (ภาคเหนือ) แคทราย (นครราชสีมา) แคนา (ภาคกลาง) แคป่า (ลำปาง เลย) แคพูฮ้อ (ลำปาง) แคยาว (ปราจีนบุรี)
	แคขาว ^{1,2}	ไม่พบในไทย
	แคขาว ^{1,2}	ไม่พบในไทย
	แคขาว ^{1,2}	ไม่พบในไทย
	แคขาว ^{1,2}	แคทะเล (ตราด) แคน้ำ (ภาคกลาง) Mangrove trumpet tree

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้พุ่มแกมเถา	Rutaceae
<i>Vitex trifolia</i> L. subsp. <i>trifolia</i>	ไม้พุ่มขนาดกลาง	Verbenaceae
<i>Oxyceros rugulosus</i> (Thwaites) Tirveng.	ไม้เถาขนาดใหญ่	Rubiaceae
<i>Oxyceros horridus</i> Lour.	ไม้พุ่มรอเลื้อย	Rubiaceae
<i>Colubrina asiatica</i> (L.) Brongn.	ไม้พุ่มขนาดกลางกิ่งเลื้อย	Rhamnaceae
<i>Dolichandrone serrulata</i> (Wall. ex DC.) Seem. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Bignoniaceae
<i>Dolichandrone arcuata</i> (Wight) C.B.Clarke	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Bignoniaceae
<i>Dolichandrone atrovirens</i> (Roth) K.Schum.	ไม้ยืนต้น	Bignoniaceae
<i>Dolichandrone falcata</i> (Wall. ex DC.) Seem.	ไม้ยืนต้น	Bignoniaceae
<i>Dolichandrone spathacea</i> (L.f.) K.Schum.	ไม้ยืนต้น	Bignoniaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
65	แคณู ² คนธา ¹	¹ ดอกมะลิ ว่านเปราะหอม ต้นคนธา ต้นกำยาน ต้นแฝกหอม ต้นกระเบา และไม้กอ ² ต้นนมแมว ต้นแคณู ต้นเปราะหอม ต้นกฤษณา
66	แคฝอย ^{1, 2}	แคทราย (เชียงใหม่) แคฝอย (กระบี่ ภาคเหนือ ปัตตานี) แคยอดดำ (สุราษฎร์ธานี) จีจา (มาเลย์-นราธิวาส) จีจา (มาเลย์-ปัตตานี)
	แคฝอย ^{1, 2} (จิตตปาฐลิ)	แคฝอย ไม่มีรายงานว่าพบในประเทศไทย
	ปาฐลิ ² ต้นปาฐลิ ²	แคฝอย ไม่มีรายงานว่าพบในประเทศไทย
	ปาฐลิ ² ต้นปาฐลิ ²	แคฝอย ไม่มีรายงานว่าพบในประเทศไทย
67	โคกกระออม ²	กะค่อม โคกกระออม (ภาคกลาง) โพออม (ปัตตานี) ลูกสืบเครือ (ภาคเหนือ) วีวี (ปราจีนบุรี) ผักใส่ช้าง (ภาคอีสาน) Balloon vine, Balloonvine, Heart seed, Heart pea, Love in a puff
68	ไคร้เครือ ^{1, 2}	กระเช้าผิมด (เชียงใหม่) หนอนตาย (ภาคกลาง)
69	งา ^{1, 2}	งา งาขาว งาดำ (ทั่วไป) นีโซ (กระเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ไออยู่มั่ว (จีน) Sesame
70	จ้าว ^{1, 2} หนุ่นที่เกิดจากต้นไม้ ^{1, 2}	จ้าว จ้าวบ้าน (ทั่วไป) จ้าวแดง (กาญจนบุรี) จั้งปง จ้างแดง สะเน้หระกา (ซอง-จันทบุรี) Cotton tree, Kapok tree
71	จ้าวป่า ^{1, 2} (ไม้โกฐลิมพลี)	จ้าวป่าดอกแดง Kapok tree, Showy silk cotton tree

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 28 หน้า 136		
<i>Stereospermum fimbriatum</i> (Wall. ex G.Don) DC. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Bignoniaceae
<i>Stereospermum angustifolium</i> Haines	ไม้ยืนต้น	Bignoniaceae
<i>Stereospermum chelonoides</i> (L.f.) DC. (เอกสารของอินเดียส่วนใหญ่ใช้ชื่อนี้)	ไม้ยืนต้น	Bignoniaceae
<i>Stereospermum colais</i> (Buch.-Ham. ex Dillwyn) Mabb.	ไม้ยืนต้น	Bignoniaceae
<i>Cardiospermum halicacabum</i> L.	ไม้เลื้อยล้มลุก	Sapindaceae
<i>Aristolochia</i> spp. <i>Aristolochia acuminata</i> Lam.	ไม้เลื้อยล้มลุก	Aristolochiaceae
<i>Sesamum indicum</i> L.		Pedaliaceae
<i>Bombax ceiba</i> L.	ไม้ยืนต้น	Malvaceae
<i>Bombax insigne</i> Wall.	ไม้ยืนต้น	Malvaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
72	จงกลณี ¹ จงกลนี ²	จงกลนี บัวกินสาย บัวชม บัวแดงสายบัว (ภาคกลาง) บัวชี้แพะ (นครราชสีมา) ปริก (เขมร) ป่าน (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ป่านแดง (ภาคเหนือ) สัตตบรรณ สัตตบุษย์ (กรุงเทพฯ)
73	จอกแห่น ^{1, 2} ดอกจอก ²	กากอก (ภาคเหนือ) จอก (ภาคกลาง) ผักกอก (เชียงใหม่) ดอกจอก (ภาคอีสาน) Water cabbage, Water lettuce, Nile cabbage, Shellflower
74	จันทน์ ^{1, 2} จันทริผลา ¹ จันทน์ ³	จัน (ทั่วไป) จันขาว จันลูกหอม จันอิน จันโอ อิน (ภาคกลาง)
75	จันทน์กะพ้อ ^{1, 2}	เขี้ยวภูเขา (พังงา) จันทน์กะพ้อ จันทน์ตะพ้อ (กรุงเทพฯ) จันทน์พ้อ (ภาคใต้)
76	จันทน์แดง ^{1, 2}	จันทน์แดง รักตจันทน์ (ภาคกลาง) Red sandalwood
77	จันทน์หอม ^{1, 2}	ไม้หอมอินเดีย (ทั่วไป) Indian sandalwood, Sandalwood, White sandalwood
78	จันทน์เหลือง ^{1, 2}	จันทน์ทอง (ทั่วไป)
79	จำปา ^{1, 2, 3}	จำปา (ทั่วไป) จำปากอ (มาเลย์-ภาคใต้) จำปาเขา (ตรัง) จำปาทอง (นครศรีธรรมราช) จำปาป่า (สุราษฎร์ธานี) Champak
80	จิงจ้อดำ ^{1, 2}	เครือจิงจ้อแข็ง (เชียงใหม่) บานบาย (ทั่วไป)
	จิงจ้อดำ ^{1, 2}	จิงจ้อแดง (ภาคกลาง) จิงจ้อเหลี่ยม (ภาคเหนือ)
81	ชบา ^{1, 2, 3} ชบาซ้อน ²	ชบา (ภาคกลาง) ชบาขาว ชุมบา (ปัตตานี) บา (ภาคใต้) ไหม่ ไหม่แดง (ภาคเหนือ) Checkred hibicus, China rose, Shoe flower

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Nymphaea pubescens</i> Willd.	ไม้น้ำ	Nymphaeaceae
<i>Pistia stratiotes</i> L.	ไม้น้ำ	Araceae
<i>Diospyros decandra</i> Lour. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Ebenaceae
<i>Vatica diospyroides</i> Symington ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Pterocarpus santalinus</i> L.f.	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Santalum album</i> L.	กาฝาก	Santalaceae
<i>Fraxinus floribunda</i> Wall. พบในพื้นที่รอบๆ อินเดีย	ไม้ยืนต้น	Oleaceae
<i>Magnolia champaca</i> (L.) Baill. ex Pierre	ไม้ยืนต้น	Magnoliaceae
<i>Operculina petaloidea</i> (Choisy) Oostr.	ไม้เลื้อยล้มลุก	Convolvulaceae
<i>Operculina turpethum</i> (L.) Silva Manso	ไม้เลื้อยล้มลุก	Convolvulaceae
<i>Hibiscus rosa-sinensis</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ต่างประเทศ	Malvaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
82	ชมพู ^{1, 2}	ชมพู่น้ำดอกไม้ (ภาคกลาง) ฝรั่งน้ำ (ภาคใต้) มะชามุด (น่าน) มะน้ำหอม (ภาคเหนือ) มะห้าคอกลอก (แม่ฮ่องสอน) ยามู่ปะนาว่า (มาเลย์-ยะลา) Rose-apple
83	ชะเอม ^{1, 2}	ชะเอมไทย ชะเอมป่า (ภาคกลาง) ตาลอ้อย (ตราด) เพาะซูโพ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ย่านงาย (ตรัง) สัมป่อยหวาน (ภาคเหนือ) อ้อยช้าง (นราธิวาส สงขลา) อีเลียน (ภาคอีสาน)
84	ชะเอมเครือ ^{1, 2} อ้อยแสนสวน ³	กอน (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ชมเหลือง ข้าวสาร (เชียงใหม่) เครือเขาชมเหลือง (ภาคกลาง) ชะเอม (ภาคกลาง) ป้างไม้ (ลำปาง) สือกี้ปอบบอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) อ้อยสามสวน อ้อยแสนสวน (ภาคเหนือ)
85	ชะเอมตัน ^{1, 2}	ชะเอมเทศ (ภาคกลาง) Licorice
86	ข่าน้ำ ^{1, 2}	กระแจะ (ระนอง) กระโดงแดง กำลิ่งข่างสาร (ภาคกลาง) ขม้นพระตัน (จันทบุรี) คว (กะเหรี่ยง-นครสวรรค์) แ่ง (บุรีรัมย์) ข่าน้ำ (ภาคอีสาน) ข่างโหม่ (ตราด) ข่างโหม่ (ระยอง) ตาซีบ่าง (กะเหรี่ยง-เชียงใหม่) ตากกรต (นครราชสีมา) ตาลเหลือง (ภาคเหนือ) ฝิ่น (ราชบุรี) วัโร (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี)
	ข่าน้ำ ^{1, 2}	พบในอินเดีย ไม่พบในไทย
	ข่าน้ำ ^{1, 2}	พบในอินเดีย ไม่พบในไทย
	ข่าน้ำ ^{1, 2}	พบในอินเดีย ไม่พบในไทย
	ข่าน้ำ ^{1, 2}	พบในอินเดีย ไม่พบในไทย
	ข่าน้ำ ^{1, 2}	พบในอินเดีย ไม่พบในไทย
	ข่าน้ำ ^{1, 2}	พบในอินเดีย ไม่พบในไทย
	ข่าน้ำ ^{1, 2}	กะโรงแดง คำรอก จันนกกต ข่าน้ำ (ราชบุรี โคราช) ตานกกดน้อย ประดงเลือด (สุโขทัย) หมาตายทากลาก ห่าฟาน (เชียงใหม่) อุ่นซีไก่ (ลำปาง) ตานนกรตตัวเมีย (อีสาน) จับนกรต (โคราช) ศีรินกรต (มหาสารคาม)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Syzygium jambos</i> (L.) Alston นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Myrtaceae
<i>Albizia myriophylla</i> Benth.	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Fabaceae
<i>Myriopteron extensum</i> (Wight & Arn.) K. Schum.	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Apocynaceae
<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. ไม้พบในอินเดีย	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Ochna integerrima</i> (Lour.) Merr. ไม้พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Ochnaceae
<i>Ochna gamblei</i> King ex Brandis	ไม้ยืนต้น	Ochnaceae
<i>Ochna jabotapita</i> L.		
<i>Ochna lanceolata</i> Spreng.		
<i>Ochna obtusata</i> DC.		
<i>Ochna pumila</i> Buch.-Ham. ex DC.		
<i>Ochna serrulata</i> (Hochst.) Walp.		
<i>Ellipanthus tomentosus</i> Kurz	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Connaraceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
87	ชาตบุตร ¹	บัว สีขาว น่าจะเป็นบัวหลวงชนิดหนึ่ง ลัตบุตรย์
88	ชิงช้าชาลี ²	จูงจะลิงตัวแม่ (ภาคเหนือ) ชิงช้าชาลี (ทั่วไป)
89	ชีก ^{1, 2}	กรีด (กระบี่) กะชีก ก้ามปู (ภาคกลาง พิจิตร) กาแซ กาไฟ แกะระ (สุราษฎร์ธานี) ก้านฮ้าง (ชัยภูมิ) ตะโก ชูงรุ้ง พฤกษ์ (ภาคกลาง) คางสูง (มหาสารคาม อุตรธานี) จะเร (เขมร-ปราจีนบุรี) จ้าขาม (ภาคเหนือ) จามจรี จามรี ชีก (กรุงเทพฯ) ตืด (ตาก) ถ่อนนา (เลย) ทิตา (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) พญากระบุง (ปราจีนบุรี) มะขามโคก มะรุมป่า (นครราชสีมา) อีสุมข้าง (ภาคอีสาน) Indian walnut, Siris
90	แซม้าพระอินทร์ ² (ดอกมฆวะ)	นังดั่งล้าง (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) Juno's tears, Vervain
91	ดอกคำ ^{1, 2}	คำ (ภาคกลาง) คำฝอย ดอกคำ (ภาคเหนือ) คำยอง (ลำปาง) False saffron
92	ดอกดิน ²	ชอชวย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ดอกดินแดง (ตราด) ปากจะเข้ (ภาคอีสาน) สบแล้ง (สงขลา) หน้ำดอกขอ (เลย) ตาบปลวก (มุกดาหาร) Ghost flower, Forest ghost flower, Indian broomrape
	ดอกดิน ²	กะเปไล่ เพาะลาพอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ข้าวก้านกยูง (เลย) ดอกดิน (ทั่วไป) หนูดิน (ตาก) พิศวง (กรุงเทพฯ) ว่านดอกต่างใบ (สุราษฎร์ธานี) ว่านหญ้าแฝก (สระบุรี) เอื้องงก (ภาคเหนือ) เอื้องดิน (ภาคกลาง)
93	ดอกหงอนไก่ ^{1, 2} (ดอกเซ่ง)	ด้ายสร้อย หงอนไก่ (ภาคเหนือ) หงอนไก่อตง (นครสวรรค์) หงอนไก่อตอกกลม หงอนไก่ไทย หงอนไก่อฝรั่ง หงอนไก่อฟ้า (ภาคกลาง) Cocks comb, Foxtail amaranth
94	ตีปสี ^{1, 2}	ตีปสี (ทั่วไป) Long pepper, Indian long pepper, Javanese long pepper

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	ไม้หน้า	Nelumbonaceae
<i>Tinospora baenzigeri</i> Forman ไม้พบในอินเดีย	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Menispermaceae
<i>Albizia lebbbeck</i> (L.) Benth.	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Verbena officinalis</i> L.	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Verbenaceae
<i>Carthamus tinctorius</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Asteraceae
<i>Aeginetia indica</i> L.	กาฝากล้มลุก	Orobanchaceae
<i>Aeginetia acaulis</i> (Roxb.) Walp.	กาฝากล้มลุก	Orobanchaceae
<i>Celosia argentea</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Amaranthaceae
<i>Piper retrofractum</i> Vahl ไม้พบในอินเดีย แต่พบในบังคลาเทศ	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Piperaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
95	ตีหมี ^{1, 2}	กาดาวกระจาย (ประจวบคีรีขันธ์) กาไล กำไล (สุราษฎร์ธานี) คัดไล จ้ามะไฟ มะตีหมี (ภาคเหนือ) เขยกะซู้ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ตินหมี ตีหมี (ลำปาง)
96	ต้นกิมปักกพฤษ ¹ กิมปักกะ ² ต้นกิมปักกะ ²	ตีนเป็ดทราย (ปัตตานี) ตีนเป็ดเล็ก (ภาคกลาง) เทียนหนู นมหนู (สตูล) ปากเตตราด รักขาว (จันทบุรี) Cerbera, Sea mango
	ต้นกิมปักกพฤษ ¹ กิมปักกะ ² ต้นกิมปักกะ ²	ตีนเป็ดทะเล ตีนเป็ด ตีนเป็ดน้ำ (ภาคกลาง) ตุ่ม (กาญจนบุรี) สังกา (กระบี่) Grey milkwood, Sea mango, Suicide tree
97	ต้นคำ ^{1, 2} ต้นแสต ² หรือต้นคำแสต ²	คำเงาะ คำแงะ คำไทย คำแฝด คำยง ขาดี จำปู้ สัมปู้ (เขมร- สุรินทร์) ขาด (ภาคใต้) ซิดิหมัก (เลย) มะกายหยุ่ม แสต (ภาคเหนือ) หมากมอญ (ฉาน-แม่ฮ่องสอน) Annatto tree
	ต้นคำ ^{1, 2} ต้นแสต ² หรือต้นคำแสต ²	กายขัดหิน ชี้นื้อ (เชียงใหม่) ขางปอย ขาดป่า (นครพนม) ลายตัวผู้ (จันทบุรี) ทางทวย (ราชบุรี) ทองขาว (เลย) สากกะเบือลระว่า (สุโขทัย พิษณุโลก) ขาดริขาว (ภูเก็ต) พลาควางใบใหญ่ (ตรัง) ชี้นื้อ (สุราษฎร์ธานี) พลับพลาชี้นื้อ (นครศรีธรรมราช) มะกายคัต (ภาค เหนือ) คำแดง ทองทวย ทางทวย มะคาย แสต (ภาคกลาง) ไม้เลื้อย (ไทใหญ่) Monkey-faced tree, Red berry
98	ต่อมน้ำ ^{1, 2}	อหนึ่ง ต่อมน้ำไม่มีแก่นสาร ไร่แก่นสาร ปราศจากแก่นสาร อหนึ่ง ต้น กล้วยไม่มีแก่นสาร ไร่แก่นสาร ปราศจากแก่นสาร อหนึ่ง พยับแดด ไม่มีแก่นสาร ไร่แก่นสาร ปราศจากแก่นสารฉันทไต รูปไม่มีแก่นสาร ไร่แก่นสาร ปราศจากแก่นสาร โดยสาระว่าความเที่ยงเป็นแก่นสาร ^{1, 2}
99	ตะโก ^{1, 2} ตะโกนา ³	มะถ่านไฟผี (เชียงใหม่) นมจ้ว (นครราชสีมา) ตะโก มะโก พญา- ช้างดำ พระยาช้างดำ (ภาคเหนือ) โก (ภาคอีสาน) ตองโก (เขมร) Ebony

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Cleidion javanicum</i> Blume	ไม้ยืนต้น	Euphorbiaceae
<i>Cerbera manghas</i> L.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Apocynaceae
<i>Cerbera odollam</i> Gaertn.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Apocynaceae
<i>Bixa orellana</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Bixaceae
<i>Mallotus philippensis</i> (Lam.) Müll.Arg.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Euphorbiaceae
ฉบับหลวง เล่มที่ 30 ฉบับมหาจุฬาร เล่มที่ 29		
<i>Diospyros rhodocalyx</i> Kurz ไม่พบในอินเดีย ตอนแปลน่าจะเปรียบ เป็นสุภาษิตของไทย “ดำเหมือนตอตะโก”	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Ebenaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
100	ต้นตะกะ ^{1, 2}	คำว่าตะกะในที่นี้ไม่ได้หมายถึงต้นไม้ แต่เป็นยางที่ได้จากต้นไม้อหลายชนิด เช่น
		กำยานตะวันออกกลาง
		ทองกวาว
		ผักชีตอย
		พินจำอินเดีย
		พุดซ้อนอินเดีย
		มหาหิงคุ์
		ไม้ยางหอม กำยานแขก
		ไม้ยางหอม กำยานแขก
		ไม้ยางหอม กำยานแขก
		สาละอินเดีย
101	ตะเคียน ^{1, 2, 3} ทั่วโลกมี 114 ชนิด พบใน อินเดีย 10 ชนิด	ตะเคียน ตะเคียนทอง ตะเคียนใหญ่ (ภาคกลาง) จะเคียน (ภาคเหนือ) แคน (ภาคอีสาน) ไพร (ละว้า เชียงใหม่) กะกั กอกั (กะเหรี่ยง เชียงใหม่) จูเค้ โซเก (กะเหรี่ยง กาญจนบุรี) จีองา (มาเลย์-นราธิวาส) Iron wood, Malabar iron wood, Takian, Thingan, Sace, Takian
		พบในอินเดีย
		พบในอินเดีย
		พบในอินเดีย
		พบในอินเดีย
		พบในอินเดีย
		พบในอินเดีย
		พบในอินเดีย
		พบในอินเดีย
		พบในอินเดีย
		พบในอินเดีย

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Liquidambar orientalis</i> Mill.		
<i>Butea monosperma</i> (Lam.) Kuntze		
<i>Dichrocephala integrifolia</i> subsp. Integrifolia		
<i>Vateria indica</i> L.		
<i>Gardenia gummifera</i> L.f.		
<i>Ferula assa-foetida</i> L.		
<i>Commiphora wightii</i> (Arn.) Bhandari		
<i>Commiphora berryi</i> (Arn.) Engl.		
<i>Commiphora caudata</i> (Wight & Arn.) Engl.		
<i>Shorea robusta</i> C.F.Gaertn.		
<i>Hopea odorata</i> Roxb. ไม่พบในอินเดีย แต่พบในบังคลาเทศ	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Hopea canarensis</i> Hole	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Hopea erosa</i> (Bedd.) Slooten	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Hopea glabra</i> Wight & Arn.	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Hopea jacobi</i> C.E.C.Fisch.	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Hopea modesta</i> (A.DC.) Kosterm.	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Hopea parviflora</i> Bedd.	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Hopea ponga</i> (Dennst.) Mabb.	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Hopea racophloea</i> Dyer	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Hopea sasidharanii</i> Robi & Sujanapal	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Hopea utilis</i> (Bedd.) Bole	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
102	ตะไคร้ ²	จะไคร้ (ภาคเหนือ) ไคร (ภาคใต้) หัวสิงโต (ภาคอีสาน) คาหอม (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) หัววอตะไป (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) หัวสิงโต (เขมร-ปราจีนบุรี) ตะไคร้แกง (ทั่วไป) Lemon grass, Lapine
103	ตะไคร้หน้า ¹ ตะไคร้หน้า ²	
104	ตะแบก ^{1, 2}	แลนไห้ (เชียงใหม่) ตะแบกขาวใหญ่ (ปราจีนบุรี) ตะแบกใหญ่ (ราชบุรี นครราชสีมา) เปลือยดง (นครราชสีมา) ตะแบกหนัง (จันทบุรี) เปลือย (สุโขทัย พิษณุโลก) ตะแบกแดง (ประจวบคีรีขันธ์) อ้าย (สุราษฎร์ธานี) ป่วย เป็ย เป็ยขาว เป็ยตุ้ย เป็ยค่าง เป็ยน้ำ เป็ยลัวะ เป็ยเปลือกหนา (ภาคเหนือ) เป็ย (ลานช้าง) ตะแบก ตะแบกใหญ่ ตะแบกหนัง (ภาคกลาง) กะแบก (ไทย) ตะคู้ยก (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) บองอยาม (มาเลย์-ปัตตานี)
105	ตาล ^{1, 2}	ตาลนา ปลีตาล (เชียงใหม่) ตาล ตาลใหญ่ ตาลโดนด (ภาคกลาง) โหนด ลูกโหนด (ภาคใต้) ถาล (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ถาน (ชาน-แม่ฮ่องสอน) ทอถู (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ท้าง (กะเหรี่ยง-เชียงใหม่) ตะนอด (เขมร) ทะเนาด์ (เขมร-พระตะบอง) Asian palmyra palm, Palmyra palm, Brab palm, Doub palm, Fan palm, Lontar palm, Toddy palm, Tala palm, Wine palm
	ตาล ^{1, 2} (ตาละ)	อินทผลัมไทย ตาลแขก
106	ตาเลื่อ ^{1, 2, 3}	เลาหาง (เชียงใหม่) ชมันดง (ลำปาง) เซ้ (แม่ฮ่องสอน) เย็นดง (กำแพงเพชร) ตาปู่ (ปราจีนบุรี) มะยมหางก่าน (บุรีรัมย์) ตุ่มดง (กระบี่) มะหังก่าน มะฮังก่าน มะอ้า (ภาคเหนือ) โกล ตาเลื่อ (ภาคกลาง) แดงน้ำ (ภาคใต้) เซ็ย โทกาส้า พูแกที้ เส่ทุ่เก๊าะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ยมหังก่าน (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน)
107	ตำลึง ^{1, 2}	ตำลึง สี่บาท (ภาคกลาง) ผักแคบ (ภาคเหนือ) ผักตำนิน (ภาคอีสาน) แคเตี๊ยะ (แม่ฮ่องสอน) Ivy gourd

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Cymbopogon citratus</i> (DC.) Stapf	ล้มลุก	Poaceae
<i>Protococcus</i> sp.	สาหร่ายสีเขียวแกมน้ำเงิน	Chlamydomonadaceae
<i>Lagerstroemia calyculata</i> Kurz ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Lythraceae
<i>Borassus flabellifer</i> L.	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Phoenix sylvestris</i> (L.) Roxb.	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Aphanamixis polystachya</i> (Wall.) R. Parker	ไม้ยืนต้น	Meliaceae
<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	ไม้เลื้อยล้มลุก	Cucurbitaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
108	ตีนเป็ด ^{1, 2}	หัตถบรรณ (กาญจนบุรี) กะโน้ะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ลัตบรรณ (ภาคกลาง เขมร-จันทบุรี) พญาสัตบรรณ ชบา ตีนเป็ด (ภาคกลาง) บะซา ปูลา ปูแล (มาเลย์-ยะลา-ปัตตานี) ยางขาว (ลำปาง) Devil tree, White cheesewood, Blackboard tree, Devil's bark
109	เต่าร้าง ^{1, 2, 3}	ไม่มีรายงานว่าพบในประเทศไทย
	เต่าร้าง ^{1, 2}	เต่าร้างยักษ์ เต่าร้างยักษ์ใต้ (นครศรีธรรมราช) Giant mountain fishtail palm, Khiriwong fishtail palm
	เต่าร้าง ^{1, 2}	เขื่องหลวง เขื่องใหญ่ เต่าร้างดอย (ภาคเหนือ) จอย (แม่ฮ่องสอน) เต่าร้างยักษ์ (ภาคใต้) Jaggery palm, Toddy palm
	เต่าร้าง ^{1, 2}	เขื่องหมู่ (ภาคเหนือ) เต่าร้างมีหน่อ (ภาคกลาง) มะเต็ง (ยะลา) จือเต็ง (มาเลย์-นราธิวาส) เต่าร้าง เก้าหม้าย เก้าม่วย เก้าเขื่อง (คนเมือง) มีเซเหมาะะ (กะเหรี่ยงแดง) เก้าเขื่อง (ไทลื้อ) ซี (ม้ง) จี้ก (ปะหล่อง) ตูตซูก (ขมุ) Fishtail palm, Burmese fishtail palm, Clustered fishtail palm, Common fishtail palm, Wart fishtail palm, Tufted fishtail palm
	เต่าร้าง ^{1, 2}	เต่าร้างยักษ์ เต่าร้างยักษ์น่าน เต่าร้างยักษ์ภูคา (ทั่วไป) Giant mountain fishtail palm, Thai giant Caryota
110	แตงกวา ¹	ตาเสาะ (เขมร) แตงกวา (ทั่วไป) แตงซีไก่ แตงซีควาย แตงช้าง แตงร้าน (ภาคเหนือ) แตงปี แตงยาง (แม่ฮ่องสอน) แตงเห็น แตงอ้ม (เชียงใหม่) Cucumber
111	แตงโม ^{1, 2} ผลเครือเถา ²	แตงจิ้น (ภาคใต้) แตงโม (ภาคกลาง) แตแต้าซ่า (แม่ฮ่องสอน) มะแต้า (ภาคเหนือ) อุลัก (เขมร-บุรีรัมย์) Watermelon

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Alstonia scholaris</i> R. Br.	ไม้ยืนต้น	Apocynaceae
<i>Caryota urens</i> L.	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Caryota kiriwongensis</i> Hodel ex Hodel	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Caryota maxima</i> Blume	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Caryota mitis</i> Lour.	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Caryota obtuse</i> Griff.	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Cucumis sativus</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Cucurbitaceae
<i>Citrullus lanatus</i> (Thum.) Matsum. & Nakai นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Cucurbitaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
112	ถั่ว (ถั่วลิสง) ^{1, 2}	ถั่วคุด (ประจวบคีรีขันธ์) ถั่วดิน (ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน) ถั่วใต้ดิน (ภาคใต้) ถั่วยี่สง ถั่วลิสง (ภาคกลาง) Groundnut, Monkey nut, Peanut
113	ถั่วเขียว ^{1, 2}	ถั่วเขียว (ทั่วไป) ถั่วจิม (เชียงใหม่) ถั่วดำเม็ดเล็ก ถั่วทอง (ภาคกลาง) ถั่วมุ่ม (ภาคเหนือ) Golden gram, Green gram, Mung bean, Red gram
114	ถั่วดำ ^{1, 2}	ถั่วเขียวผิวดำ (ชัยนาท) ถั่วเขียวเม็ดดำ (เชียงใหม่ นครราชสีมา) ถั่วดำเม็ดเล็ก (กรุงเทพฯ) Black gram
115	ถั่วทอง ^{1, 2}	ข้าวเปลือก ถั่วเขียว ถั่วทอง งา ข้าวสาร (บุรุษผู้มีตาดำ แก่ได้้น้ะออก แล้วพ้ะเห็นได้ว่า น้ะข้าวสาลี น้ะข้าวเปลือก น้ะถั่วเขียว น้ะถั่วทอง น้ะงา น้ะข้าวสาร) Wild pea, Indian pea
116	ถั่วป่า ^{1, 2} (ถั่วเสี้ยนป่า)	ถั่วเสี้ยนป่า (อ่างทอง) ผักผืด (ภาคอีสาน)
117	ถั่วพู ^{1, 2}	ถั่วพู (ทั่วไป) บอปะปะหลี (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) Goa bean, Winged pea
118	ถั่วราชมาศ ^{1, 2} (ถั่วราชมาด)	ถั่วราชมาษ (กรุงเทพฯ) มะบอย (เชียงใหม่) มะวอย (แม่ฮ่องสอน) Butter bean, Lima bean, Sieva bean
119	ถั่วแระ ^{1, 2}	ถั่วแม่ตาย (ภาคกลาง) ถั่วแรด (ชุมพร) ถั่วแระ (ภาคกลาง) มะแฮะ มะแฮะตัน (ภาคเหนือ ภาคอีสาน) Angola pea, Congo pea, Pigeon pea
120	ถั่วเหลือง ^{1, 2}	ถั่วพระเหลือง ถั่วแระ ถั่วเหลือง (ภาคกลาง) มะถั่วเน่า (ภาคเหนือ) Soybean

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Arachis hypogaea</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Vigna radiata</i> (L.) R.Wilczek	ไม้เลื้อยล้มลุก	Fabaceae
<i>Vigna mungo</i> (L.) Hepper	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Lathyrus sativus</i> L. นำเข้าไปปลูกใน อินเดีย (เนื้อความพระไตรปิฎก เล่มที่ 14 บรรทัดที่ 4238-4493 หน้าที่ 180-190 ¹ เล่มที่ 23 ²)	ไม้เลื้อยล้มลุก	Fabaceae
<i>Neustanthus phaseoloides</i> (Roxb.) Benth.	ไม้เลื้อยล้มลุก	Fabaceae
<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Phaseolus lunatus</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Cajanus cajan</i> (L.) Millsp.	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Glycine max</i> (L.) Merr.	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Fabaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
121	เถาพลู ² (เถาพลู)	ซีเก๊ะ (มาเลย์-นราธิวาส) พลู (ทั่วไป) Betel pepper
122	เถาหัวด้วน ^{1, 2} บอระเพ็ด ²	จุงจิง เครือเขาฮอ (ภาคเหนือ) เจตมูลหนาม (หนองคาย) ตัวเจตมูลยานเถาหัวด้วน (สระบุรี) บอระเพ็ด (ทั่วไป) ทางหนู (สระบุรี อุบลราชธานี) เครือกอฮอ (ภาคอีสาน) Guduchi
123	ทราก ¹ ชาก ²	คราก (ชุมพร) ชาก (ภาคอีสาน) เตரிய (เขมร-สุรินทร์) พันชาก (ภาคอีสาน)
	ทราก ¹ ชาก ²	ชาก (ราชบุรี) ตระ๊ะ (ภูย-สุรินทร์)
124	ทองกวาว ^{1, 2, 3}	กวาว ก้าว (ภาคเหนือ) จอมทอง (ภาคใต้) จ้า (เขมร-สุรินทร์) จาน (อุบลราชธานี) ทองกวาว ทองตัน (ราชบุรี) ทองธรรมชาติ ทองพรมชาติ (ภาคกลาง) Bastard teak, Bengal kino, Flame of the forest
125	ทองกวาวดำ ^{1, 2}	เถาส่อม แสนเฮาหอม (เลย) บังเก้ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ยางดำ (นครราชสีมา) สะบั้ง (กาญจนบุรี) สะบั้งดำ (ทั่วไป) หมักบ้ำ ลิมดำ (สุโขทัย)
126	ทองกวาวแดง ^{1, 2}	ทองเครือ (ภาคกลาง) กวาวเครือ (ภาคเหนือ) จานเครือ (ภาคอีสาน) ตานจอมทอง (ชุมพร) โพตะกู (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) โพมื่อ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)
127	ทองหลาง ^{1, 2} ปารีจัตตะกะ ^{1, 2} ปารีฉัตร ^{1, 2} ปารีชาติ ²	ทองมีดขูด ทองหลางป่า (ภาคเหนือ) ทองหลาง (ภาคกลาง)
128	ทองหลางใบมน ¹ ต้นทองหลางใบซ้อน ²	ทองกี ทองแค ทองบก (ภาคเหนือ)
129	ทับทิม ^{1, 2, 3}	ทับทิม (ทั่วไป) พิลา (หนองคาย ภาคอีสาน) พิลาขาว มะก่องแก้ว (น่าน) มะเก๊า (เหนือ) ทมากัจ (แม่ฮ่องสอน) Pomegranate, Punica apple

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Piper betle</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เถาเนื้อแข็ง	Piperaceae
<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson	ไม้เลื้อย	Menispermaceae
<i>Erythrophleum succirubrum</i> Gagnep. สกุลนี้ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Erythrophleum teysmannii</i> (Kurz) Craib ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Butea monosperma</i> (Lam.) Kuntze	ไม้ยืนต้น	Fabacea
<i>Mucuna macrocarpa</i> Wall. ไม่พบในอินเดีย แต่พบในเนปาล หิมาลัย ตะวันออก บังคลาเทศ	ไม้เลื้อย	Fabacea
<i>Butea superba</i> Roxb.	ไม้เลื้อย	Fabacea
<i>Erythrina subumbrans</i> (Hassk.) Merr.	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Erythrina fusca</i> Lour.	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Punica granatum</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Punicaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
130	ท้าวยายม่อม ^{1, 2, 3}	กาชะลอง จรดพระธรรณี ดอกคาน (ยะลา) ท้าวยายม่อม (ภาคกลาง จันทบุรี) ท้าวยายม่อมป่า (อุบลราชธานี) ปั้งชม ปั้งขาว ปั้งหลวง เป็นจ้อน (ภาคเหนือ) พญารากเดียว (ภาคใต้) พญาเล็งจ้อน เล็งจ้อนใต้ (เชียงใหม่) พมพี (อุดรธานี) พวกอ (กะเหรี่ยง-กำแพงเพชร) ฟินพี (เลย) โฟพั้ง (ราชบุรี) ไม้เท้าฤๅษี (ภาคใต้ ภาคเหนือ) ญ่าลั่นจ้อน (ประจวบคีรีขันธ์) Bowing lady, Sky rocket, Tuber flower, Turk's turban, Turk's turbin
	ท้าวยายม่อม ^{1, 2}	ท้าวยายม่อม (ภาคกลาง) บุกรอ (ตราด) ไม้เท้าฤๅษี สิงโตดำ (กรุงเทพฯ) หนวดแมว (มหาสารคาม) Polynesia arrowroot
131	เทพทาโร ¹ เทพพารุ ²	จวง จวงหอม (ภาคใต้) จะโคต้น จะโคหอม (ภาคเหนือ) พลุต้นขาว (เชียงใหม่) มือแตกะมาจิง (มาเลย์-ปัตตานี) การบูร (หนองคาย) Safrol laurel
132	เทียน ²	เทียนดอก เทียนบ้าน เทียนไทย เทียนสวน (ภาคกลาง) Garden balsam, Garden jewelweed, Rose balsam, Touch-me-not
133	ไทรย้อย ^{2, 3}	จาเรย (เขมร) ไทร (นครศรีธรรมราช) ไทรกระเบื้อง (ประจวบคีรีขันธ์) ไทรย้อย ไทรใบแหลม (กรุงเทพฯ ตราด) Benjamin's fig, Golden fig, Weeping fig
134	ไทร ^{1, 2}	ไทร (จันทบุรี ตรัง) เลียบ (พังงา) ไฮ (เลย)
135	นมตำเลีย ²	นมพิจิตร (ทั่วไป) นมหมู (ภาคกลาง) เนื้อมะต่อม (ภาคเหนือ) ลิ้นเหี้ย (กรุงเทพฯ)
	นมตำเลีย ²	สังวาลพระอินทร์ ต่าง

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Clerodendrum indicum</i> (L.) Kuntze	ไม้พุ่ม	Lamiaceae
<i>Tacca leontopetaloides</i> (L.) Kuntze	ไม้ล้มลุก	Dioscoreaceae
<i>Cinnamomum parthenoxylon</i> (Jack) Meisn. ไม้พบบนอินเดีย พบในอัสสัม หิมาลัยตะวันออก	ไม้ยืนต้น	Lauraceae
<i>Impatiens balsamina</i> L.	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Balsaminaceae
<i>Ficus benjamina</i> L.	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Ficus annulata</i> Blume ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Hoya verticillata</i> (Vahl) G. Don	ไม้เลื้อย	Apocynaceae
<i>Hoya ovalifolia</i> Wight & Arn.	ไม้เลื้อย	Apocynaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
136	นมแมว ^{1, 2}	นมแมวป่า (ภาคเหนือ) พีเซีย พีพ่วนน้อย (นครพนม)
137	หารีผล ^{1, 2}	พันธุ์ไม้ในป่าหิมพานต์
138	นิโครธ ^{1, 2, 3} (อชปาลนิโครธ)	กร่าง (ภาคกลาง) นิโครธ (กรุงเทพฯ) ไทหนดอก (นครศรีธรรมราช) Indian banyan
139	น้ำเต้า ^{1, 2} น้ำเต้าขม ^{1, 2}	คิลูต้า (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) น้ำเต้า (ภาคกลาง) มะน้ำเต้า (ภาคเหนือ) หมากน้ำ (ภาคอีสาน) Bottle gourd
140	นุ่น (จากต้น) ^{1, 2}	จ้าว จั๋วน้อย จั๋วสร้อย จั๋วสาย (ภาคเหนือ) นุ่น (ภาคกลาง) จั๋วบ้าน (ภาคอีสาน) Kapok tree, White silk cotton tree
	นุ่นจากเถา ^{1, 2} (ขจร สลิด)	สลิด ขจร (ภาคกลาง) ผักสลิด (นครราชสีมา) ผักขิก (ภาคอีสาน) Chinese violet, Sabidokung, Cowslip creeper, Pakalana vine, Tonkin jasmine, Tonkinese creeper
141	เนรภูลี ¹ เนระพูสี ²	กูดดำ (เชียงใหม่) มหาสดำเขา (ภาคกลาง)
	เนรภูลี ¹ เนระพูสี ²	กลาดักลามูยี (มาเลย์-ปัตตานี) คลุ้มเสี้ย (ตราด) นิลพูสี (ตรัง) เนระพูสีไทย (ภาคกลาง) มังกรดำ (กรุงเทพฯ) ม้าถอนหลัก (ชุมพร) ละเปาะบูเก๊ะ (มาเลย์-ยะลา) ว่านค่างควาดำ (ทั่วไป) ว่านพังพอน (ยะลา) ว่านหัวฟ้า (จันทบุรี) Bat flower, Ca's whiskers
142	บวบขม ^{1, 2}	นมพิจิตร น้อยซ้อง บวบขม มะนอยจ๋า (ภาคเหนือ) บวบงู (ภาคกลาง) มะนอย (สระบุรี) Snake cucumber, Snake gourd

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Fissistigma fulgens</i> (Hook.f. & Thomson) Merr. <i>Uvaria ferruginea</i> var. <i>cherrevensis</i> (Pierre ex Finet & Gagnep.) Meade & J.Parn. ไม่พบในอินเดียทั้ง 2 ชนิด	ไม้เลื้อย	Annonaceae
<i>Ficus benghalensis</i> L.	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Moraceae
<i>Lagenaria siceraria</i> (Molina) Standl. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Cucurbitaceae
<i>Ceiba pentandra</i> (L.) Gaertn. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Malvaceae
<i>Telosma cordata</i> (Burm.f.) Merr.	ไม้เลื้อย	Apocynaceae
<i>Pleocnemia submembranacea</i> (Hayata) Tagawa & K. Iwats เป็นพืชพื้นเมืองของอัสสัม บังกลาเทศ	เฟินต้น	Tectariaceae
<i>Tacca chantrieri</i> André เป็นพืชพื้นเมืองของอัสสัม บังกลาเทศ	ไม้ล้มลุก	Dioscoreaceae
<i>Trichosanthes cucumerina</i> L.	ไม้เลื้อยล้มลุก	Cucurbitaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
143	บอระเพ็ดไฟ ²	กระท้องเลือด (ภาคอีสาน) กลิ้งกลางดง (ตะวันตกเฉียงใต้) ขอกเกอโท เป้าเลือด (ภาคเหนือ) บอระเพ็ดยางแดง (ภาคใต้) ฮ่อง (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี)
144	บัว ^{1,2} ปทุม ^{1,2} (โกกระณต) บัวอุบล ¹ บัวหลวง ^{1,2,3} สัตตบุษย์ ²	โชค (เขมร-บุรีรัมย์) บัว บัวหลวง (ทั่วไป) สัตตบงกช สัตตบุษย์ อุบล (ภาคกลาง) Egyptian bean, Indian lotus, Sacred lotus
145	บัวแดง ^{1,2} (บัวสาย ³) โกมุท ^{1,2} (ดอก) บัวแดง (ดอกไม้ทิพย์)	จกกลนี บัวกินสาย บัวขม บัวแดง สายบัว (ภาคกลาง) บัวชี้แพะ (นครราชสีมา) ปริก (เขมร) ป้าน (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ป้านแดง (ภาคเหนือ) สัตตบรรณ สัตตบุษย์ (กรุงเทพฯ)
146	บัวบก ^{1,2}	บัวบก (ภาคกลาง) ปะหนะเอชาเต๊าะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ผักแว่น (ภาคใต้) ผักหนอก (ภาคเหนือ ภาคอีสาน) Asiatic pennywort
147	บานไม่รู้โรย ^{1,2}	บานไม่รู้โรยป่า (ภาคกลาง) Gomphrena weed
	บานไม่รู้โรย ^{1,2}	กะล่อม ตะล่อม (ภาคเหนือ) ดอกสามเดือน (ภาคใต้) บานไม่รู้โรย (ภาคกลาง) Bachelor's button, Globe amaranthus
148	บุณฑาค ^{1,2,3}	ก้าก้อ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ก้าก้อ (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) บุณฑาค (ทั่วไป) ปะนาคอ ประนาคอ (ปัตตานี) สารภีตอย (เชียงใหม่) Ceylon ironwood, Iron wood, Indian rose chestnut
149	บุณฑาคเขา ^{1,2}	กรรโชก (ภาคตะวันออก) กาไซ (นครพนม ยะลา) คาย ทะโล้ สารภีป่า (ภาคเหนือ) คายไซ่ จำปาตง พระราม (เลย หนองคาย) ต้อซือชะ (กะเหรี่ยง-เชียงใหม่) บุณฑาค (นครราชสีมา ตรารด) พังตาน พันต้น มังตาน (ภาคใต้) มือแตกาต๊ะ (มาเลย์-ภาคใต้) หมูพี (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) Chinese guger tree, Needle wood

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Stephania venosa</i> (Blume) Spreng. ไม้พบในอินเดีย เป็นพืชพื้นเมืองใน บังคลาเทศ	ไม้เลื้อย	Menispermaceae
<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	ไม้หน้า	Nelumbonaceae
<i>Nymphaea pubescens</i> Willd.	ไม้หน้า	Nymphaeaceae
<i>Centella asiatica</i> (L.) Urb.	ไม้ล้มลุก	Apiaceae
<i>Gomphrena celosioides</i> Mart. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Amaryllidaceae
<i>Gomphrena globosa</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Amaryllidaceae
<i>Mesua ferrea</i> L.	ไม้ยืนต้น	Calophyllaceae
<i>Schima wallichii</i> (DC.) Korth. ไม้พบในอินเดีย เป็นพืชพื้นเมืองในฮัสสัม บังคลาเทศ หิมาลัยตะวันออก	ไม้ยืนต้น	Theaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
150	ใบเจียง ^{1, 2} เจียง (ใบ) ตาลีส-ตาลีสะ	สนอินเดีย Himalayan fir
151	ประดู ^{1, 2, 3} (ประดูบ้าน)	ดูบ้าน (ภาคเหนือ) ประดูกิ่งอ่อน ประดูบ้าน ประดูลาย (ภาคกลาง) สะโน (มาเลย์-นราธิวาส) ดู (ภาคอีสาน)
	ประดู ^{1, 2} (ประดูป่า)	จืดอก (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ฉะนอง (เชียงใหม่) ดู ดูป่า (ภาคเหนือ ภาคอีสาน) ตะเลอ เตอะเลอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ประดู ประดูป่า (ภาคกลาง) ประดูเสน (ราชบุรี สระบุรี) Burmese rosewood
152	ประดูลาย ^{1, 2}	ประดูลาย South Indian redwood, Sissoo
153	ประยงค์ ^{1, 2, 3}	ชะยง ชะยม พะยงค์ ยม (ภาคเหนือ) ประยงค์ ประยงค์ใบใหญ่ (ภาคกลาง) หอมไกล (ภาคใต้) Chinese perfume plant, Chinese rice flower
154	ปฐ ^{1, 2}	ปฐ ผล (ภาคกลาง) ปฐ (ภาคอีสาน ภาคเหนือ) มะเกลือกา (ปราจีนบุรี) มะตาปู้ (เชียงใหม่) Sage-leaved alangium
	ปฐ ปฐ	พืชพื้นเมืองของอินเดีย
155	ปาน ^{1, 2} (นุ่งห่มผ้าเปลือก ปอกรอง)	ปานรามี่
	ปาน ^{1, 2} (นุ่งห่มผ้าเปลือก ปอกรอง)	ปอ (ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงใต้) ปอกระเจา ปอเส้ง เส้ง (ภาคกลาง) White jute
	ปาน ^{1, 2} ปอ (ผ้าเปลือกไม้)	
	ปาน ^{1, 2} ปอ ปอกรอง	กระเจานา (ภาคกลาง) ขัดมอนตัวผู้ (ภาคอีสาน) Jute
	ปาน ^{1, 2} ปอ ปอกรอง	ฉำฉา ชำสา (นครสวรรค์) ชะตะโค (กะเหรี่ยง-กำแพงเพชร) เซงชะ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ปอกระสา (ภาคกลาง ภาคเหนือ) ปอฝ้าย (ภาคใต้) สายแล (เงี้ยว-ภาคเหนือ) ส่าแหล่เจ (กะเหรี่ยง- แม่ฮ่องสอน) หมอมี่ หมูพี (ภาคกลาง) Paper mulberry

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Abies spectabilis</i> (D.Don) Mirb. ไม่พบในอินเดีย เป็นพืชพื้นเมืองของ อัฟกานิสถาน เนปาล ปากีสถาน ทิเบต หิมาลัยตะวันตก	ไม้ยืนต้น	Pinaceae
<i>Pterocarpus indicus</i> Willd. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Dalbergia sissoo</i> Roxb. ex DC.	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Aglaiia odorata</i> Lour. ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Meliaceae
<i>Alangi um salviifolium</i> (L.f.) Wangerin ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Cornaceae
<i>Alangium indochinense</i> W.J.de Wilde & Duyfjes	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Cornaceae
<i>Boehmeria nivea</i> (L.) Gaudich.	ไม้ล้มลุกอายุหลายปี	Urticaceae
<i>Corchorus capsularis</i> L.	ไม้ล้มลุก	Malvaceae
<i>Boehmeria virgata</i> (G.Forst.) Guill.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Urticaceae
<i>Corchorus aestuans</i> L.	ไม้ล้มลุก	Malvaceae
<i>Broussonetia papyrifera</i> (L.) L'Hér. ex Vent.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Moraceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
156	เป้ง ^{1,2}	ตุลาคือ หน่อไคว้เส่ เป้งบก ปุ่มเป้ง
	เป้ง ^{1,2}	ปาล์มสิบสองปันนา (กรุงเทพฯ) เป้งตอย (ภาคเหนือ) Dwarf date palm
157	เปราะหอม ^{1,2}	เปราะหอม หอมเปราะ (ภาคกลาง) ว่านตีนดิน ว่านแผ่นดินเย็น ว่านหอม (ภาคเหนือ) Chengkur
158	โปกถลีสก้า ¹ หมายถึงผ้าที่ทำจาก เปลือกไม้ ไม้ไซชื่อต้นไม้	ในเอกสารของ Dhammika (2018) กล่าวว่า เป็น ต้นกระโดน ปอทะเล ฝ้ายอินเดีย เหมือนดอม
159	ผลโกฐ ² บวบ (บวบหอม)	กะตอเรือ (มาเลย์-ปัตตานี) บวบกลม บวบขม บวบหอม (ภาคกลาง) บวบอ้ม มะนอยขม มะนอยอ้ม (ภาคเหนือ) Loofah, Smooth loofah, Sponge gourd
160	ผักชี ²	ผักชี (ภาคกลาง) ผักหอม (นครพนม) ผักหอมน้อย (ภาคอีสาน) ผักหอมป้อม ผักหอมผอม หอมป้อม (ภาคเหนือ) ยำแย้ (กระบี่) Chinese parsley, Coriander
161	ผักตบ ^{1,2} ผักสามหา ² สามหา ²	ผักตบ ผักตบไทย ผักโป่ง (ภาคกลาง) Arrowleaf monochoria, False pickerelweed, Leaf pondweed
162	ผักทอดยอด ^{1,2} ผักบุง ²	กำจร (เจ็ยว-แม่ฮ่องสอน) ผักทอดยอด (ภาคกลาง) ผักบุง ผักบุงจีน ผักบุงไทย (ทั่วไป) ผักบุงหนอง (กาฬสินธุ์) โทนเตาะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) Swamp morning glory, Water spinach
163	ผักบุงล้อม ^{1,2} ผักบุงรวม ¹	กาล้อ (มาเลย์-ปัตตานี) ผักดีเหยียน (เจ็ยว-แม่ฮ่องสอน) ผักบุงปลิง ผักแปง (เชียงใหม่) ผักบุงรวม (ภาคกลาง)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Phoenix acaulis</i> Ham.	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Phoenix loureiroi</i> Kunth	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Kaempferia galanga</i> L.	ไม้ล้มลุก	Zingiberaceae
<i>Careya arborea</i> Roxb. <i>Hibiscus tiliaceus</i> L. <i>Hibiscus platanifolius</i> (Willd.) Sweet <i>Symplocos racemosa</i> Roxb.	ไม้ยืนต้น	Symplocaceae
<i>Luffa aegyptiaca</i> Mill.	ไม้เลื้อยล้มลุก	Cucurbitaceae
<i>Coriandrum sativum</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Apiaceae
<i>Monochoria hastata</i> (L.) Solms var. <i>hastata</i>	ไม้น้ำ	Pontederiaceae
<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk.	ไม้ล้มลุกที่ทอดไปตามพื้นดิน	Convolvulaceae
<i>Enydra fluctuans</i> Lour. ไม่พบในอินเดีย เป็นพืชพื้นเมือง อัสสัม บังคลาเทศ	ไม้น้ำ	Asteraceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
164	เผือก ^{1, 2}	กลาดิคุบุเฮง (มาเลย์-ยะลา) กลาดิไอย์ (มาเลย์-นราธิวาส) ชื่อที่พ้อ คีทีโป คูซ็บ้อง คูโท ทิปอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ตุน (เชียงใหม่) บอน (ทั่วไป) บอนเขียว บอนจีนดำ เผือก (ภาคกลาง) บอนท่า บอนน้ำ (ภาคใต้) Cocoyam, Taro
165	ไผ่ ^{1, 2} (หน่อไม้ กลักยาตา)	จะกั้ววา (พม่า) ชารอง ชาเรียง (โล่-นครพนม) ไผ่ขางหนาม (ภาคเหนือ) ทะงาน (ชอง-ตราด) ทูน (ชาวบน-เพชรบูรณ์) ไผ่ป่า ไผ่หนาม (ทั่วไป) ไผ่รวก (กาญจนบุรี) ระไซ (เขมร-สุรินทร์) วาซุ แวซุ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) Giant thorny bamboo, Indian thorny bamboo
166	ฝาง ^{2, 3}	ขวาง ฝางแดง หนามโค้ง (แพร่) ฝางส้ม (กาญจนบุรี) ฝางเสน (ทั่วไป) กรุงเทพฯ ภาคกลาง) ง่าย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ลำฝาง (ลัวะ) สะมัวะ (เมียน) โซปัก (จีน) ชูมู่ ชูฟ้งมู่ (จีนกลาง)
167	ฝ้าย ^{1, 2}	ฝ้ายแดง (กรุงเทพฯ) Tree cotton
	ฝ้าย ^{1, 2}	ฝ้ายชัน (ลำปาง) ฝ้ายดอก (เชียงใหม่) ฝ้ายเทศ (ภาคอีสาน) ฝ้ายสำลี ฝ้ายหลวง สำลี (ทั่วไป) Sea island cotton
	ฝ้าย ^{1, 2}	ฝ้าย (ทั่วไป) Levant cotton
	ฝ้าย ^{1, 2}	ฝ้ายขน (ภาคกลาง) Cotton, Mexican cotton, Upland cotton
168	ฝ้ายทะเล ^{1, 2}	ขลิ้นนางมัทรี ผีหยิก (เลย) บา (จันทบุรี) ปอทะเล ปอฝ้าย (ภาคกลาง) ปอนา (ภาคใต้) โปทะเล (กรุงเทพฯ) Cottonwood hibicus, Sea hibicus
	ฝ้ายทะเล ^{1, 2}	ปอกะหมัดไพร (ราชบุรี) ปอมัดไซ (เพชรบุรี) โปทะเล (ภาคกลาง)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Colocasia esculenta</i> (L.) Schott	ไม้ล้มลุก	Araceae
<i>Bambusa bambos</i> (L.) Voss	ไม้ไผ่	Poaceae
<i>Caesalpinia sappan</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Gossypium arboreum</i> L.	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Malvaceae
<i>Gossypium barbadense</i> L. ไม้พุ่มในอินเดีย	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Malvaceae
<i>Gossypium herbaceum</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Malvaceae
<i>Gossypium hirsutum</i> L.	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Malvaceae
<i>Hibiscus tiliaceus</i> L. ไม้พุ่มในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Malvaceae
<i>Thespesia populnea</i> (L.) Sol. ex Corrêa	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Malvaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
169	แฝก ^{1, 2} แฝกหอม ^{2, 3} หญ้าแฝก ²	แกงหอม แคมหอม (ภาคอีสาน) แฝก หญ้าแฝกหอม (ทั่วไป) Cuscus, Khuskhus, Sevendara grass, Vetiver
170	พะยอมขาว ¹	กะยอม (เชียงใหม่ ภาคอีสาน) ชะยอม (ลาว) แคน (เลย) พะยอม สุกรม (ภาคกลาง) พะยอมทอง (สุราษฎร์ธานี ปราจีนบุรี) ยางหยวก (น่าน) ชะยอมดง พะยอมดง
171	พญามือเหล็ก ¹	พญามือเหล็ก (กระบี่) St. Ignatius's bean
	พญามือเหล็ก ¹ กะพังอาด พญามูลเหล็ก ³	พญามือเหล็ก พญามูลเหล็ก (ภาคกลาง) ยามือเหล็ก (กระบี่) เสี้ยวตุก กระพังอาด (ภาคเหนือ) Strychnine bush
	พญามือเหล็ก ¹	
172	พริก ^{1, 2} (ลูก)	ครี (กะเหรี่ยง-กำแพงเพชร) ตีปลี ตีปลีซึ้ง ตีปลีเมือง พริกขี้หนุ (ภาคใต้) ปะแกว (ชาวบน-นครราชสีมา) พริก พริกจินดา พริกขี้ฟ้า (ทั่วไป) พริกกันซี่ พริกกันปิ่น (ภาคเหนือ) พริกแกว พริกขี้หนุ พริกขี้หนุสวน พริกข้อม (ภาคกลาง) หมากเผ็ด (ภาคอีสาน)
173	พันธุ์ผักกาด ^{1, 2} (เมล็ด)	ไม่มีรายงานว่าพบในประเทศไทย
	พันธุ์ผักกาด ^{1, 2} (ตำ)	ไม่มีรายงานว่าพบในประเทศไทย
174	พิกุล ^{1, 2, 3}	ขกุน (ภาคใต้) แก้ว (เลย ภาคอีสาน) ชางดง (ลำปาง) พิกุล (ภาค กลาง) พิกุลเขา พิกุลเถื่อน พิกุลป่า (ภาคใต้) Asian bulletwood, Bullet wood, Bukal, Tanjong tree, Medlar, Spanish cherry
175	พิมเสน ^{1, 2}	พิมเสน (ไม่พบในประเทศไทย)
	พิมเสน ^{1, 2} หนาด	คำฟอง หนาดหลวง (ภาคเหนือ) จะบอ (มาเลย์-ปัตตานี) พิมเสน หนาดใหญ่ (ภาคกลาง) หนาด (จันทบุรี) Camphor tree, Nagai camphor

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Chrysopogon zizanioides</i> (L.) Roberty นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	หญ้า	Poaceae
<i>Anthoshorea roxburghii</i> (G.Don) P.S.Ashton & J.Heck.	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Strychnos ignatii</i> P.J.Bergius ไม้พบบนอินเดีย	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Loganiaceae
<i>Strychnos lucida</i> R.Br ไม้พบบนอินเดีย	ไม้พุ่ม	Loganiaceae
<i>Strychnos wallichiana</i> Steud. ex A.DC. ไม้พบบนอินเดีย พืชพื้นเมืองศรีลังกา		Loganiaceae
<i>Capsicum annuum</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย ประมาณศตวรรษ ที่ 15	ไม้พุ่มเตี้ยต่างประเทศ	Solonaceae
<i>Brassica juncea</i> (L.) Czern. et Coss นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Brassicaceae
<i>Rhaphospermum nigrum</i> (L.) Al-Shehbaz	ไม้ล้มลุก	Brassicaceae
<i>Mimusops elengi</i> L.	ไม้ยืนต้น	Sapotaceae
<i>Dryobalanops aromatica</i> C.F.Gaertn. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Asteraceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
176	พิลังคะ ²	สนชี่มต (หนองคาย) ส้มกุ่ม (กรุงเทพฯ ตรัง)
177	พุดขาว ^{1,2}	พุดพิชญา พุดอินเดีย Coral swirl
178	พุทรา ^{1,2}	พุทรา พุทรานจีน (ภาคกลาง) มะดัน (ภาคเหนือ) หมากทัน (ภาคอีสาน) Chinese date, Jujube
	พุทรา ^{1,2}	พุทราอินเดีย
179	โพธิ์พุทรา ^{1,2} ต้นอัสสัตถะ ² โพธิ์พฤกษ์ ^{1,2} อัสสัตถพฤกษ์ ^{1,2} โพ ³	ปู (เขมร) โพ โพศรีมหาโพ (ภาคกลาง) ย่อง (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) สลี (ภาคเหนือ) Bodhi, Pipal tree, Sacred fig
180	ผักเขียว ² ผักแพง ^{1,2} (ในพระไตรปิฎกแยกเป็น คนละชนิด) กักการุกิพย์ ² ผักทิพย์ ^{1,2}	ซีพรั้า (ภาคใต้) ผัก (ทั่วไป) ผักขาว ผักเขียว ผักจีน แพง (ภาคกลาง) ผักซีหมู ผักจิง มะผักขม มะผักหม่น มะผักหม่นขม (ภาคเหนือ) มะผักหอม (แม่ฮ่องสอน) Chinese water melon, Wax gourd, Winter melon, White gourd
181	ผักทอง ^{1,2}	น้ำเต้า (ภาคใต้) ผักเขียว มะผักแก้ว (ภาคเหนือ) ผักทอง (ภาคกลาง) มะน้ำแก้ว (เลย) บักอี (ภาคอีสาน) Pumpkin, Cushaw
182	มณฑารพ ^{1,2} มณฑาลง ² ดอกไมทิพย์ ²	มณฑา (ภาคใต้) ยี่หุบ (ภาคกลาง ภาคเหนือ) ยี่หุบปรี (ตะวันออก เฉียงใต้) Egg magnolia
183	มวกเหล็ก ^{1,2} รวงแดง ^{1,3} กลิ้งคู่ ²	ก้องแกบ (ภาคเหนือ) กะเลียงแดง (ชลบุรี-ศรีราชา) เขาแกลบ ฮองหนั่ง (เลย) ซอแพะแหลโม (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) เถามวก- เหล็ก (สระบุรี) เถามวกเหล็ก รวงแดง (ภาคกลาง) ทรงแดง (ภาคใต้) ปลอกแกลบ (บุรีรัมย์) แสงอาทิตย์ (ประจวบคีรีขันธ์) Toothed-leaf red creeper

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Embelia ribes</i> Burm.f.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Primulaceae
<i>Wrightia antidysenterica</i> (L.) R.Br. ไม่พบในอินเดีย เป็นพืชพื้นเมืองศรีลังกา	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Apocynaceae
<i>Ziziphus jujuba</i> Mill. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็กต่างประเทศ	Rhamnaceae
<i>Ziziphus mauritiana</i> Lam.	ไม้ยืนต้น	Rhamnaceae
<i>Ficus religiosa</i> L.	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Moraceae
<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Cucurbitaceae
<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Cucurbitaceae
<i>Magnolia liliifera</i> (L.) Baill. ไม่พบในอินเดีย เป็นพืชพื้นเมืองของฮัสสัม	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Magnoliaceae
<i>Ventilago denticulata</i> Willd.	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Rhamnaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
184	มะกล่ำหลวง ^{1, 2} มะกล่ำ มะกล่ำข้าง ³	มะกล่ำตัน มะกล่ำตาข้าง (ทั่วไป) มะแดง มะหัวแดง มะโหกแดง (ภาคเหนือ) อีหล่ำ หมากหล่ำ (ภาคอีสาน) Bead tree, Coral tree, Red lucky seed, Red sandalwood
185	มะกอก ^{1, 2, 3}	กอกกุก (เชียงราย) กอกเขา (นครศรีธรรมราช) มะกอก (ภาคกลาง) กอก หมากกอก (ภาคอีสาน) Hog plum
186	มะเกลือ ^{1, 2, 3}	ผีเผา (เงี้ยว-ภาคเหนือ) มะเกลือ (ทั่วไป) มักเกลือ (เขมร-ตราด) เกีย (ภาคอีสาน)
187	มะขวิด ^{1, 2}	ทานาคา (พม่า) มะขวิด (ภาคกลาง) มะพิต (ภาคเหนือ) Burmese thanaka, Elephant's apple, Gelingga, Kavath, Wood apple
188	มะขามป้อม ^{1, 2}	กันโตด (เขมร-จันทบุรี) กำหวด (ราชบุรี) มะขามป้อม (ทั่วไป) Indian gooseberry, Malacca tree
189	มะเขือพวง ²	มะเขือพวง (ภาคกลาง) มะเขือละคร (นครราชสีมา) มะแคว้งกุลัว มะแคว้งกุลา (เชียงใหม่) มะแคว้งข้าง (ภาคใต้) หมากแข้ง (ภาคอีสาน) Devil's fig, Pea aubergine, Prickly nightshade, Turkey berry
190	มะคำไก่ ^{1, 2, 3}	มะคำไก่ มะคำไก่ มะคำดีไก่ (ภาคกลาง) มะองนก (ภาคเหนือ) มักค้อ (ขอนแก่น) โกล่อม (มหาสารคาม)
191	มะงั่ว ^{1, 2}	มะนาวควาย (ปัตตานี ยะลา) มะนาวริปน มะโว้ยาว (เชียงใหม่) ส้มมะงั่ว (ภาคกลาง) Citron
192	มะขาง ^{1, 2} มะทรง ^{1, 2} มะขางหวาน ^{1, 2}	มะขางอินเดีย
193	มะขางหอม ^{1, 2}	มะขาง (ภาคกลาง) ละมุดลีดา (ภาคกลาง) ตะวันออกเฉียงใต้)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Adenanthera pavonina</i> L.	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Diospyros mollis</i> Griff. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Ebenaceae
<i>Limonia acidissima</i> L.	ไม้ยืนต้น	Rutaceae
<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ไม้ยืนต้น	Phyllanthaceae
<i>Solanum torvum</i> Sw. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Solanaceae
<i>Putranjiva roxburghii</i> Wall.	ไม้ยืนต้น	Putranjivaceae
<i>Citrus medica</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็กต่างประเทศ	Rutaceae
<i>Madhuca longifolia</i> (L.) J.F.Macbr.	ไม้ยืนต้น	Sapotaceae
<i>Madhuca dongnaiensis</i> (Pierre) Baehni	ไม้ยืนต้น	Sapotaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
194	มะเดื่อ ^{1, 2} มะเดื่อชุมพร ³	เดื่อเกลี้ยง (ภาคกลาง ภาคเหนือ) เดื่อน้ำ (ภาคใต้) มะเดื่อชุมพร มะเดื่ออุทุมพร (ภาคกลาง)
195	มะตูม ^{1, 2, 3}	กะทันดาเถร ตุ่มตั้ง (ปัตตานี) พะโงงค์ (เขมร) มะตูม (ภาคกลาง ภาคใต้) มะปิ่น (ภาคเหนือ) Bael fruit tree, Bengal quince, Bilak, Bili, Golden apple, Stone apple, Wood apple
196	มะนาว ^{1, 2, 3}	มะนาว (ทั่วไป) Common lime, Lime
197	มะปราง ^{1, 2, 3}	มะปราง (ปัตตานี) หมากผาง (ภาคอีสาน) Plum mango
198	มะพร้าว ^{1, 2}	มะพร้าว (ทั่วไป) มะแพรว (ภาคใต้) Coconut palm
199	มะพลับ ^{1, 2, 3} มะพลับทอง ^{1, 2} (ต้นพิมพชาละ)	ตะโกไทย (ภาคกลาง) ตะโกสวน (เพชรบูรณ์) มะเขือเถื่อน (สกลนคร) Black and white ebony, Gaub tree, Malabar ebony, Pale moon ebony
200	มะเฟือง ^{2, 3}	มะเฟือง (ทั่วไป) Carambola, Star fruit
201	มะไฟ ^{1, 2}	ชีหมี (ภาคเหนือ) มะไฟ (ทั่วไป) มะไฟกา ส้มไฟ (ภาคใต้) มะไฟป่า (ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงใต้) ห้มกั้ง (เพชรบูรณ์)
202	มะม่วง ^{1, 2, 3} มะม่วงหอม ^{1, 2}	มะม่วง (ทั่วไป) มะม่วงกะเลิง มะม่วงชี้กวาง Mango tree
	มะม่วงป่า ²	มะม่วงเทียน (ประจวบคีรีขันธ์) มะม่วงกะล่อน (ภาคกลาง) มะม่วงชี้ใต้ (ภาคใต้) มะม่วงเทพรส (ราชบุรี) มะม่วงป่า (ภาคกลาง)
	มะม่วงป่า ²	มะม่วงชี้ใต้ (ตราด) มะม่วงข้างเหยียบ มะม่วงแป็บ (ภาคเหนือ) ส้มม่วงกล้วย (ภาคใต้)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Ficus racemosa</i> L	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa	ไม้ยืนต้น	Rutaceae
<i>Citrus x aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Rutaceae
<i>Bouea macrophylla</i> Griff. ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Cocos nucifera</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Diospyros malabarica</i> (Desr.) Kostel	ไม้ยืนต้น	Ebenaceae
<i>Averrhoa carambola</i> L. ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็กต่างประเทศ	Oxalidaceae
<i>Baccaurea ramiflora</i> Lour.	ไม้ยืนต้น	Phyllanthaceae
<i>Mangifera indica</i> L.	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Mangifera caloneura</i> Kurz ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Mangifera sylvatica</i> Roxb.	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
203	มะรุุม ^{1, 2}	ผักอีฮีม ผักอีฮูม มะค้อนก้อม (ภาคเหนือ) มะรุุม (ภาคกลาง ภาคใต้) อีฮูม (ภาคอีสาน) Drumstick tree, Horseradish tree
204	มะลิ ^{1, 2} มะลิซ้อน ^{1, 2} มะลิลา ^{1, 2, 3}	มะลิ (ทั่วไป) มะลิซี้เก้ (เชียงใหม่) มะลิซ้อน มะลิลา (ภาคกลาง) มะลิป้อม (ภาคเหนือ) มะลิหลวง (แม่ฮ่องสอน) Arabian jasmine, Sampaguita
205	มะลิ้น ^{1, 2, 3}	กระบก กระบก จะบก (ภาคกลาง) บก หมากบก (ภาคอีสาน) มะลิ้น มิ้น (ภาคเหนือ) มะลิ้น (นครราชสีมา) หลักกาย (กัญ-สุรินทร์) Wild almond, Barking deer's mango
206	มะลั้ง ^{1, 3}	หมากกะลั้ง (กลาง) กะลั้ง (ใต้) หมากลั้ง (ภาคอีสาน) Wood apple
207	มะหาด ^{1, 2, 3}	ทังคั้น ม่วงกวาง (ยะลา) มะหาด (ภาคใต้) มะหาดใบใหญ่ หาดรุม หาดลูกใหญ่ (ตรัง) หาด (ทั่วไป) หาดชน (นราธิวาส) Monkey Jack
208	มันเทศ ^{1, 2} มัน	มันแกว (ภาคเหนือ ภาคอีสาน) มันเทศ (ภาคกลาง) Sweet potato
209	มันนก ^{1, 2}	กลอยเขา (เงี้ยว-ภาคเหนือ) มันจ๊วก (ลำปาง แม่ฮ่องสอน) มันนก (สุราษฎร์ธานี)
210	มันมือเสือ ^{1, 2}	มันกะซาก (สระบุรี) มันจ๊วก (ภาคเหนือ) มันเตี้ยก (อุบลราชธานี) มันมือเสือ (ภาคกลาง) มันมั่ง (จันทบุรี ชลบุรี) มันอ่อน (เชียงใหม่ พิชณุโลก) มันอีเพ็ม (ปราจีนบุรี) Lesser yam
211	มันอ่อน ^{1, 2}	มันเทียน (นครราชสีมา) มันหมู (ตราด) มันอ่อน (นครราชสีมา)
212	มิลักชู ^{1, 2} (Miluku)	เครื่องงูเห่า (ภาคเหนือ) มะเขว่นอินเดีย กำจัดอินเดีย (ทั่วไป)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Moringa oleifera</i> Lam.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Moringaceae
<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Oleaceae
<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A. W. Benn. ไม้พบบนอินเดียม	ไม้ยืนต้น	Irvingiaceae
<i>Feroniella lucida</i> (Scheff.) Swingle ไม้พบบนอินเดียม	ไม้ยืนต้น	Rutaceae
<i>Artocarpus lacucha</i> Roxb. ex Buch.-Ham.	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Ipomoea batatas</i> (L.) Lam. นำเข้าไปปลูกในอินเดียม	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Convolvulaceae
<i>Dioscorea birmanica</i> Prain & Burkill ไม้พบบนอินเดียม เป็นพืชพื้นเมืองใน บังคลาเทศ	ไม้เลื้อยล้มลุก	Dioscoreaceae
<i>Dioscorea esculenta</i> (Lour.) Burkill นำเข้าไปปลูกในอินเดียม	ไม้เลื้อยล้มลุก	Dioscoreaceae
<i>Dioscorea daunea</i> Prain & Burkill ไม้พบบนอินเดียม	ไม้เลื้อยล้มลุก	Dioscoreaceae
<i>Zanthoxylum asiaticum</i> (L.) Appelhans, Groppo & J.Wen	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Rubiaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
213	มุจลินท์ ^{1,2} มุจละ ²	กระโดนทุ่ง กระโดนน้ำ (ภาคอีสาน) กระโดนสร้อย (พิษณุโลก) จี๊ก (กรุงเทพฯ) จิกนา (ภาคใต้) จิกน้ำ (ภาคกลาง สตุล) ตอง ปุยสาย (ภาคเหนือ) ลำไฟ (อุตรดิตถ์) Indian Oak, Itchy tree
214	แมงลัก ^{1,2}	ก้อมกอขาว (ภาคเหนือ) แมงลัก (ภาคกลาง) อีตู (ภาคอีสาน) Hoary basil
215	โมกมัน ^{1,2,3}	มักมัน (สุราษฎร์ธานี) มุกน้อย มุกมัน (น่าน) โมกน้อย โมกมัน (ทั่วไป) มุกเกี้ยว (ภาคอีสาน) Ivory
216	โมกหลวง ^{1,2}	พุด (กาญจนบุรี) พุทธรักษา (เพชรบุรี) มุกมันน้อย มุกมันหลวง มุกหลวง โมกเขา โมกทุ่ง โมกหลวง (ภาคเหนือ) โมกใหญ่ (ภาคกลาง) ยางพุด (เลย) มุกใหญ่ (ภาคอีสาน)
217	ไม้กำคูณ ¹ กำคูณ ²	- อยู่ใกล้อาคารของเรา หน่อไม้ ไม้กำคูณ ต้นโปตตีสีกา มีอยู่มาก ¹ - ชมื่น แก้มหอม ทรดาล กำคูณ สมอพิเภก ไคร้เครือ การะบูร และ กลิงคุค ²
218	ไม้โกฏุดำ ¹ (โกฐนชิณี)	โกฐนชิณี
219	ไม้ช่อ ^{1,2}	- ในบริเวณอาคารนั้นมีไม้มุกหลวง ไม้สน ไม้กะทุม ไม้ช่อ ไม้ตะแบก นางรัง ล้วนมีดอกเป็นพุ่มพวงดั่งลอมฝาง - ไม้สน ไม้กระทุม ไม้ช่อ ไม้ตะแบก และไม้รัง ล้วนมีดอกบานสะพรั่ง
220	ไม้ชำระฟัน ^{1,2}	ตูแขก (ลำปาง) ประตูแขก ประตูลาย ประตูอินเดีย (ภาคกลาง) Indian Dalbergia, Indian rosewood, Sissoo
	ไม้ชำระฟัน ^{1,2,3}	สะเดา สะเดาบ้าน (ภาคกลาง) สะเลียม (ภาคเหนือ) เดา กระเดา กะเดา (ภาคใต้) จะดั่ง จะดั่ง (ส่วย) ผักสะเลม (ไทลื้อ) ลำต้าว (ลัวะ) สะเรียม (ขมุ) ตะหมาเหมาะ (กะเหรี่ยงแดง) ควินิน (ทั่วไป) สะเดา อินเดีย (กรุงเทพฯ) Neem, Neem tree, Nim, Margosa, Quinine, Holy tree, Indian margosa tree, Pride of China, Siamese neem tree

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Barringtonia acutangula</i> (L.) Gaertn.	ไม้ยืนต้น	Lecythidaceae
<i>Ocimum × africanum</i> Lour.	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Lamiaceae
<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Apocynaceae
<i>Holarrhena pubescens</i> Wall. ex G.Don	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Apocynaceae
ฉบับหลวง เล่มที่ 32 ฉบับมหาจุฬายา เล่มที่ 28		
<i>Cullen corylifolium</i> (L.) Medik.	ไม้ล้มลุกอายุปีเดียว	Fabaceae
ฉบับหลวง เล่มที่ 28 ฉบับมหาจุฬายา เล่มที่ 28		
<i>Dalbergia sissoo</i> Roxb. ex DC.	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Azadirachta indica</i> A.Juss. นำเข้าไปปลูกในอินเดียน	ไม้ยืนต้น	Meliaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
	ไม้ชำระฟัน ^{1, 2}	มีการกระจายอยู่ในทวีปอเมริกา
	ไม้ชำระฟัน ^{1, 2}	Arak, Galenia asiatica, Meswak, Peelu, Pilu, Salvadora indica, Toothbrush tree, Mustard tree, Mustard bush
	ไม้ชำระฟัน ^{1, 2}	Sassafras, White sassafras, Red sassafras, Silky sassafras
	ไม้ชำระฟัน ^{1, 2}	Gum arabic tree, Babul, Kikar, Egyptian thorn, Sant tree, Alsant, Prickly acacia, Thorn mimosa
	ไม้ชำระฟัน ^{1, 2}	ข่อย (ทั่วไป) ตองชะแทน (กาญจนบุรี) กักไม้ฝอย (ภาคเหนือ) สัมพอ (เลย ภาคอีสาน) Siamese rough bush, Tooth brush tree
221	ไม้รักดำ ¹	กล้วย (ปัตตานี) นังจ้อย (นครราชสีมา) ไม้ดำ (สตูล) รักดำ (อุบลราชธานี)
222	ไม้รัง ^{1, 2}	รัง (ภาคกลาง) ยั้ง (ภาคอีสาน) Dark red meranti, Light red meranti, Red lauau
223	ย่านทราย ^{1, 2}	เป็นชื่อเรียกของพันธุ์หนึ่งจากภาคใต้
	ย่านทราย ^{1, 2, 3}	อรคนธ์ (กรุงเทพฯ) เครีปด (ชุมพร) ย่านเปล้า (ตรัง) ปดสิ้น (ยะลา ปัตตานี) เถอรคนธ์ (ภาคกลาง) ย่านปด (ภาคใต้) อุเบ๊ะสะปัสสะเมเยาะ (มาเลเซีย-นราธิวาส) ลิ่นแฮด (ภาคอีสาน) Sand paper plant
	ย่านทราย ^{1, 2} ยางทราย ¹	โกพนม (ปราจีนบุรี) จันดำ ตาดำ (ตราด) ตีงู (พัทลุง) นางดำ (สระบุรี) ไม้ดำ (นราธิวาส) ยางทราย (จันทบุรี) ฮาแรปารัง (มาเลเซีย-นราธิวาส)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Gouania lupuloides</i> (L.) Urb. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้พุ่ม	Rhamnaceae
<i>Salvadora persica</i> L.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Salvadoraceae
<i>Sassafras albidum</i> (Nutt.) Nees ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Lauraceae
<i>Vachellia nilotica</i> (L.) P.J.H.Hurter & Mabb	ไม้ยืนต้น	Fabacea
<i>Streblus asper</i> Lour.	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Diospyros curranii</i> Merr. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Ebenaceae
<i>Pentacme siamensis</i> (Miq.) Kurz ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Dioscorea glabra</i> Roxb.	ไม้เถา	Dioscoreaceae
<i>Tetracera indica</i> (Christm. & Panz.) Merr. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้เลื้อย	Dilleniaceae
<i>Diospyros venosa</i> Wall. ex A.DC ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Ebenaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
	ย่านทราย ^{1, 2}	กฐ (มาเลย์-ปัตตานี) ยางกระเบื้องถ้วย (ภาคใต้) ยางกราย ยางแกน ยางบาย ยางปาย ยางพาย ยางฮอก ยางฮี ยางฮี้ (ภาคเหนือ) ยางเจาะน้ำมัน (อุบลราชธานี) ยางแดง (จันทบุรี ตราด) ยางเบื่องถ้วย (ปราจีนบุรี) ยางใบเอียด (นครศรีธรรมราช) ยางหัวแหวน (สตูล) สะแฝง (เลย)
224	ย่านาง ^{2, 3}	จ้อยนาง (เชียงใหม่) เถาย่านาง เถาวัลย์เขียว (ภาคกลาง) ยาดนาง (สุราษฎร์ธานี)
225	ยี่โถ ^{2, 3} ยี่โถแดง ²	ยี่โถ ยี่โถฝรั่ง (ภาคกลาง) Oleander
226	ยี่หระ ²	กะเพราญวน (กรุงเทพฯ) จันทร์ซี่ไก่ เนียมตัน (แม่ฮ่องสอน) จันทร์หอม (เชียงใหม่) เนียม (ภาคกลาง เชียงใหม่ จันทบุรี) ยี่หระ โหระพาช้าง (ภาคกลาง)
227	โยธกา ²	จงโค โยทะกา (กรุงเทพฯ) Napoleon's plume, Orchid tree, Pink bauhinia
	โยธกา ²	เขี้ยวกระจง คัตเค้าเล็ก (ขอนแก่น) คัตเค้าหนู (ระยอง) โยทะกา (ประจวบคีรีขันธ์) ลิเถียน (ยะลา)
	โยธกา ²	เครือเขาหนั่ง (ลำปาง) ชงโค โยธิกา (ภาคใต้) เถากระไดลิง (ตะวันออกเฉียงใต้)
228	รกฟ้า ^{1, 2}	กอง (ภาคเหนือ สงขลา) คลี่ (กุย-สุรินทร์) เขือก เขือก (ภาคอีสาน) รกฟ้า (ภาคกลาง) สกฟ้า (ภาคเหนือ)
229	รกฟ้าขาว ^{1, 2}	รกฟ้าขาว
230	รักขาว ²	น้ำเกลี้ยง รักขาว (ปราจีนบุรี) น้ำเกี้ยง (ภาคอีสาน) ฮักซ้หมู (เชียงใหม่)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Dipterocarpus costatus</i> C.F.Gaertn. ไม้พบบนอินเดียม	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels ไม้พบบนอินเดียม	ไม้เลื้อย	Menispermaceae
<i>Nerium oleander</i> L.	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Apocynaceae
<i>Ocimum gratissimum</i> L.	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Lamiaceae
<i>Bauhinia monandra</i> Kurz นำเข้าไปปลูกในอินเดียม	ไม้ยืนต้นขนาดเล็กต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Benkara sinensis</i> (Lour.) Ridsdale ไม้พบบนอินเดียม	ไม้รอเลื้อย	Rubiaceae
<i>Phanera bassacensis</i> (Gagnep.) de Wit ไม้พบบนอินเดียม	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Fabaceae
<i>Terminalia elliptica</i> Willd.	ไม้ยืนต้น	Combretaceae
<i>Terminalia arjuna</i> (Roxb. ex DC.) Wight & Arn.	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Combretaceae
<i>Semecarpus cochinchinensis</i> Engl. ไม้พบบนอินเดียม	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
231	รักดำ ^{1, 2}	รัก รักใหญ่ (ภาคกลาง) ฮักหลวง (ภาคเหนือ) Burmese lacquer tree, Black lacquer tree, Red zebra wood, Varnish tree
232	ราชดัด ^{1, 2, 3}	กะดัด ฉะดัด (ภาคใต้) กาจับหลัก ยาแก้ฮากขม (เชียงใหม่) ดีคน (ภาคกลาง) เท้ายายม่อมน้อย (ภาคเหนือ) พญาตาบหัก (ตราด) เพี้ยะฟาน (นครราชสีมา) บิคน (ภาคอีสาน) ราชดัด (ภาคกลาง)
233	ราชพฤษณ์ ^{1, 2, 3} (คุน)	ราชพฤษณ์ (ภาคกลาง) ลมแล้ง (ภาคเหนือ) คุน (ภาคอีสาน) ลักเคย ลักเกลือด (ภาคใต้) Glodenshower, Indian laburnum, Pudding-pipe tree
234	ราตรี ² (ดอก)	ราตรี หอมตึก (ภาคกลาง) Night blooming jasmine, Hasna hena, Lady of the night, Queen of the night
235	ละหุ่ง ^{1, 2}	มะละหุ่ง ละหุ่ง (ทั่วไป) มะโห่ง มะโห่งหิน (ภาคเหนือ) ละหุ่งแดง (ภาคกลาง) Castor bean, Castor oil, Palma-christi
236	ลำเจียก ^{1, 2}	เตยทะเล ลำเจียก (ภาคกลาง)
237	ลำตวน ^{1, 2, 3}	ลำตวน (ภาคกลาง) หอมนวล (ภาคเหนือ) White cheesewood
238	ลิ้นจี่ ^{1, 2}	ลิ้นจี่ (ทั่วไป) ลิ้นจี่ป่า (เพชรบูรณ์) สีสรามัน (ตะวันออกเฉียงใต้) สีสรามันขาว (ตราด) Litchi
239	ลูกเดือย ^{1, 2}	เดือย (ทั่วไป)
240	เล็บเหยี่ยว ^{1, 2}	พุทราขอ (ภาคกลาง) มะตันขอ (ภาคเหนือ) ยับยั่ว (ภาคใต้) เล็บเหยี่ยว (ภาคกลาง บัตตานิ) หนามเล็บแมว (ภาคอีสาน)
	เล็บเหยี่ยว ^{1, 2}	หนามเล็บแมว (สระบุรี)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Gluta usitata</i> (Wall.) Ding Hou ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Brucea javanica</i> (L.) Merr.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Simaroubaceae
<i>Cassia fistula</i> L.	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Cestrum nocturnum</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Solanaceae
<i>Ricinus communis</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Euphorbiaceae
<i>Pandanus odorifer</i> (Forssk.) Kuntze	ไม้ยืนต้น	Pandanaceae
<i>Uvaria siamensis</i> (Scheff.) L.L.Zhou, Y.C.F.Su & R.M.K.Saunders ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Annonaceae
<i>Litchi chinensis</i> Sonn. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Sapindaceae
<i>Coix lacryma-jobi</i> L.	หญ้า	Poaceae
<i>Ziziphus oenoplia</i> (L.) Mill. var. <i>oenoplia</i>	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Rhamnaceae
<i>Ziziphus oenoplia</i> (L.) Mill. var. <i>brunoniana</i> Tardieu	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Rhamnaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
241	เลียบ ² (ต้นปีปผลิ)	เลียบ (กรุงเทพฯ) ย่าง (ลำปาง)
	เลียบ ² (ต้นปีปผลิ)	ไกร (กรุงเทพฯ) ไทรเลียบ (ประจวบคีรีขันธ์) โพไทร (นครราชสีมา) Sea fig
242	โลดแดง ¹	โลดแดง ขึ้นเป็นหม้ออยู่ใกล้แม่น้ำ ไม้ปฐุ สมอพิเภก กำลังดอกบาน มีอยู่มาก ต้นสมอมีอยู่มาก กำลังดอกบาน อยู่ใกล้อาคารของเรา
243	โลทง ¹ โลตทง ²	ทง รักษทง (นครราชสีมา) นางแซง (ภาคอีสาน อุบลราชธานี) โลตทงแดง (บุรีรัมย์) ตู้เบี้ย ตู้เตี้ย (เพชรบุรี) ทงแดง (ประจวบคีรีขันธ์) ข้าวเย็นเนิน ห้วยาเข้าเย็นเนิน (ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์) หนาดคำ (ภาคเหนือ)
244	โลท ^{1,2}	กรม (ภาคใต้) ต่าง แต่งพง (สุโขทัย) ดินครีน พลึง โลก (ภาคกลาง) ประดงข้อ (พิจิตร) เหมือนดควาย เหมือนดตบ (ภาคเหนือ) เหมือนดหลวง (เชียงใหม่)
245	ว่านน้ำ ^{1,2}	คาเจียงจี ผมผา ส้มขึ้น ฮางควาน้ำ ฮางควานบ้าน (ภาคเหนือ) ไคร้หน้า (เพชรบูรณ์) ตะไคร้หน้า (แพร่) ว่านน้ำ ว่านน้ำเล็ก ฮางควาผา (เชียงใหม่) Sweet flag, Beewort, Myrtle grass, Sweet cinnamon, Sweet sedge
246	ว่านน้ำ ^{1,2}	ว่านน้ำเล็ก
247	ว่านเปราะ ^{1,2} ว่านเปราะหอม ¹	เปราะเถื่อน (ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์) เปราะป่า (ภาคกลาง) หอมเปราะ (ภาคกลาง) ว่านตีนดิน ว่านแผ่นดินเย็น ว่านหอม (ภาคเหนือ)
248	ว่านหางช้าง ^{1,2} หางช้าง ¹ หล้าหางช้าง ^{1,2}	ว่านมีดยับ (ภาคเหนือ) ว่านหางช้าง (กรุงเทพฯ) Blackberry lily, Leopard lily

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Ficus subpisocarpa</i> Gagnep. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Ficus superba</i> (Miq.) Miq	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Dioecrescis erythroclada</i> (Kurz) Tirveng. ฉบับหลวง เล่มที่ 32	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Rubiaceae
<i>Trigonostemon reidioides</i> (Kurz) Craib ไม้พบบนอินเดีย	ไม้พุ่มขนาดเล็ก	Euphorbiaceae
<i>Aporosa villosa</i> (Wall. ex Lindl.) Baill. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก	Euphorbiaceae
<i>Acorus calamus</i> L.	ไม้ล้มลุก	Acoraceae
<i>Acorus gramineus</i> Aiton ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Acoraceae
<i>Kaempferia galanga</i> L.	ไม้ล้มลุก	Zingerberaceae
<i>Iris domestica</i> (L.) Goldblatt & Mabb.	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Iridaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
249	สน ^{1, 2} (ต้นสลด) สนมุงบัง (ดอก)	สนอินเดีย (กรุงเทพฯ) Silky oak, Silver oak
250	สมอ ^{1, 2, 3} สมอไทย (ลูก) กระเทียมเขียว (สมอเหลือง)	สมอ (นครราชสีมา) ม่าแน่ (เชียงใหม่) สมอไทย สมออัพยา (ภาคกลาง) หมากแน่ะ (แม่ฮ่องสอน) ส้มมอ (ภาคอีสาน) Myrabolan wood
251	สมอพิเภก ^{1, 2, 3}	ลั่น (เชียงใหม่) สมอแหน (กลาง) แहन แहनขาว แहनตัน (เหนือ) สะคู้ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ชิชะตู (กะเหรี่ยง-เชียงใหม่) แहन (ภาคอีสาน) Beleric myrobalan
252	สมุลแว้ง ^{1, 2, 3}	ชะนุนมะแวง จวงดง (หนองคาย) เขียวใหญ่ (ตรัง) เนียด บริวง (ระนอง) ฝนแสนห่า สมุลแว้ง (นครศรีธรรมราช) โมงหอม มหาปราบ มหาปราบตัวผู้ (ภาคตะวันออก) แลงแวง (ปัตตานี) ระแวง (ชลบุรี) อบเชย (กรุงเทพฯ อุตรดิตถ์)
253	สลด ^{1, 2}	บะกั้ง (แพร่) มะข่าง มะคัง มะตอด หัสคีน หมากทาง (ภาคเหนือ) สลดตัน หมากหลอด ต้นหมากหลอด ลูกผลาญศัตรู (ภาคกลาง) หมากยอง (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ปาโต้ว (จันทบุรี)
	สลด ^{1, 2}	สลดเถา หมากหลอด บะหลอด บ่าหลอด (ภาษาคำเมือง) ควยรอก (ตราด) ส้มหลอด (ภาคใต้) หมากหลอด (ภาคอีสาน)
254	ตะคร้อ ^{1, 2}	ค้อ (กาญจนบุรี) คอส้ม (เลย) เคาะ (นครพนม พิษณุโลก) ตะคร้อ (ภาคอีสาน) ตะคร้อไซ้ (ภาคกลาง) มะเคาะ มะจัก (ภาคเหนือ) Ceylon oak
255	สะบ้า ^{1, 2}	คำตัน มะบ้าหลวง (ภาคเหนือ) มะบ้า สะบ้า (ทั่วไป) สะบ้ามอญ (ภาคกลาง) St. Thomas's bean
256	สัก ^{2, 3}	เคาะเยียโอ (ละโว้-เชียงใหม่) ปายี้ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ปิฮือ เปือย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) เส้ายี้ (กะเหรี่ยง-กำแพงเพชร) สัก (ทั่วไป) Teak

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Grevillea robusta</i> A.Cunn ex R.Br. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Proteaceae
<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ไม้ยืนต้น	Combretaceae
<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ไม้ยืนต้น	Combretaceae
<i>Cinnamomum bejolghota</i> (Buch.–Ham.) Sweet ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Lauraceae
<i>Croton tiglium</i> L.	ไม้พุ่มหรือยืนต้นขนาดเล็ก	Euphorbiaceae
<i>Elaeagnus latifolia</i> L.	ไม้เถา	Elaeagnaceae
<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Merr.	ไม้ยืนต้น	Sapindaceae
<i>Entada rheedei</i> Spreng.	ไม้เถาที่มีเนื้อไม้	Mimosaceae
<i>Tectona grandis</i> L.f.	ไม้ยืนต้น	Lamiaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
257	สัตตบงฺก ^{1, 2}	สายพันธุ์หนึ่งของบัวหลวง
258	สันตฺวา ^{1, 2}	ผักโตวา (นครราชสีมา) สันตฺวา (ภาคกลาง) สันตฺวาใบพาย (กรุงเทพฯ) Duck lettuce
259	สามลฺิป ^{2, 3}	จันดิน จ้วงเครือ (ภาคเหนือ) ผักชีข้าง (ภาคอีสาน) ผักหนาม (นครราชสีมา) สามร้อยราก (กาญจนบุรี) สามลฺิป (ภาคกลาง)
260	สาละ ^{1, 2}	สาละ (กรุงเทพฯ) สาละอินเดีย Sala
	สาละ ^{1, 2, 3}	สาละลังกา
261	สาหร่าย ^{1, 2}	สาหร่ายหางกระรอก (ภาคกลาง) Water thyme
262	สีเสียด ^{1, 2}	ซีเสียด สีเสียด (ภาคเหนือ) สีเสียดแก่น (ราชบุรี) สีเสียดเหนือ (ภาคกลาง) สีเสียดเหลือง (เชียงใหม่) Catechu tree, Cutch tree
	สีเสียดเทศ ^{1, 2}	สีเสียดเทศ สีเสียดแขก (ภาคกลาง)
	สีเสียดเทศ ^{1, 2}	มะกอกหนัง (ชัยภูมิ) มะมือ (เชียงใหม่) มะหนัง (ตาก) สีเสียดเทศ (นครราชสีมา)
263	เสมีต ²	เสมีต (ทั่วไป) เสมีตขาว (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) เหม็ด (ภาคใต้) Cajeput tree, Milk wood, Paper bark tree
	เสมีต ²	เสมีต (ทั่วไป) Cajeput tree, River cajeput tree, Weeping paperbark tree, White tea tree
264	หญ้ากับกั้ ^{1, 2}	หญ้าหวาย หญ้าปล้องหิน (กรุงเทพฯ) หญ้ากับกั้ (อ่างทอง) หญ้าแพรกหางช้าง (กาญจนบุรี) หญ้ารังด้กั้แดน (นครราชสีมา) หญ้าตักกั้ Long-leaved paspalum
	หญ้ากับกั้ ^{1, 2}	ตีนตักกั้ (สุพรรณบุรี) Coat buttons, Tridax daisy

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	ไม้หน้า	Nelumbonaceae
<i>Ottelia alismoides</i> (L.) Pers.	ไม้หน้า	Hydrocharitaceae
<i>Asparagus racemosus</i> Willd.	ไม้เลื้อย	Asparaceae
<i>Shorea robusta</i> C.F.Gaertn.	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Dipterocarpaceae
<i>Couropita guianensis</i> Aubl. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Lecythidaceae
<i>Hydrilla verticillata</i> (L.f.) Royle	ไม้หน้า	Hydrocharitaceae
<i>Senegalia catechu</i> (L.f.) P.J.H.Hurter & Mabb.	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Uncaria gambir</i> (Hunter) Roxb. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Rubiaceae
<i>Choerospondias axillaris</i> (Roxb.) B.L.Burt & Hill ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Melaleuca cajuputi</i> Powell ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Myrtaceae
<i>Melaleuca leucadendra</i> (L.) L. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็กรต่างประเทศ	Myrtaceae
<i>Paspalum lindenianum</i> A.Rich. ไม้พบบนอินเดีย	หญ้า	Poaceae
<i>Tridax procumbens</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Asteraceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
265	หญ้าคมบาง ^{1, 2}	หญ้าคมบาง (จันทบุรี)
266	หญ้าคา ^{1, 2}	หญ้าคา (ทั่วไป) Alang alang, Cotton wool grass
267	หญ้างวงช้าง ^{1, 2}	ผักแพวขาว (กาญจนบุรี) หญ้างวงช้าง (ภาคกลาง) หญ้างวงช้างน้อย (ภาคเหนือ) Indian heliotrope
268	นุ่นเกิดจากดอกหญ้าเส้า ^{1, 2}	แซมดอกขาว คาหลวง (เชียงใหม่) พง เส้า (ทั่วไป) อ้อยแดง (ภาคกลาง) อ้อยเส้า (ลพบุรี) Wild cane
269	หญ้าตีนกา ^{1, 2}	หญ้าตีนกา หญ้าปากควาย (ภาคกลาง) หญ้าตีนนก (กรุงเทพฯ) หญ้าปากคอก (สระบุรี) หญ้าผากควาย (ภาคเหนือ) Bull grass, Crowsfoot grass, Dog grass, Goose grass, Wire grass, Yard grass
270	หญ้าปล้อง ^{1, 2}	หญ้าปล้อง (กรุงเทพฯ)
271	หญ้าฝรั่น ²	หญ้าฝรั่น Saffron crocus, Autumn crocus
272	หญ้าแพรก ^{1, 2}	หญ้าแฝด (ภาคเหนือ) หญ้าแพรก (ภาคกลาง) Bermuda grass, Couch grass, Scutch grass, Star grass
273	หญ้ามุงกระต่าย ^{1, 2}	หญ้าโกรก (ทั่วไป) หญ้าโกรกหนู (ตราด) หญ้าช่อ (ตรัง) หญ้าไข่มุก หญ้ามุงกระต่าย (แม่ฮ่องสอน) หญ้าฮ้อยเขียด (เชียงใหม่) Pink Eragrostis
274	หญ้าลาดาวลัย ^{1, 2, 3} (ต้น)	กะลาเผือก (แม่ฮ่องสอน) ลาดาวลัย (ภาคกลาง)
275	หญ้าหนวดแมว ^{1, 2}	บางรักปา (ประจวบคีรีขันธ์) พยับเมฆ (กรุงเทพฯ) หญ้าหนวดแมว (ทั่วไป) อีตุ๋ตง (เพชรบูรณ์) Cat's whiskers, Java tree

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Carex baccans</i> Nees	ไม้ล้มลุก	Cyperaceae
<i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch. นำเข้าไปในอินเดีย	หญ้า	Poaceae
<i>Heliotropium indicum</i> L. นำเข้าไปในอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Boraginaceae
<i>Saccharum spontaneum</i> L.	หญ้า	Poaceae
<i>Eleusine indica</i> (L.) Gaertn.	หญ้า	Poaceae
<i>Hymenachne amplexicaulis</i> (Rudge) Nees นำเข้าไปในอินเดีย	หญ้า	Poaceae
<i>Crocus sativus</i> L. ไม่พบในอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Iridaceae
<i>Cynodon dactylon</i> (L.) Pers.	หญ้าต่างประเทศ	Poaceae
<i>Eragrostis uniolooides</i> (Retz.) Nees ex Steud	หญ้า	Poaceae
<i>Porana volubilis</i> Burm.f. นำเข้าไปในอินเดีย	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Convolvulaceae
<i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq.	ไม้ล้มลุก	Lamiaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
276	หญ้าหางนกยูง ^{1, 2}	หญ้าหางนกยูง (ศรีษะเกษ) หญ้าหางนกยูงใหญ่, หญ้าตีนกาใหญ่
277	หนาด ^{1, 2}	หนาด (จันทบุรี) คำพอง หนาดหลวง (ภาคเหนือ) ใบกลม ผักชีข้าง พิมเสน หนาดใหญ่ (ภาคกลาง) แหน พือบกวา (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) จะบอ (มาเลย์-ปัตตานี) เพาะจีแบ (กะเหรี่ยงแม่ฮ่องสอน) ส้างหยิ่ง (ม้ง) อี๋มบ๊วะ (เมี่ยน) เก้าล้อม (ลัวะ) ต่อละอู้ (ปะหล่อง) ตั้งโง่งเข้า ไต๋ฮวงโห่ง โห่งหนับเฮียง (จีน) ต้าเฟิงไ้ ไอ๋น่าเซียง (จีนกลาง)
278	หมากเฒ่า ^{1, 2}	มัดเซ (ระนอง) เฒ่าเสี้ยน (ลำปาง) เฒ่าหลวง (พิษณุโลก) หมากเฒ่า (ภาคอีสาน) หมากส้มสร้อย (มหาสารคาม)
279	หมากเฒ่าควาย ¹	หมากเฒ่าควาย
280	หมากหอม ^{1, 2}	หมากชะแวก หมากลิง (จันทบุรี) หมากนางลิง (ตราด) หมากหน่อ หมากเอี้ยก (ภาคเหนือ) หมากหอม (กรุงเทพฯ)
	หมากหอม ^{1, 2}	กำจาย (เชียงใหม่) กำจำ ตานแดง (ภาคใต้) ชี้้อ้าย (ราชบุรี) คำเจ้า ปูเจ้า ปูเจ้าหนามก่าย พระเจ้าหอมก่าย (ภาคเหนือ) ประดู่ขาว (ชุมพร) แฝบ (ประจวบคีรีขันธ์) มะขามกราย (ชลบุรี) ลั้งคำ (ภาคอีสาน) ลีเสียดตัน แสงคำ แสนคำ (เลย)
281	หมามู๋ ²	หมามู๋ (ภาคกลาง) หม่าเอียง (ภาคเหนือ) ต้าแย (ภาคอีสาน) Itchy bean
282	หรดาล ^{1, 2}	- โกรฐขาว กระพุ่มเลือด ต้นหนาด ชมัน แก้วหอม หรดาล คำคุณสมอภิเภก ไคร้เครือ พิมเสน และรางแดง - ชมัน แก้วหอม หรดาล กำคุณ สมอภิเภก ไคร้เครือ การะบูร และกลิงคูก
283	หว่า ^{1, 2}	หว่า (ภาคกลาง) ห่าชี้แพะ (เชียงราย) Black plum, Jambolan

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Acrachne racemosa</i> (B.Heyne ex Roth) Ohwi	หญ้า	Poaceae
<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.	ไม้พุ่ม	Asteraceae
<i>Antidesma puncticulatum</i> Miq. ไม้พบบนอินเดีย แต่พบที่ศรีลังกา	ไม้ยืนต้น	Phyllanthaceae
<i>Antidesma velutinosum</i> Blume ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Phyllanthaceae
<i>Areca triandra</i> Roxb. ex Buch.-Ham. ไม้พบบนอินเดีย	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Terminalia triptera</i> Stapf ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Combretaceae
<i>Mucuna pruriens</i> (L.) DC.	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Fabaceae
<i>Garcinia cambogioides</i> (Murray) Headland ชื่อสามัญ Indian gamboge	ไม้ยืนต้น	Clusiaceae
<i>Syzygium cumini</i> (L.) Skeels	ไม้ยืนต้น	Myrtaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
284	หวาย ^{1, 2} เครือหวาย ^{1, 2}	หวายขม (ภาคกลาง ภาคเหนือ)
	หวาย ³	หวายตะคล้าทอง (นราธิวาส)
285	หัวกระเทียม ²	ช่อนกลั่น
286	หัวลิง ^{1, 2}	บาตูปือแลกกาเม็ง (มาเลย์-นราธิวาส) หัวลิง (กรุงเทพฯ)
287	หิงคุ ^{1, 2} (ยางจากเปลือก)	มหาหิงคุ ^๑ (ทั่วไป) Asafoetida
288	หูกวาง ^{1, 2, 3} (ดอกหอม)	กระทุ่มหูกวาง (ราชบุรี) ตับควาย (ภาคเหนือ) ตับเต่า (ภาคอีสาน) หูกวาง (กำแพงเพชร พืชญโลก)
	หูกวาง	โชน โคน (นราธิวาส) ตัดมือ ตัดมือ (ตรัง) ตาป้ง (พิจญโลก สตุล) หลุมป้ง (สุราษฎร์ธานี) หูกวาง (ภาคกลาง) False kamani, Indian almond, Tropical almond
289	เหลาชะโอน ² หลาวชะโอน ²	หลาวชะโอนเขา หลาวชะโอนป่า (ปัตตานี) กระเรียนเขา พูรัง (ภาคใต้)
	เหลาชะโอน ² หลาวชะโอน ² ปรากฏในตำแหน่งเดียวกับ เต่าร้างของฉบับหลวง	ชะโอน หลาวชะโอน หลาวชะโอนทุ่ง (ภาคใต้) Nibung palm
290	แหน ^{1, 2}	กาแหน (ภาคเหนือ) จอกแหน (ภาคใต้) แहन แहनเล็ก (ภาคกลาง) Lesser duckweed
	แหน ^{1, 2}	แหน Common duckweed, Lesser duckweed
	แหน ^{1, 2}	แหนเป็ดใหญ่ (ภาคกลาง)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Calamus viminalis</i> Willd.	ปาล์มเลื้อย	Arecaceae
<i>Calamus caesius</i> Blume	ปาล์มเลื้อย	Arecaceae
<i>Agave amica</i> (Medik.) Thiede & Govaerts ไม่พบในอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Asparagaceae
<i>Sarcolobus globosus</i> Wall.	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Apocynaceae
<i>Ferula assa-foetida</i> L. ไม่พบในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Apiaceae
<i>Neonauclea sessilifolia</i> (Roxb.) Merr.	ไม้ยืนต้น	Rubiaceae
<i>Terminalia catappa</i> L.	ไม้ยืนต้น	Combretaceae
<i>Oncosperma horridum</i> (Griff.) Scheff. ไม่พบในอินเดีย	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Oncosperma tigillarum</i> (Jack) Ridl. ไม่พบในอินเดีย	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Lemna aequinoctialis</i> Welw.	ไม้น้ำ	Araceae
<i>Lemna minor</i> L.	ไม้น้ำ	Araceae
<i>Spirodela polyrhiza</i> (L.) Schleid.	ไม้น้ำ	Araceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
291	แห้วหมู ^{1, 2}	หญ้าแห้วหมู หญ้าขนหมู (แม่ฮ่องสอน) ซาเซ่า (แต่จีว) ชั่วฉ่าว (จันทบุรี)
292	องุ่น ^{1, 2} (ลูกเกต)	องุ่น (ทั่วไป)
293	อโศก ^{1, 2}	Ashoka tree
	อโศก ^{1, 2}	อโศกเซนคาเบรียล Asoka tree
	อโศก ^{1, 2}	ศรียะลา โสกเหลือง (กรุงเทพฯ) อโศกเหลือง อโศกใหญ่ (ภาคใต้) Yellow ashoka tree, Yellow saraca
294	อ้อ ^{1, 2}	อ้อ (ทั่วไป) อ้อลาย อ้อใหญ่ (ภาคกลาง) อ้อหลวง (ภาคเหนือ) Carrizo, Arundo, Spanish cane, Colorado river reed, Wild cane, Giant reed.
295	อ้อย ^{1, 2}	อ้อย (ทั่วไป) อ้อยชม อ้อยดำ อ้อยแดง (ภาคกลาง) Sugar cane
296	อ้อยแซม ²	หญ้าแซม (เลย ปราชินบุรี) หญ้าลาโพ (ตรัง) Common reed, Tropical reed
297	อ้อยช้าง ^{1, 2, 3} อ้อยช้างใหญ่ ¹ (ต้นมหาโสณกะ)	กอกัน (อุบลราชธานี) อด (มหาสารคาม) กู้ก อ้อยช้าง (ภาคเหนือ) ช้างเกาะ ช้างน้อม (ตราด) Indian ash tree
298	อังกาบ ^{1, 2}	ก้านชั่ง (เชียงใหม่) คันชั่ง (ตาก) ทองระอา (กรุงเทพฯ) อังกาบ (ภาคกลาง)
299	อังกาบป่า ²	อังกาบเถื่อน (สุราษฎร์ธานี)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Cyperus rotundus</i> L.	ไม้ล้มลุก	Cyperaceae
<i>Vitis vinifera</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Vitaceae
<i>Saraca asoca</i> (Roxb.) Willd.	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Monoon longifolium</i> (Sonn.) B.Xue & R.M.K.Saunders	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Annonaceae
<i>Saraca thaipingensis</i> Cantley ex Prain นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Arundo donax</i> L.	หญ้า	Poaceae
<i>Saccharum officinarum</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	หญ้า	Poaceae
<i>Phragmites karka</i> (Retz.) Trin. ex Steud.	หญ้า	Poaceae
<i>Lanea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Barleria noctiflora</i> L.f.	ไม้พุ่มเล็ก	Acanthaceae
<i>Lasianthus repoeuensis</i> Pierre ex Pit. ไม้พบบในอินเดีย	ไม้พุ่ม	Rubiaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
300	อัญชัน ^{1, 2} อัญชันเขียว ^{1, 2}	แดงชัน (เชียงใหม่) อัญชัน (ภาคกลาง) เอื้องชัน (ภาคเหนือ) Blue pea, Butterfly pea
301	อัญชัน ^{1, 2}	Asian pigeonwings, Bombay bean
302	อัญชันขาว ^{1, 2}	ก่องข้าวเย็น (อุบลราชธานี) ชี้นอน (มหาสารคาม) หมากแปบผี (เลย) หำพะยาว อัญชันป่า เอื้องชันป่า (เชียงใหม่)
303	อัมพันตระ ^{1, 2}	ผลไม้ทิพย์
304	อาลกา ^{1, 2}	- ต้นนมแมว และคนทา อาลกา และต้นปาล์ม มีอยู่ใกล้อาคารของเรา ¹ - มันเทศ มันอ่อน มันมือเสือ หอม กระเทียม และคนทา อาลกา ต้นตาล มีอยู่ใกล้อาคารของข้าพเจ้า ²
305	อาสาดี ^{1, 2}	เถาว์ลย์ เถาว์ลย์ชนิดนี้หนึ่งพันปีจึงจะออกดอกครั้งหนึ่ง เมื่อออกผลก็จะมีเพียงผลเดียวเท่านั้น ครั้นออกดอกออกผลแล้ว ก็จะส่งกลิ่นหอมไม้แพ่ดอกปาริชาติ ฉะนั้นเถาอาสาดีจึงเป็นที่ตั้งดูตาดูตาดูใจเหล่าทวยเทพ ซึ่งต่างพากันใจจดใจจ่อรอคอยดูผลของเถาอาสาดีนี้
306	อินทนิล ^{1, 2}	ตะแบกดำ (กรุงเทพฯ) อินทนิลน้ำ (ภาคกลาง ภาคใต้) Pride of India, Queen's crape myrtle
307	อินทผลัม ^{1, 2}	อินทผลัม (ภาคกลาง) Date palm
308	ไม้อุตตรา ¹ อุตตลี ²	ปอกุ่มใหม่ (ตะวันตกเฉียงใต้) ปอแจ๊ะ ปอแจก ปอแดง ปอสำโรง (ภาคใต้) ปอตูบฝ้าย ปอเกล็ดแรด (ภาคกลาง) ปอตูบหลวง ปอตูบใหม่ ปอตูบ ปอตูบหูช้าง ปอม้าไห้ (ภาคเหนือ) ปอตับแตก (นครราชสีมา)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Clitoria ternatea</i> L นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Clitoria annua</i> J. Graham	ไม้ล้มลุก	Fabaceae
<i>Clitoria macrophylla</i> Wall. ex Benth. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้เลื้อย	Fabaceae
ฉบับหลวง เล่มที่ 32 ฉบับมหาจุฬาราช เล่มที่ 32		
<i>Lagerstroemia speciosa</i> (L.) Pers.	ไม้ยืนต้น	Lythraceae
<i>Phoenix dactylifera</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ปาล์มต่างประเทศ	Arecaceae
<i>Sterculia villosa</i> Roxb. ex Sm.	ไม้ยืนต้น	Malvaceae

309	อุตพิต ^{1,2} อุตพิต ²	อุตพิต (ภาคกลาง) Bengal arum, Lobed-leaf typhonium
310	อุบล ^{1,2} บัวขาว ^{1,2} บัวเผื่อน ^{1,2} บัวขาว ^{1,2} บุญทริก ^{1,2} ปุณทริก ^{1,2}	นิโรบล (กรุงเทพฯ) บัวขาว บัวผัน บัวเผื่อน (ภาคกลาง) ป่านดำ ป่านสังกอน (เชียงใหม่) ปาลีโป๊ะ (มาเลเซีย-นราธิวาส)
311	อุโลก ^{1,2,3}	ส้มกบ (ภาคเหนือ) ส้มเห็ด (ภาคใต้) อุโลก (ราชบุรี) Bridal couch tree

หมายเหตุ

1. มี 70 รายการที่เหมือนกับต้นไม้ที่ปลูกในสวนสมุนไพรของกรมการแพทย์แผนไทย
2. มี 114 ชนิด เป็นพืชที่ไม่พบในประเทศอินเดีย (จากฐานข้อมูลของสวนพฤกษศาสตร์หลวงเมืองคิว)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Typhonium trilobatum</i> (L.) Schott	ไม้ล้มลุก	Araceae
<i>Nymphaea nouchali</i> Burm.f.	ไม้หน้า	Nymphaeaceae
<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	ไม้ยืนต้น	Rubiaceae

ตาราง 2.2 รายชื่อพันธุ์ไม้ในพระไตรปิฎกที่ไม่สามารถจัดจำแนกชนิดได้ จำนวน 8 ชนิด

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น	แหล่งที่ปรากฏ
1	กัลปพฤกษ์ทิพย์ ²	หมายถึงต้นไม้ที่เกิดในเทวโลก	พระไตรปิฎก เล่มที่ 32 พระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ 24 ฉบับมหาจุฬายา
	กัลปพฤกษ์มนุษย์ ²	น่าจะหมายถึงต้นกัลปพฤกษ์ในโลกมนุษย์	
2	ต่อมน้ำ ^{1,2} อาจไม่ใช่ต้นไม้ แต่ นำมาใช้ในการเปรียบ เปรย ไม่ได้ใส่ไว้ใน ตาราง 2.1	อนึ่ง ต่อมน้ำไม่มีแก่นสาร ไร้แก่นสาร ปราศจากแก่นสาร อนึ่ง ต้นกล้วยไม่มีแก่นสาร ไร้แก่นสาร ปราศจากแก่นสาร อนึ่ง พยับแดดไม่มีแก่นสาร ไร้แก่นสาร ปราศจากแก่นสารฉันทใด รูปไม่มีแก่นสาร ไร้แก่นสาร ปราศจากแก่นสาร โดยสาระ ว่าความเที่ยงเป็นแก่นสาร^{1,2}	ฉบับหลวง เล่มที่ 30 ฉบับมหาจุฬายา เล่มที่ 29
3	นารีผล ^{1,2}	พันธุ์ไม้ในป่าหิมพานต์	ฉบับหลวง และฉบับ มหาจุฬายา เล่มที่ 27 พระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ 19
4	ไม้กำคูน ¹ กำคูน ²	- อยู่ใกล้อาคารของเรา หน่อไม้ ไม้กำคูน ต้นโปตถีสีสกา มีอยู่มาก¹ - ชมื่น แก้มหอม หรดาล กำคูน สมอพิเภก ไคร้เครือ การบูร และกลิ้งคุก²	ฉบับหลวง เล่มที่ 32 ฉบับมหาจุฬายา เล่มที่ 28
5	ไม้ช่อ ^{1,2}	- ในบริเวณอาศรมนั้นมีไม้มุขหลวง ไม้สน ไม้กะทุม ไม้ช่อ ไม้ตะแบก นางรัง ล้วน มีดอกเป็นพุ่มพวงดังลอมฝาง - ไม้สน ไม้กระทุม ไม้ช่อ ไม้ตะแบก และ ไม้รัง ล้วนมีดอกบานสะพรั่ง	ฉบับหลวง เล่มที่ 28 ฉบับมหาจุฬายา เล่มที่ 28

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น	แหล่งที่ปรากฏ
6	อัปภันตระ ^{1, 2}	ผลไม้ทิพย์	พระไตรปิฎก เล่มที่ 27 พระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ 19 (ทั้ง 2 ฉบับ)
7	อาลกา ^{1, 2}	- ต้นนมแมว และคนทา อาลกา และต้นปาล์ม มีอยู่ใกล้ตำราของเรา¹ - มันเทศ มันอ่อน มันมือเสือ หอมกระเทียม และคนทา อาลกา ต้นตาล มีอยู่ใกล้ตำราของข้าพเจ้า²	ฉบับหลวง เล่มที่ 32 ฉบับมหาจุฬา เล่มที่ 32
8	อาสาดี ^{1, 2}	เถาว์วัลย์ชนิดนี้หนึ่งพันปีจึงจะออกดอกครั้งหนึ่ง เมื่อออกผลก็จะมีเพียงผลเดียวเท่านั้น ครั้นออกดอกออกผลแล้ว ก็ส่งกลิ่นหอมไม่แพ้ดอกปาริชาติ ฉะนั้นเถาอาสาดีจึงเป็นที่ตั้งดูตาดึงดูใจเหล่าทวยเทพ ซึ่งต่างพากันใจจดใจจ่อรอคอยดูผลของเถาอาสาดีนี้	เล่มที่ 27 และ 32 ของ ทั้ง 2 ฉบับ

2.2 พันธุ์ไม้สมุนไพรที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจำนวน 70 ชนิด มีอยู่ใน “สวนสมุนไพรเทวะเวสर्मณีย์”

พิพิธภัณฑ์การสาธารณสุขและการแพทย์ไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
(ตาราง 2.3)

ตาราง 2.3 รายชื่อสมุนไพรในพระไตรปิฎกที่มีปรากฏใน “สวนสมุนไพรเทวะเวสร์มณีย์” จำนวน 70 ชนิด

1	กะไต้ลิง ¹ กระไต้ลิง ² บันไต้ลิง ³	มะลิ้มคำ (เชียงใหม่) กระไต้ลิง (ราชบุรี) กระไต้ดอก โขกนุ้ย (ชาวบน-ชัยภูมิ) เครือเสี้ยว (ไทใหญ่) กระไต้ดอก มะลิ้มดำ (ภาคเหนือ) บันไต้ลิง ลางลิง Snake climber, Snake bauhinia, Monkey ladders
2	กระเบา ^{1, 2, 3} (ผลโกละ)	กระเบา กระเบาหน้า กระเบาข้าวแข็ง กระเบาข้าวเหนียว กระตงตง (เชียงใหม่) ตงกะเบา (ลำปาง) กระเบาใหญ่ (นครราชสีมา) หัวค่าง (ประจวบคีรีขันธ์) เบา (สุราษฎร์ธานี) กุลา กาหลง (ปัตตานี) มะกูด (ภาคเหนือ) กระเบาเข้าแข็ง กระเบาใหญ่ กาหลง แก้วกาหลง (ภาคกลาง) เบา (ภาคใต้) กระเบาตึก (เขมร) ตัวโง้งจี (จีน) ต้าเฟิงจื่อ (จีนกลาง)
3	กฤษณา ^{1, 2, 3} กฤษณาตำ ^{1, 2}	สีเสียดน้ำ (บุรีรัมย์) ตะแกรงน้ำ (จันทบุรี) ไม้หอม (ภาคตะวันออก ภาคใต้) ไม้พวงมะพร้าว (ภาคใต้) กายูการู กายูกาสุ กายูตึงปู (ปัตตานี-มาเลย์) เซงเคง (ภาษากะเหรี่ยง) อครู ตคร (บาหลี) ตีมเฮียง (ไม้หอมที่จมน้ำ) (จีน) จะแน พวมพร้าว ปอห้า (คนเมือง) ชควอเซ ชควอสะ (กะเหรี่ยงแม่ฮ่องสอน) Eagle wood, Agarwood, Aglia, Aloewood, Akyaw, Calambac, Calambour, Lignum aloes
4	กากะทิง ^{1, 2} (ต้นนาคะ) กระทิง ³	เนาวกาน (น่าน) สารภีทะเล (ประจวบคีรีขันธ์) ทิง (กระบี่) สารภีแนน (ภาคเหนือ) นอ (ภาคอีสาน) กระทิง กากทิง กากะทิง กากะทิง (ภาคกลาง) กะทิง กาทิง ทิง (ภาคใต้) ไท่กัวอ๋องโฮ่วเซอ หูถง (จีนกลาง) Alexandrian laurel, Beautiful-leaf, Bornero mahogany, Indian laurel
5	การเกด ^{1, 2, 3} การะเกด ^{1, 2} การเกด ²	การะเกด การะเกดต่าง ลำเจียกหนู (กรุงเทพฯ) เตยต่าง เตยหอม (ภาคกลาง)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Phanera scandens</i> (L.) Lour. ex Raf.	ไม้เถามีเนื้อไม้	Fabaceae
<i>Hydnocarpus castaneus</i> Hook.f. & Thomson ไม้พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Achariaceae
<i>Aquilaria crassna</i> Pierre ex Lecomte ไม้พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Thymelaeaceae
<i>Calophyllum inophyllum</i> L.	ไม้ยืนต้น	Calophyllaceae
<i>Pandanus tectorius</i> Parkinson ex Du Roi ไม้พบในอินเดีย	ไม้พุ่มกิ่งไม้ยืนต้น	Pandanaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
6	กาหลง ^{1, 2, 3}	เลี้ยวน้อย (เชียงใหม่) โยธิกา (นครศรีธรรมราช) กาแจ้ภูโต (มาเลเซีย-นราธิวาส) ส้มเลี้ยว (ภาคกลาง) Snowy orchid tree, Orchid tree
7	กุ่ม ^{1, 2} ดอกช่าง ² กุ่มบก ^{1, 2, 3}	กุ่ม ผักกุ่ม กะจัน ก่าม ผักก่าม สะเบาเถจัน (ภาคอีสาน) เต็มเถจัน ทะจัน (เขมร) Sacred barnar, Caper tree, Sacred garlic pear, Temple plant Jacobs ในภาษาบาลีจะเรียกว่า “ต้นกักกูธะ” หรือ “ต้นกกุธะ” ส่วนชาวฮินดูจะเรียกว่า “มารินา” ซึ่งตามพุทธประวัติกล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงนำผ้าบังสุกุลที่ห่อศพนางมณฑาสีในป่าช้าผีดุไป (อามกสุสาน) ไปซัก แล้วนำผ้าบังสุกุลดังกล่าวไปตากที่ต้นกุ่มบก โดยพฤษทวารที่สถิตอยู่ ณ ต้นกุ่มบก ก็ได้โน้มกิ่งของตนให้ต่ำลงเพื่อให้พระพุทธเจ้าทรงตากจีวร
8	กุ่มน้ำ ^{1, 2, 3}	กุ่ม (เลย) อำเภอ (สุพรรณบุรี) ผักกุ่ม (ภาคอีสาน) Sacred garlic pear, Temple plant
9	เกต ^{1, 2, 3} (ต้นราชายตนะ ²)	เกต (ภาคกลาง) Milk tree
10	ขนุน ^{1, 2, 3}	ชะนุ (ชอง-จันทบุรี) ชะเนอ (เขมร) ซีคีย ปะหน้อย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) นะยวยชะ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) นากอ (มาเลเซีย-ปัตตานี) เนน (ชาวบม-นครราชสีมา) มะหูน (ภาคเหนือ ภาคใต้) ล้าง ลาน (ฉาน-เหนือ) หมักหมี่ (ตะวันออกเฉียงเหนือ) หมากกลาง (ฉาน-แม่ฮ่องสอน) Jackfruit Tree
11	ขมิ้น ^{1, 2, 3}	ขมิ้นผงขมิ้น (ทั่วไป) ขมิ้นแกง ขมิ้นหยอก ขมิ้นหัว (เชียงใหม่) ขมิ้นหมื่น (ภาคใต้) Turmaric
12	คนที่σό ^{1, 2, 3} คนทีσό ¹	คนที่σό (ทั่วไป) คนทีσόขาว (ชลบุรี) โคนดินสอ (ภาคกลาง จันทบุรี) ดินสอ (ภาคกลาง) ลีσό (ประจวบคีรีขันธ์) มุตเพ็ง (ตาก) ฝี่เลื้อน้อย (เหนือ) ลีเลื้อน้อย ดอกสมุทร (เชียงใหม่) ฝี่เลื้อ (เลย) ทีσό เทียนขาว (เพชรบุรี) คนตีσό (สตูล) Blue vitex, Indian three-leaf vitex

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Bauhinia acuminata</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Crateva adansonii</i> DC.	ไม้ยืนต้น	Capparaceae
<i>Crateva religiosa</i> G.Forst.	ไม้ยืนต้น	Capparaceae
<i>Manilkara hexandra</i> (Roxb.) Dubard	ไม้ยืนต้น	Sapotaceae
<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Curcuma longa</i> L.	ไม้ล้มลุก	Zingiberaceae
<i>Vitex trifolia</i> L. subsp. <i>trifolia</i>	ไม้พุ่มขนาดกลาง	Verbenaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
13	คัตเค้าเครือ ³	เค็ดเค้า (เหนือ) หนามลิตเค้า จีเก้า (เชียงใหม่) พญาท้าวเอว (กาญจนบุรี) คัตเค้าเครือ (นครราชสีมา) คัตเค้าหนาม (ชัยภูมิ) หนามเล็บแมว (ลำปาง)
14	คันทรง ^{1, 3}	กระทง (ภาคใต้) ก้านถึง ผักก้านถึง (ภาคเหนือ) คันทรง (ภาคกลาง) ก้านตง (ภาคอีสาน) เพลโพเต๊ะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) Lather leaf
15	แคขาว ^{1, 2, 3}	แคเก็ดถวา แคขาว (เชียงใหม่) แคตุ้ย แคแห แคฝอย แคฝา แคหุยฮ้อ แคแหนแห้ (ภาคเหนือ) แคทราย (นครราชสีมา) แคนา (ภาคกลาง) แคป่า (ลำปาง เลย) แคพูฮ้อ (ลำปาง) แคยาว (ปราจีนบุรี)
16	จันทน์ ^{1, 2} จันทริผลา ¹ จัน ³	จัน (ทั่วไป) จันขาว จันลูกหอม จันอิน จันโอ อิน (ภาคกลาง)
17	จำปา ^{1, 2, 3}	จำปา (ทั่วไป) จำปากอ (มาเลย์-ภาคใต้) จำปาเขา (ตรัง) จำปาทอง (นครศรีธรรมราช) จำปาป่า (สุราษฎร์ธานี) Champak
18	ชบา ^{1, 2, 3} ชบาซ้อน ²	ชบา (ภาคกลาง) ชบาขาว ชุมบา (ปัตตานี) บา (ภาคใต้) ใหม่ ใหม่แดง (ภาคเหนือ) Checkred hibicus, China rose, Shoe flower
19	ชะเอมเครือ ^{1, 2} อ้อยแสนสวน ³	กอน (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ชมเหลือง ข้าวสาร (เชียงใหม่) เครือเขาชมเหลือง (ภาคกลาง) ชะเอม (ภาคกลาง) ป้างไม้ (ลำปาง) สือกี้ปอบบอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) อ้อยสามสวน อ้อยแสนสวน (ภาคเหนือ)
20	ตะโก ^{1, 2} ตะโกนา ³	มะถ่านไฟผี (เชียงใหม่) นมงัว (นครราชสีมา) ตะโก มะโก พญาช้างดำ พระยาช้างดำ (ภาคเหนือ) โก (ภาคอีสาน) ตองโก (เขมร) Ebony

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Oxyceros horridus</i> Lour.	ไม้พุ่มรอเลื้อย	Rubiaceae
<i>Colubrina asiatica</i> (L.) Brongn.	ไม้พุ่มขนาดกลางกิ่งเลื้อย	Rhamnaceae
<i>Dolichandrone serrulata</i> (Wall. ex DC.) Seem. ไม้พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Bignoniaceae
<i>Diospyros decandra</i> Lour. ไม้พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Ebenaceae
<i>Magnolia champaca</i> (L.) Baill. ex Pierre	ไม้ยืนต้น	Magnoliaceae
<i>Hibiscus rosa-sinensis</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็กต่างประเทศ	Malvaceae
<i>Myriopteron extensum</i> (Wight & Arn.) K. Schum.	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Apocynaceae
<i>Diospyros rhodocalyx</i> Kurz ไม้พบในอินเดีย ตอนแปลหน้าจะเปรียบเป็น สุภาจิตของไทย “ตำเหมือนตอตะโก”	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Ebenaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
21	ตะเคียน ^{1, 2, 3} ทั่วโลกมี 114 ชนิด พบในอินเดีย 10 ชนิด	ตะเคียน ตะเคียนทอง ตะเคียนใหญ่ (ภาคกลาง) จะเคียน (ภาคเหนือ) แคน (ภาคอีสาน) ไพร (ละว้า เชียงใหม่) กะกี้ โกกี้ (กะเหรี่ยง เชียงใหม่) จูเค้ โซเก (กะเหรี่ยง กาญจนบุรี) จีองกา (มาเลย์-นราธิวาส) Iron wood, Malabar iron wood, Takian, Thingan, Sace, Takian
22	ตาเสือ ^{1, 2, 3}	เลาหาง (เชียงใหม่) ชมันดง (ลำปาง) เซ่ (แม่ฮ่องสอน) เย็นดง (กำแพงเพชร) ตาปู (ปราจีนบุรี) มะยมหางก่าน (บุรีรัมย์) ตุ่มดง (กระบี่) มะหังก่าน มะฮังก่าน มะฮ่า (ภาคเหนือ) โกล ตาเสือ (ภาคกลาง) แดงน้ำ (ภาคใต้) เขียว โทกาซ่า พูแกที่ เส่ทุ่เก๊ะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ยมหังก่าน (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน)
23	เต่าร้าง ^{1, 2, 3}	ไม่มีรายงานว่าพบในประเทศไทย
24	ทองกวาว ^{1, 2, 3}	กวาว ก้าว (ภาคเหนือ) จอมทอง (ภาคใต้) จ้า (เขมร-สุรินทร์) จาน (อุบลราชธานี) ทองกวาว ทองตัน (ราชบุรี) ทองธรรมชาติ ทองพรหมชาติ (ภาคกลาง) Bastard teak, Bengal kino, Flame of the forest
25	ทับทิม ^{1, 2, 3}	ทับทิม (ทั่วไป) พิลา (หนองคาย ภาคอีสาน) พิลาขาว มะก่องแก้ว (น่าน) มะเก๊ะ (เหนือ) หมากจิ้ง (แม่ฮ่องสอน) Pomegranate, Punica apple
26	ท้าวยายม่อม ^{1, 2}	กาชะลอง จรดพระธณี ดอกคาน (ยะลา) ท้าวยายม่อม (ภาคกลาง จันทบุรี) ท้าวยายม่อมป่า (อุบลราชธานี) ปั้งขม ปั้งขาว ปั้งหลวง เป็นจ้อน (ภาคเหนือ) พญารากเดี่ยว (ภาคใต้) พญาเล็งจ้อน เล็งจ้อน ใต้ (เชียงใหม่) พมพี (อุดรธานี) พวกอว (กะเหรี่ยง-กำแพงเพชร) ฟินพี (เลย) โฟพั้ง (ราชบุรี) ไม้เท้าฤๅษี (ภาคใต้ ภาคเหนือ) หล้าลั่นจ้อน (ประจวบคีรีขันธ์) Bowing lady, Sky rocket, Tuber flower, Turk's turban, Turk's turbin

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Hopea odorata</i> Roxb. ไม่พบในอินเดีย แต่พบในบังคลาเทศ	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Aphanamixis polystachya</i> (Wall.) R. Parker	ไม้ยืนต้น	Meliaceae
<i>Caryota urens</i> L.	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Butea monosperma</i> (Lam.) Taub.	ไม้ยืนต้น	Fabacea
<i>Punica granatum</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Punicaceae
<i>Clerodendrum indicum</i> (L.) Kuntze	ไม้พุ่ม	Lamiaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
27	ไทรย้อย ^{2, 3}	จาเรย (เขมร) ไทร (นครศรีธรรมราช) ไทรกระเบื้อง (ประจวบคีรีขันธ์) ไทรย้อย ไทรใบแหลม (กรุงเทพฯ ตราด) Benjamin's fig, Golden fig, Weeping fig
28	นิโครธ ^{1, 2, 3} (อชปาลนิโครธ)	กร่าง (ภาคกลาง) นิโครธ (กรุงเทพฯ) ไทหนดอก (นครศรีธรรมราช) Indian banyan
29	บัว ^{1, 2} ปทุม ^{1, 2} (โกกระณต) บัวอุบล ¹ บัวหลวง ^{1, 2, 3} สัตตบุษย์ ²	โศค (เขมร-บุรีรัมย์) บัว บัวหลวง (ทั่วไป) สัตตบงกช สัตตบุษย์ อุบล (ภาคกลาง) Egyptian bean, Indian lotus, Sacred lotus
30	บุจนาค ^{1, 2, 3}	ก้าก้อ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ก้าก้อ (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) บุจนาค (ทั่วไป) ปะนาคอ ปะนาคอ (ปัตตานี) สารภีตอย (เชียงใหม่) Ceylon ironwood, Iron wood, Indian rose chestnut
31	ประดู่ ^{1, 2, 3} (ประดู่บ้าน)	ดู่บ้าน (ภาคเหนือ) ประดู่กิ่งอ่อน ประดู่บ้าน ประดู่ลาย (ภาคกลาง) สะโน (มาเลย์-นราธิวาส) ดู่ (ภาคอีสาน)
32	ประยงค์ ^{1, 2, 3}	ชะยง ชะยม พะยงค์ ยม (ภาคเหนือ) ประยงค์ ประยงค์ใบใหญ่ (ภาคกลาง) หอมไกล (ภาคใต้) Chinese perfume plant, Chinese rice flower
33	ฝาง ^{2, 3}	ขวาง ฝางแดง หนามคั้ง (แพร่) ฝางส้ม (กาญจนบุรี) ฝางเสน (ทั่วไป กรุงเทพฯ ภาคกลาง) ง้าย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ลำฝาง (ลัวะ) สะมัวะ (เมียน) ไช้ปัก (จีน) ชูมู ชูฟิงมู (จีนกลาง)
34	แฝก ^{1, 2} แฝกหอม ^{2, 3} หญ้าแฝก ²	แกงหอม แคมหอม (ภาคอีสาน) แฝก หญ้าแฝกหอม (ทั่วไป) Cuscus, Khuskus, Sevendara grass, Vetiver

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Ficus benjamina</i> L.	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Ficus benghalensis</i> L.	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Moraceae
<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	ไม้หน้า	Nelumbonaceae
<i>Mesua ferrea</i> L.	ไม้ยืนต้น	Calophyllaceae
<i>Pterocarpus indicus</i> Willd. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Aglaiia odorata</i> Lour. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Meliaceae
<i>Caesalpinia sappan</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceaa
<i>Chrysopogon zizanioides</i> (L.) Roberty นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	หญ้า	Poaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
35	พญามือเหล็ก ¹ กะพังอาด พญามูลเหล็ก ³	พญามือเหล็ก พญามูลเหล็ก (ภาคกลาง) ยามือเหล็ก (กระบี่) เลี้ยวตุก กะพังอาด (ภาคเหนือ) Strychnine bush
36	พิกุล ^{1, 2, 3}	กุน (ภาคใต้) แก้ว (เลย ภาคอีสาน) ชางตง (ลำปาง) พิกุล (ภาคกลาง) พิกุลเขา พิกุลเถื่อน พิกุลป่า (ภาคใต้) Asian bulletwood, Bullet wood, Bukal, Tanjong tree, Medlar, Spanish cherry
37	โพธิ์พุทรา ^{1, 2} ต้นอัสสัตถะ ² โพธิ์พฤษภ ^{1, 2} อัสสัตถพฤษภ ^{1, 2} โพ ³	ปู (เขมร) โพ โพศรีมหาโพ (ภาคกลาง) ย่อง (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) สลี (ภาคเหนือ) Bodhi, Pipal tree, Sacred fig
38	มวกเหล็ก ^{1, 2} รวงแดง ^{1, 3} กลิงค ²	กะเลียงแดง (ชลบุรี-ศรีราชา) เขาแกลบ ฮองหนั่ง (เลย) ซอแพะแฮลโม (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) เถามวกเหล็ก (สระบุรี) เถามวกเหล็ก รวงแดง (ภาคกลาง) ทรงแดง (ภาคใต้) ปลูกแกลบ (บุรีรัมย์) แสงอาทิตย์ (ประจวบคีรีขันธ์) Toothed-leaf red creeper
39	มะกล่ำหลวง ^{1, 2} มะกล่ำ มะกล่ำช้าง ³	มะกล่ำตัน มะกล่ำตาช้าง (ทั่วไป) มะแดง มะหัวแดง มะโหกแดง (ภาคเหนือ) อีหล่ำ หมากหล่ำ (ภาคอีสาน) Bead tree, Coral tree, Red lucky seed, Red sandalwood
40	มะกอก ^{1, 2, 3}	กอกกุก (เชียงใหม่) กอกเขา (นครศรีธรรมราช) มะกอก (ภาคกลาง) กอก หมากกอก (ภาคอีสาน) Hog plum
41	มะเกลือ ^{1, 2, 3}	ผีเฒ่า (เงี้ยว-ภาคเหนือ) มะเกลือ (ทั่วไป) มักเกลือ (เขมร-ตราด) เกีย (ภาคอีสาน)
42	มะคำไก่ ^{1, 2, 3}	มะคำไก่ มะคำไก่ มะคำตีไก่ (ภาคกลาง) มะองนก (ภาคเหนือ) มักค้อ (ขอนแก่น) โกสุ่ม (มหาสารคาม)
43	มะเตี๋ย ^{1, 2} มะเตี๋ยชุมพร ³	เตี๋ยเกลี้ยง (ภาคกลาง ภาคเหนือ) เตี๋ยน้ำ (ภาคใต้) มะเตี๋ยชุมพร มะเตี๋ยอุทุมพร (ภาคกลาง)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Strychnos lucida</i> R.Br ไม้พบบนอินเดีย	ไม้พุ่ม	Loganiaceae
<i>Mimusops elengi</i> L.	ไม้ยืนต้น	Sapotaceae
<i>Ficus religiosa</i> L.	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Moraceae
<i>Ventilago denticulata</i> Willd.	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Rhamnaceae
<i>Adenanthera pavonina</i> L.	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Diospyros mollis</i> Griff. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Ebenaceae
<i>Putranjiva roxburghii</i> Wall.	ไม้ยืนต้น	Putranjivaceae
<i>Ficus racemosa</i> L.	ไม้ยืนต้น	Moraceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
44	มะตูม ^{1, 2, 3}	กะทันตาเถร ตุ่มตั่ง (ปัตตานี) พะนองค์ (เขมร) มะตูม (ภาคกลาง ภาคใต้) มะปิ่น (ภาคเหนือ) Bael fruit tree, Bengal quince, Bilak, Bili, Golden apple, Stone apple, Wood apple
45	มะนาว ^{1, 2, 3}	มะนาว (ทั่วไป) Common lime, Lime
46	มะปราง ^{1, 2, 3}	มะปราง (ปัตตานี) หมากผาง (ภาคอีสาน) Plum mango
47	มะพลับ ^{1, 2, 3} มะพลับทอง ^{1, 2} (ต้นพิมพชลาสะ)	ตะโกไทย (ภาคกลาง) ตะโกสวน (เพชรบูรณ์) มะเขือเถื่อน (สกลนคร) Black and white ebony, Gaub tree, Malabar ebony, Pale moon ebony
48	มะเฟือง ^{2, 3}	มะเฟือง (ทั่วไป) Carambola, Star fruit
49	มะม่วง ^{1, 2, 3} มะม่วงหอม ^{1, 2}	มะม่วง (ทั่วไป) มะม่วงกะเลิง มะม่วงชี้กวาง Mango tree
50	มะลิ ^{1, 2} มะลิซ้อน ^{1, 2} มะลิลา ^{1, 2, 3}	มะลิ (ทั่วไป) มะลิขี้ไก่ (เชียงใหม่) มะลิซ้อน มะลิลา (ภาคกลาง) มะลิป้อม (ภาคเหนือ) มะลิหลวง (แม่ฮ่องสอน) Arabian jasmine, Sampaguita
51	มะลิ้น ^{1, 2} กระบก ³	กระบก กระบก จะบก (ภาคกลาง) บก หมากบก (ภาคอีสาน) มะมื่น มื่น (ภาคเหนือ) มะลิ้น (นครราชสีมา) หลักกาย (ญะ-สุรินทร์) Wild almond, Barking deer's mango
52	มะหาด ^{1, 2, 3}	ทังคั้น ม่วงกวาง (ยะลา) มะหาด (ภาคใต้) มะหาดใบใหญ่ หาดรูม หาดลูกใหญ่ (ตรัง) หาด (ทั่วไป) หาดชน (นราธิวาส) Monkey Jack
53	โมกมัน ^{1, 2, 3}	มักมัน (สุราษฎร์ธานี) มุกน้อย มุกมัน (น่าน) โมกน้อย โมกมัน (ทั่วไป) มุกเกี้ยว (ภาคอีสาน) Ivory

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa	ไม้ยืนต้น	Rutaceae
<i>Citrus x aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Rutaceae
<i>Bouea macrophylla</i> Griff. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Diospyros malabarica</i> (Desr.) Kostel.	ไม้ยืนต้น	Ebenaceae
<i>Averrhoa carambola</i> L. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็กต่างประเทศ	Oxalidaceae
<i>Mangifera indica</i> L.	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Oleaceae
<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A. W. Benn. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Irvingiaceae
<i>Artocarpus lacucha</i> Roxb. ex Buch.-Ham.	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Apocynaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
54	ไม้ชำระฟัน ^{1, 2, 3}	สะเดา สะเดาบ้าน (ภาคกลาง) สะเลียม (ภาคเหนือ) เดา กระเดา กะเดา (ภาคใต้) จะดั่ง จะดั่ง (ส่วย) ผักสะเลม (ไทลื้อ) ลำต้าว (ลัวะ) สะเรียม (ขมุ) ตะหมาเหมาะ (กะเหรี่ยงแดง) ควินิน (ทั่วไป) สะเดา อินเดีย (กรุงเทพฯ) Neem, Neem tree, Nim, Margosa, Quinine, Holy tree, Indian margosa tree, Pride of China, Siamese neem tree
55	ย่านทราย ^{1, 2, 3}	อรคนธ์ (กรุงเทพฯ) เครือปด (ชุมพร) ย่านเปล้า (ตรัง) ปดสิ้น (ยะลา บัตตานี) เกาอรคนธ์ (ภาคกลาง) ย่านปด (ภาคใต้) อุเบ๊ะสะปัดละ-เมเยาะ (มาเลย์-นราธิวาส) ลิ่นแฮด (ภาคอีสาน) Sand paper plant
56	ย่านาง ^{2, 3}	จ้อยนาง (เชียงใหม่) เกาย่านาง เกาวัลย์เขียว (ภาคกลาง) ยาดนาง (สุราษฎร์ธานี)
57	ยี่โถ ^{2, 3} ยี่โถแดง ²	ยี่โถ ยี่โถฝรั่ง (ภาคกลาง) Oleander
58	ราชดัด ^{1, 2, 3}	กะดัด ฉะดัด (ภาคใต้) กาจับหลัก ยาแก้ฮากขม (เชียงใหม่) ดีคน (ภาคกลาง) เท้ายายม่อมน้อย (ภาคเหนือ) พญาดาบหัก (ตราด) เพี้ยะฟาน (นครราชสีมา) บิคน (ภาคอีสาน) ราชดัด (ภาคกลาง)
59	ราชพฤกษ์ ^{1, 2, 3} (คูณ)	ราชพฤกษ์ (ภาคกลาง) ลมแล้ง (ภาคเหนือ) คูณ (ภาคอีสาน) ลักเคย ลักเกลือด (ภาคใต้) Glodenshower, Indian laburnum, Pudding-pipe tree
60	ลำตวน ^{1, 2, 3}	ลำตวน (ภาคกลาง) หอมนวล (ภาคเหนือ) White cheesewood
61	สมอ ^{1, 2, 3} สมอไทย (ลูก) กระเทียมเขียว (สมอเหลือง)	สมอ (นครราชสีมา) ม่าแน่ (เชียงใหม่) สมอไทย สมออัพยา (ภาคกลาง) หมากน๊ะ (แม่ฮ่องสอน) สัมมอ (ภาคอีสาน) Myrabolan wood

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Azadirachta indica</i> A.Juss. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Meliaceae
<i>Tetracera indica</i> (Christm. & Panz.) Merr. ไม่พบในอินเดีย	ไม้เลื้อย	Dilleniaceae
<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels ไม่พบในอินเดีย	ไม้เลื้อย	Menispermaceae
<i>Nerium oleander</i> L.	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Apocynaceae
<i>Brucea javanica</i> (L.) Merr.	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Simaroubaceae
<i>Cassia fistula</i> L.	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Uvaria siamensis</i> (Scheff.) L.L.Zhou, Y.C.F.Su & R.M.K.Saunders ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Annonaceae
<i>Terminalia chebula</i> Retz.	ไม้ยืนต้น	Combretaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
62	สมอพิเภก ^{1, 2, 3}	ลัน (เขียงราย) สมอแหน (ภาคกลาง) แหน แหนขาว แหนต้น (ภาคเหนือ) สะคู้ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ชิบะตุ้ (กะเหรี่ยง-เชียงใหม่) แหน (ภาคอีสาน) Beleric myrobalan
63	สมุลแว้ง ^{1, 2, 3}	ชะนุหมะแวง จวงดง (หนองคาย) เขียกใหญ่ (ตรัง) เฉียด บริแวง (ระนอง) ฟนแสนห้า สมุลแว้ง (นครศรีธรรมราช) โมงหอม มหาปราบ มหาปราบตัวผู้ (ภาคตะวันออก) แลงแวง (ปัตตานี) ระแวง (ชลบุรี) อบเซย (กรุงเทพฯ อุตรดิตถ์)
64	สามลíp ^{2, 3}	จันดิน จ้วงเครือ (ภาคเหนือ) ผักชีข้าง (ภาคอีสาน) ผักหนาม (นครราชสีมา) สามร้อยราก (กาญจนบุรี) สามลิป (ภาคกลาง)
65	สาละ ^{1, 2, 3}	สาละลังกา
66	หญาลดาวัลย์ ^{1, 2, 3} (ต้น)	กะลาเผือก (แม่ฮ่องสอน) ลดาวัลย์ (ภาคกลาง)
67	หวาย ³	หวายตะคล้าทอง (นราธิวาส)
68	หูกวาง ^{1, 2, 3}	โชน โคน (นราธิวาส) ตัดมือ ตัดมือ (ตรัง) ตาปัง (พิษณุโลก สตูล) หลุมปัง (สุราษฎร์ธานี) หูกวาง (ภาคกลาง) False kamani, Indian almond, Tropical almond
69	อ้อยช้าง ^{1, 2, 3} อ้อยช้างใหญ่ ¹ (ต้นมหาโสณกะ)	กอกัน (อุบลราชธานี) อด (มหาสารคาม) กู้ก อ้อยช้าง (ภาคเหนือ) ข้าเกาะ ช้างโน้ม (ตราด) Indian ash tree
70	อุโลก ^{1, 2, 3}	สัมกบ (ภาคเหนือ) สัมเห็ด (ภาคใต้) อุโลก (ราชบุรี) Bridal couch tree

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	ไม้ยืนต้น	Combretaceae
<i>Cinnamomum bejolghota</i> (Buch.-Ham.) Sweet ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Lauraceae
<i>Asparagus racemosus</i> Willd.	ไม้เลื้อย	Asparaceae
<i>Couroupita guianensis</i> Aubl. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Lecythidaceae
<i>Porana volubilis</i> Burm.f. นำเข้าไปในอินเดีย	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Convolvulaceae
<i>Calamus caesius</i> Blume	พาล์มเลื้อย	Arecaceae
<i>Terminalia catappa</i> L.	ไม้ยืนต้น	Combretaceae
<i>Lannea coromandelica</i> (Houtt.) Merr.	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Hymenodictyon orixense</i> (Roxb.) Mabb.	ไม้ยืนต้น	Rubiaceae

2.3 พันธุ์ไม้ในพระไตรปิฎกจากการศึกษาเอกสารต่างประเทศ จำนวน 3 รายการ คือ

- 2.3.1 Dhammika (2018) พบรายชื่อพันธุ์ไม้ จำนวน 300 ชนิด สามารถระบุชื่อวิทยาศาสตร์ได้ 237 ชนิด ไม่สามารถระบุได้ 63 ชนิด (ตาราง 2.4)
- 2.3.2 Comba (2016) พบรายชื่อพันธุ์ไม้ จำนวน 37 ชนิด (ตาราง 2.5)
- 2.3.3 Mitra (1985) พบรายชื่อสมุนไพรในพระไตรปิฎกที่ศึกษาโดยรายชื่อพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในเอกสารจำนวน 338 ชนิด สามารถระบุชื่อวิทยาศาสตร์ได้ 248 ชนิด ไม่สามารถระบุได้ 90 ชนิด (ตาราง 2.6)

ตาราง 2.4 รายชื่อพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในเอกสารของ Dhammika (2018) จำนวน 300 ชนิด สามารถระบุชื่อวิทยาศาสตร์ได้ 237 ชนิด ไม่สามารถระบุได้ 63 ชนิด ชื่อวิทยาศาสตร์ที่ปรากฏในตารางเป็นชื่อที่ได้ปรับเป็นชื่อตามฐานข้อมูลของ Plants of the World แล้ว แต่ชื่อวิทยาศาสตร์ในวงเล็บเป็นชื่อเดิมตามต้นฉบับ

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
1	Jiḅjuka	Indian Liquorice	<i>Abrus precatorius</i> L.	มะกล่ำตาหนู
2	Ativiṣā	Monk's Hood, Friar's Hood	<i>Aconitum palmatum</i> D.Don	โกฐน้ำเต้า
3	Vacā	Sweet Flag	<i>Acorus calamus</i> L.	ว่านน้ำ
4	Beḷuva	Bengal Quince, Wood Apple	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa	มะตูม
5	Piyaṅgu		<i>Aglaia elaeagnoidea</i> (A.Juss.) Benth.	กระตูกเสียด
6	Aṅkola, Aṅkolaka		<i>Alangium salviifolium</i> (L.f.) Wangerin	ปรู้อินเดีย
7	Sirīsa		<i>Albizia lebbek</i> (L.) Benth.	พุดกซ์
8	Cāpalasūṇa	Leek, Bow Garlic	<i>Allium ampeloprasum</i> L.	กระเทียมต้น
9	Palaṅḍuka	Onion	<i>Allium cepa</i> L.	หอมแดง
10	Lasūṇa, Ativiṣā	Garlic	<i>Allium sativum</i> L.	กระเทียม
11	Sattapaṅḡa	Scholar's Tree	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R.Br.	พญาสัตบรรณ
12	Muddikā	Grapes	<i>Ampelocissus indica</i> (L.) Planch.	ส้มกุ่ม

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
13	Gavi	Wild Grape	<i>Ampelocissus latifolia</i> (Roxb.) Planch.	องุ่นป่า
14	Satapuppha	Indian Dill	<i>Anethum graveolens</i> L. (Anethum sowa)	เทียนตาตั๊กแตน
15	Coraka	Smooth Angelica	<i>Angelica glauca</i> Edgew.	ตั้งกุย
16	Ḍāka		<i>Antidesma acidum</i> Retz.	เม่าสร้อย
17	Agaru, Agalu, Akalu	Agarwood	<i>Aquilaria malaccensis</i> Lam.	ไม้กฤษณา
18	Pūga	Betel Palm	<i>Areca catechu</i> L.	หมากสง
19	Panasa	Jack Tree	<i>Artocarpus heterophyllus</i> Lam.	ขนุน
20	Labuja	Bread-fruit Tree	<i>Artocarpus lacucha</i> Buch.-Ham.	มะหาด
21	Setavārī		<i>Asparagus racemosus</i> Willd.	ผักซีช้าง
22	Vallibha	Cucumber Tree	<i>Averrhoa bilimbi</i> L.	ตะลิงปลิง
23	Nimba	Neem Tree	<i>Azadirachta indica</i> A.Juss.	สะเดา
24	Veḷu, Veṇu	Bamboo	<i>Bambusa bambos</i> (L.) Voss	ไผ่ป่า ไผ่หนาม
25	Sereyyaka		<i>Barleria noctiflora</i> L.f. (Barleria cristata)	อังกาบ
26	Koraṇḍa, Koraṇḍaka	Porcupine Flower	<i>Barleria prionitis</i> L.	อังกาบหนู
27	Mucalinda	Indian Oak	<i>Barringtonia acutangula</i> (L.) Gaertn.	จิกน้ำ
28	Madhūka	Honey Tree, Wooly Bassia	<i>Bassia eriophora</i> (Schrad.) Asch. (Bassia latifolia)	
29	Koviḷāra, Kuviḷāra	Variegated Bauhinia, Orchid Tree	<i>Bauhinia variegata</i> L.	เสี้ยวดอกขาว
30	Kakkāru	White Gourd, Winter Melon	<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn.	ฟักเขียว
31	Kāra	Curry Leaf Tree	<i>Bergera koenigii</i> L.	หอมแขก
32	Nīlaphalaka		<i>Beta vulgaris</i> L.	ผักกาดแดง

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
33	Bhujapatta	The Himalayan Birch	<i>Betula utilis</i> D.Don	เบิร์ชหิมาลัย
34	Avāka	Bamboo Plant	<i>Blyxa aubertii</i> Rich.	สันตะวาใบข้าว
35	Sevāla	Bamboo Plant	<i>Blyxa echinosperma</i> (C.B.Clarke) Hook.f.	สันตะวาใบข้าว
36	Simbalī	Red Silk-cotton Tree	<i>Bombax ceiba</i> L.	जू
37	Tāla	Palmyra Palm	<i>Borassus flabellifer</i> L.	ตาล
38	Sallakī	Indian Frankincense	<i>Boswellia serrata</i> Roxb.	กำยานโอมาน
39	Rājikā, Sāsapa	Indian Mustard	<i>Brassica juncea</i> (L.) Czern.	ผักกาดเขียว
40	Siddhatthaka	White Mustard	<i>Brassica rapa</i> L. (<i>Brassica campestris</i>)	ผักกาดก้านขาว
41	Kiṃsuka, Palāsa	Flame of the Forest	<i>Butea monosperma</i> (Lam.) Kuntze	ทองกวาว
42	Kalāya, Varaka	Pigeon Pea	<i>Cajanus cajan</i> (L.) Huth	ถั่วมะแฮะ
43	Vetasa		<i>Calamus</i>	หวาย
44	Punnāga	Indian laurel	<i>Calophyllum inophyllum</i> L.	กระทิง
45	Akka	Swallow Wort, Giant Milkweed	<i>Calotropis gigantea</i> (L.) W.T.Aiton	รัก, ดอกรัก
46	Samuddak- appāsī	Sea Cotton, French Cotton, Sodom's Apple	<i>Calotropis procera</i> (Aiton) W.T.Aiton	รักดอก
47	Bhaṅga	Cannabis	<i>Cannabis sativa</i> L.	กัญชง กัญชา
48	Rukkha		<i>Careya arborea</i> Roxb. <i>Hibiscus tiliaceus</i> L. <i>Hibiscus platanifolius</i> (Willd.) Sweet	กระโดน ปอทะเล ฝ้ายอินเดีย
49	Karamadda, Karamanda		<i>Carissa carandas</i> L.	หนามแดง มะม่วงหาว
50	Kusumbha	Safflower	<i>Carthamus tinctorius</i> L.	คำฝอย
51	Somarukkha	Golden Shower	<i>Cassia fistula</i> L.	คูณ
52	Devadāru	Deodar, Himalayan Cedar, Wood of the Gods	<i>Cedrus deodara</i> (Roxb. ex D.Don) G.Don	ซีดาร์หิมาลัยัน

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
53	Kaṅgu	Pearl Millet, Sawa Millet, Foxtail Millet	<i>Cenchrus americanus</i> (L.) Morrone <i>Echinochloa colonum</i> subsp. <i>edulis</i> (Honda) Banfi & Galasso (<i>Echinochloa colona</i>) <i>Setaria italica</i> (L.) P.Beauv.	ไม่มีชื่อไทย ข้าวฟ่างหางหมา
54	Kimphala	Pong Pong	<i>Cerbera odollam</i> Gaertn.	ตีนเป็ดน้ำ
55	Bīraṇa	Vetiver	<i>Chrysopogon zizanioides</i> (L.) Roberty	หญ้าแฝก
56	Kappūra	Camphor Tree	<i>Cinnamomum camphora</i> (L.) J.Presl <i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC. <i>Blumea densiflora</i> DC. <i>Blumea junghuhniana</i> (Miq.) Boerl.	การบูร หนาด หนาดตก
57	Tamāla	Indian Cassia	<i>Cinnamomum tamala</i> (Buch.-Ham.) T.Nees & C.H.Eberm.	อบเชย
58	Indavāruṇi	Bitter Apple	<i>Citrullus colocynthis</i> (L.) Schrad.	ขี้กาเทศ
59	Mātuluṅga	Bitter Orange	<i>Citrus × aurantium</i> L.	ส้มซ่า
60	Bhaṇḍi	Hill Glory Bower	<i>Clerodendrum infortunatum</i> L.	ปั้งป่า นางแย้มป่า
61	Bimba	Scarlet Gourd	<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	ตำลึง
62	Nāḷikera	Coconut Palm	<i>Cocos nucifera</i> L.	มะพร้าว
63	Guggula		<i>Commiphora wightii</i> (Arn.) Bhandari <i>Ailanthus triphysa</i> (Dennst.) Alston	ไม้ยางมึกลิ่นหอม ยมผา มะยมป่า
64	Potthaka	White Jute	<i>Corchorus capsularis</i> L.	ปอกระเจาฝักกลม
65	Koṭṭha	(Possibly Jew's Mellow)	<i>Corchorus olitorius</i> L.	ปอกระเจาฝักยาว
66	Seleyyaka	Lasura	<i>Cordia myxa</i> L.	หมั่นอีนเดีย
67	Vāraṇa	(Uncertain)	<i>Crateva religiosa</i> G.Forst.	กุ่มบก
68	Sāṇa, Sann Hemp	Sann Hemp	<i>Crotalaria juncea</i> L.	ปอเทือง
69	Goṭṭhaphala	Towel Gourd	<i>Cucumis melo</i> L. (<i>Luffa cylindrica</i>) <i>Solanum torvum</i> Sw.	บวบหอม มะเขือพวง
70	Kakkārika	Cucumber	<i>Cucumis sativus</i> L.	แตงกวา

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
71	Jīraka	Cumin	<i>Cuminum cyminum</i> L.	เทียนขาว
72	Haliddā	Turmeric	<i>Curcuma longa</i> L.	ขมิ้น
73	Lāmajjaka		<i>Cymbopogon iwarancusa</i> (Jones ex Roxb.) Schult.	ตะไคร้แขก
74	Phañijjaka	Rosha Grass	<i>Cymbopogon schoenanthus</i> (L.) Spreng.	ตะไคร้
75	Soma	Moon Plant	<i>Cynanchum viminale</i> subsp. viminale	เถาวัลย์ด้วง
76	Bhaddamuttaka	Nut Grass	<i>Cyperus rotundus</i> L.	แห้วหมู
77	Siṃsapā	North Indian Rosewood	<i>Dalbergia sissoo</i> Roxb. ex DC.	ประดู่ลาย
78	Kuśa	Kusha grass, Salt reed-grass	<i>Desmostachya bipinnata</i> (L.) Stapf	หญ้ากุงคะ
79	Āluka, Ālu		<i>Dioscorea alata</i> L.	มันเส้า
80	Tinduka, Tiṇḍuka, Timbaru, Timbarūsaka	Indian Persimmon	<i>Diospyros malabarica</i> (Desr.) Kostel.	มะพลับ
81	Maruvā	Bowstring Hemp	<i>Dracaena roxburghiana</i> (Schult. & Schult.f.) Byng & Christenh. (<i>Sansevieria roxburghiana</i>)	เลื้อยดมังกกร
82	Sāmāka	Pearl Millet	<i>Echinochloa colonum</i> (L.) Link	หญ้าข้าวนก
83	Sāmāka	Sawa Millet, Barnyard Millet	<i>Echinochloa colonum</i> subsp. edulis (Honda) Banfi & Galasso	หญ้าข้าวนก
84	Sāmāka	Sawa Millet, Barnyard Millet	<i>Echinochloa colonum</i> subsp. edulis (Honda) Banfi & Galasso	หญ้าข้าวนก
85	Vilaṅga	False Black Pepper	<i>Embelia ribes</i> Burm.f.	ส้มกุ่ม
86	Āsītika	Sea Bean	<i>Entada rheedei</i> Spreng.	สะบ้า
87	Mandārava	The Indian Coral Tree	<i>Erythrina suberosa</i> Roxb.	ทองหลวงใบมน
88	Hiṅgu	Asafoetida	<i>Ferula assa-foetida</i> L. <i>Ferula foetida</i> (Bunge) Regel <i>Ferula narthex</i> Boiss.	มหาหิงคุ์

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
89	Nigrodha, Jatu	Banyan Tree	<i>Ficus benghalensis</i> L.	นิโครธ
90	Uduṃbara	Cluster Fig	<i>Ficus racemosa</i> L. (<i>Ficus glomerata</i>)	มะเดื่อชุมพร
91	Assattha, Mahānīpa	Bodhi Tree	<i>Ficus religiosa</i> L.	โพ
92	Pakkava, Phaggava	Golden Rumph's Fig	<i>Ficus rumphii</i> Blume	โพขันทก
93	Kapitthana, Assattha, Nigrodha, Pilakkha, Udumbara, Kacchaka	Peepul Tree, Banyan, Karal Fig, Cluster Fig	<i>Ficus</i> spp. <i>Ficus religiosa</i> L. <i>Ficus benghalensis</i> L. <i>Ficus tsjakela</i> Burm.f. <i>Ficus racemosa</i> L.	ไทร โพ
94	Kacchaka	Dye Fig	<i>Ficus tinctoria</i> G.Forst.	กร่าง
95	Pilakkha	Wave-leafed Fig, Grey Fig	<i>Ficus virens</i> Aiton	ผักเลือด
96	Paṇṇaka	Water Slime, String Algae, Duckweed, Pond Slime	<i>Filamentous algae</i>	สาหร่าย เกลียวทอง
97	Tāḷisa, Tāḷisa, Tāḷissa	Indian Plum, Coffee Plum	<i>Flacourtia jangomas</i> (Lour.). Raeusch	ตะขบควาย
98	Keka		<i>Garuga pinnata</i> Roxb.	ตะคร้ำ
99	Rājāyatana	Chirauli Nut Tree	<i>Glycosmis cochinchinensis</i> (Lour.) Pierre ex Engl. (<i>Buchanania cochinchinensis</i>)	มะม่วงหัวแมงวัน
100	Madhulaṭṭhikā	Liquorice	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	ชะเอมเทศ
101	Kappāsa	Cotton Bush	<i>Gossypium arboreum</i> L.	ฝ้ายแดง
102	Phārusaka	Phalsa, Falsa	<i>Grewia asiatica</i> L.	มาลัย ข้าวจี
103	Jatu	Birdlime	<i>Helixanthera odorata</i> (Wall.) Rajasek. (<i>Loranthus odoratus</i>)	กาฝากก้อ
104	Kuṭṭha	Crepe Ginger	<i>Hellenia speciosa</i> (J.Koenig) S.R.Dutta (<i>Costus speciosus</i>)	เอื้องหมายนา

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
105	Vāsantī, Atimuttaka		<i>Hiptage benghalensis</i> (L.) Kurz	โนรา
106	Kuṭaja		<i>Holarrhena pubescens</i> Wall. ex G.Don	โมกหลวง
107	Yava	Barley	<i>Hordeum vulgare</i> L.	ข้าวบาร์เลย์
108	Dabba. Imperata Cylindrica	Spear Grass, Sword Grass	<i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch.	หญ้าคา
109	Nīlī	Indigo	<i>Indigofera tinctoria</i> L.	คราม
110	Kalambuka	Water spinach	<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk.	ผักบุ้ง
111	Yūthikā		<i>Jasminum auriculatum</i> Vahl	พุดชวด
112	Sumanā, Vassikā	Jasmine	<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton <i>Jasminum scandens</i> (Retz.) Vahl <i>Jasminum arborescens</i> Roxb. <i>Jasminum brevipetiolatum</i> Duthie <i>Jasminum caudatum</i> Wall. ex Lindl. <i>Jasminum flexile</i> Vahl	มะลิลา มะลิใส่ไก่ มะลิ มะลิ มะลิ มะลิ
113	Alābu, Alāpu, Lāpu, Lābu	Bottle Gourd	<i>Lagenaria siceraria</i> (Molina) Standl.	น้ำเต้า
114	Hareṇuka	Field Pea	<i>Lathyrus oleraceus</i> Lam. (<i>Pisum arve nse</i>)	
115	Kapittha, Kapitṭha, Kavitṭha	Wood-Apple Tree	<i>Limonia acidissima</i> L.	มะขวิด
116	Khoma	Linseed, Lino, Linaza	<i>Linum usitatissimum</i> L.	แฟลกซ์
117	Kosātakī	Angled Gourd, Bitter Luffa	<i>Luffa acutangula</i> (L.) Roxb.	บวบเหลี่ยม
118	Kulattha	Horse Gram	<i>Macrotyloma biflorum</i> var. <i>biflorum</i>	ถั่วป้า
119	Kalāya, Varaka	Horse Gram	<i>Macrotyloma uniflorum</i> (Lam.) Verdc.	ถั่วคูลีสี่
120	Campaka, Padmaka	Champak, Yellow Jade Orchid Tree	<i>Magnolia champaca</i> (L.) Baill. ex Pierre	จำปา

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
121	Ambā	Mango (see Kosamba)	<i>Mangifera indica</i> L.	มะม่วง
122	Kośamba	Himalayan Mango	<i>Mangifera sylvatica</i> Roxb.	มะม่วงขี้ใต้
123	Khīrapaññi	Milk Tree	<i>Manilkara hexandra</i> (Roxb.) Dubard	เกต
124	Nāga	Iron-Wood Tree	<i>Mesua ferrea</i> L.	บุหนาค
125	Vakula	Bulletwood Tree, Spinash Cherry	<i>Mimusops elengi</i> L.	พิกุล
126	Kāsumārī	Ceylon Oak	<i>Mischocarpus sundaicus</i> Blume	เขากวาง
127	Tittakalābu	Bitter Gourd	<i>Momordica charantia</i> L.	มะระขี้นก
128	Sobhañjana	Drumstick Tree, Horse Radish Tree	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	มะรุม
129	Kaccikāra	Uncertain	<i>Moullava digyna</i> (Rottler) Gagnon & G.P.Lewis	กำจาย
130	Kapikacchu, Mahākacchu	The Velvet Bean	<i>Mucuna pruriens</i> (L.) DC.	หมามูย
131	Kadalī	Banana	<i>Musa balbisiana</i> Colla	กล้วยตานี
132	Nārada	Spikenard	<i>Nardostachys jatamansi</i> (D.Don) DC.	โกรฐก้ามังลี
133	Nādiya	Taro, Elephant's Ear Watercress	<i>Nasturtium officinale</i> W.T.Aiton	สลัดน้ำ
134	Paduma	Sacred Lotus,	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	บัวหลวง
135	Kadamba, Kalamba	Burflower-tree	<i>Neolamarckia cadamba</i> (Roxb.) Bossler	ตุ้มหลวง กระทุ่ม
136	Karavīra, Kaṇavera, Kaṇavīra	Oleander	<i>Nerium oleander</i> L.	ยี่โถ
137	Sogandhika	White Water Lily	<i>Nymphaea lotus</i> L.	บัวสาย
138	Uppala	Blue Water Lily	<i>Nymphaea nouchali</i> Burm.f.	บัวเผื่อน
139	Ajjaka	Hoary Basil	<i>Ocimum americanum</i> L.	แมงลัก
140	Tulasi	Holy Basil	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	กะเพรา

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
141	Soṇa	Indian Trumpet Flower	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	เพกา
142	Nīvāra	Wild Rice, Red Rice	<i>Oryza rufipogon</i> Griff.	หญ้าข้าวผี
143	Taṇḍula	Rice	<i>Oryza sativa</i> L.	ข้าว
144	Phandana	Sandan, Chariot Tree	<i>Ougeinia oojeinensis</i> (Roxb.) Hochr. (<i>Desmodium oojeinense</i>)	อีเหนียวอินเดีย
145	Ketaka	Screw Pine	<i>Pandanus odorifer</i> (Forssk.) Kuntze	เตยทะเล
146	Cīnaka	Broomcorn, Proso Millet	<i>Panicum miliaceum</i> L.	ข้าวฟ่างไม่กวาด
147	Kudrūsa	Kodo Millet, Indian Crown Grass	<i>Paspalum scrobiculatum</i> L.	หญ้าปล้องหิน
148	Hirivera	Fragrant Pavonia	<i>Pavonia zeylonica</i> (L.) Cav.	ซีอันฝอย
149	Somā	Syrian Rue	<i>Peganum harmala</i> L.	ไม่มีชื่อไทย
150	Jayasumana, Bandhujīvaka		<i>Pentapetes phoenicea</i> L.	บานเที่ยง
151	Nādiya	Water Pepper	<i>Persicaria hydropiper</i> (L.) Delarbre	ผักไผ่น้ำ
152	Setapaṇṇi	Pale Smartweed (Poly Gonum Lanigerum)	<i>Persicaria lapathifolia</i> (L.) Delarbre	ผักไผ่น้ำ
153	Māluvā	Camel's Foot Creeper	<i>Phanera vahlii</i> (Wight & Arn.) Benth. (<i>Bauhinia vahlii</i>)	ไม่มีชื่อไทย
154	Khajjūra	Date Palm	<i>Phoenix dactylifera</i> L.	อินทผลัม
155	Hintāla		<i>Phoenix paludosa</i> Roxb.	เป็งทะเล
156	Āmalaka, Āmanda	Indian Gooseberry	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม
157	Kaṭukaroḥiṇī	Picrorhiza	<i>Picrorhiza kurroa</i> Royle ex Benth.	โกฎีก้านพร้าว
158	Sarala	Long-leaved Pine	<i>Pinus roxburghii</i> Sarg.	สนอินเดีย
159	Tambūla, Bhujalaṭṭhi	Betel Vine, Piper Betle	<i>Piper betle</i> L.	พลู
160	Pippalī	Indian Long Pepper	<i>Piper longum</i> L.	ตีปตี
161	Marica	Black Pepper	<i>Piper nigrum</i> L.	พริกไทย

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
162	Haṭa	Water Lettuce	<i>Pistia stratiotes</i> L.	จอก
163	Karañja	Indian Beech	<i>Pongamia pinnata</i> (L.) Pierre	หยีน้ำ
164	Kañikā		<i>Premna serratifolia</i> L. (<i>Premna integrifolia</i>)	ชำเลือด
165	Lohitacandana, Rattacandana	Red Sandalwood	<i>Pterocarpus santalinus</i> L.f.	จันทน์แดง
166	Kañikāra		<i>Pterospermum acerifolium</i> (L.) Willd.	กะหนานปลิง
167	Dālikā	Pomegranate	<i>Punica granatum</i> L.	ทับทิม
168	Puttajīva		<i>Putranjiva roxburghii</i> Wall.	ประคำไก่
169	Mūlaka	Horse Radish	<i>Raphanus raphanistrum</i> subsp. sativus	หัวผักกาดฝรั่ง
170	Eraṇḍa	Castor Oil Shrub	<i>Ricinus communis</i> L.	ละหุ่ง
171	Mañjettī	Madder, Hindi Manjit	<i>Rubia cordifolia</i> L.	ไม่มีชื่อไทย
172	Ucchu	Sugar Cane	<i>Saccharum sinense</i> Roxb.	อ้อยดำ
173	Kāsa		<i>Saccharum spontaneum</i> L.	เลา
174	Candana	Sandalwood	<i>Santalum album</i> L.	จันทน์ขาว
175	Aritṭha	The Soap Nut Tree	<i>Sapindus mukorossi</i> Gaertn.	ไม่มีชื่อไทย (สกุลเดียวกับ มะค่าตีควาย)
176	Asoka, Vajula	Ashoka Tree	<i>Saraca asoca</i> (Roxb.) W.J.de Wilde	อโศกน้ำ
177	Bhallāṭaka	Marking Nut Tree	<i>Semecarpus anacardium</i> L.f.	รักขน
178	Khadira		<i>Senegalia catechu</i> (L.f.) P.J.H. Hurter & Mabb. (<i>Acacia catechu</i>)	สีเสียดเหนือ
179	Eḷagalā	Sickle Senna	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb.	ชุมเห็ดไทย
180	Tila	Sesame	<i>Sesamum indicum</i> L.	งา
181	Sāmāka	Foxtail Millet	<i>Setaria italica</i> (L.) P.Beauv.	ข้าวฟ่างหางหมา
182	Piyaṅgu	Panic Seed	<i>Setaria verticillata</i> (L.) P.Beauv.	หญ้าหางกระรอก
183	Sāla	Sal	<i>Shorea robusta</i> C.F.Gaertn.	สาละ สาละอินเดีย
184	Vātingaṇa	Egg Plant	<i>Solanum melongena</i> L.	มะเขือยาว

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
185	Goṭṭhaphala		<i>Solanum torvum</i> Sw.	มะเขือพวง
186	Ambāṭaka	Hog Plum	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	มะกอกไทย
187	Uddālaka	Hairy Sterculia,	<i>Sterculia villosa</i> Roxb. ex Sm.	ปอตู๋หูช้าง
188	Pāṭalī	Trumpet Flower	<i>Stereospermum chelonoides</i> (L.f.) DC.	แคฝอย
189	Tirīṭi, Tirīṭaka, Lodda		<i>Symplocos racemosa</i> Roxb.	เหมือดหอม
190	Jambū	Black Plum Tree	<i>Syzygium cumini</i> (L.) Skeels	หว่า
191	Tagara		<i>Tabernaemontana divaricata</i> (L.) R.Br. ex Roem. & Schult.	พุดจีบ
192	Ciñcā	Tamarind	<i>Tamarindus indica</i> L.	มะขาม
193	Sāka	Indian Teak	<i>Tectona grandis</i> L.f.	สัก
194	Dhava		<i>Terminalia anogeissiana</i> Gere & Boatwr. (<i>Anogeissus latifolia</i>)	สมออินเดีย
195	Ajjuna, Kakudha		<i>Terminalia arjuna</i> (Roxb. ex DC.) Wight & Arn.	สมอเทศ
196	Vibhītaka	Belleric Myrobalan	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	สมอพิเภก
197	Harītaka	Chebolic, Yellow Myrobalan	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	สมอไทย
198	Asana		<i>Terminalia elliptica</i> Willd.	รกฟ้า
199	Setapārīsa		<i>Thespesia populneoides</i> (Roxb.) Kostel.	โพทะเล
200	Pūtilatā	Galantha Vine	<i>Tinospora cordifolia</i> (Willd.) Hook.f. & Thomson	บอระเพ็ด
201	Pakkava		<i>Tinospora sinensis</i> (Lour.) Merr.	ชิงช้าชาลี
202	Ajamodā, Mudayanti	Ajowan Caraway, Ajwain	<i>Trachyspermum ammi</i> (L.) Sprague	ผักชีลาว, เทียนเขียวพาลี
203	Piñjarodaka		<i>Trapa natans</i> L.	กระจับ
204	Siṅghāṭaka	Water Chestnut	<i>Trapa natans</i> var. <i>bispinosa</i> (Roxb.) Makino	กระจับ

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
205	Paṭola	Pointed Gourd	<i>Trichosanthes cordata</i> Roxb. <i>Trichosanthes dioica</i> Roxb.	ขี้กาขาว บวบป้อม
206	Muñja, Sara	Munj Sweetcane	<i>Tripidium bengalense</i> (Retz.) H.Scholz (<i>Saccharum bengalense</i>)	ไม่มีชื่อไทย
207	Godhūma, Godhūma	Dwarf Wheat, Common Wheat	<i>Triticum aestivum</i> L. <i>Triticum turgidum</i> subsp. <i>dicoccum</i> (Schrank ex Schübl.) Thell. (<i>Triticum dicoccum</i>)	ข้าวสาลี
208	Māsa	Black Gram	<i>Vigna mungo</i> (L.) Hepper	ถั่วดำ
209	Mugga	Green Gram	<i>Vigna radiata</i> (L.) R.Wilczek	ถั่วเขียว
210	Nigguṇḍī, Sinduvārita	Chaste Tree	<i>Vitex negundo</i> L.	คนทีเขมา
211	Tilaka		<i>Wendlandia heynei</i> (Schult.) Santapau & Merchant	ไม่มีชื่อไทย
212	Siṅgivera	Ginger	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ขิง
213	Badara	Jujube Tree	<i>Ziziphus jujuba</i> Mill.	พุทรา
214	Takkola		<i>Ziziphus oenopolia</i> (L.) Mill.	เล็บเหยี่ยว
215	Sekadhāri		<i>Ziziphus rugosa</i> Lam.	พญาเสือโคร่ง
216	Kaṭeruha	Greater Club Rush	<i>Actinoscirpus grossus</i> (L.f.) Goetgh. & D.A.Simpson	กกสามเหลี่ยม ใหญ่
217	Aṭṭhikadali		<i>Musa × paradisiaca</i> L. เป็นลูกผสม ของ <i>M. acuminata</i> × <i>M. balbisiana</i>	กล้วยป่า
218	Ambusevāla		A type of moss or aquatic plant. น่าจะหมายถึงดอกบัว	
219	Bijakanīla		A type of water plant	
220	Uparopa		A general name for plants meaning 'that which grows up', little plant	
221	Aparaṇṇa		A general term for raw cereals เป็นถั่วชนิดหนึ่ง	
222	Eraka, Eragu		A type of coarse grass which could be used for making coverings	

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
223	Apphotā		A type of creeper, a kind of Jasmine	
224	Elambaraka, Elambāraka, Eḷambaka, Elamphuraka		A type of creeper or vine. The perfume of the flower was said to last for seven days	
225	Majjāru		A type of grass from which coverings could be made	
226	Kamala		A type of grass from which sandals could be made	
227	Barihisa		A type of grass used in sacrificial rituals	
228	Anojā		A type of plant with red flowers	
229	Kāḷavalli		A type of plant, its name meaning black vine.	
230	Kāliya		A type of shiny sandalwood	
231	Nattamāla		A type of plant, alternative name for the karañja	
232	Tūla		Down or cotton-like fibre from either trees, creepers or grasses (Vin II 150) . It was used to stuff quilt blankets, pillows and mattresses.	
233	Muggatiya		A type of plant, grow on the banks of rivers and ponds	
234	Saha		A type of tree, it is a type of fragrant mango	
235	Nāgalatā		Snake vine. used to clean the teeth	
236	Jatu		Gum, Resin, Sap, Latex, Mucilage มาจากพืช 4 ชนิด คือ Hiṅgujatu, Taka, Takapattī, Lakapaṇṇa	

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
237	Tiṇa, Saddala		Grass, หญ้าในทุ่งหญ้าที่พระพุทธเจ้า ใช้นั่งสมาธิและนอน	
238	Acchiva		A type of tree	
239	Ajjukaṇṇa		A type of tree	
240	Añjanarukkha		Black tree, Collyrium tree	
241	Indavāruṇika		A plant with leaves, flowers or perhaps fruit in some way similar to the Indavāruṇi	
242	Indasāla		A type of tree	
243	Isimugga		Unknown. Perhaps a type of bean elated to Green Gram. See Mugga.	
244	Kacaka		A type of tree	
245	Kaṇṭakalatā		Thorn vine	
246	Kāṇḍa		The root of a plant which could be	
247	Kalambaka, Nīcakalambaka		A tree or shrub, little kalambaka	
248	Kaliṅgu		A type of tree	
249	Kuyyaka		A type of flower	
250	Kurañjiya		A type of plant	
251	Kuravaka		A type of tree	
252	Kuruvinda		A type of tree	
253	Kulāvāra		A type of tree or shrub	
254	Kusumbhara		A type of plant	
255	Khīrarukkha		Milk tree, Ficus or Fig trees	
256	Giripunnāga		A type of plant	
257	Jhāmaka		A type of plant	
258	Takkaḷā		A type of plant with a bulbous root	
259	Tiriyā		A type of grass	

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
260	Tirivaccha		A type of tree	
261	Tūlinī		A type of tree	
262	Dāsima		A type of plant	
263	Dukūla		ในพจนานุกรมหมายถึงผ้าเนื้อละเอียด เช่นผ้าไหม A type of plant, the fibres of which were used to make a fine cloth	
264	Dhaññā		Grain	
265	Dhanukārika		A type of plant	
266	Dhanutakkāri		A type of tree bearing beautiful flowers	
267	Dhanupāṭali		A type of plant (Ja V 422) . The name means 'bow trumpet flower tree	
268	Dharaṇīruha		A type of tree	
269	Naḷa		Reeds, Grasses	
270	Nāgavallika		Uncertain, May be Betel	
271	Nīlapupphī girikaṇṭhika		A type of creeper with blue flowers	
272	Pārichattaka		A type of tree	
273	Piyaka		A type of tree with a white flower	
274	Babbaja		A type of grass	
275	Bijālī		A kind of tuber or yam	
276	Bhaññjanaka		A type of red-coloured vegetable	
277	Bhaveyya		A type of tree with an edible fruit, perhaps a species of banana	
278	Mandālaka		A type of aquatic plant	
279	Mocā		A type of banana with seeds	
280	Moragu		A kind of grass	
281	Vātaghata		A type of tree	

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
282	Vārunika		A type of tree	
283	Vibhedika		A type of tree	
284	Vedisa		A type of plant	
285	Saṅkha		A type of water plant	
286	Sattali		A flower sometimes used to make garlands	
287	Sāmalatā		A type of flowering creeper	
288	Sāmā		A type of plant	
289	Sāra		A type of tree that gives good timber	
290	Siṃsaka		A type of water plant	
291	Sūpeyyasāka		A general name for edible vegetable	
292	Setageru		A flowering tree or shrub	
293	Setaccha		A type of plant	
294	Setapuppha		White flower	
295	Sepaṇṇi		Having Lucky leaves	
296	Nādiya		A kind of garlic	
297	Bhaginimālā		A type of flowering tree	
298	Pasādiyā		A variety of wild rice, pig rice	
299	Assakaṇṇa		A type of tree. The name means horse ear	
300	Puṇḍarīka		A type of tree. white lotus	

ตาราง 2.5 รายชื่อสมุนไพรในพระไตรปิฎกที่ศึกษาโดย Comba (2016) จำนวน 37 ชนิด ชื่อวิทยาศาสตร์ สืบค้นจากฐานข้อมูลของ Plants of the World ชื่อวิทยาศาสตร์ที่อยู่ในวงเล็บเป็นชื่อเดิมจากต้นฉบับ

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
1	Ativisa	Monkshood	<i>Aconitum heterophyllum</i> Wall. ex Royle or <i>Aconitum palmatum</i> D.Don	โหราเดือยไก่ โกฐน้ำเต้า
2	Vacā	Sweet flag	<i>Acorus calamus</i> L.	ว่านน้ำใหญ่
3	Vacattha	White orris root	<i>Acorus</i> sp.	ว่านน้ำเล็ก
4	Sirīsa	Siris	<i>Albizia lebbek</i> (L.) Benth.	พฤษภ
5	Nimba	Neem	<i>Azadirachta indica</i> A.Juss.	สะเดา
6	Mucalinda	Indian oak	<i>Barringtonia acutangula</i> (L.) Gaertn.	จิกน้ำ
7	Rājāyatana	Buchanan's mango	<i>Buchanania cochinchinensis</i> (Lour.) M.R. Almeida	มะม่วงหัวแมงวัน
8	Usīra	Vetiver	<i>Chrysopogon zizanioides</i> (L.) Roberty	หญ้าแฝก
9	Haliddī	Turmeric	<i>Curcuma longa</i> L.	ขมิ้น
10	Maṇḍu		<i>Mangifera indica</i> L.	ปรัง
11	Bhaddamuttaka	Nut-grass	<i>Cyperus rotundus</i> L.	แห้วหนู
12	Vilaṅga	White-flowered embelia	<i>Embelia ribes</i> Burm.f.	ส้มกุ่ม
13	Hiṅgu	Asafetida	<i>Ferula assa-foetida</i> L.	มหาหิงคุ์
14	Nigrodha	Banyan	<i>Ficus benghalensis</i> L.	นิโครธ
15	Udumbara	Cluster fig tree	<i>Ficus racemosa</i> L.	มะเดื่อชุมพร
16	Assattha	Sacred fig	<i>Ficus religiosa</i> L.	โพ
17	Pakkava		<i>Ficus rumphii</i> Blume	โพขึ้นถ้ำ
18	Tālīsa	Puneala plum	<i>Flacourtia jangomas</i> (Lour.) Raeusch	ตะขบควาย
19	Kappāsika	Cotton-tree	<i>Gossypium herbaceum</i> L.	ฝ้าย
20	Kaṭukarohinī	Black hellebore	<i>Helleborus niger</i> L.	กุหลาบคริสต์มาส

ลำดับ	ชื่อบาลี	ชื่ออังกฤษ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย
21	Kuṭaja	Easter tree	<i>Holarrhena pubescens</i> Wall. ex G.Don	โมกหลวง
22	Puṇḍarīka	White-mango tree	<i>Mangifera indica</i> L. (many varieties)	มะม่วง
23	Tulasī	Holy basil	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	กะเพรา
24	Āmalaka	Emblic	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม
25	Pippala	Long pepper	<i>Piper longum</i> L.	ตีป्ली
26	Marica	Black pepper	<i>Piper nigrum</i> L.	พริกไทย
27	Nattamāla	Indian beech	<i>Pongamia pinnata</i> (L.) Pierre	หยีน้า
28	Candana	Sandalwood	<i>Santalum album</i> L.	จันทน์ขาว
29	Sāla	Sal tree	<i>Shorea robusta</i> C.F.Gaertn.	สาละอินเดีย
30	Goṭha	Turkey berry, Egyptian cucumber	<i>Solanum torvum</i> SW. or <i>Cucumis melo</i> L. [<i>Lffa cylindrica</i> (L.) M.Roem.]	มะเขือพวง บวบหอม
31	Pāṭalī	Trumpet-flower tree	<i>Stereospermum chelonoides</i> (L.f.) DC.	แคฝอย
32	Kāḷānusāriya	Benzoin	<i>Styrax benzoin</i> Dryand.	กำยาน
33	Tagara	Crepe jasmine	<i>Tabernaemontana divaricata</i> (L.) R.Br. ex Roem. & Schult.	พุดจีบ
34	Vibhītaka	Beleric myrobalan	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	สมอพิเภก
35	Harītaka	Yellow myrobalan	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	สมอไทย
36	Paṭola	Snake gourd	<i>Trichosanthes cucumerina</i> L.	บวบขม
37	Siṅgivera	Ginger	<i>Zingiber ofcinale</i> Roscoe	ขิง

ตาราง 2.6 รายชื่อพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในเอกสารของ Mitra (1985) จำนวน 338 ชนิด สามารถระบุชื่อวิทยาศาสตร์ได้ 248 ชนิด ไม่สามารถระบุได้ 90 ชนิด (ไม่ได้แสดงในตาราง) ชื่อวิทยาศาสตร์ที่ปรากฏในตารางเป็นชื่อที่ได้ปรับเป็นชื่อตามฐานข้อมูลของ Plants of the World แล้ว แต่ชื่อวิทยาศาสตร์ในวงเล็บเป็นชื่อเดิมตามต้นฉบับ

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
1	<i>Abroma augustum</i> (L.) L.f.	Cotton abroma	เทียนดำหลวง
2	<i>Abrus precatorius</i> L.	Rosary pea	มะกล่ำตาหนู
3	<i>Acacia sirissa</i> Buch.–Ham. ex Wall.	Acacia sirissa	ไม่มีชื่อไทย
4	<i>Achyranthes aspera</i> L.	Prickly chaff-flower	พันทู
5	<i>Aconitum heterophyllum</i> Wall. ex Royle	Indian ateech	โหระเห็ดยี่ไก่
6	<i>Acorus calamus</i> L.	Sweet flag	ว่านน้ำ
7	<i>Actinoscirpus grossus</i> var. <i>kysoor</i> (Roxb.) Noltie (<i>Scitpus kysoor</i>)	Giant bulrush	กกสามเหลี่ยมใหญ่
8	<i>Adina cordifolia</i> (Roxb.) Brandis (<i>Nauclea cordifolia</i>)	Haldu	ขี้ว่าว
9	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa	Indian bael	มะตูม
10	<i>Alangium salviifolium</i> (L.f.) Wangerin (<i>Alangium lamarckii</i>)	Sage leaved alangium	ปฐู
11	<i>Albizia chinensis</i> (Osbeck) Merr.	Chinese albizia	ก่างหลวง
12	<i>Albizia lebbeck</i> (L.) Benth.	Indian walnut	พฤกษ์
13	<i>Allium ascalonicum</i> L.	Shallot	หอมแดง
14	<i>Allium cepa</i> L.	Onion	หอมใหญ่
15	<i>Allium sativum</i> L.	Garlic	กระเทียม
16	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R.Br.	Indian devil tree	พญาสัตบรรณ
17	<i>Amaranthus polygonoides</i> L.	Amaranth	ผักโขม
18	<i>Amorphophallus paeoniifolius</i> (Dennst.) Nicolson	Elephant yam	บุกคางคก

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
19	<i>Andropogon munroi</i> C.B.Clarke	Beard grass, Bluestem grass, Broomsedge	ไม่มีชื่อไทย
20	<i>Apium graveolens</i> L.	Celery	ขึ้นฉ่าย
21	<i>Aquilaria malaccensis</i> Lam. (<i>Aquilaria agallocha</i>)	Agar wood, Eagle wood, Calambac	ไม้หอม กฤษณา
22	<i>Areca catechu</i> L.	Betelnut palm	หมากสง
23	<i>Artocarpus integer</i> (Thunb.) Merr. (<i>Artocarpus integrifolia</i> , <i>Artocarpus incisa</i>)	Champedak	จำปาตะ
24	<i>Artocarpus lacucha</i> Buch.–Ham.	Monkey fruit	มะหาด
25	<i>Azadirachta indica</i> A.Juss.	Neem tree	สะเดา
26	<i>Bambusa bambos</i> (L.) Voss (<i>Bambusa arundinacea</i>)	Bambusa bambos	ไผ่ป่า
27	<i>Barleria cristata</i> L. (<i>Barleria cristata</i>)	Philippine violet	อังกาบ
28	<i>Barleria prionitis</i> L.	Porcupine flower	อังกาบหนู
29	<i>Barringtonia acutangula</i> (L.) Gaertn.	Indian oak	จิกน้ำ
30	<i>Barringtonia racemosa</i> (L.) Spreng.	Powderpuff tree, Bottle brush oak	จิกสวน
31	<i>Basella alba</i> L. (<i>Basella rubra</i>)	Ceylon spinach	ผักปลัง
32	<i>Bauhinia purpurea</i> L. (<i>Bauhinia puppha</i>)	Purple orchid tree	ชงโค
33	<i>Bauhinia variegata</i> L.	Orchid tree	เสี้ยวดอกขาว
34	<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn. (<i>Benincasa cerifera</i>)	Winter melon	ฟักเขียว
35	<i>Betula utilis</i> D.Don	Himalayan birch	หิมาลัยเบิร์ช
36	<i>Blyxa octandra</i> (Roxb.) Planch. ex Thwaites	Tapegrass	หญ้าช้อง
37	<i>Bombax ceiba</i> L. (<i>Bombax malabaricum</i>)	Cotton tree	จิว

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
38	<i>Borassus akeassii</i> Bayton, Ouédr. & Guinko (<i>Borassus flabellifer</i>)	African fan palm	ตาลอาฟริกา
39	<i>Borassus flabellifer</i> L. (<i>Borassus flabelliformis</i>)	Palmyra palm	ตาล
40	<i>Boswellia serrata</i> Roxb.	Indian frankincense	กำยานโอมาน
41	<i>Brassica rapa</i> L. (<i>Brassica campestris</i> var. <i>sarson</i>)	Chinese cabbage	ผักกาดก้านขาว
42	<i>Buchanania lanzan</i> Spreng. (<i>Buchanania latifolia</i> , <i>Mimusops hexandra</i>)	Charoli nut	มะม่วงหัวแมงวัน
43	<i>Butea monosperma</i> (Lam.) Kuntze	Flame of the forest, Bastard teak	ทองกวาว
44	<i>Calamus rotang</i> L.	Yellow rotang palm	หวายดง
45	<i>Callicarpa macrophylla</i> Vahl	Beautyberry	ดอกบิวตี้เบอร์รี่
46	<i>Calophyllum inophyllum</i> L.	Indian laurel	กระทิง
47	<i>Cannabis sativa</i> L.	Indian hemp	กัญชา
48	<i>Capparis zeylanica</i> L.	Ceylon caper	สะแอะ
49	<i>Carissa carandas</i> L.	Karanda, Carunda, Christ's thorn	หนามแดง มะนาวไม่รู้โห่
50	<i>Carthamus tinctorius</i> L.	Safflower, False saffron	คำฝอย
51	<i>Cassia fistula</i> L.	Golden shower, Indian laburnum	ราชพฤกษ์ คุน
52	<i>Catunaregam spinosa</i> (Thunb.) Tirveng. (<i>Randia dumetorum</i>)	Mountain pomegranate	หนามทะเลว
53	<i>Cedrus deodara</i> (Roxb. ex D.Don) G.Don	Deodar cedar	ซีดาร์หิมาลัยัน
54	<i>Ceiba pentandra</i> (L.) Gaertn. (<i>Eriodendron anfractuosum</i>)	Java cotton	นุ่น

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
55	<i>Cenchrus americanus</i> (L.) Morrone (<i>Panicum glaucum</i>)	Pearl millet	หญ้าไข่มุก
56	<i>Cereus hildmannianus</i> K.Schum.	Cactus	กระบองเพชร
57	<i>Chrysopogon zizanioides</i> (L.) Roberty (<i>Vetiveria zizanioides</i>)	Sevendara grass	หญ้าแฝก
58	<i>Cicer arietinum</i> L.	Chickpea	ถั่วหัวช้าง
59	<i>Cinnamomum burmanni</i> (Nees & T.Nees) Blume	Indonesian cinnamon	อบเชยชวา
60	<i>Cinnamomum camphora</i> (L.) J.Presl	Camphor tree	การบูร
61	<i>Citrullus lanatus</i> (Thunb.) Matsum. & Nakai	Watermelon	แตงโม
62	<i>Clematis gouriana</i> Roxb. ex DC.	Indian clematis	แก้วกุดั่นอินเดีย
63	<i>Clerodendrum phlomidis</i> L.f.	Sage glory bower	นางแย้มอินเดีย
64	<i>Clitoria ternatea</i> L. (<i>Clitoria ternettea</i>)	Blue pea, Butterfly pea	อัญชัน
65	<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt (<i>Momordica monadelpha</i>)	Ivy gourd	ตำลึง
66	<i>Cocos nucifera</i> L.	Coconut	มะพร้าว
67	<i>Commiphora caudata</i> (Wight & Arn.) Engl.	South-Indian commiphora	ไม่มีชื่อไทย
68	<i>Costus arabicus</i> L.	Indian head ginger	เอื้องหมายนาดอก แดง
69	<i>Crateva magna</i> (Lour.) DC.	Three leaved caper	กุ่มน้ำ
70	<i>Crateva religiosa</i> G.Forst. (<i>Capparis trifoliata</i>)	Sacred garlic pear, Temple plant	กุ่มบก
71	<i>Crocus sativus</i> L.	Saffron	หญ้าฝรั่น
72	<i>Crotalaria verrucosa</i> L.	Blue rattlepod	หึ่งหายใบใหญ่
73	<i>Cucumis sativus</i> L.	Cucumber	แตงกวา

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
74	<i>Cucurbita pepo</i> L.	Pumpkin	ฟักทองอเมริกัน
75	<i>Cullen corylifolium</i> (L.) Medik. (<i>Psoralea corylifolia</i>)	Bu gu zhi	โกฐหินนิณี
76	<i>Curcuma longa</i> L.	Curcuma	ขมิ้น
77	<i>Cymbopogon jwarancusa</i> (Jones) Schult.	Millet	ตะไคร้อินเดีย
78	<i>Cyperus rotundus</i> L.	Nut grass	แห้วหมู
79	<i>Dalbergia candenatensis</i> (Dennst.) Prain (<i>Cugeinia dalbergioides</i>)	Dalbergia	สักชี
80	<i>Dalbergia lanceolaria</i> subsp. <i>lanceolaria</i> (<i>Dalbergia arborea</i>)	Takoli	ขี้มอด
81	<i>Dalbergia sissoo</i> Roxb. ex DC.	South Indian redwood	ประดู่ลาย
82	<i>Dendrobium macraei</i> Lindl.	Macrae's flickingeria	ไม้มือชื้อไทย
83	<i>Desmostachya bipinnata</i> (L.) Stapf (<i>Poa cynosuroides</i>)	Kusha grass	หญ้ากุสะ
84	<i>Diospyros malabarica</i> (Desr.) Kostel. (<i>Diospyros peregrina</i> , <i>Diospyros embryopteris</i>)	Sacred fig tree	มะพลับ
85	<i>Diospyros montana</i> Roxb.	Bombay ebony	ตานดำ
86	<i>Dolichos tenuicaulis</i> (Baker) Craib	-	ถั่วเพรียว
87	<i>Dolomiaea costus</i> (Falc.) Kasana & A.K.Pandey (<i>Saussurea lappa</i>)	Indian costus	โกฐกระดูก
88	<i>Dracaena roxburghiana</i> (Schult. & Schult.f.) Byng & Christenh (<i>Sansevieria roxburghiana</i>)	Ceylon bowstring hemp	ว่านลั่นเสื่อ
89	<i>Echinochloa colonum</i> subsp. <i>edulis</i> (Honda) Banfi & Galasso	Jungle rice, Birdsrice	หญ้าข้าวนก
90	<i>Elettaria cardamomum</i> (L.) Maton	Green or true cardamom	กระวานเทศ

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
91	<i>Embelia ribes</i> Burm.f.	False black pepper, White-flowered embelia	ส้มกุ้ง
92	<i>Erythrina americana</i> Mill. (<i>Erythrina fulgens</i>)	American coral tree	ดอกปะการังสีแดง
93	<i>Erythrina variegata</i> L. (<i>Erythrina indika</i>)	Indian coral tree	ทองกลางสาย
94	<i>Euphorbia dracunculoides</i> Lam.	snake wood	น้ำนมราชสีห์
95	<i>Euphorbia tirucalli</i> L.	Pencil tree, MilkBush, Finger tree	พญาไร้ใบ
96	<i>Euphorbia tortilis</i> Rottler ex Ainslie	<i>Euphorbia tortilis spiralis</i>	ยูโฟเบียเกลียว
97	<i>Ferula narthex</i> Boiss.	Asafoetida	มหาหิงคุ์
98	<i>Ficus amplissima</i> Sm. (<i>Ficus indica</i>)	Indian bat tree, Indian bat fig	ไม่มีชื่อไทย
99	<i>Ficus benghalensis</i> L.	Indian bayan	นิโครธ
100	<i>Ficus racemosa</i> L. (<i>Ficus glomerata</i>)	Cluster fig	มะเดื่ออุทุมพร
101	<i>Ficus religiosa</i> L.	Bodhi, Pipal tree, Sacred fig	โพ
102	<i>Ficus virens</i> var. <i>virens</i> (<i>Ficus infectoria</i>)	White fig, Sour fig, Deciduous fig	ผักเลือด
103	<i>Flacourtia jangomas</i> (Lour.) Raeusch. (<i>Placourtia cataphracta</i>)	Indian plum	ตะขบควาย
104	<i>Flacourtia ramontchi</i> L'Hér.	Indian plum	ตะขบอินเดีย
105	<i>Garcinia xanthochymus</i> Hook.f. ex T.Anderson (<i>Xanthochynus pictorius</i>)	Egg tree	มะตะหลวง
106	<i>Garuga pinnata</i> Roxb.	Garuga, Grey downy balsam	ตะคร้ำ
107	<i>Gisekia pharnaceoides</i> L.	Gisekia	ไม่มีชื่อไทย
108	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	Licorice	ชะเอมเทศ

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
109	<i>Gmelina arborea</i> Roxb. ex Sm	Kashmir tree	ช้อ
110	<i>Gossypium herbaceum</i> L.	Cotton, Sea Iceland cotton	ฝ้าย
111	<i>Grewia asiatica</i> L.	Phalsa, Falsa	มาลัย
112	<i>Grewia tillifolia</i> Vahl	Dhaman	ข้าวจี
113	<i>Helicteres isora</i> L.	East Indian screw tree	ปอบิด
114	<i>Hellenia speciosa</i> (J.Koenig) S.R.Dutta (<i>Costus speciosus</i>)	Crepe ginger	เอื้องหมายนา
115	<i>Hiptage benghalensis</i> var. <i>benghalensis</i> (<i>Gaertnera racemosa</i>)	Madhavi lata	กำลังช้างเผือก (โนรา)
116	<i>Holarrhena pubescens</i> Wall. ex G.Don (<i>Holarrhena antidysenterica</i>)	Indrajao	โมกหลวง
117	<i>Hordeum vulgare</i> L. (<i>Hordeum vulgare</i>)	Barley	ข้าวบาร์เลย์
118	<i>Hygroryza aristata</i> (Retz.) Nees ex Wight & Arn.	Watergrass	หญ้าพองลม
119	<i>Jasminum arborescens</i> Roxb.	Navamallika	ไม่มีชื่อไทย
120	<i>Jasminum auriculatum</i> Vahl	Jasmine vine, Star jasmine, Angel-hair jasmine	พุดชชาติ
121	<i>Jasminum grandiflorum</i> L.	Spanish jasmine, French jasmine	มะลิสถาน
122	<i>Jasminum officinale</i> L.	Common jasmine	มะลิ
123	<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton	Arabian jasmine	มะลิลา
124	<i>Jateorhiza palmata</i> (Lam.) Miers	Calumba	ไม่มีชื่อไทย
125	<i>Lagenaria siceraria</i> (Molina) Standl. (<i>Lagenaria vulgaris</i>)	Bottle gourd	น้ำเต้า
126	<i>Lathyrus sativus</i> L.	Indian pea	ลาไทรัส

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
127	<i>Leptadenia reticulata</i> (Retz.) Wight & Arn.	Dodi, Kharkhodi, Hirandodi	ยาแก้หมีป่อย
128	<i>Limonia acidissima</i> L. (<i>Feronia elephantum</i>)	Wood apple	มะขวิด
129	<i>Linum usitatissimum</i> L.	Linseed	แฟลกซ์
130	<i>Luffa aegyptiaca</i> Mill.	Smooth loofah, Sponge gourd	บวบหอม
131	<i>Macrotyloma biflorum</i> var. <i>biflorum</i> (<i>Dolichos biflorus</i>)	Twin flower, Horse gram	ไม่มีชื่อไทย
132	<i>Maerua arenaria</i> Hook.f. & Thomson	Desert maerua	ไม่มีชื่อไทย
133	<i>Magnolia champaca</i> (L.) Baill. ex Pierre (<i>Michelia champaka</i>)	White champaka	จำปา
134	<i>Mangifera indica</i> L.	Mango	มะม่วง
135	<i>Marsdenia tenacissima</i> (Roxb.) Moon	Rajmahal hemp, Devil's tongue, Bush banana	ไม่มีชื่อไทย
136	<i>Mesua ferrea</i> L.	Iron wood, Ceylon iron wood	บุนนาค
137	<i>Microcos hirsuta</i> (Korth.) Burret (<i>Grewia hirsuta</i>)	-	ข้าวตาก
138	<i>Mimusops elengi</i> L.	Spanish cherry, Medlar, Bullet wood	พิกุล
139	<i>Moringa oleifera</i> Lam. (<i>Hypenthera moringa</i>)	Horse radish tree, Drumstick	มะรุม
140	<i>Moullava digyna</i> (Rottler) Gagnon & G.P.Lewis (<i>Caesalpina digyana</i>)	Teri pod	ไม่มีชื่อไทย
141	<i>Mucuna pruriens</i> (L.) DC. (<i>Carpopogon pruriens</i>)	Mucuna	หมามู๋
142	<i>Musa × paradisiaca</i> L. (Hybrid of <i>Musa acuminata</i> Colla X <i>Musa balbisiana</i> Colla)	Banana	กล้วย

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
143	<i>Musa ABB group</i> (triploid) cv. 'Nam Wa' (<i>Musa sapientium</i>)	Banana	กล้วยน้ำว้า
144	<i>Nageia nagi</i> (Thunb.) Kuntze	Asian bayberry	นากิ
145	<i>Nardostachys jatamansi</i> (D.Don) DC.	Spikenard	โกฎิชฎามังลี
146	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn. (<i>Nelumbium speciosum</i>)	Indian lotus, Sacred lotus	บัวหลวง
147	<i>Neolamarckia cadamba</i> (Roxb.) Bossler (<i>Nauclea cadamba</i> , <i>Anthocephalus cadamba</i>)	Burflower-tree	กระทุ่ม
148	<i>Neolitsea cassia</i> (L.) Kosterm. (<i>Cinnamomum cassia</i>)	Shore laurel	พิกุลป่า
149	<i>Nerium oleander</i> L. (<i>Nerium odorum</i>)	Fragrant oleander	ยี่โถ
150	<i>Nyctanthes arbor-tristis</i> L.	Night blooming jasmine	กรรณิการิ
151	<i>Nymphaea alba</i> L.	White water lily	บัวฝรั่งดอกขาว
152	<i>Nymphaea lotus</i> L.	Water lily	บัวสาย
153	<i>Nymphaea nouchali</i> var. <i>nouchali</i> (<i>Nymphaea stellata</i>)	Water lily	บัวอียิปต์
154	<i>Ocimum gratissimum</i> L.	Indian tree basil	กะเพราควาย
155	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L. (<i>Ocimum sanctum</i> , <i>Osimum sanctum</i>)	Holy basil	กะเพรา
156	<i>Origanum majorana</i> L.	Marjoram	มาจอแรม
157	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	Broken bones tree	เพกา
158	<i>Oryza sativa</i> L.	Rice	ข้าว
159	<i>Pandanus odorifer</i> (Forssk.) Kuntze	Screw pine	เตยทะเล
160	<i>Panicum miliaceum</i> L.	Proso	ข้าวฟ่างไม้กวาด
161	<i>Paspalum scrobiculatum</i> L.	Bull millet	หญ้าปล้องหิน

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
162	<i>Pavonia zeylonica</i> (L.) Cav. (<i>Pavonia odorata</i>)	Yellow ticky mallon	ซีอันฝอย
163	<i>Pentapetes phoenicea</i> L.	Noon flower, Midday flower	บานเที่ยง
164	<i>Phanera vahlii</i> (Wight & Arn.) Benth. (<i>Bauhinia vahlii</i>)	Camel's foot climber	แสลงพันอินเดีย
165	<i>Phoenix dactylifera</i> L.	Date palm	อินทผลัม
166	<i>Phoenix paludosa</i> Roxb.	Mangrove date palm	เป็งทะเล
167	<i>Phoenix sylvestris</i> (L.) Roxb.	Silver date palm	อินทผลัมไทย
168	<i>Phragmites karka</i> (Retz.) Trin. ex Steud.	Common reed	แฉม
169	<i>Phyllanthus emblica</i> L. (<i>Emblie myrobalan</i>)	Malacca tree	มะขามป้อม
170	<i>Picrorhiza kurroa</i> Royle ex Benth.	Picorrhiza	โกฐก้านพร้าว
171	<i>Pinus roxburghii</i> Sarg. (<i>Pinus longifolia</i>)	Chir pine, Longleaf Indian pine	สนอินเดีย
172	<i>Piper betle</i> L.	Betel vine	พลู
173	<i>Piper cubeba</i> L.f.	Tailed pepper	พริกหาง
174	<i>Piper longum</i> L.	Indian long pepper	ตีปาลี
175	<i>Piper nigrum</i> L.	Black pepper	พริกไทย
176	<i>Piper retrofractum</i> Vahl (<i>Piper chaba</i>)	Long pepper	ตีปาลี
177	<i>Pistacia chinensis</i> subsp. <i>integerrima</i> (J.L.Stewart) Rech.f. (<i>Pistacia integerrima</i>)	Zebrawood	โกฐกั๊กกรา
178	<i>Plumbago zeylanica</i> L.	Ceylon leadwort	เจตมูลเพลิงขาว
179	<i>Pongamia pinnata</i> (L.) Pierre (<i>Pongamia glabra</i>)	Indian beech	หยีน้า
180	<i>Prunus cerasus</i> L.	Cherry	เชอร์รี่
181	<i>Prunus persica</i> (L.) Batsch	Peach	ท้อ

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
182	<i>Pterocarpus marsupium</i> Roxb.	Indian kino tree	ต้นคิโนะอินเดีย
183	<i>Pterospermum acerifolium</i> (L.) Willd.	Kanak champa, Muchakunda, Karnikar tree	กะหนานปลิง
184	<i>Pterospermum diversifolium</i> Blume (<i>Pterospermum acerifolium</i>)	Bayu, Bayur jantan	ลำป้าง
185	<i>Pueraria montana</i> var. <i>lobata</i> (Willd.) Maesen & S.M.Almeida ex Sanjappa & Predeep (<i>Phaseolus trilobus</i>)	Kudzu vine	กวาวเครือโอบาตา
186	<i>Pueraria tuberosa</i> (Roxb. ex Willd.) DC.	Indian kudzu	กวาวเครือ
187	<i>Punica granatum</i> L.	Pomegranate	ทับทิม
188	<i>Pupalia lappacea</i> (L.) Juss.	Forest burr	ไม้มือไทย
189	<i>Raphanus raphanistrum</i> subsp. <i>sativus</i> (L.) Domin (<i>Raphanus sativus</i>)	Radish	หัวผักกาดฝรั่ง
190	<i>Ricinus communis</i> L.	Castor bean	ละหุ่ง
191	<i>Rosa × centifolia</i> L. (<i>Rosa centifolia</i>)	Cabbage rose	กุหลาบ
192	<i>Rosa moschata</i> Herm.	<i>Rosa moschata</i>	โรสฮิป
193	<i>Rubia cordifolia</i> L.	Indian madder	ไม้มือชื่อไทย
194	<i>Rubia manjith</i> Roxb.	Indian madder	ไม้มือชื่อไทย
195	<i>Saccharum officinarum</i> L.	Sugar cane	อ้อย
196	<i>Saccharum spontaneum</i> L.	Wild cane	เลา
197	<i>Salix tetrasperma</i> Roxb.	Indian willow	สนุ่น
198	<i>Santalum album</i> L.	Sandal wood	จันทน์ขาว
199	<i>Sapindus mukorossi</i> Gaertn.	Indian soapberry	ไม้มือชื่อไทย
200	<i>Saraca indica</i> L.	Asoka tree	อโศกน้ำ

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
201	<i>Semecarpus anacardium</i> L.f.	Malacca bean tree	รักขน
202	<i>Senegalia catechu</i> (L.f.) P.J.H.Hurter & Mabb. (<i>Acacia catecchu</i>)	Catechu	สีเสียดแก่น
203	<i>Senegalia rugata</i> (Lam.) Britton & Rose (<i>Acacia concinna</i>)	Soap pod	ส้มป่อย
204	<i>Senna alata</i> (L.) Roxb. (<i>Cassia alata</i>)	Ringworm bush	ชุมเห็ดเทศ
205	<i>Senna tora</i> (L.) Roxb. (<i>Cassia tora</i>)	Sickle senna	ชุมเห็ดไทย
206	<i>Sesamum indicum</i> L.	Sesame	งา
207	<i>Sesbania sesban</i> (L.) Merr. (<i>Sesbania aegyptiaca</i>)	Egyptian riverhemp	สมี
208	<i>Setaria verticillata</i> (L.) P.Beauv. (<i>Panicum italicum</i>)	Hooked bristlegrass	หญ้าหางกระรอก
209	<i>Shorea robusta</i> C.F.Gaertn.	Sal tree	สาละ
210	<i>Sida cordifolia</i> L. (<i>Sida veronicaefolia</i>)	Flannel weed	หญ้าขัดใบป้อม
211	<i>Sida spinosa</i> L.	Prickly fanpetals	หญ้าขัด
212	<i>Solanum nigrum</i> L.	European black nightshade	มะแว้งนก
213	<i>Sphaeranthus suaveolens</i> var. <i>suaveolens</i> (<i>Sphaeranthus indicus</i>)	-	ไม่มีชื่อไทย
214	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz (<i>Spondias mangifera</i>)	Hog plum	มะกอกป่า
215	<i>Stereospermum chelonoides</i> (L.f.) DC.	Fragrant padri-tree	แคฝอย ปาฏลี ในเอกสารบางแห่ง บอกว่าหมายถึง ต้นศรีตรัง
216	<i>Strychnos nux-vomica</i> L.	Strychnine tree	แสลงใจ
217	<i>Strychnos potatorum</i> L.f.	Clearing-nut tree	ไม่มีชื่อไทย

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
218	<i>Symplocos racemosa</i> Roxb.	Lodh tree	เหมือดหอม
219	<i>Syzygium jambos</i> (L.) Alston	Jambos	ชมพู่หน้าดอกไม้
220	<i>Tabernaemontana divaricata</i> (L.) R.Br. ex Roem. & Schult. (<i>Tabernaemontana coroaria</i>)	Pinwheelflower	พุดจีบ
221	<i>Tamarindus indica</i> L.	Tamarind	มะขาม
222	<i>Teramnus labialis</i> (L.f.) Spreng. (<i>Teramnus labialis</i>)	Rabbit vine	ไม่มีชื่อไทย
223	<i>Terminalia anogeissiana</i> Gere & Boatwr.	Axlewood	ไม่มีชื่อไทย
224	<i>Terminalia arjuna</i> (Roxb. ex DC.) Wight & Arn.	Arjun tree	สมอเทศ
225	<i>Terminalia bellirica</i> (Gaertn.) Roxb.	Bastard myrobalan	สมอพิเภก
226	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	Chebolic myrobalan	สมอไทย
227	<i>Terminalia elliptica</i> Willd. (<i>Pentaptera tomentosa</i>)	Indian laurel	รกฟ้า
228	<i>Thespesia populnea</i> (L.) Sol. ex Corrêa	Pacific rosewood	โพทะเล
229	<i>Thespesia populneoides</i> (Roxb.) Kostel.	Pacific rosewood	โพทะเล
230	<i>Toona ciliata</i> M.Roem. ในเอกสารต้นฉบับใช้คำว่า fig tree	Red cedar	ยมหอม
231	<i>Trapa natans</i> var. <i>bispinosa</i> (Roxb.) Makino	Water chestnut	กระจับ
232	<i>Trichosanthes dioica</i> Roxb.	Pointed gourd	บวบป้อม
233	<i>Tripidium bengalense</i> (Retz.) H.Scholz (<i>Saccharum munja</i>)	Baruwa sugarcane	ไม่มีชื่อไทย
234	<i>Triticum aestivum</i> L.	Common wheat	ข้าวสาลี
235	<i>Typha elephantina</i> Roxb.	The elephant grass	แฝก

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่ออังกฤษ	ชื่อไทย
236	<i>Vachellia leucophloea</i> (Roxb.) Maslin, Seigler & Ebinger	Reonja	แอลบแดง
237	<i>Vachellia nilotica</i> (L.) P.J.H.Hurter & Mabb.	Gum arabic tree	ไม่มีชื่อไทย
238	<i>Valeriana jatamansi</i> Jones ex Roxb. (<i>Valeriana wallichii</i>)	Jatamansi, Spikenard	โกฐชฎามังสี
239	<i>Vigna mungo</i> (L.) Hepper (<i>Phaseolus aureus</i> , <i>Phaseolus mungo</i>)	Black gram	ถั่วดำ
240	<i>Vitex agnus-castus</i> L.	Chaste tree	คนที่เขมา
241	<i>Vitex negundo</i> L.	Chinese chaste tree	คนที่เขมา
242	<i>Vitex trifolia</i> L.	Simpleleaf chastetree	คนที่สอ
243	<i>Vitis vinifera</i> L.	common grape vine	องุ่นแดง
244	<i>Wendlandia heynei</i> (Schult.) Santapau & Merchant	Heyne's wendlandia	ไม่มีชื่อไทย
245	<i>Wrightia antidysenterica</i> (L.) R.Br.	Snowflake, Milky way	พุดพิชญา
246	<i>Zanthoxylum alatum</i> Steud.	Winged prickly ash, Rattan pepper	หมักก้าก
247	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	Ginger	ขิง
248	<i>Ziziphus jujuba</i> Mill. (<i>Zizyphus sativa</i>)	Chinese date	พุทราจีน

2.4 พันธุ์ไม้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่ไม่ปรากฏในพื้นที่ของประเทศไทย

หรือมีข้อมูลว่าไม่ใช่พันธุ์พื้นเมืองของอินเดีย แต่นำเข้ามาปลูกในอินเดีย ตามฐานข้อมูลของสวนพฤกษศาสตร์หลวง เมืองคิว (Royal Botanic Kew Gardens) จำนวน 114 ชนิด (ตาราง 2.7)

ตาราง 2.7 รายชื่อสมุนไพรที่ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่ไม่ปรากฏในพื้นที่ของประเทศอินเดีย หรือมีข้อมูลว่าไม่ใช่พันธุ์พื้นเมืองของอินเดีย แต่นำเข้ามาปลูกในอินเดีย ตามฐานข้อมูลของสวนพฤกษศาสตร์หลวง เมืองคิว (Royal Botanic Kew Gardens) จำนวน 114 ชนิด

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
1	กระชาย ^{1,2}	ว่านพระอาทิตย์ (กรุงเทพฯ) กระชายดำ กะแอน ชิงทราย (มหาสารคาม) จี๊ปู ซีฟู เปาซอเร้าะ เป้าสี่ เป้าสี่ ระแอน เป้าซอเร้าะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ละแอน (ภาคเหนือ) ชิงจิ้น Fingerroot, Chinese ginger, Chinese keys, Galingale
2	กระท้อน ²	สะตุ สตียา (นราธิวาส) สะโต (ปัตตานี) เตียนล่อน สะท้อน (ภาคใต้) มะตั้น (ภาคเหนือ) มะต๋อง (อุตรธานี ภาคเหนือ) Santol, Sentul, Red sentol, Yellow sentol
3	กระท่อม ^{1,2}	กรองประหยัน (ยะลา) กระท่อม (ภาคกลาง ภาคเหนือ) กระท่อมบก (กรุงเทพฯ) กว้าง (ลาว) โกหว่า (ตรัง) แคนแสง (ชลบุรี) ตะกู (จันทบุรี นครศรีธรรมราช สุโขทัย) ตะโกสั้ม (ชัยภูมิ ชลบุรี) ตะโกใหญ่ (ตราด) ตุ่มก้านช้วง ตุ่มก้านยาว ตุ่มเนียง ตุ่มหลวง (ภาคเหนือ) ตุ่มชี้หมู (ภาคใต้) ทุ่มพราย (ขอนแก่น) ปะแต๊ะ เปอแต๊ะ สะพรั่ง (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ป่าแย (มาเลย์-ปัตตานี) Cadamba, Common bur-flower, Kadam
4	กระเทียมต้นไม่มีเขี้ยว ¹ กระเทียมต้นเดี่ยว ²	กระเทียมต้น (ภาคกลาง ภาคใต้) กระเทียมใต้ กระเทียมโทนหัวใหญ่ (เชียงใหม่) ซิ่ง ปักทาง เล็ง ฮวงซาง (จีน) Great headed garlic, Leek
5	กระเทียมเหลือง ^{1,2}	กระเทียมดอกเหลือง (Yellow-flower garlic) มีถิ่นกำเนิดในยุโรป และตะวันออกกลาง
6	กระบาก ¹ รกฟ้า ²	กระบาก ตะบาก (ลำปาง) กระบากขาว (ชลบุรี ชุมพร ระนอง) กระบากโคก (ตรัง) กระบากช่อ กระบากด่าง กระบากดำ (ชุมพร) กระบากแดง (ชุมพร ระนอง) ซอวาต่าม่อ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) บาก (ชุมพร) ประดิก (เขมร-สุรินทร์) พนอง (จันทบุรี ตราด) หมี่ดั่งว่า (กะเหรี่ยง-ลำปาง) บาก ไม้บาก (ภาคอีสาน)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย*	ไม้ล้มลุก	Zingiberaceae
<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr. ไม่มีในอินเดีย มีการนำเข้าไปปลูกใน ศรีลังกา	ไม้ยืนต้น	Meliaceae
<i>Neolamarckia cadamba</i> (Roxb.) Bosser ถ้าเป็นกระทุ้มเขา ชนิด <i>Neonauclea</i> <i>calycina</i> (Bart. ex DC.) Merr. เป็นไม้ ที่มีการกระจายเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียง เฉียงใต้เท่านั้น	ไม้ยืนต้น	Rubiaceae
<i>Allium ampeloprasum</i> L. ไม่พบในอินเดีย	ล้มลุกต่างประเทศ	Amaryllidaceae
<i>Allium flavum</i> L. ไม่พบในอินเดีย	ล้มลุกต่างประเทศ	Amaryllidaceae
<i>Anisoptera costata</i> Korth. ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
7	กระเบา ^{1, 2, 3} (ผลโกละ)	กระเบา กระเบาหน้า กระเบาข้าวแข็ง กระเบาข้าวเหนียว กระตงตง (เชียงใหม่) ตงกะเปา (ลำปาง) กระเบาใหญ่ (นครราชสีมา) หัวค่าง (ประจวบคีรีขันธ์) เบา (สุราษฎร์ธานี) กุลา กาหลง (ปัตตานี) มะกูด (ภาคเหนือ) กระเบาบ้านแข็ง กระเบาใหญ่ กาหลง แก้วกาหลง (ภาคกลาง) เบา (ภาคใต้) กระเบาตึก (เขมร) ตัวโง้งจี๋ (จีน) ต้าเฟิงจื่อ (จีนกลาง)
8	กระเม็ง ²	กระเม็งตัวเมีย กาเม็ง คัดเม็ง (ภาคกลาง) หน้ำลับ ย่อมเกี่ยว ห่อมเกี่ยว (ภาคเหนือ) บังกิเข้า (จีน) ฮันเหลียนเฉ่า (จีนกลาง) บักอ้งเหนย อั่วโหนยเข้า เข็กบักเข้า (จีน-แต้จิ๋ว) False daisy, White head, Yerbadetajo herb มีชื่อเครื่องยาว่า Herba ecliptae
9	กระวาน ¹	ปล้าก้อ (ปัตตานี) กระวานขาว (ภาคกลาง ภาคตะวันออก) มะอี่ (ภาคเหนือ) ข้าโคก ข้าโค่ม หมากหนึ่ง (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) กระวานไทย กระวานดำ กระวานแดง กระวานจันทร์ กระวานโพธิสัตว์ Best cardamom, Camphor, Clustered cardamom, Siam cardamom
	กระวาน	มีชื่อไทยว่า กระวานเทศ [ชื่ออื่นๆ กระวานแท้ กระวาน กระวานขาว ลูกเอล (Ela) ลูกเอน ลูกเอิ้น] ปลูกมากในอินเดีย
10	กฤษณา ^{1, 2, 3} กฤษณาดำ ^{1, 2}	ลีเสียดน้ำ (บุรีรัมย์) ตะแกราน้ำ (จันทบุรี) ไม้หอม (ภาคตะวันออก ภาคใต้) ไม้พวงมะพร้าว (ภาคใต้) กายูการู กายูคาฮู กายูตึงปู (ปัตตานี-มาเลย์) เซงเคง (ภาษากะเหรี่ยง) อครู ตคร (บาหลี) ตีมเฮียง (ไม้หอมที่จมน้ำ) (จีน) จะแน พวมพร้าว ปอห้า (คนเมือง) ชควอเซ ชควอสะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) Eagle wood, Agarwood, Aglia, Aloewood, Akyaw, Calambac, Calambour, Lignum aloes
11	กะลัมพัก ^{1, 2} กะลำพัก ²	สลัดไต (นำเข้าไปปลูกในอินเดีย)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Hydnocarpus castaneus</i> Hook.f. & Thomson ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Achariaceae
<i>Eclipta prostrata</i> (L.) L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Asteraceae
<i>Wurfbainia vera</i> (Blackw.) Škorničk. & A.D.Poulsen ไม่พบในอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Zingiberaceae
<i>Elettaria cardamomum</i> (L.) Maton มีถิ่นกำเนิดในอินเดีย นำเข้ามาปลูกในไทย	ไม้ล้มลุก	Zingiberaceae
<i>Aquilaria crassna</i> Pierre ex Lecomte ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Thymelaeaceae
<i>Euphorbia lacei</i> Craib นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Euphorbiaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
12	กัลปพฤกษ์ ^{1, 2}	กาฬพฤกษ์ Coral flower, Horse cassia, Pink shower
	กัลปพฤกษ์ ^{1, 2}	
13	การเกด ^{1, 2, 3} การะเกด ^{1, 2} การเกด ²	การะเกด การะเกดต่าง ลำเจียกหนู (กรุงเทพฯ) เตยต่าง เตยหอม (ภาคกลาง)
14	กาหลง ^{1, 2, 3}	เสี้ยวน้อย (เชียงใหม่) โยธิกา (นครศรีธรรมราช) กาแจ้ภูโต (มาเลย์-นราธิวาส) ส้มเสี้ยว (ภาคกลาง) Snowy orchid tree, Orchid tree
15	โกฐเขมา ^{1, 2}	โกฐหอม (ไทย) ชางตุ๊ก ชังตุ๊ก (จีนแต้จิ๋ว) ชางชู่ ชางจู้ (จีนกลาง) Atractylodes, Atractylis
16	โกฐสอ ^{1, 2}	แปะจี้ แป๊ะลี้ (จีนแต้จิ๋ว) ไปจื่อ (จีนกลาง) Dahurian angelica
17	ขนุนส้มปละ ²	สาเก (ภาคกลาง) Breadfruit, Bread fruit tree, Bread nut tree
18	คนทา ^{1, 2} คนธา ¹ ไม้ชำระฟัน ^{1, 2}	ซี่ดำตา (เชียงใหม่) หนามกะแตง (เลย) โโกทา หนามโกทา สีเตาะ (ภาคอีสาน) จี้ จี้หนาม หนามจี้ สีเตาะ คนทา (ภาคกลาง) กะลันทา สีฟัน สีฟันคนทา สีฟันคนตาย (ทั่วไป) มีซี (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) Perforated harrisonia
19	จันทน์ ^{1, 2} จันทน์ผลา ¹ จันทน์ ³	จัน (ทั่วไป) จันขาว จันลูกหอม จันอิน จันโอ อิน (ภาคกลาง)
20	จันทน์กระพ้อ ^{1, 2}	เขี้ยวภูเขา (พังงา) จันทน์กะพ้อ จันทน์ตะพ้อ (กรุงเทพฯ) จันทน์พ้อ (ภาคใต้)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Cassia bakeriana</i> Craib ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Cassia grandis</i> L.f. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Pandanus tectorius</i> Parkinson ex Du Roi ไม้พบบนอินเดีย	ไม้พุ่มกึ่งไม้ยืนต้น	Pandanaceae
<i>Bauhinia acuminata</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Atractylodes lancea</i> (Thunb.) DC. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Asteraceae
<i>Angelica dahurica</i> (Hoffm.) Benth. & Hook.f. ex Franch. & Sav. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ล้มลุกอายุหลายปี	Apiaceae
<i>Artocarpus altilis</i> (Parkinson ex F.A. Zorn) Fosberg นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้พุ่มแกมเถา	Rutaceae
<i>Diospyros decandra</i> Lour. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Ebenaceae
<i>Vatica diospyroides</i> Symington ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
21	จันทน์เหลือง ^{1, 2}	จันทน์ทอง (ทั่วไป)
22	ชบา ^{1, 2, 3} ชบาซ้อน ²	ชบา (ภาคกลาง) ชบาขาว ชุมบา (ปัตตานี) บา (ภาคใต้) ไหม่ ไหม่แดง (ภาคเหนือ) Checkred hibicus, China rose, Shoe flower
23	ชมพู ^{1, 2}	ชมพู่น้ำดอกไม้ (ภาคกลาง) ฝรั่งเศส (ภาคใต้) มะขามูด (น่าน) มะนำหอม (ภาคเหนือ) มะห้าคอกลอก (แม่ฮ่องสอน) ยามู่ปะนาว่า (มาเลย์-ยะลา) Rose-apple
24	ชะเอมต้น ^{1, 2}	ชะเอมเทศ (ภาคกลาง) Licorice
25	ชิงช้าชาลี ²	จูงจะลิงตัวแม่ (ภาคเหนือ) ชิงช้าชาลี (ทั่วไป)
26	ดอกคำ ^{1, 2}	คำ (ภาคกลาง) คำฝอย ดอกคำ (ภาคเหนือ) คำยอง (ลำปาง) False saffron
27	ดอกหงอนไก่ ^{1, 2} (ดอกเซ่ง)	ด้ายสร้อย หงอนไก่ (ภาคเหนือ) หงอนไก่ตง (นครสวรรค์) หงอนไก่ ดอกกลม หงอนไก่ไทย หงอนไก่ฝรั่ง หงอนไก่ฟ้า (ภาคกลาง) Cocks comb, Foxtail amaranth
28	ตีปสี ^{1, 2}	ตีปสี (ทั่วไป) Long pepper, Indian long pepper, Javanese long pepper
29	ตะโก ^{1, 2} ตะโกนา ³	มะถ่านไฟผี (เชียงใหม่) นมงัว (นครราชสีมา) ตะโก มะโก พญาช้างดำ พระยาช้างดำ (ภาคเหนือ) โก (ภาคอีสาน) ตองโก (เขมร) Ebony

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Fraxinus floribunda</i> Wall. พบในพื้นที่รอบ ๆ อินเดีย	ไม้ยืนต้น	Oleaceae
<i>Hibiscus rosa-sinensis</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็กต่างประเทศ	Malvaceae
<i>Syzygium jambos</i> (L.) Alston นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Myrtaceae
<i>Glycyrrhiza glabra</i> L. ไม่พบในอินเดีย	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Tinospora baenzigeri</i> Forman ไม่พบในอินเดีย	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Menispermaceae
<i>Carthamus tinctorius</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Asteraceae
<i>Celosia argentea</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Amaranthaceae
<i>Piper retrofractum</i> Vahl ไม่พบในอินเดีย แต่พบในบังคลาเทศ	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Piperaceae
<i>Diospyros rhodocalyx</i> Kurz ไม่พบในอินเดีย ตอนแปลน่าจะเปรียบ เป็นสุภาณีของไทย “ดำเหมือนตอตะโก”	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Ebenaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
30	ตะแบก ^{1, 2}	แลนไห้ (เชียงใหม่) ตะแบกขาวใหญ่ (ปราจีนบุรี) ตะแบกใหญ่ (ราชบุรี นครราชสีมา) เปลือยดง (นครราชสีมา) ตะแบกหนัง (จันทบุรี) เปลือย (สุโขทัย พิษณุโลก) ตะแบกแดง (ประจวบคีรีขันธ์) อ้าย (สุราษฎร์ธานี) ป่วย เป็ย เป็ยขาว เป็ยตุ้ย เป็ยค่าง เป็ยน้ำ เป็ยลัวะ เป็ยเปลือกหนา (ภาคเหนือ) เป็ย (ลานช้าง) ตะแบก ตะแบกใหญ่ ตะแบกหนัง (ภาคกลาง) กะแบก (ไทย) ตะคู้ก (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) บองอยาม (มาเลย์-ปัตตานี)
31	แตงกวา ¹	ตาเสาะ (เขมร) แตงกวา (ทั่วไป) แตงขี้ไก่ แตงขี้ควาย แตงข้าง แตงร้าน (ภาคเหนือ) แตงปี แตงยาง (แม่ฮ่องสอน) แตงเห็น แตงอ้ม (เชียงใหม่) Cucumber
32	แตงโม ^{1, 2} ผลเครือเถา ²	แตงจีน (ภาคใต้) แตงโม (ภาคกลาง) แตแต้สำ (แม่ฮ่องสอน) มะเต้า (ภาคเหนือ) อุลัก (เขมร-บุรีรัมย์) Watermelon
33	ถั่ว (ถั่วลิสง) ^{1, 2}	ถั่วคุด (ประจวบคีรีขันธ์) ถั่วดิน (ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน) ถั่วใต้ดิน (ภาคใต้) ถั่วยี่สง ถั่วลิสง (ภาคกลาง) Groundnut, Monkey nut, Peanut
34	ถั่วทอง ^{1, 2}	ข้าวเปลือก ถั่วเขียว ถั่วทอง งา ข้าวสาร Wild pea, Indian pea
35	ถั่วพู ^{1, 2}	ถั่วพู (ทั่วไป) บองปะปะหลี (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) Goa bean, Winged pea
36	ถั่วราชมาส ^{1, 2} (ถั่วราชมาด)	ถั่วราชมาฆ (กรุงเทพฯ) มะบอย (เชียงใหม่) มะวอย (แม่ฮ่องสอน) Butter bean, Lima bean, Sieva bean

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Lagerstroemia calyculata</i> Kurz ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Lythraceae
<i>Cucumis sativus</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Cucurbitaceae
<i>Citrullus lanatus</i> (Thum.) Matsum. & Nakai นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Cucurbitaceae
<i>Arachis hypogaea</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Lathyrus sativus</i> L. นำเข้าไปปลูกใน อินเดีย (เนื้อความพระไตรปิฎก เล่มที่ 14 บรรทัดที่ 4238-4496 หน้าที่ 180-190 ¹ เล่มที่ 23 ²)	ไม้เลื้อยล้มลุก	Fabaceae
<i>Psophocarpus tetragonolobus</i> (L.) DC. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Phaseolus lunatus</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Fabaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
37	เถาพลุ ² (เถาพลู)	ซีเก๊ะ (มาเลเซีย-นราธิวาส) พลุ (ทั่วไป) Betel pepper
38	ทราก ¹ ชาก ²	คราก (ชุมพร) ชาด (ภาคอีสาน) เตரிய (เขมร-สุรินทร์) พันชาด (ภาคอีสาน)
	ทราก ¹ ชาก ²	ชาก (ราชบุรี) ตริยะ (อุย-สุรินทร์)
39	ทองกวาวดำ ^{1, 2}	เถาฮ่อม แสนเฮาหอม (เลย) บังเก้ (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ยางดำ (นครราชสีมา) สะบั้ง (กาญจนบุรี) สะบั้งดำ (ทั่วไป) หมักบ้ำ ลิมดำ (สุโขทัย)
40	ทับทิม ^{1, 2, 3}	ทับทิม (ทั่วไป) พิลา (หนองคาย ภาคอีสาน) พิลาขาว มะก่องแก้ว (น่าน) มะเก๊า (เหนือ) หมากจิ้ง (แม่ฮ่องสอน) Pomegranate, Punica apple
41	เทพทาโร ¹ เทพพารุ ²	จวง จวงหอม (ภาคใต้) จะไคตัน จะไคหอม (ภาคเหนือ) พลุต้นขาว (เชียงใหม่) มือแตกะมาจิง (มาเลเซีย-ปัตตานี) การบูร (หนองคาย) Safrol laurel
42	ไทร ^{1, 2}	ไทร (จันทบุรี ตริ่ง) เลียบ (พังงา) ไฮ (เลย)
43	น้ำเต้า ^{1, 2} น้ำเต้าขม ^{1, 2}	คิลูล่า (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) น้ำเต้า (ภาคกลาง) มะน้ำเต้า (ภาคเหนือ) หมากน้ำ (ภาคอีสาน) Bottle gourd
44	นุ่น (จากต้น) ^{1, 2}	จ้าว จิวน้อย จิวสร้อย จิวสาย (ภาคเหนือ) นุ่น (ภาคกลาง) จิวบ้าน (ภาคอีสาน) Kapok tree, White silk cotton tree

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Piper betle</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เถาเนื้อแข็ง	Piperaceae
<i>Erythrophleum succirubrum</i> Gagnep. สกุลนี้ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Erythrophleum teysmannii</i> (Kurz) Craib ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Mucuna macrocarpa</i> Wall. ไม่พบในอินเดีย แต่พบในเนปาล หิมาลัย ตะวันออก บังคลาเทศ	ไม้เลื้อย	Fabacea
<i>Punica granatum</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Punicaceae
<i>Cinnamomum parthenoxylon</i> (Jack) Meisn. ไม่พบในอินเดีย พบในอัสสัม หิมาลายาตะวันออก	ไม้ยืนต้น	Lauraceae
<i>Ficus annulata</i> Blume ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Moraceae
<i>Lagenaria siceraria</i> (Molina) Standl. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Cucurbitaceae
<i>Ceiba pentandra</i> (L.) Gaertn. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Malvaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
45	เนรภูลี ¹ เนระพูสี ²	กูดดำ (เขียงราย) มหาสดำเขา (ภาคกลาง)
	เนรภูลี ¹ เนระพูสี ²	กลาดิกลามูยี (มาเลย์-ปัตตานี) คลุ้มเสียว (ตราด) นิลพูสี (ตรัง) เนระพูสีไทย (ภาคกลาง) มังกรดำ (กรุงเทพฯ) ม้าถอนหลัก (ชุมพร) ละเปาะบูเก๊ะ (มาเลย์-ยะลา) ว่านค่างควาดำ (ทั่วไป) ว่านพังพอน (ยะลา) ว่านหัวฟา (จันทบุรี) Bat flower, Ca's whiskers
46	บอระเพ็ดไฟ ²	กระท้องเลือด (ภาคอีสาน) กลิ้งกลางดง (ตะวันตกเฉียงใต้) ขอกเกอโท เป้าเลือด (ภาคเหนือ) บอระเพ็ดยางแดง (ภาคใต้) ฮ่อง (กะเหรี่ยง- กาญจนบุรี)
47	บานไม่รู้โรย ^{1,2}	บานไม่รู้โรยป่า (ภาคกลาง) Gomphrena weed
	บานไม่รู้โรย ^{1,2}	กะล่อม ตะล่อม (ภาคเหนือ) ดอกสามเดือน (ภาคใต้) บานไม่รู้โรย (ภาคกลาง) Bachelor's button, Globe amaranthus
48	บุหนาคเขา ^{1,2}	กรรโชก (ภาคตะวันออก) กาไซ (นครพนม ยะลา) คาย ทะไล สารภีป่า (ภาคเหนือ) คายไซ จำปาดง พระราม (เลย หนองคาย) ตื่อซื่อชะ (กะเหรี่ยง-เชียงใหม่) บุหนาค (นครราชสีมา ตราด) พังตาน พันต้น มังตาน (ภาคใต้) มือแตกาต๊ะ (มาเลย์-ภาคใต้) หมูพี (เงี้ยว- แม่ฮ่องสอน) Chinese guger tree, Needle wood
49	ประดู่ ^{1,2,3} (ประดู่บ้าน)	ดู่บ้าน (ภาคเหนือ) ประดู่กิ่งอ่อน ประดู่บ้าน ประดู่ลาย (ภาคกลาง) สะโน (มาเลย์-นราธิวาส) ดู่ (ภาคอีสาน)
	ประดู่ ^{1,2} (ประดู่ป่า)	จืดอก (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ฉะนอง (เชียงใหม่) ดู่ ดู่ป่า (ภาคเหนือ ภาคอีสาน) ตะเลอ เตอะเลอ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ประดู่ ประดู่ป่า (ภาคกลาง) ประดู่เสน (ราชบุรี สระบุรี) Burmese rosewood

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Pleocnemia submembranacea</i> (Hayata) Tagawa & K.Iwats เป็นพืชพื้นเมืองของอัสสัม บังคลาเทศ	เฟินต้น	Tectariaceae
<i>Tacca chantrieri</i> André เป็นพืชพื้นเมืองของอัสสัม บังคลาเทศ	ไม้ล้มลุก	Dioscoreaceae
<i>Stephania venosa</i> (Blume) Spreng. ไม่พบในอินเดีย เป็นพืชพื้นเมืองใน บังคลาเทศ	ไม้เลื้อย	Menispermaceae
<i>Gomphrena celosioides</i> Mart. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Amaryllidaceae
<i>Gomphrena globosa</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Amaryllidaceae
<i>Schima wallichii</i> (DC.) Korth. ไม่พบในอินเดีย เป็นพืชพื้นเมืองในอัสสัม บังคลาเทศ หิมาลัยตะวันออก	ไม้ยืนต้น	Theaceae
<i>Pterocarpus indicus</i> Willd. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
50	ประยงค์ ^{1, 2, 3}	ชะยง ชะยม พะยงค์ ยม (ภาคเหนือ) ประยงค์ ประยงค์ใบใหญ่ (ภาคกลาง) หอมไกล (ภาคใต้) Chinese perfume plant, Chinese rice flower
51	ผักชี ²	ผักชี (ภาคกลาง) ผักหอม (นครพนม) ผักหอมน้อย (ภาคอีสาน) ผักหอมป้อม ผักหอมผอม หอมป้อม (ภาคเหนือ) ยำแย้ (กระบี่) Chinese parsley, Coriander
52	ผักบุ้งล้อม ^{1, 2} ผักบุ้งรวม ¹	กาล่อ (มาเลย์-ปัตตานี) ผักดีเหยียน (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ผักบุ้งปลิง ผักแปง (เชียงใหม่) ผักบุ้งรวม (ภาคกลาง)
53	ฝาง ^{2, 3}	ขวาง ฝางแดง หนามโค้ง (แพร่) ฝางส้ม (กาญจนบุรี) ฝางเสน (ทั่วไป) กรุงเทพฯ ภาคกลาง) ง่าย (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ลำฝาง (ลัวะ) สะมั่วะ (เมียน) โซบัก (จีน) ชูมู่ ชูฟิงมู่ (จีนกลาง)
54	แฝก ^{1, 2} แฝกหอม ^{2, 3} หญ้าแฝก ²	แกงหอม แคมหอม (ภาคอีสาน) แฝก หญ้าแฝกหอม (ทั่วไป) Cuscus, Khuskhus, Sevendara grass, Vetiver
55	พญามือเหล็ก ¹	พญามือเหล็ก (กระบี่) St. Ignatius's bean
	พญามือเหล็ก ¹ กะพังอาด พญามูลเหล็ก ³	พญามือเหล็ก พญามูลเหล็ก (ภาคกลาง) ยามือเหล็ก (กระบี่) เลี้ยวตุก กระพังอาด (ภาคเหนือ) Strychnine bush
	พญามือเหล็ก ¹	

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Aglai odorata</i> Lour. ไม้พบบในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Meliaceae
<i>Coriandrum sativum</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Apiaceae
<i>Enydra fluctuans</i> Lour. ไม้พบบในอินเดีย เป็นพืชพื้นเมือง อัสสัม บังคลาเทศ	ไม้หญ้า	Asteraceae
<i>Caesalpinia sappan</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Fabaceae
<i>Chrysopogon zizanioides</i> (L.) Roberty นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	หญ้า	Poaceae
<i>Strychnos ignatii</i> P.J.Bergius ไม้พบบในอินเดีย	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Loganiaceae
<i>Strychnos lucida</i> R.Br ไม้พบบในอินเดีย	ไม้พุ่ม	Loganiaceae
<i>Strychnos wallichiana</i> Steud. ex A.DC. ไม้พบบในอินเดีย พืชพื้นเมืองศรีลังกา		Loganiaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
56	พริก ^{1,2} (ลูก)	ครี (กะเหรี่ยง-กำแพงเพชร) ดีปลี ดีปลีขี้เหล็ก ดีปลีเมือง พริกขี้หนุ (ภาคใต้) ปะแกว (ชาวบน-นครราชสีมา) พริก พริกจินดา พริกขี้ฟ้า (ทั่วไป) พริกกันซี่ พริกกันปิ่น (ภาคเหนือ) พริกแกว พริกขี้หนู พริกขี้หนูสวน พริกข้อม (ภาคกลาง) หมากเผ็ด (ภาคอีสาน)
57	พุดขาว ^{1,2}	พุดพิชญา พุดอินเดีย Coral swirl
58	ผักเขียว ² ผักแพง ^{1,2} (ในพระไตรปิฎกแยกเป็น คนละชนิด) กักการุทิพย์ ² ผักทิพย์ ^{1,2}	ขี้พรว้า (ภาคใต้) ผัก (ทั่วไป) ผักขาว ผักเขียว ผักจีน แพง (ภาคกลาง) ผักขี้หมู ผักจิง มะผักขม มะผักหม่น มะผักหม่นขม (ภาคเหนือ) มะผักหอม (แม่ฮ่องสอน) Chinese watermelon, Wax gourd, Winter melon, White gourd
59	ผักทอง ^{1,2}	น้ำเต้า (ภาคใต้) ผักเขียว มะผักแก้ว (ภาคเหนือ) ผักทอง (ภาคกลาง) มะน้ำแก้ว (เลย) บักอี (ภาคอีสาน) Pumpkin, Cushaw
60	มณฑารพ ^{1,2} มณฑาลก ² ดอกไม้ทิพย์ ²	มณฑา (ภาคใต้) ยี่หุบ (ภาคกลาง ภาคเหนือ) ยี่หุบปรี (ตะวันออก เฉียงใต้) Egg magnolia
61	มะเกลือ ^{1,2,3}	ผีเฒ่า (เงี้ยว-ภาคเหนือ) มะเกลือ (ทั่วไป) มักเกลือ (เขมร-ตราด) เกีย (ภาคอีสาน)
62	มะเขือพวง ²	มะเขือพวง (ภาคกลาง) มะเขือละคร (นครราชสีมา) มะแคว้งกั่ว มะแคว้งกูลา (เชียงใหม่) มะแคว้งช้าง (ภาคใต้) หมากแข้ง (ภาคอีสาน) Devil's fig, Pea aubergine, Prickly nightshade, Turkey berry
63	มะงั่ว ^{1,2}	มะนาวควาย (ปัตตานี ยะลา) มะนาวริบมะงั่ว (เชียงใหม่) ส้มมะงั่ว (ภาคกลาง) Citron

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Capsicum annuum</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย ประมาณศตวรรษ ที่ 15	ไม้พุ่มเดี่ยวต่างประเทศ	Solanaceae
<i>Wrightia antidysenterica</i> (L.) R.Br. ไม้พุ่มในอินเดีย เป็นพืชพื้นเมืองศรีลังกา	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Apocynaceae
<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Cucurbitaceae
<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Cucurbitaceae
<i>Magnolia liliifera</i> (L.) Baill. ไม้พุ่มในอินเดีย เป็นพืชพื้นเมืองของฮัสสัม	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Magnoliaceae
<i>Diospyros mollis</i> Griff. ไม้พุ่มในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Ebenaceae
<i>Solanum torvum</i> Sw. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Solanaceae
<i>Citrus medica</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็กต่างประเทศ	Rutaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
64	มะนาว ^{1, 2, 3}	มะนาว (ทั่วไป) Common lime, Lime
65	มะปราง ^{1, 2, 3}	มะปราง (ปัตตานี) หมากผาง (ภาคอีสาน) Plum mango
66	มะพร้าว ^{1, 2}	มะพร้าว (ทั่วไป) มะแพรว (ภาคใต้) Coconut palm
67	มะเฟือง ^{2, 3}	มะเฟือง (ทั่วไป) Carambola, Star fruit
68	มะลิ ^{1, 2} มะลิซ้อน ^{1, 2} มะลิลา ^{1, 2, 3}	มะลิ (ทั่วไป) มะลิขี้ไก่ (เชียงใหม่) มะลิซ้อน มะลิลา (ภาคกลาง) มะลิป้อม (ภาคเหนือ) มะลิหลวง (แม่ฮ่องสอน) Arabian jasmine, Sampaguita
69	มะลิ้น ^{1, 2, 3}	กระบก กะบก จะบก (ภาคกลาง) บก หมากบก (ภาคอีสาน) มะมีน มีน (ภาคเหนือ) มะลิ้น (นครราชสีมา) หลักกาย (ญะ-สุรินทร์) Wild almond, Barking deer's mango
70	มะลั้ง ^{1, 3}	หมากกะลั้ง (กลาง) กะลั้ง (ใต้) หมากลั้ง (ภาคอีสาน) Wood apple
71	มันเทศ ^{1, 2} มัน	มันแกว (ภาคเหนือ ภาคอีสาน) มันเทศ (ภาคกลาง) Sweet potato
72	มันนก ^{1, 2}	กลอยเขา (เงี้ยว-ภาคเหนือ) มันจ๊วก (ลำปาง แม่ฮ่องสอน) มันนก (สุราษฎร์ธานี)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Citrus x aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Rutaceae
<i>Bouea macrophylla</i> Griff. ไม้พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Cocos nucifera</i> L. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Averrhoa carambola</i> L. ไม้พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็กต่างประเทศ	Oxalidaceae
<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Oleaceae
<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A.W.Benn. ไม้พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Irvingiaceae
<i>Feroniella lucida</i> (Scheff.) Swingle ไม้พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Rutaceae
<i>Ipomoea batatas</i> (L.) Lam. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุกต่างประเทศ	Convolvulaceae
<i>Dioscorea birmanica</i> Prain & Burkill ไม้พบในอินเดีย เป็นพืชพื้นเมืองใน บังคลาเทศ	ไม้เลื้อยล้มลุก	Dioscoreaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
73	มันมือเสือ ^{1, 2}	มันกะซาก (สระบุรี) มันจ๊วก (ภาคเหนือ) มันเตี้ยก (อุบลราชธานี) มันมือเสือ (ภาคกลาง) มันมุ้ง (จันทบุรี ชลบุรี) มันอ่อน (เชียงใหม่ พิษณุโลก) มันอีเพิ่ม (ปราจีนบุรี) Lesser yam
74	มันอ่อน ^{1, 2}	มันเทียน (นครราชสีมา) มันหมู (ตราด) มันอ่อน (นครราชสีมา)
75	ไม้ชำระฟัน ^{1, 2, 3}	สะเดา สะเดาบ้าน (ภาคกลาง) สะเลียม (ภาคเหนือ) เดา กระเดา กะเดา (ภาคใต้) จะดั่ง จะดั่ง (ส่วย) ผักสะเลม (ไทลื้อ) ลำต้าว (ลัวะ) สะเรียม (ขมุ) ตะหมาเหมาะ (กะเหรี่ยงแดง) ควินิน (ทั่วไป) สะเดาอินเดีย (กรุงเทพฯ) Neem, Neem tree, Nim, Margosa, Quinine, Holy tree, Indian margosa tree, Pride of China, Siamese neem tree
76	ไม้รักดำ ¹	กล้วย (ปัตตานี) นังจ้อย (นครราชสีมา) ไม้ดำ (สตูล) รักดำ (อุบลราชธานี)
77	ไม้รัง ^{1, 2}	รัง (ภาคกลาง) อัง (ภาคอีสาน) Dark red meranti, Light red meranti, Red lauan
78	ย่านทราย ^{1, 2, 3}	อรคณธ์ (กรุงเทพฯ) เครือปด (ชุมพร) ย่านเปล้า (ตรัง) ปดสิ้น (ยะลา ปัตตานี) เถอรคณธ์ (ภาคกลาง) ย่านปด (ภาคใต้) อุเบ้สะปัดละ-เมเยาะ (มาเลย์-นราธิวาส) ลั่นแฮด (ภาคอีสาน) Sand paper plant
	ย่านทราย ^{1, 2} ยางทราย ¹	โกพนม (ปราจีนบุรี) จันดำ ตาดำ (ตราด) ติง (พัทลุง) นางดำ (สระบุรี) ไม้ดำ (นราธิวาส) ยางทราย (จันทบุรี) ฮาแรปราง (มาเลย์-นราธิวาส)
	ย่านทราย ^{1, 2}	กัว (มาเลย์-ปัตตานี) ยางกระเบื้องถ้วย (ภาคใต้) ยางกราย ยางแกน ยางบาย ยางปาย ยางพาย ยางฮอก ยางฮี ยางฮี้ (ภาคเหนือ) ยางเจาะน้ำมัน (อุบลราชธานี) ยางแดง (จันทบุรี ตราด) ยางเบื่องถ้วย (ปราจีนบุรี) ยางใบเอี้ยด (นครศรีธรรมราช) ยางหัวแหวน (สตูล) สะแฝง (เลย)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Dioscorea esculenta</i> (Lour.) Burkill นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุก	Dioscoreaceae
<i>Dioscorea daunea</i> Prain & Burkill ไม่พบในอินเดีย	ไม้เลื้อยล้มลุก	Dioscoreaceae
<i>Azadirachta indica</i> A.Juss. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Meliaceae
<i>Diospyros curranii</i> Merr. ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Ebenaceae
<i>Pentacme siamensis</i> (Miq.) Kurz ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae
<i>Tetracera indica</i> (Christm. & Panz.) Merr. ไม่พบในอินเดีย	ไม้เลื้อย	Dilleniaceae
<i>Diospyros venosa</i> Wall. ex A.DC ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Ebenaceae
<i>Dipterocarpus costatus</i> C.F.Gaertn. ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Dipterocarpaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
79	ย่านาง ^{2, 3}	จ้อยนาง (เชียงใหม่) เถาย่านาง เถาวัลย์เขียว (ภาคกลาง) ยาดนาง (สุราษฎร์ธานี)
80	โยธกา ²	จงโค โยทะกา (กรุงเทพฯ) Napoleon's plume, Orchid tree, Pink bauhinia
	โยธกา ²	เขี้ยวกระจง คัตเค้าเล็ก (ขอนแก่น) คัตเค้าหนู (ระยอง) โยทะกา (ประจวบคีรีขันธ์) ลิเถื่อน (ยะลา)
	โยธกา ²	เครือเขาหนั่ง (ลำปาง) ชงโค โยธิกา (ภาคใต้) เถากระไดลิง (ตะวันออกเฉียงใต้)
81	รักขาว ²	น้ำเกลี้ยง รักขาว (ปราจีนบุรี) น้ำเกี้ยง (ภาคอีสาน) อักข์หมู (เชียงใหม่)
82	รักดำ ^{1, 2}	รัก รักใหญ่ (ภาคกลาง) อักหลวง (ภาคเหนือ) Burmese lacquer tree, Black lacquer tree, Red zebra wood, Varnish tree
83	ราตรี ² (ดอก)	ราตรี หอมตึก (ภาคกลาง) Night blooming jasmine, Hasna hena, Lady of the night, Queen of the night
84	ละหุ่ง ^{1, 2}	มะละหุ่ง ละหุ่ง (ทั่วไป) มะโห่ง มะโห่งหิน (ภาคเหนือ) ละหุ่งแดง (ภาคกลาง) Castor bean, Castor oil, Palma-christi
85	ลำตวน ^{1, 2, 3}	ลำตวน (ภาคกลาง) หอมนวล (ภาคเหนือ) White cheesewood
86	ลิ้นจี่ ^{1, 2}	ลิ้นจี่ (ทั่วไป) ลิ้นจี่ป่า (เพชรบูรณ์) สีสรามัน (ตะวันออกเฉียงใต้) สีสรามันขาว (ตราด) Litchi

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels ไม้พบบนอินเดีย	ไม้เลื้อย	Menispermaceae
<i>Bauhinia monandra</i> kurz นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็กต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Benkara sinensis</i> (Lour.) Ridsdale ไม้พบบนอินเดีย	ไม้รอเลื้อย	Rubiaceae
<i>Phanera bassacensis</i> (Gagnep.) de Wit ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Fabaceae
<i>Semecarpus cochinchinensis</i> Engl. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Gluta usitata</i> (Wall.) Ding Hou ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Anacardiaceae
<i>Cestrum nocturnum</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้พุ่มต่างประเทศ	Solanaceae
<i>Ricinus communis</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็ก	Euphorbiaceae
<i>Uvaria siamensis</i> (Scheff.) L.L.Zhou, Y.C.F.Su & R.M.K.Saunders ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Annonaceae
<i>Litchi chinensis</i> Sonn. นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Sapindaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
87	โลทง ¹ โลดทะนง ²	ทะนง รักทะนง (นครราชสีมา) นางแซง (ภาคอีสาน อุบลราชธานี) โลดทะนงแดง (บุรีรัมย์) ตู่เปี้ย ตู่เตี้ย (เพชรบุรี) ทะนงแดง (ประจวบคีรีขันธ์) ข้าวเย็นเนิน ห้วยาเข้าเย็นเนิน (ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์) หนาดคำ (ภาคเหนือ)
88	โลท ^{1, 2}	กรม (ภาคใต้) ต่าง แต่งพง (สุโขทัย) ดินครีน พลึง โลก (ภาคกลาง) ประดงข้อ (พิจิตร) เหมือนดควาย เหมือนดตบ (ภาคเหนือ) เหมือนด-หลวง (เชียงใหม่)
89	ว่านน้ำ ^{1, 2}	ว่านน้ำเล็ก
90	สน ^{1, 2} (ต้นสลพะ) สนมุงบัง (ดอก)	สนอินเดีย (กรุงเทพฯ) Silky oak, Silver oak
91	สมุลแว้ง ^{1, 2, 3}	ชะนุนมะแวง จวงดง (หนองคาย) เขียวใหญ่ (ตรัง) ฉะียด บริแวง (ระนอง) ฝนแสนห่า สมุลแว้ง (นครศรีธรรมราช) โมงหอม มหาปราบ มหาปราบตัวผู้ (ภาคตะวันออก) แลงแวง (ปัตตานี) ระแวง (ชลบุรี) อบเชย (กรุงเทพฯ อุตรดิตถ์)
92	สาละ ^{1, 2, 3}	สาละลังกา
93	เสม็ด ²	เสม็ด (ทั่วไป) เสม็ดขาว (ภาคตะวันออก) เหม็ด (ภาคใต้) Cajeput tree, Milk wood, Paper bark tree
	เสม็ด ²	เสม็ด (ทั่วไป) Cajeput tree, River cajeput tree, Weeping papaerbark tree, White tea tree

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Trigonostemon reidioides</i> (Kurz) Craib ไม่พบในอินเดีย	ไม้พุ่มขนาดเล็ก	Euphorbiaceae
<i>Aporosa villosa</i> (Wall. ex Lindl.) Baill. ไม่พบในอินเดีย	ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก	Euphorbiaceae
<i>Acorus gramineus</i> Aiton ไม่พบในอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Acoraceae
<i>Grevillea robusta</i> A.Cunn ex R.Br. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Proteaceae
<i>Cinnamomum bejolghota</i> (Buch.–Ham.) Sweet ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Lauraceae
<i>Couropita guianensis</i> Aubl. ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้นต่างประเทศ	Lecythidaceae
<i>Melaleuca cajuputi</i> Powell ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Myrtaceae
<i>Melaleuca leucadendra</i> (L.) L. ไม่พบในอินเดีย	ไม้ยืนต้นขนาดเล็กต่างประเทศ	Myrtaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
94	หญ้ากับแก ^{1, 2}	หญ้าหวาย หญ้าปล้องหิน (กรุงเทพฯ) หญ้ากับแก (อ่างทอง) หญ้าแพรกหางช้าง (กาญจนบุรี) หญ้ารังด้กแตน (นครราชสีมา) หญ้าตุ๊กแก Long-leaved paspalum
	หญ้ากับแก ^{1, 2}	ตีนตุ๊กแก (สุพรรณบุรี) Coat buttons, Tridax daisy
95	หญ้าคา ^{1, 2}	หญ้าคา (ทั่วไป) Alang alang, Cotton wool grass
96	หญ้าวงช้าง ^{1, 2}	ผักแพวขาว (กาญจนบุรี) หญ้าวงช้าง (ภาคกลาง) หญ้าวงช้างน้อย (ภาคเหนือ) Indian heliotrope
97	หญ้าปล้อง ^{1, 2}	หญ้าปล้อง (กรุงเทพฯ)
98	หญ้าฝรั่น ²	หญ้าฝรั่น Saffron crocus, Autumn crocus
99	หญ้าลาดาวลัย ^{1, 2, 3} (ต้น)	กะลาเผือก (แม่ฮ่องสอน) ลาดาวลัย (ภาคกลาง)
100	หมากเฒ่า ^{1, 2}	มัดเซ (ระนอง) เฒ่าเสี้ยน (ลำปาง) เฒ่าหลวง (พิษณุโลก) หมากเฒ่า (ภาคอีสาน) หมากส้มสร้อย (มหาสารคาม)
101	หมากเฒ่าควาย ¹	หมากเฒ่าควาย

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Paspalum lindenianum</i> A.Rich. ไม้พบบนอินเดีย	หญ้า	Poaceae
<i>Tridax procumbens</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Asteraceae
<i>Imperata cylindrica</i> (L.) Raeusch. นำเข้าไปในอินเดีย	หญ้า	Poaceae
<i>Heliotropium indicum</i> L. นำเข้าไปในอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Boraginaceae
<i>Hymenachne amplexicaulis</i> (Rudge) Nees นำเข้าไปในอินเดีย	หญ้า	Poaceae
<i>Crocus sativus</i> L. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Iridaceae
<i>Porana volubilis</i> Burm.f. นำเข้าไปในอินเดีย	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Convolvulaceae
<i>Antidesma punctulatum</i> Miq. ไม้พบบนอินเดีย แต่พบที่ศรีลังกา	ไม้ยืนต้น	Phyllanthaceae
<i>Antidesma velutinsum</i> Blume ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Phyllanthaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
102	หมากหอม ^{1, 2}	หมากชะแวก หมากลิง (จันทบุรี) หมากยนางลิง (ตราด) หมากหน่อ หมากเอี้ยก (ภาคเหนือ) หมากหอม (กรุงเทพฯ)
	หมากหอม ^{1, 2}	กำจาย (เชียงใหม่) กำจำ ตานแดง (ภาคใต้) ขี้้าย (ราชบุรี) คำเจ้า ปู่เจ้า ปู่เจ้าหนามก้าย พระเจ้าหอมก้าย (ภาคเหนือ) ประดู่ขาว (ชุมพร) แพน (ประจวบคีรีขันธ์) มะขามกราย (ชลบุรี) สังก้า (ภาคอีสาน) ลีเสียดต้น แสงคำ แสนคำ (เลย)
103	หว่า ^{1, 2}	หว่า (ภาคกลาง) ห้าชี้แพะ (เชียงใหม่) Black pulm, Jambolan
104	หวักระเทียม ²	ช่อนกลีน
105	หิงคุ ^{1, 2} (ยางจากเปลือก)	มหาหิงคุ (ทั่วไป) Asafoetida
106	เหลาชะโอน ² หลาวชะโอน ²	หลาวชะโอนเขา หลาวชะโอนป่า (ปัตตานี) กระเรียนเขา ทูริง (ภาคใต้)
	เหลาชะโอน ² หลาวชะโอน ² (ปรากฏในตำแหน่งเดียวกับ เต้าร้างของฉบับหลวง)	ชะโอน หลาวชะโอน หลาวชะโอนทุ่ง (ภาคใต้) Nibung palm
107	อุงุ่น ^{1, 2} (ลูกเกด)	อุงุ่น (ทั่วไป)
108	อ้อย ^{1, 2}	อ้อย (ทั่วไป) อ้อยขม อ้อยดำ อ้อยแดง (ภาคกลาง) Sugar cane
109	อังกาบป่า ²	อังกาบเถื่อน (สุราษฎร์ธานี)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Areca triandra</i> Roxb. ex Buch.-Ham. ไม้พบบนอินเดีย	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Terminalia triptera</i> Stapf ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ยืนต้น	Combretaceae
<i>Syzygium cumini</i> (L.) Skeels	ไม้ยืนต้น	Myrtaceae
<i>Agave amica</i> (Medik.) Thiede & Govaerts ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ล้มลุก	Asparagaceae
<i>Ferula assa-foetida</i> L. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้ล้มลุกต่างประเทศ	Apiaceae
<i>Oncosperma horridum</i> (Griff.) Scheff. ไม้พบบนอินเดีย	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Oncosperma tigillarum</i> (Jack) Ridl. ไม้พบบนอินเดีย	ปาล์ม	Arecaceae
<i>Vitis vinifera</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยมีเนื้อไม้	Vitaceae
<i>Saccharum officinarum</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	หญ้า	Poaceae
<i>Lasianthus repoeuensis</i> Pierre ex Pit. ไม้พบบนอินเดีย	ไม้พุ่ม	Rubiaceae

ลำดับ	ชื่อในพระไตรปิฎก	ชื่อทางราชการ ชื่อสามัญและชื่อท้องถิ่น
110	อัญชัน ^{1,2} อัญชันเขียว ^{1,2}	แดงชัน (เชียงใหม่) อัญชัน (ภาคกลาง) เอื้องชัน (ภาคเหนือ) Blue pea, Butterfly pea
111	อัญชันขาว ^{1,2}	ก่องข้าวเย็น (อุบลราชธานี) ชี้นอน (มหาสารคาม) หมากแปบผี (เลย) หำพะยาว อัญชันป่า เอื้องชันป่า (เชียงใหม่)
112	อินทผลัม ^{1,2}	อินทผลัม (ภาคกลาง) Date palm
113	อุตพิต ^{1,2} อุตพิต ²	อุตพิต (ภาคกลาง) Bengal arum, Lobed-leaf typhonium
114	อุบล ^{1,2} บัวขาว ^{1,2} บัวเผื่อน ^{1,2} บัวขาว ^{1,2} บุณฑริก ^{1,2} ปุณฑริก ^{1,2}	นิโรบล (กรุงเทพฯ) บัวขาว บัวผัน บัวเผื่อน (ภาคกลาง) ป่านดำ ป่านสังกอน (เชียงใหม่) ปาลีโป๊ะ (มาเลย์-นราธิวาส)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ลักษณะวิสัย	วงศ์
<i>Clitoria ternatea</i> L นำเข้าไปปลูกในอินเดีย	ไม้เลื้อยต่างประเทศ	Fabaceae
<i>Clitoria macrophylla</i> Wall. ex Benth. ไม่พบในอินเดีย	ไม้เลื้อย	Fabaceae
<i>Phoenix dactylifera</i> L. นำเข้ามาปลูกในอินเดีย	ปาล์มต่างประเทศ	Arecaceae
<i>Typhonium trilobatum</i> (L.) Schott	ไม้ล้มลุก	Araceae
<i>Nymphaea nouchali</i> Burm.f.	ไม้น้ำ	Nymphaeaceae

2.5 การศึกษาเปรียบเทียบในเอกสารทั้ง 4 รายการ

คือ อุษา กลิ่นหอม (2566), Dhammika (2018), Comba (2016) และ Mitra (1985) พบรายชื่อพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในเอกสารตั้งแต่ 3 รายการขึ้นไป มีจำนวน 66 ชนิด (ตาราง 2.8)

ตาราง 2.8 รายชื่อพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในเอกสารตั้งแต่ 3 รายการขึ้นไป มีจำนวน 66 ชนิด

หมายเลข 1 พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย

หมายเลข 2 เอกสารของ Dhammika (2018)

หมายเลข 3 เอกสารของ Comba (2016)

หมายเลข 4 เอกสารของ Mitra (1985)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	เอกสารที่พบ
1	<i>Acorus calamus</i> L.	ว่านน้ำ	1, 2, 3, 4
2	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Corrêa	มะตูม	1, 2, 4
3	<i>Alangium salviifolium</i> (L.f.) Wangerin	ปฐูอินเดียด	1, 2, 4
4	<i>Albizia lebeck</i> (L.) Benth.	พฤกษ์	1, 2, 3, 4
5	<i>Allium sativum</i> L.	กระเทียม	1, 2, 4
6	<i>Alstonia scholaris</i> (L.) R.Br.	พญาลัตบรรณ ลัตบรรณ ตีนเป็ด	1, 2, 4
7	<i>Artocarpus lacucha</i> Buch.–Ham.	มะหาด	1, 2, 4
8	<i>Azadirachta indica</i> A.Juss.	สะเดา	1, 2, 3, 4
9	<i>Bambusa bambos</i> (L.) Voss	ไผ่ป่า	1, 2, 3, 4
10	<i>Barringtonia acutangula</i> (L.) Gaertn.	จิกน้ำ	1, 2, 3, 4
11	<i>Benincasa hispida</i> (Thunb.) Cogn.	ฟัก	1, 2, 4
12	<i>Bombax ceiba</i> L.	จี่ว	1, 2, 4
13	<i>Borassus flabellifer</i> L.	ตาล	1, 2, 4
14	<i>Boswellia serrata</i> Roxb.	กำยานโอมาน	1, 2, 4
15	<i>Butea monosperma</i> (Lam.) Kuntze	ทองกวาว	1, 2, 4
16	<i>Calophyllum inophyllum</i> L.	กระทิง	1, 2, 4
17	<i>Carthamus tinctorius</i> L.	คำฝอย	1, 2, 4
18	<i>Cassia fistula</i> L.	ราชพฤกษ์ คุณ	1, 2, 4

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	เอกสารที่พบ
19	<i>Chrysopogon zizanioides</i> (L.) Roberty	แฝก หญ้าแฝก	1, 2, 3, 4
20	<i>Coccinia grandis</i> (L.) Voigt	ตำลึง	1, 2, 4
21	<i>Cocos nucifera</i> L.	มะพร้าว	1, 2, 4
22	<i>Cucumis sativus</i> L.	แตงกวา	1, 2, 4
23	<i>Curcuma longa</i> L.	ขมิ้น ขมิ้นชัน	1, 2, 3, 4
24	<i>Cyperus rotundus</i> L.	แห้วหมู	1, 2, 3, 4
25	<i>Dalbergia sissoo</i> Roxb. ex DC.	ประดู่ลาย	1, 2, 4
26	<i>Diospyros malabarica</i> (Desr.) Kostel.	มะพลับ	1, 2, 4
27	<i>Embelia ribes</i> Burm.f.	ลัมกั้ง	1, 2, 3, 4
28	<i>Ferula assa-foetida</i> L.	มหาหิงคุ์	1, 2, 3
29	<i>Ficus benghalensis</i> L.	นิโครธ	1, 2, 3, 4
30	<i>Ficus racemosa</i> L.	มะเดื่ออุทุมพร	1, 2, 3, 4
31	<i>Ficus religiosa</i> L.	โพ	1, 2, 3, 4
32	<i>Flacourtia jangomas</i> (Lour.) Raeusch.	ตะขบควาย	2, 3, 4
33	<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.	ชะเอมเทศ	1, 2, 4
34	<i>Gossypium herbaceum</i> L.	ฝ้าย	1, 3, 4
35	<i>Holarrhena pubescens</i> Wall. ex G.Don	โหมกหลวง	1, 2, 3, 4
36	<i>Jasminum sambac</i> (L.) Aiton	มะลิลา	1, 2, 4
37	<i>Magnolia champaca</i> (L.) Baill. ex Pierre	จำปา	1, 2, 4
38	<i>Mesua ferrea</i> L.	บุนนาค	1, 2, 4
39	<i>Mimusops elengi</i> L.	พิกุล	1, 2, 4
40	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	มะรุม	1, 2, 4
41	<i>Mucuna pruriens</i> (L.) DC.	หมามุ่ย	1, 2, 4
42	<i>Nelumbo nucifera</i> Gaertn.	บัวหลวง	1, 2, 4
43	<i>Nerium oleander</i> L.	ยี่โถ	1, 2, 4

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	เอกสารที่พบ
44	<i>Nymphaea nouchali</i> var. <i>nouchali</i>	บัวเผื่อน	1, 2, 4
45	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	กะเพรา	1, 2, 3, 4
46	<i>Oryza sativa</i> L.	ข้าว	1, 2, 4
47	<i>Phoenix dactylifera</i> L.	อินทผาลัม	1, 2, 4
48	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม	1, 2, 3, 4
49	<i>Piper betle</i> L.	พลู	1, 2, 4
50	<i>Piper longum</i> L.	ตีปัสีเชือก พริกหาง	2, 3, 4
51	<i>Piper nigrum</i> L.	พริกไทย	2, 3, 4
52	<i>Pongamia pinnata</i> (L.) Pierre	หยีน้ำ	2, 3, 4
53	<i>Punica granatum</i> L.	ทับทิม	1, 2, 4
54	<i>Ricinus communis</i> L.	ละหุ่ง	1, 2, 4
55	<i>Saccharum spontaneum</i> L.	เลา	1, 2, 4
56	<i>Santalum album</i> L.	จันทน์ขาว	1, 2, 3, 4
57	<i>Solanum torvum</i> Sw.	มะเขือพวง	1, 2, 3
58	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	มะกอกป่า	1, 2, 4
59	<i>Stereospermum chelonoides</i> (L.f.) DC.	แคฝอย	1, 2, 3, 4
60	<i>Tabernaemontana divaricata</i> (L.) R.Br. ex Roem. & Schult.	พุดจิบ	2, 3, 4
61	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	สมอไทย	1, 2, 3, 4
62	<i>Terminalia elliptica</i> Willd.	สมอพิเภก	1, 2, 4
63	<i>Vigna mungo</i> (L.) Hepper	ถั่วดำ	1, 2, 4
64	<i>Vitex negundo</i> L.	คนที่เขมา	1, 2, 4
65	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ขิง	1, 2, 3, 4
66	<i>Ziziphus jujuba</i> Mill.	พุทราจีน	1, 2, 4

2.6 การวิเคราะห์พระไตรปิฎกทั้ง 2 ฉบับ (ฉบับหลวงและฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

พบว่า มีการกล่าวถึงพืชแตกต่างกัน จำนวน 46 รายการ (ตาราง 2.9)

ตาราง 2.9 รายชื่อสมุนไพรที่แตกต่างกันระหว่างพระไตรปิฎก ฉบับหลวง และพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จำนวน 46 รายการ

ลำดับ	รายชื่อสมุนไพร	พระไตรปิฎก ฉบับหลวง	พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
1	กรรณิการ์เขา	X	✓
2	กระตอม	✓	X
3	กระตลิ่ง	X	✓
4	กระท้อน	X	✓
5	กระเทียมแดง	✓	X
6	กระเทียมต้นไม่มีเยื่อ	✓	X
7	กระเม็ง	X	✓
8	กระวาน	✓	X
9	ก้างปลา	X	✓
10	แก้มหอม	X	✓
11	ขนุนลำปะลอส	X	✓
12	คันทรง	✓	X
13	ปาฐูลิ	X	✓
14	ชาตบุตร	✓	X
15	ชิงช้าชาลี	X	✓
16	แช่ม้าพระอินทร์ (ดอกเมฆาะ)	X	✓
17	ดอกดิน	X	✓
18	ตะไคร้	X	✓
19	แดงกวา	✓	X
20	เถาพลู	X	✓
21	เทียน	X	✓

ลำดับ	รายชื่อสมุนไพร	พระไตรปิฎก ฉบับหลวง	พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาย
22	ไทรย้อย	X	✓
23	นมตำเลีย	X	✓
24	บอระเพ็ดไฟ	X	✓
25	โปตุถสีสกา	✓	X
26	พะยอมขาว	✓	X
27	พญามือเหล็ก	✓	X
28	พิลังคะ	X	✓
29	มะเขือพวง	X	✓
30	มะเฟือง	X	✓
31	มะม่วงป่า	X	✓
32	ไม้โกฏุดำ (โกฐนชิณี)	✓	X
33	ย่านาง	X	✓
34	ยี่โถแดง	X	✓
35	ยี่หระ	X	✓
36	โยธกา	X	✓
37	รักขาว	X	✓
38	ราตรี	X	✓
39	เสียบ	X	✓
40	โลดแดง	✓	X
41	ลัก	X	✓
42	สามสิบ	X	✓
43	เสม็ด	X	✓
44	หมากเม่าควาย	✓	X
45	หมามู๋	X	✓
46	หัวกระเทียม	X	✓

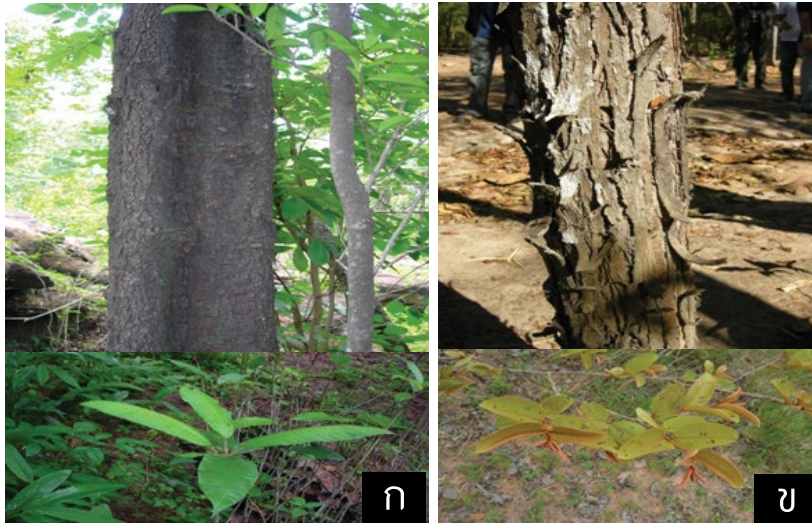
นอกจากนี้ ยังมีการเรียกที่แตกต่างกัน เช่น

กระบาก พบในพระไตรปิฎก ฉบับหลวง ในฉบับมหาจุฬาราย เรียกว่า **รกฟ้า** (ภาพ 2.1)

คนธา พบในพระไตรปิฎก ฉบับหลวง ในฉบับมหาจุฬาราย เรียกว่า **แคธนู**

ทองหลางใบมน พบในพระไตรปิฎก ฉบับหลวง ในฉบับมหาจุฬาราย เรียกว่า **ทองหลางใบซ้อน**

หลาวชะโอน พบในพระไตรปิฎก ฉบับหลวง ในฉบับมหาจุฬาราย เรียกว่า **เต่าร้าง** (ภาพ 2.2)

ภาพ 2.1 (ก) ต้นกระบาก (ข) ต้นรกฟ้า

ภาพ 2.2 (ก) หลาวชะโอน (ภาพจาก <https://powo.science.kew.org/>) (ข) เต่าร้าง

2.7 การเปรียบเทียบกับเอกสารจากอินเดีย 2 รายการ คือ Mitra (1985) และ เค็นเน็ธ จี. ซีส์ค (2552)

มีการกล่าวถึงพืชเป็นยาหรือสมุนไพรที่มีบางส่วนแตกต่างกันออกไป เช่น

ของไทยไม่มีกัญชา ซึ่งปรากฏในเอกสารของ Mitra (1985) และ Dhammika (2018) และ

ตะขบควาย ซึ่งปรากฏในเอกสารของ Mitra (1985) ผลการศึกษาของ Mitra (1985) และเอกสารพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยค่อนข้างใกล้เคียงกัน

จากความคิดเห็นของ Dhammika (2018) และ Comba (2016) ได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าเปรียบเสมือนหมอ ส่วนพระไตรปิฎกเปรียบเสมือนตำรายา ซึ่งเป็นตำรายาที่ใช้รักษาโรคทั้งทางจิตและทางกาย

2.8 การกล่าวถึงพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก เป็นไปใน 4 ลักษณะ

2.8.1 กล่าวถึงระบบนิเวศ/บรรยายธรรมชาติ

2.8.2 กล่าวถึงพันธุ์ไม้ที่เป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน

2.8.3 กล่าวถึงพันธุ์ไม้ในลักษณะเปรียบเปรย/อุปมาอุปไมย

2.8.4 กล่าวถึงพันธุ์ไม้ในลักษณะเป็นยา/สมุนไพร

2.8.1 พันธุ์ไม้ที่อยู่ในระบบนิเวศ/บรรยายธรรมชาติ

การกล่าวถึงพันธุ์ไม้นานาชนิดในลักษณะที่เป็นการบรรยายระบบนิเวศของพื้นที่ พบได้ในพระไตรปิฎกเกือบทุกฉบับ ตัวอย่างเช่น

“ที่ฝั่งทั้ง 2 ของแม่น้ำ หมูไม้ดอก ไม้ผล ห้อยระย้าอยู่ทั้ง 2 ฝั่ง ประดับอาศรมของข้าพเจ้าในังตงาม ต้นมะม่วง ต้นสาละ ต้นหมากเม่า ต้นแคฝอย ต้นย่านทราย มีดอกบานสะพรั่ง ส่งกลิ่นหอมอบอวล คล้ายกลิ่นทิพย์อยู่รอบ ๆ อาศรมของข้าพเจ้า

ต้นจ่าป่า ต้นข้างน้ำ ต้นกระท่อม ต้นกาเกะทิง ต้นบุนนาค และต้นการะเกด มีดอกบานสะพรั่ง ส่งกลิ่นหอมอบอวลคล้ายกลิ่นทิพย์อยู่รอบ ๆ อาศรมของข้าพเจ้า

ต้นลำตวน ต้นอโศก ต้นกุหลาบ มีดอกบานสะพรั่ง ต้นปฐุ และต้นมะกอล้ำหลวง ก็มีดอกบานสะพรั่งอยู่รอบ ๆ อาศรมของข้าพเจ้า

ต้นลำเจียก ต้นกล้วย ต้นพิกุล และต้นมะลิซ้อน ส่งกลิ่นหอมอบอวลคล้ายกลิ่นทิพย์ ประดับอาศรมของข้าพเจ้าในังตงาม

ต้นกรรมกร ต้นกรรมกรเขา ต้นประดู่ ต้นอัญชัน มากมาย ส่งกลิ่นหอมอบอวลคล้ายกลิ่น
ทิพย์ประดับอาคารของข้าพเจ้าในวังดงาม

ต้นบุณาค ต้นบุณาคเขา ต้นแคฝอย มีดอกบานสะพรั่ง ส่งกลิ่นหอมอบอวลคล้ายกลิ่นทิพย์
ประดับอาคารของข้าพเจ้าในวังดงาม

ต้นราชพฤกษ์ ต้นอัญชันเขียว ต้นกระท่อม และต้นพิบูล มากมาย ส่งกลิ่นหอมอบอวลคล้าย
กลิ่นทิพย์ประดับอาคารของข้าพเจ้าในวังดงาม”

(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 32 หน้า 27)

เป็นการบรรยายให้เห็นความสวยงามและน่าอยู่ของสถานที่ ซึ่งมีผลต่อจิตใจของผู้อยู่อาศัย

2.8.2 พันธุ์ไม้ที่เป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน

การกล่าวถึงพันธุ์ไม้ที่นำมาใช้เป็นเครื่องใช้ เช่น เขียงเท้า (รองเท้า) เครื่องนุ่งห่ม บาตร ฯลฯ มี
ปรากฏในลักษณะว่า อะไรทำได้และอะไรทำไม่ได้ เช่น

“สมัยนั้น พวกภิกษุชาวเมืองภัททิยะ ขวนขวายตกแต่งเขียงเท้าหลายชนิด คือทำเขียงเท้า**หญ้า**
(สามัญ) เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้า**หญ้ามุงกระต่าย**เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้า**หญ้าปล้อง**
เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้า**ใบเป็ง**เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทำเขียงเท้า**หญ้าแฝก**เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง
ทำเขียงเท้า**ขนสัตว์**เองบ้าง ใช้ให้ทำบ้าง ทอดทั้งอุทเทส ปริปุจฉา อธิศีล อธิจิต อธิปัญญา”

จึงเกิดการร้องเรียน พระพุทธเจ้ากล่าวว่า

“ภิกษุไม่พึงสวมเขียงเท้าชนิดที่ต้องสวมเดิน รูปใดสวมต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต
เขียงเท้าที่ตรึงอยู่กับที่ ไม่ใช้สวมเดิน 3 ชนิด คือ เขียงเท้าสำหรับใช้ในที่ถ่ายอุจจาระ เขียงเท้าสำหรับใช้
ในในที่ถ่ายปัสสาวะ เขียงเท้าสำหรับใช้ในที่ชำระ”

(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 5 หน้า 22-24)

2.8.3 พันธุ์ไม้ในลักษณะเปรียบเปรย/อุปมาอุปมัย

“ภิกษุมีความปรารถนาชั่ว ถูกความอยากครอบงำ กล่าววอดดูตรินุสธรรมที่ไม่มีอยู่ ไม่เป็น
จริง ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายศากยบุตร เปรียบเหมือน**ต้นตาล**ยอดดันทันที่ไม่อาจงอกได้ต่อไป”

(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1 หน้า 185)

หรือ “**ไม้อ้อ**ไม่มีแก่น ไร้แก่น ปราศจากแก่น **ไม้ละหุ่ง** ไม่มีแก่น ไร้แก่น ปราศจากแก่น
ไม้มะเดื่อ... ไม้ทองหลาง... ต้นหงอนไก่... ฟองน้ำ... ต่อมหน้า... พยับแดด... ต้นกล้วย...เงา ไม่มีแก่น
ไร้แก่น ปราศจากแก่น ฉันทใด โลกนรก ไม่มีแก่นสาร คือ ไร้แก่นสาร ปราศจากแก่นสาร โดยสาระแห่ง

แก่นสารที่เป็นของเท็จ โดยสาระแห่งแก่นสารที่เป็นสุข โดยสาระแห่งแก่นสารที่เป็นตัวตน โดยความเป็นของเท็จ โดยความเป็นของยั่งยืน โดยความเป็นของมั่นคง หรือโดยความเป็นของไม่แปรผันไปเป็นธรรมดา”

(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 29 หน้า 488)

2.8.4 พันธุ์ไม้ในลักษณะเป็นยา สมุนไพรโดยตรง

ในพระไตรปิฎกมีการกล่าวถึงพันธุ์ไม้หลายชนิดที่ระบุให้ใช้เป็นยาได้ เช่น รากไม้เป็นยา

ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 5 หน้า 46 กล่าวไว้ว่า

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตรากไม้ที่เป็นยา คือ **ขมิ้น ขิงสด ว่านน้ำ ว่านเปราะ อุดพิต ข่า แฝก หัวหมู** หรือรากไม้ที่เป็นยาชนิดอื่นที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประเคนแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ เมื่อมีเหตุจำเป็น ภิกษุจึงฉันได้ เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

พระไตรปิฎก ฉบับหลวง เขียนว่า ขมิ้น **ขิง** ว่านน้ำ ว่านเปราะ อุดพิต ข่า แฝก หัวหมู

พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เขียนว่า ขมิ้น **ขิงสด** ว่านน้ำ ว่านเปราะ อุดพิต ข่า แฝก หัวหมู

เค็นเน็ธ จี. ซีส์คีย์ (2552) เขียนว่า ขมิ้น **ขิง** ว่านน้ำ **ว่านน้ำชนิดขาว** โหระขนิต *Aconitum heterophyllum* Wall. ex Royle (Indian atees) **โกฐก้านพร้าว** [*Neopicrorhiza scrophulariiflora* (Pennell) D.Y.Hong] (ภาพ 2.3) แฝกหอมและหญ้าหัวหมู ซึ่งรากไม้ชุดนี้ปัจจุบันยังใช้ต้มเป็นยาแก้ไข้และโรคเกี่ยวกับกระเพาะ ในศรีลังกา (Mitra 1985) เขียนว่า ขมิ้น ขิง ว่านน้ำ¹ **ว่านน้ำ**² โหระ (เอกสารเดิมแปลว่ากระเทียม) โกฐก้านพร้าว หญ้าแฝก หัวหมู

ภาพ 2.3 ก. โหระขนิต *Aconitum heterophyllum*

(ภาพจาก <https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:707427-1>)

ข. โกฐก้านพร้าว (*Neopicrorhiza scrophulariiflora*)

(ภาพจาก <https://efloraofindia.com/wp-content/uploads/2020/10/TQ-Tawang-04b.jpg>)

2.9 พันธุ์ไม้ที่เป็นยาหรือสมุนไพร ที่กล่าวในพระไตรปิฎก

(1) ยางไม้เป็นยา

ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 5 หน้า 48

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตยางไม้ที่เป็นยา คือ หิงคุ ยางเคี้ยวจากหิงคุ ยางเคี้ยวจากเปลือกหิงคุ ยางจากยอดต้นตกะ ยางจากใบต้นตกะ ยางเคี้ยวจากก้านต้นตกะ ก่ายาน หรือ ยางที่เป็นยาชนิดอื่นที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉันทัน รับประเคนแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ เมื่อมีเหตุจำเป็น ภิกษุจึงฉันได้ เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

ในพระไตรปิฎก ฉบับหลวง

“เรานุญาตยางไม้ที่เป็นเภสัช คือ ยางอันไหลออกจากต้นหิงคุ ยางอันเขาเคี้ยวจากก้านและใบ แห่งต้นหิงคุ ยางอันเขาเคี้ยวจากใบแห่งต้นหิงคุ หรือเจือของอื่นด้วย ยางอันไหลออกจากยอดไม้ตกะ ยางอันไหลออกจากใบแห่งต้นตกะ ยางอันเขาเคี้ยวจากใบหรือไหลออกจากก้านแห่งต้นตกะ ก่ายานก็หรือ ชตุเภสัชชนิดอื่นใดบรรดามีที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรเคี้ยวในของควรเคี้ยว ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ ของควรบริโภคในของควรบริโภค รับประเคนชตุเภสัชเหล่านั้น แล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ ต่อมีเหตุ จึงให้ บริโภคได้ เมื่อเหตุไม่มี ภิกษุบริโภคต้องอาบัติทุกกฏ”

คำว่า “ต้นตากะ” หรือ “ตกะ” ในพจนานุกรมภาษาบาลี หมายถึง ยางไม้ที่ได้มาจากต้นไม้หลาย ชนิด ในศาสนาพุทธแต่ละนิกายนิยามไว้ต่างกัน นอกจากนี้ยังได้จากสัตว์ด้วย ได้แก่ ชีผึ้งและครั่ง ตาม ตาราง 2.10

ตาราง 2.10 รายชื่อยางไม้ที่เป็นเภสัช จากพืชและสัตว์

ชื่อสมุนไพร		พุทธนิกายที่ระบุว่ามีการใช้						
ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	1	2	3	4	5	6	7
กำยานตะวันออกกลาง Benzoin, Storax	<i>Liquidambar orientalis</i> Mill.	-	-	-	✓	-	✓	-
ขี้ผึ้ง Bee wax	<i>Beeswax</i>	-	-	-	-	-	✓	✓
ครั่ง Lac	<i>Kerria lacca</i>	-	-	-	-	-	✓	✓
ทองกวาว Flame of forest	<i>Butea monosperma</i> (Lam.) Kuntze	-	-	-	-	-	-	✓
ผักชีดอย	<i>Dichrocephala integrifolia</i> subsp. <i>integrifolia</i>	-	-	✓	-	-	-	-
พินจำอินเดีย Indian copal tree	<i>Vateria indica</i> L.	-	-	✓	✓	✓	-	-
พุดซ้อนอินเดีย Gummy cape jasmine	<i>Gardenia gummifera</i> L.f.	-	-	✓	✓	-	✓	-
มหาหิงค์ Asafoetida	<i>Ferula assa-foetida</i> L.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ไม้ยางหอม Bdellium	<i>Commiphora wightii</i> (Arn.) Bhandari <i>Commiphora berryi</i> (Arn.) Engl. <i>Commiphora caudata</i> (Wight & Arn.) Engl.	-	-	-	-	✓	-	-
สาละอินเดีย Sal tree	<i>Shorea robusta</i> C.F.Gaertn.	-	-	-	-	-	✓	-
หอมหมื่นลี้ Wukang	<i>Osmanthus fragrans</i> Lour.	-	-	-	-	-	-	✓

1 = พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬายา

2 = พระไตรปิฎก ฉบับหลวง

3 = พุทธแบบเถรวาท (Theravāda)

4 = ธรรมคูปตกะ (Dharmaguptaka)

5 = นิกายสรวาสตีวาท (Sarvāstivāda)

6 = นิกายมูลสรวาสตีวาท (สันสกฤต) (Mūlasarvāstivāda)

7 = นิกายมูลสรวาสตีวาท (จีน)

ข้อมูลจาก

(<https://www.wisdomlib.org/hinduism/essay/bhesajakkhandhaka-chapter-on-medicine/d/doc1085610.html>)

Dhammika (2018) กล่าวว่า ยางไม้เป็นยา หมายถึง กาฝากก่อ ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Helixanthera odorata* (Wall.) Rajasek. (*Loranthus odoratus*)

ในปัจจุบันมีการใช้ ยางหรือชันจากพืช เพื่อใช้เป็นยาสมุนไพร แก่ภาวะข้ออักเสบ ลดคอเลสเตอรอล ภาวะหลอดเลือดแข็งตัว โรคผิวหนังและน้ำหนักตัวลดลงโดยไม่ทราบสาเหตุ

ภาพ 2.4 พันจ่าอินเดีย (ภาพจาก <https://powo.science.kew.org/>)

(2) น้ำฝาดเป็นยา

ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 5 พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค 2 หน้า 47

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นไข้ ต้องการน้ำฝาดที่เป็นยา ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูล พระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำฝาดที่เป็นยา คือ น้ำฝาดสะเดา น้ำฝาดโมกมัน น้ำฝาดขี้กา น้ำฝาดบอระเพ็ด น้ำฝาดกระถินพิมาน หรือน้ำฝาดที่เป็นยา ชนิดอื่นที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประเคนแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ เมื่อมีเหตุจำเป็น ภิกษุจึงฉันได้ เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

สะเดา (*Azadirachta indica* A.Juss.)

โมกมัน [*Wrightia arborea* (Dennst.) Mabb.]

ขี้กา (ขี้กาแดง *Trichosanthes scabra* var. *scabra* ขี้กาขาว *Trichosanthes cordata* Roxb.)

บอระเพ็ด [*Tinospora cordifolia* (Willd.) Hook.f. & Thomson]

กระถินพิมาน [*Vachellia tomentosa* (Rottler) Maslin, Seigler & Ebinger]

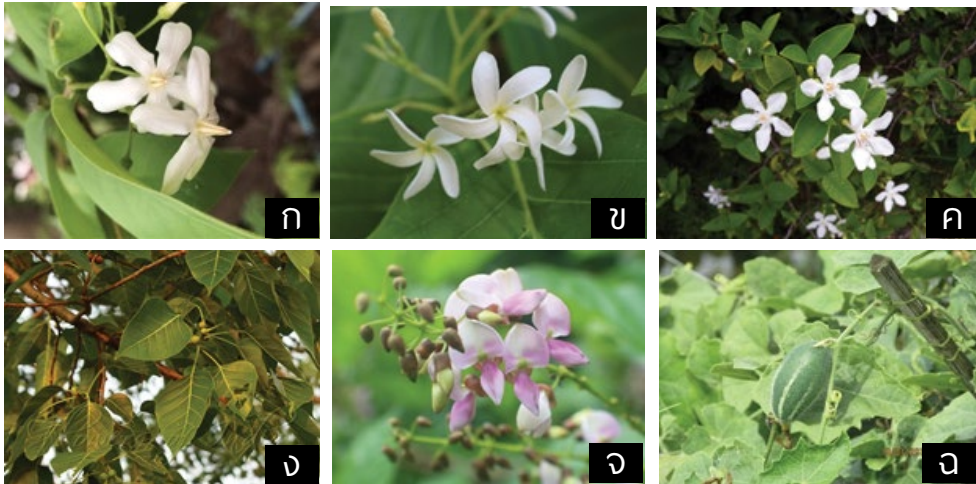
ในเอกสารของ เค็นเน็ธ จี. ซีส์ค (2552) (ธีรเดช อุทัยวิทยารัตน์, ผู้แปล) ได้แปลว่า น้ำฝาดหมายถึง **สารสกัด**

พระไตรปิฎก ฉบับหลวง เขียนว่า น้ำฝาดสะเดา **น้ำฝาดมูกมัน** น้ำฝาดกระดอมหรือขี้กา น้ำฝาดบอระเพ็ด หรือพญามือเหล็ก น้ำฝาดถินพิมาน

พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาร เขียนว่า น้ำฝาดสะเดา **น้ำฝาดโมกมัน** น้ำฝาดขี้กา น้ำฝาดบอระเพ็ด น้ำฝาดกระถินพิมาน

เค็นเน็ธ จี. ซีส์ค (2552) เขียนว่า ต้นสะเดา **โมกหลวง** ต้นโพชั่นก (Golden Rumph's; *Ficus rumphii* Blume) และ **หยีนน้ำ** [Indian beech; *Pongamia pinnata* (L.) Pierre]

ชโยติ มิตรรา (Jyotir Mitra, 1985) เขียนว่า สะเดา **พุดพิชญา** [Snowflakes; *Wrightia antidysenterica* (L.) R.Br.] โพชั่นก (Pakkava; *Ficus rumphii* Blume) **บวบป้อม** และ **หยีนน้ำ**

ภาพ 2.5 ไม้ในกลุ่มน้ำฝาด ก. มูกมันหรือโมกมัน ข. โมกหลวง ค. พุดพิชญา

ง. โพชั่นก จ. หยีนน้ำ ฉ. บวบป้อม

(ภาพ ง. จาก <https://www.flowersofindia.net/> ภาพ จ. จาก <https://powo.science.kew.org/>

และภาพ ฉ. จาก https://en.wikipedia.org/wiki/Trichosanthes_dioica)

ในเอกสารของ Mitra (1985) ใช้คำว่า Decoction หรือ Astringent decoction ประกอบด้วย สะเดา (Nimba; *Azadirachta indica* A.Juss.) โหมกหลวง (Kutaja; *Holarrhena pubescens* Wall. ex G.Don), โพธิ์ชันก (Pakkava; *Ficus rumphii* Blume) บวบป้อม (Paṭola; *Trichosanthes dioica* Roxb.) และหยีน้ำ [Nattamāla; *Pongamia pinnata* (L.) Pierre]

ดังนั้น จะเห็นว่า การนำเสนอน้ำฝาดมาจากพืชต่างกัน ดังตารางข้างล่าง คำว่า น้ำฝาดโดยทั่วไป หมายถึง การนำพืชสมุนไพรมาทำให้แห้ง เผาจนเป็นเถ้าแล้วเอาไปละลายน้ำ จะได้น้ำฝาดหรือน้ำต่าง ซึ่งใช้เป็นยาหรือใช้ย้อมผ้า แต่ในเอกสารของ Mitra (1985) และ เค็นเน็ธ จี. ซีสค์ (2552) กล่าวว่าน้ำฝาดคือน้ำที่ได้จากการนำเอาสมุนไพรมาต้ม น้ำที่ได้คือน้ำฝาด

ตาราง 2.11 รายชื่อสมุนไพรที่ใช้ทำน้ำฝาด

ชื่อสมุนไพร		เอกสารอ้างอิง		
ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาร	พระไตรปิฎก ฉบับหลวง	Mitra (1985)
กระดอม	<i>Trichosanthes costata</i> Blume	-	✓	-
กระถินพิมาน	<i>Vachellia tomentosa</i> (Rottler) Maslin, Seigler & Ebinger	✓	-	-
ซึกา	<i>Trichosanthes scabra</i> var. <i>scabra</i>	✓	✓	-
บวบป้อม	<i>Trichosanthes dioica</i> Roxb.	-	-	✓
บอระเพ็ด	<i>Tinospora cordifolia</i> (Willd.) Hook.f. & Thomson	✓	✓	-
พญามือเหล็ก	<i>Strychnos lucida</i> R.Br.	-	✓	-
โพธิ์ชันก	<i>Ficus rumphii</i> Blume	-	-	✓
โหมกมัน, มูกมัน	<i>Wrightia arborea</i> (Dennst.) Mabb.	✓	✓	-
โหมกหลวง	<i>Holarrhena pubescens</i> Wall. ex G.Don	-	-	✓
สะเดา	<i>Azadirachta indica</i> A.Juss.	✓	✓	✓
หยีน้ำ	<i>Pongamia pinnata</i> (L.) Pierre	-	-	✓

สรรพคุณทางสมุนไพรของพืชที่นำมาทำเป็นน้ำผัด มีดังนี้

กระตอม น้ำต้มเมล็ด รับประทานเป็นยาลดไข้ แก้พิษสำแลง เป็นยาถอนพิษจากการกินผลไม้ที่เป็นพิษบางชนิด ถอนพิษจากพิษพิษ ชับน้ำลาย ช่วยย่อยอาหาร ชับน้ำดี บำรุงธาตุ รักษาโรคในการแทงลูก ผล บำรุงน้ำดี ผลอ่อน รสขม บำรุงน้ำดี แก้ดีแห่ง ดีฝ่อ คลั่ง เพื่อ คุ่มดีคุ่มร้าย เจริญอาหาร แก้อะอืด ดับพิษโลหิต บำรุงมดลูก แก้ไข้ รักษาบาดแผล หลังการแทง หรือการคลอดบุตร แก้มดลูกอักเสบ ถอนพิษผิดสำแดง ต้มน้ำดื่ม บำรุงโลหิต ทั้งห้าส่วน (ราก ลำต้น ใบ ดอก ผล) บำรุงธาตุ เจริญอาหาร ถอนพิษผิดสำแดง แก้ไข้กลับไข้ซ้ำ รักษาบาดแผลหลังจากการคลอดบุตร เจริญอาหาร บำรุงน้ำดี บำรุงน้ำนม แก้ไข้ แก้ไข้จับสั่น ดับพิษร้อน เป็นส่วนประกอบในตำรับยาหอมνωโกฐ ยาหอมอินทจักร์ และตำรับยาแก้ไข้จันทน์ลีลา

กระถินพิกมาน ราก รสผัดเผื่อน แก้พิษสัตว์กัดต่อย เป็นที่อยู่อาศัยของเห็ดพิกมาน ซึ่งมีคุณสมบัติในการกระตุ้นภูมิคุ้มกัน

ชี่กา มี 2 ชนิด คือ

ชี่กาแดง ใบ รสขม ตำพอกฝี ทาแก้โรคผิวหนังอักเสบ

หัว รสขม บำรุงหัวใจ แก้ม้ามย่อย ดับโต หรืออวัยวะในช่องท้องบวมโต

ราก รสขม บำรุงน้ำดี แก้ไข้ ดับพิษไข้ แก้ปวดศีรษะ แก้จุกเสียด บดทาฝีฝักบัว แก้ดับโต ม้ามย่อย อวัยวะในช่องท้องบวมโต

ผล รสขม บำรุงน้ำดี แก้พิษเสมหะและโลหิต ถ่ายพิษเสมหะให้ตก แก้พิษตานซาง แก้ตานขโมย ขับพยาธิ เป็นยาถ่ายอย่างแรง ใช้ควั่นรม แก้หืด

ทั้งเถา รสขม ต้มอาบ แก้เม็ดผดผื่นคัน แก้ไข้หัว ใช้พิษ ใช้กาฬ ต้มดื่ม บำรุงน้ำดี ขับเสมหะ ดับพิษ แก้ไอเป็นเลือด

ชี่กาขาว เถา รสขม สรรพคุณ บำรุงน้ำดี ดับพิษ เสมหะและโลหิต

ใบ รสขม สรรพคุณ ตำสุมดมเด็กในดอนเย็นๆ แก้หวัด คัดจุมูก

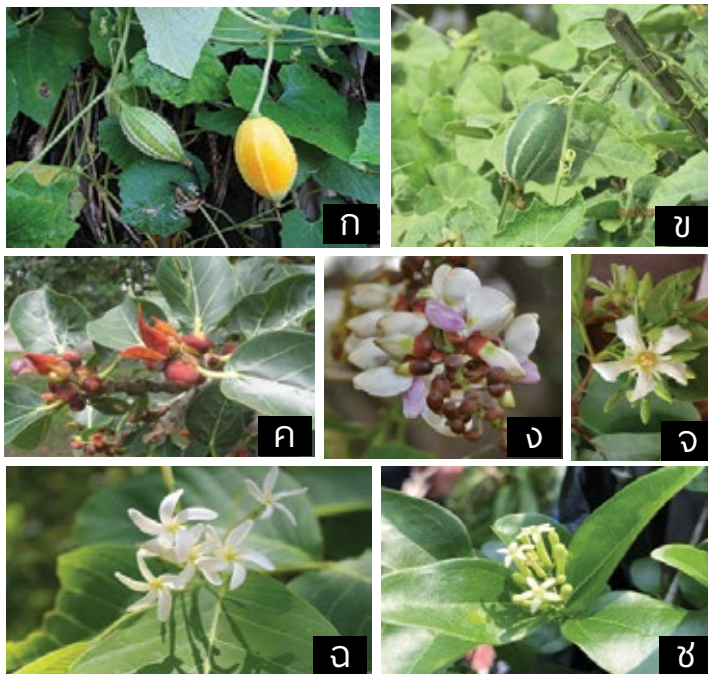
ผล รสขมจัด สรรพคุณ แก้ตับปอดพิการ ถ่ายอุจจาระ ถ่ายเสมหะ ถ่ายพิษตานซาง

บวบป้อม ผลใช้เป็นอาหาร ทางกรมแพทย์อายุรเวทใช้ใบ ลดไข้ ขับปัสสาวะ ยาบำรุงหัวใจ ยาระบาย และรักษาแผลเน่าเปื่อย

บอระเพ็ด เถา เป็นยาแก้ไข้ เช่นเดียวกับชิงช้าชาลี กล่าวไว้ว่า แก้ไข้ดีเท่ากับชิงโคณา แก้อาตุไม่ปกติ โรคเกี่ยวกับทางเดินปัสสาวะ แก้อาการอักเสบ แก้อาการเกร็ง ภูมิปัญญาพื้นบ้านใช้เคี้ยว กินร่วมกับแอลกอฮอล์เป็นยาอายุวัฒนะ

พญามือเหล็ก	เปลือก ราก เนื้อไม้ มีรสขม ใช้เป็นยาลดไข้ แก้พิษงู รักษาแผล รักษากลาก รักษาโรคกระเพาะและขับพยาธิ เยื่อด้านในของเปลือกผลใช้รักษาโรคต่างๆ ที่เกิดที่ผิวหนัง รากใช้รักษาเบาหวาน
โพธิ์ขึ้นนก	น้ำคั้นจากทุกส่วนของโพธิ์ขึ้นนกใช้ฆ่าพยาธิ กินร่วมกับขมิ้น พริกไทยและเนยใส แก้อาการหอบหืด เปลือกแก้พิษงู
โมกมัน	มูกมัน menstrual and renal complaints, snake-bites, tooth-ache and diarrhea
โมกหลวง	มีสรรพคุณรักษาอาการโลหิตจาง ดีซ่าน บิดมีตัว ปวดกระเพาะ ท้องเดิน ลมบ้าหมูและอหิวาตกโรค
สะเดา	มีสรรพคุณมาก เช่น ลดอาการอักเสบ ป้องกันการติดเชื้อจากเชื้อรา ใช้เป็นยากำจัดสารพิษออกจากร่างกาย รักษาโรคผิวหนัง กระตุ้นภูมิคุ้มกัน ฯลฯ
หยีน้ำ	รักษามะเร็ง ริดสีดวง โรคผิวหนังและแผลในกระเพาะ

ภาพ 2.6 ก. กระจดอม (ภาพจาก <https://m.xuite.net/blogmbrgstwblog>)
 ข. บวบป้อม (ภาพจาก https://en.wikipedia.org/wiki/Trichosanthes_dioica)
 ค. โพขึ้นนก (ภาพจาก <https://www.ebay.co.uk/itm/362279025692X>)
 จ. หยีน้ำ (ภาพจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/>)
 ฉ. มูกมัน ฉ. โมกหลวง ช. พญามือเหล็ก

(3) กล้องสูตควันและฝาปิดกล้องสูตควัน

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงใช้กล้องสูตควันชนิดต่าง ๆ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องสูตควัน ทำด้วยกระดูก ทำด้วยงา ทำด้วยเขา ทำด้วยไม้ไผ่ ทำด้วยไม้ฝ้าย ทำด้วยไม้มะยม ทำด้วยผลไม้มะยม ทำด้วยโลหะ ทำด้วยเปลือกสังข์”

(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 5 หน้า 54)

(4) การรมด้วยใบไม้

ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 5 มีข้อความปรากฏว่า

“ท่านพระปิลันทน์ท้าวจะก็ยังไม่หายโรคลม ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า ‘ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการรมด้วยใบไม้’”

โดยมีคำอธิบายว่า “การรมใหญ่ หมายถึงเอาถ่านเพลิงใส่หลุมจนเต็ม เอาดินร่วนและทรายเป็นต้น ปิดไว้ ลาดใบไม้หนานาชนิดทับลงไป เอาน้ำมันทาตัวนอนบนหลุมนั้น รมร่างกายโดยการพลิกกลับไปมา” การรมด้วยใบไม้เป็นการรักษาโรคลมต่างๆ ที่เกิดในร่างกาย การรมด้วยใบไม้ได้มีการถือปฏิบัติกันต่อๆ มา โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ในภาคอีสานที่มีการปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน ในปัจจุบัน เรียกวิธีการรมด้วยใบไม้นี้ว่า “การย่างไฟ” ซึ่งโดยมากเป็นการรักษาผู้ป่วยที่ประสบอุบัติเหตุ มีอาการฟกช้ำภายใน ทำให้เลือดลมเดินได้สะดวก วิธีการในปัจจุบันได้ปรับมาใช้ในการนอนบนแคร่ที่ปูด้วยใบไม้หลายๆ ชนิด ซ้อนทับกัน เอาผ้าครามหรือผ้าห่มบางๆ ชุบน้ำ ปูทับบนใบไม้ แล้วให้ผู้ป่วยนอนทับ พร้อมห่มผ้า แล้วเอาเตาไฟให้ความร้อนวางไว้ด้านล่าง เพื่อให้ความร้อนผ่านใบไม้ ทำให้มีน้ำมันหอมระเหยจากใบไม้ ออกมาระอู้อยู่ภายใน ภูมิปัญญาของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะใช้ใบไม้แตกต่างกัน ส่วนใหญ่ประกอบด้วย ใบไม้ตามตาราง 2.12

ตาราง 2.12 รายชื่อใบไม้สมุนไพรที่ใช้ในการรมด้วยใบไม้

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์ของสมุนไพร	สรรพคุณ
1	ใบพลับพลึง	<i>Crinum asiaticum</i> L.	ช่วยในการคลายเส้น คลายกล้ามเนื้อ
2	ใบหนาด	<i>Blumea balsamifera</i> (L.) DC.*	ช่วยในการกระจายเลือด
3	ใบเป็ล้า	<i>Croton persimilis</i> Müll.Arg.	ช่วยในการกระจายเลือด
4	เถาเอ็นอ่อน	<i>Cryptolepis buchananii</i> R.Br. ex Roem. & Schult.	ช่วยในการคลายเส้นเอ็น
5	ไพล	<i>Zingiber purpureum</i> Roscoe*	ช่วยในเรื่องลม
6	เปลือกแดง	<i>Xylia xylocarpa</i> var. <i>xylocarpa</i>	ช่วยในการกระจายเลือด
7	ข้าวเปลือก	<i>Oryza sativa</i> L.*	ช่วยในการรักษาอุณหภูมิของ สมุนไพรได้ดี
8	ใบมะขาม	<i>Tamarindus indica</i> L.*	ช่วยดับกลิ่นกาย
9	ขี้หมาแห้งสีขาว		กลิ่นจะช่วยกระตุ้นประสาท (ใส่ในกองไฟ)
10	ยาเส้น	<i>Nicotiana tabacum</i> L.	ดับกลิ่น
11	ใบเตย	<i>Pandanus amaryllifolius</i> Roxb. ex Lindl.*	ความหอม
12	การบูร	<i>Cinnamomum camphora</i> (L.) J.Presl*	กลิ่นหอมบำรุงหัวใจ
13	ใบเม่าไข่ปลา	<i>Antidesma ghaesembilla</i> Gaertn.*	ช่วยในการบำรุงเส้นเอ็น
14	ใบชะงู	<i>Ricinus communis</i> L.*	คลายเส้น

* หมายถึงพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ภูมิปัญญาในการรมด้วยใบไม้หรืออย่างไฟนี้ ได้มีการนำไปขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาของชาติไทย ตาม พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 แล้วเมื่อปี พ.ศ. 2557 สาขาความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ประเภท การแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน

ภาพ 2.7 แสดงการรมด้วยใบไม้หรือการย่างไฟของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในอีสาน

(5) ผลไม้ที่เป็นยา: ลูกปลั่งคะ

พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาราม มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตผลไม้ที่เป็นยา คือ ลูกปลั่งคะ ตีปสี พริก สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม ผลโกฐ หรือผลไม้ที่เป็นยาชนิดอื่น ที่มีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ของเคี้ยวของฉัน รับประเคนแล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีพ เมื่อมีเหตุจำเป็น ภิกษุจึงฉันได้ เมื่อไม่มีเหตุจำเป็น ภิกษุฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

ลูกปลั่งคะ ยังคงเรียกเป็นภาษาบาลี ผลไม้ชนิดนี้มีชื่อไทยว่า **ส้มกุ่ม** มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Embelia ribes* Burm.f. เป็นไม้ที่อยู่ในวงศ์พิลังกาสา (Primulaceae) ทำให้เกิดความเข้าใจผิดคิดว่า ผลปลั่งคะคือผลของพิลังกาสา ผลส้มกุ่มมีสรรพคุณในการช่วยลดอาการปวดศีรษะ โรคโพรงจมูกอักเสบเนื่องมาจากภูมิแพ้ อาการตกเลือด อาการนอนไม่หลับและโรคลมชัก

ส่วนพิลังกาสาที่ใช้เป็นสมุนไพรไทยมีอย่างน้อย 3 ชนิด คือ

1. ชนิด *Ardisia elliptica* Thunb. ชื่อทางราชการเรียกว่า รามใหญ่ แต่คนทั่วไปเรียกว่าพิลังกาสา **สรรพคุณทางยา** ผล มีรสร้อน ฝาด สุกุม มีสรรพคุณแก้ไข้ แก้ท้องเสีย แก้ลมพิษ แก้ธาตุพิการ แก้ซาง ใบ มีรสเผื่อนร้อน แก้ตับพิการ แก้ปอดพิการ ดอก มีรสเผื่อนขมเมา ข่าเชื้อโรค ราก มีรสเผื่อนเมา เปรี๊ยะเล็กน้อย มีสรรพคุณแก้กามโรค แก้โรคหนองใน ต่ำกับสุราเอาน้ำรับประทาน เอากากตำพอกปิดแผล ถอนพิษงู ตะขาบ แมงป่อง และแก้ลมเป็นพิษ ต้น มีรสเผื่อนเมา ปรงผสมกับสมุนไพรอื่นแก้โรคเรื้อน ข่าพยาธิที่ผิวหนัง

2. ชนิด *Ardisia polycephala* Wall. ex A.DC. ชนิดนี้ไม่พบในอินเดีย ใบมีรสเผื่อนร้อน แก้โรคตับพิการ แก้ท้องเสีย แก้ไอ รากมีรสเผื่อนเมาเปรี๊ยะ ต่ำกับสุราเอาน้ำรับประทาน เอากากพอกปิดแผล

ถอนพืชมุ แก้กามโรคและหนองใน ต้นแก้โรคเรื้อน ดอกมีรสเผื่อนขม ฆ่าเชื้อโรค เมล็ด แก้กัมพิษ ผลมีรส ร้อน ฝาด แก้ไข้ ท้องเสีย แก้กัมพิษ แก้อาตุพิการ แก้ชาง

3. ชนิด *Ardisia ionantha* K.Larsen & C.M.Hu เป็นพืชเฉพาะถิ่นของไทย ยังไม่มีหลักฐานการใช้เป็นยาสมุนไพร

ภาพ 2.8 พิลังคะ หรือส้มกุ้ง
(ภาพจาก <https://powo.science.kew.org/>)

(6) ไม้มะขาง/มะทรง

ข้อความในตอนหนึ่งในพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาราม เล่มที่ 5 หน้า 131 กล่าวเอาไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตน้ำอัญชลีบาน คือ 1. น้ำผลมะม่วง 2. น้ำผลหว่า 3. น้ำกล้วยมีเมล็ด 4. น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด 5. น้ำผลมะขาง 6. น้ำลูกจันทน์หรือองุ่น 7. น้ำเหง้าบัว 8. น้ำมะปรางหรือลิ้นจี่”

ส่วนในหน้าที่ 132 ปรากฏข้อความที่ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตน้ำใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำผักตบ ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตน้ำดอกไม้ทุกชนิด เว้นน้ำดอกมะขาง”

คงมีหลายคนที่มีความสงสัยว่าทำไมจึงให้ดื่มน้ำจากผลมะขางได้ แต่ต้องเว้นน้ำดอกมะขาง ก่อนอื่นเรามาทำความรู้จักมะขางกันก่อนว่าเป็นพืชอะไร เหตุใด พระพุทธเจ้าจึงไม่ให้พระภิกษุดื่มน้ำดอกมะขาง

มะขาง ที่คนไทยรู้จักกันดีเป็นไม้ที่อยู่ในวงศ์พิกุล (Sapotaceae) มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Madhuca pierrei* (F.N.Williams) H.J.Lam มีถิ่นกำเนิดในกัมพูชา ลาวและไทย ในประเทศไทยพบในป่าดิบแล้งทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ ลักษณะเป็นไม้ต้นขนาดกลางถึงใหญ่ สูง 10–25 เมตร เปลือกต้นสีน้ำตาลดำ แตกเป็นสะเก็ดและร่องลึก มียางสีขาว ใบเป็นใบเดี่ยวเรียงเวียนสลับกันดูเป็นกลุ่มที่ปลายกิ่ง รูปไข่กลับ โคนใบสอบและมักหยักเว้าเข้า ปลายใบป้าน หรือหยักเป็นติ่งเล็กน้อย แผ่นใบหนา ดอกออก

เป็นกระจุกที่ปลายกิ่งเหนือกลุ่มใบ ดอกย่อยสีขาวมีกลิ่นหอม ผลเป็นผลกลม ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางราว 3 เซนติเมตร ปลายผลมีหลอดเกสรตัวเมียติดอยู่ เมื่อสุกมีรสหวาน รับประทานได้ **ดอกมีกลิ่นหอมเย็น เป็นยาชูกำลัง บำรุงหัวใจ** แก่นมะขางมีรสหวานเย็น แก้คุดทะราด แก้เสมหะ ส่วนรากมีหวานเย็นเช่นกัน ช่วยแก้โลหิตและกำเดา

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นว่าหอมพื้นบ้านทั้งกัมพูชา ลาว และไทย มีการใช้ดอกมะขางเป็นยา นั้นหมายความว่า เราสามารถใช้ประโยชน์จากดอกมะขางชนิดนี้ได้ แต่ทำไมในพระไตรปิฎกจึงมีข้อจำกัดไม่ให้ใช้ เมื่อพิจารณาให้ลึกลงไปจะเห็นว่า มะขางชนิดนี้มีถิ่นกำเนิดเฉพาะในไทย ลาว และกัมพูชา ดังนั้น อาจจะไม่ใช้พันธุ์ไม้ชนิดเดียวกันกับมะขางที่ปรากฏในพระไตรปิฎก จึงต้องย้อนกลับไปดูในฐานข้อมูลของสวนพฤกษศาสตร์หลวง เมืองคิว ก็พบว่า พืชในสกุลเดียวกับมะขางในบ้านเราทั่วทั้งโลกมีการจัดจำแนกจนเป็นที่ยอมรับของนักพฤกษศาสตร์แล้วจำนวน 117 ชนิด ในจำนวนนี้ พบว่ามีถิ่นกำเนิดในอินเดียเพียง 5 ชนิด คือ

1. *Madhuca balakrishnanii* E.S.S.Kumar, Shailaj. & Shareef *Madhuca bourdillonii* (Gamble) H.J.Lam
 2. *Madhuca diplostemon* (C.B.Clarke) P.Royen
 3. *Madhuca insignis* (Radlk.) H.J.Lam
- 3 ชนิดนี้ไม่มีรายงานการใช้ประโยชน์มากนัก

4. *Madhuca neriifolia* (Moon) H.J.Lam ดอกและผลกินได้ ผลใช้รักษาโรคไขข้อ ขับน้ำดี แก้หืด และขับพยาธิ น้ำมันจากเมล็ดใช้รักษาโรคไขข้อ ดอกเอามาแช่น้ำดื่มรักษาอาการไตผดปกติ
5. *Madhuca longifolia* (L.) J.F.Macbr. ชนิดนี้มีถิ่นกำเนิดกระจายอยู่ใน บังคลาเทศ อินเดีย เนปาล ศรีลังกา ในที่นี้ขอเรียกว่า “มะขางอินเดีย” มะขางอินเดียเป็นไม้ยืนต้นสูงได้ถึง 20 เมตร เป็นชนิดที่มีรายงานการใช้ประโยชน์มาก ดอกหอมและหวานมาก ใช้แทนน้ำตาลได้ ดอกมะขางอินเดียนั้นกินได้และเป็นอาหารของชาวเขาบางชนเผ่า ส่วนใหญ่ใช้ทำน้ำเชื่อมเพื่อเป็นยา ดอกมีความหวานมากจึงนิยมมาใช้ในการผลิตสุราพื้นบ้าน ซึ่งเป็นสุราที่มีสีส้มมาก หลายชนเผ่าทางตอนเหนือของอินเดียถือว่าต้นมะขางอินเดียและการผลิตเหล้าจากดอกมะขางชนิดนี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรม สุราพื้นบ้านที่ผลิตจากดอกมะขางชนิดนี้ใช้เป็นเครื่องดื่มเฉลิมฉลองในเทศกาลต่างๆ ผลของมะขางชนิดนี้ยังจัดว่าเป็นอาหารที่สำคัญของชนเผ่าทางตะวันตกของรัฐโอริสสา ต้นมะขางอินเดียยังมีความสำคัญทางวัฒนธรรม โดยชาวโอริสสาตะวันตกถือว่าเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ มีการอธิษฐานขอพรกับต้นไม้นี้ในช่วงเทศกาลต่างๆ มีอาหารหลากหลายชนิดที่ปรุงด้วยผลไม้และดอกไม้จากมะขางอินเดีย สุราที่ผลิตจากดอกมะขางอินเดีย ส่วนใหญ่ไม่มีสี แต่ขุ่น และไม่แรงมาก มีราคาไม่แพง การผลิตส่วนใหญ่เป็นการผลิตในครัวเรือน สุราที่ปรุงจากดอกมะขางอินเดีย มีกล่าวถึงในวรรณกรรมฮินดู เช่น และพุทธหลายชั้น นอกจากนี้ยังพบการกล่าวถึงในตำราอายุรเวท ซึ่งมีการระบุถึงสุราพื้นบ้านชนิดนี้ ตัวอย่างวรรณกรรมที่มีการกล่าวถึงสุราที่ผลิตได้จากดอกมะขางอินเดีย เช่น

“พระแม่กาลีผู้ประทับนั่งบนดอกบัวแดงที่บ้านสระพริ้ง พระพักตร์งาม ผ่องใส ทอดพระเนตรพระมหากาฬซึ่งเมาสุรารสเลิศจากดอกมะขาง กำลังร่ำร่ำอยู่เบื้องหน้า...”

(มหาปริณีพพานตันตระ)

มะขางยังจัดว่าเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ของอินเดียตอนใต้ ดังจะเห็นได้จากการที่วัดต่างๆ มีการปลูกมะขางชนิดนี้กันเกือบทุกวัด

ดอกมะขางอินเดียมีฤทธิ์เย็น คนอินเดียใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ บำรุงกำลัง เป็นยาระบายและยาชูกำลัง ใช้ในการรักษาอาการไอ หวัด หลอดลมอักเสบ รักษาแผลงูกัด น้ำคั้นจากดอกใส่ในเนยใสกินเป็นยาแก้ริดสีดวง ดอกแห้งใช้ปรุงเป็นยารักษาโรคอัมพาต อักเสบ มีฤทธิ์เป็นยากล่อมประสาท เปลือกต้นมีรสฝาด และทำให้ผิวหนังนวล ใช้ในการรักษาโรคเรื้อน มีการใช้เปลือกต้นต้มให้ผู้ป่วยเบาหวานในเนยใส เปลือกใช้เป็นทาภายนอกเพื่อรักษาผิวหนัง ผด ผื่นคันและเลือดออกตามไรฟัน

น้ำมันจากเมล็ดมะขางอินเดียมีคุณสมบัติทำให้ผิวหนังนวลและใช้ในโรคผิวหนัง โรคไขข้อ และปวดศีรษะ นอกจากนี้ยังเป็นยาระบาย เหมาะสำหรับผู้ที่มีอาการท้องผูกเป็นประจำ ริดสีดวงทวาร และใช้เป็นยาแก้ อาเจียน ชนเผ่าพื้นเมืองยังใช้เป็นไฟส่องสว่างและบำรุงผม

จะเห็นว่ามะขางที่ปรากฏในพระไตรปิฎกน่าจะเป็นมะขางชนิด *Madhuca longifolia* (L.) J.F.Macbr. เพราะส่วนใหญ่จะนำดอกมาใช้ในการผลิตสุราพื้นบ้าน และมีบางรายงานที่กล่าวว่ากินมากจะเป็นพิษต่อร่างกาย การค้นคว้าครั้งนี้ทำให้ได้คำตอบว่า ทำไมพุทธองค์จึงไม่ให้ใช้ดอกมะขางมาทำเป็นเครื่องดื่มให้กับพระภิกษุ

ภาพ 2.9 ก. และ ข. มะขางไทย (ภาพจาก <https://www.samunpri.com/>)

ค. และ ง. มะขางอินเดีย

(ภาพจาก <https://powo.science.kew.org/taxon/urn:lsid:ipni.org:names:787505-1>)

(7) ไม้หนวด/รงทอง

พระไตรปิฎก ฉบับหลวง เล่มที่ 28 กล่าวว่า

“ณ ที่ใกล้สระนั้น มีชะเอมต้น ชะเอมเครือ กายาน ประยงค์ เนรภูลี หัวหมู สัตตบุษย์ สมุลแว้ง พิมเสน สามสิบ และกฤษณา เถาะกะไฉลิ่ง มีมากมาย บัวบก โกงูขาว กระทุ้มเลือด ต้นหนาด ชมื่น แก้วหอม หนวด คำนุณ สมอพิเภก ไคร้เครือ พิมเสน และรางแดง”

พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬายาฯ เล่มที่ 28 กล่าวไว้ว่า

“ณ ที่ใกล้สระนั้น มีชะเอมต้น ชะเอมเครือ กายาน ประยงค์ เนรภูลี หัวหมู สัตตบุษย์ สมุลแว้ง พิมเสน สามสิบ กฤษณา เถาะกะไฉลิ่งเป็นจำนวนมาก บัวบก โกงูขาว กระทุ้มเลือด ต้นหนาด ชมื่น แก้วหอม หนวด คำนุณ สมอพิเภก ไคร้เครือ การะบูร และกลิงคูก”

คำว่า **ต้นหนวด** ในที่นี้ น่าจะหมายถึงพืชที่ให้สีเหลือง ไม้ที่ให้น้ำยางสีเหลืองที่มีชื่อเสียงมาจาก อินเดียและไทย คือไม้ Indian Gamboge และ Siamese Camboge หรือที่เรียกในภาษาไทยว่า “รงทอง อินเดีย” และ “รงทองสยาม” รงทองนี้ใช้ในการเป็นแม่สี ย้อมตัวอักษรบนสมุดไทยที่เรียกว่าเส้น**หนวด**

รงทอง เป็นไม้ที่อยู่ในสกุล *Garcinia* หรือสกุลมังคุด ซึ่งในโลกนี้มีรายงานว่าทั้งหมด 403 ชนิด ยางจากต้นรงทองในภาษาอังกฤษเรียกว่า กัมโบจ (Gamboge) หมายถึงสีเหลืองที่มีลักษณะค่อนข้างใส แต่เหลืองเข้มกว่าสีที่ได้จากหญ้าฝรั่นแต่ไม่เข้มเท่ากับเหลืองมาสตาร์ด คำนี้มาจากคำว่ากัมโบเจียม (Gambogium) ซึ่งมาจากภาษาลาตินที่มีความหมายว่า “เม็ดสี” ซึ่งพัฒนามาจากคำว่า Cambodia คำนี้ใช้เรียกชื่อสีนี้เป็นครั้งแรกในอังกฤษเมื่อปี ค.ศ. 1634 อาจเป็นไปได้ว่ามีคนจากอังกฤษนำเอายางรงทอง จากกัมพูชาไปใช้เป็นแม่สีสีเหลืองในอังกฤษ จึงเรียกยางที่ให้สีเหลืองนี้ว่า แกมโบเจียม (Gambogium) ตามแหล่งที่มา และต่อมากลายมาเป็นกัมโบจ (Gamboge) ในอดีตนิยมใช้ย้อมจีวรพระสงฆ์ โดยเฉพาะพระสงฆ์ในกลุ่มเถรวาทและมีการใช้ในงานทางด้านวิทยาศาสตร์ โดย โรเบิร์ต บราวน์ ในปี ค.ศ. 1827 ใช้ย้อมเพชรตัวผู้และศึกษาการเคลื่อนที่ของสสาร ต่อมามีการนำมาใช้เป็นสีย้อมและใช้เป็นอุปกรณ์การศึกษาในด้านอื่นๆ

มีรายงานว่ามีการกรีดยางจากต้นรงทองในสกุล *Garcinia* ไม่น้อยกว่า 16 ชนิด แต่ที่ให้น้ำยางมีคุณภาพดีมีเพียง 4 ชนิด คือ

1. *Garcinia hanburyi* Hook.f. จากไทยและกัมพูชา ยางที่ได้จากรงทองชนิดนี้เรียกว่า รงทองสยาม หรือปีสยาม (Siamese Camboge หรือ Siam Pipe) ในประเทศไทยใช้ในตำรับยาแผนไทยและใช้เป็นสีย้อม ให้สีเหลืองทอง ไม้รงทองชนิดนี้มีถิ่นกำเนิดกระจายตัวอยู่ในกัมพูชา ลาว ไทย เวียดนาม

2. *Garcinia cambogioides* (Murray) Headland จากอินเดียและศรีลังกา ไม้ชนิดนี้มีถิ่นกำเนิดกระจายตัวอยู่ในรัฐอัสสัมของอินเดีย บังคลาเทศ ศรีลังกา ยางที่ได้จากต้นรงทองชนิดนี้เรียกว่า รงทองอินเดีย (Indian Gamboge)

3. *Garcinia acuminata* Planch. & Triana มีถิ่นกำเนิดกระจายตัวอยู่ใน อัสมัม บังคลาเทศ หิมาลัย ตะวันออก ไทย

4. *Garcinia heterandra* Wall. ex Planch. & Triana จากเมียนมา ซึ่งมีถิ่นกำเนิดอยู่เฉพาะใน เมียนมาเท่านั้น ในเมียนมานิยมนำเอายางจากทรงทองไปย้อมผ้า คนกระเหรี่ยงในเมียนมานำยางทรงทอง ไปย้อมด้ายและหมอพั้นบ้านใช้ยางจากทรงทองไปใช้เป็นยารักษาโรคหลายชนิด

แต่มีรายงานว่า ยางจากทรงทองชนิด *Garcinia acuminata* และ *Garcinia heterandra* แหล่งผลิตใหญ่อยู่ที่เมียนมา แต่กลับไม่มีชื่อเรียก ทรงทองพม่า (Burmese Gamboge) คาดว่าคุณภาพไม่ดีเท่า ทรงทองสยามและทรงทองอินเดีย ทำให้ไม่สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ ทรงทองที่มีการแข่งขันทางการค้ากัน ในตลาดโลกคือ ทรงทองสยามและทรงทองอินเดีย จะเห็นว่าประเทศไทยส่งทรงทองไปขายให้กับจีนและพ่อค้า จากยุโรปเป็นจำนวนมากมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

ในพระไตรปิฎก เล่มที่ 28 ได้กล่าวไว้ว่า

“ที่ใกล้สระนั้น มีชะเอมต้น ชะเอมเครือ กายาน ประยงค์ เนรฐีสี หัวหมู สัตตบุษ สมุลแว้ง พิมเสน สามสิบ และกะฤษณา เกาะตะโลง มีมากมาย บัวบก โกฐขาว กระทุ้มเลือด ต้นหนาด ชมัน แก้วหอม หรดาล คำคุณ สมอพิเภก ไคร้เครือ พิมเสน และรางแดง”

เข้าใจว่าต้น**หรดาล**ที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกน่าจะหมายถึงทรงทองอินเดีย เพราะในการเก็บยางจาก ต้นทรงทองนิยมใช้กระบอไม้ไผ่รองเอาน้ำยางจากเปลือกมาเก็บไว้ในกระบอไม้ไผ่ เมื่อยางแข็งตัวก็จะแกะ เอาไม้ไผ่ออก ทำให้ได้แท่งของยางทรงทอง ลักษณะเหมือนแท่งกำมะถันหรือหรดาล ในพระไตรปิฎกจึงเรียก ชื่อไม้ชนิดนี้ว่า ต้นหรดาล

ทรงทองอินเดีย มีชื่อสามัญว่า Indian Gamboge Tree มีชื่อวิทยาศาสตร์เดิมคือ *Garcinia morella* ต่อมานักพฤกษศาสตร์เปลี่ยนชื่อมาเป็น *Garcinia cambogioides* (Murray) Headland ทรงทองอินเดีย เป็นไม้ไม่ผลัดใบ ทรงพุ่มเป็นแบบพืระมิต มีใบดกหนาทึบ สูงได้ถึง 18 เมตร เปลือกเรียบสีน้ำตาลเข้ม กิ่ง ก้านเป็นเหลี่ยม ไม่มีขน มีน้ำยางสีเหลืองสดจำนวนมาก ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ออกเป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง ใบรูปไข่กลับแคบ ปลายใบแหลมเรียว ฐานใบแคบ ไม่มีขน ดอกมีสีแดง ไม่มีก้านดอก กลีบเลี้ยง 4 กลีบ กลีบดอก 4 กลีบ ใหญ่กว่ากลีบเลี้ยงเล็กน้อย ดอกเดี่ยว ดอกตัวเมียออกตามซอกใบ ดอกตัวเมียมียขนาดใหญ่กว่าดอกตัวผู้ ผลเป็นแบบผลสด เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3 เซนติเมตร มี 4 เมล็ด การกรีดยาง จากต้นทรงทองต้องกรีดจากต้นที่มีอายุมากกว่า 10 ปีขึ้นไปจึงจะได้น้ำยางที่มากพอ ทรงทองอินเดียมีการ กระจายพันธุ์ในตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย ศรีลังกา อัสมัมไปจนถึงบังคลาเทศ ออกดอกในช่วง กุมภาพันธ์ ถึง เมษายน ทรงทองอินเดียเป็นไม้ที่มีต้นตัวผู้และตัวเมียแยกจากกัน ดังนั้น ถ้าต้องการปลูกเอาเมล็ด ต้อง ดูแลส่วนของต้นตัวผู้และตัวเมียในแปลงให้ดี

ผลของรงทองอินเดียกินได้เมื่อสุกเต็มที่ แต่ถ้ายังไม่สุกจัดจะมีรสเปรี้ยวมาก ส่วนใหญ่นำไปปรุงเป็นอาหารกินกับปลา หรือนำไปดองหรือทำเป็นผลไม้ตากแห้งก็ได้ ในอินเดียนิยมนำไปแต่งรสในอาหารให้มีรสเปรี้ยว บางกลุ่มชาติพันธุ์ในอินเดียนำผลไปต้มจะได้น้ำซूपที่มีสีดำซันๆ สามารถเก็บเอาไว้ได้เป็นปี ไม่มีบูดต่างๆ ที่ไม่ได้ใส่สารกันบูด นอกจากนี้ ยังนำไปฝานให้เป็นชิ้นบางๆ ฝู้งแดดให้แห้งเก็บไว้ใช้เป็นยาแก้บิด กระเพาะอักเสบ ทางอายุรเวทเชื่อว่ามีความสมบัตินในการต้านการอักเสบ น้ำมันที่คั้นได้จากเมล็ดก็มีสีเหลืองสามารถใช้แทนเนยใส (ghee) ของอินเดียได้ ยางจากรงทองที่ได้จากเปลือก กิ่งก้าน และผล ในอินเดียใช้เป็นยาถ่ายพยาธิและขับปัสสาวะ ใช้รักษาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ท้องผูก และเป็นยาขับระดู ใช้ทำยาขี้ผึ้ง มีงานวิจัยจากอินเดียตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 2022 ที่แสดงให้เห็นว่า สารสกัดจากรงทองมีฤทธิ์ในการทำลายโคโรนาไวรัส-19 ได้

ส่วนใหญ่สีที่ใช้ในปัจจุบันเป็นสีที่สังเคราะห์ขึ้นมาโดยใช้กระบวนการทางเคมี สีจากธรรมชาติจึงลดความสำคัญลง แม้แต่ในประเทศไทยเอง ประชากรของรงทองก็ลดลงอย่างมาก น่าจะได้มีการส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูการใช้ เพื่อจะได้มีการอนุรักษ์สายพันธุ์รงทองต่อไป

ภาพ 2.10 ก. ยางที่กรีดได้จากต้นรงทอง ข. ผลรงทอง

(8) ภูตคาม

พระไตรปิฎกได้มีการจำแนกพืชออกเป็น 5 กลุ่ม โดยใช้คำว่า “ภูตคาม” ซึ่งหมายถึง พืช เนื่องจากการทำลายภูตคามทุกชนิดด้วยความตั้งใจถือว่าอาบัติ หรือแม้ไม่ใช่พืช (ภูตคาม) แต่คิดว่าเป็นพืช ก็ถือว่าอาบัติเช่นกัน ยกเว้น

1. มีการนำมาใช้อย่างเหมาะสม
2. ภิกษุพรากรพืชมาแบบไม่จงใจ
3. ภิกษุพรากรพืชมาแบบไม่มีสติ
4. ภิกษุพรากรพืชมาเพราะไม่รู้
5. ภิกษุวิกลจริต
6. ภิกษุก่อให้เกิดความเสียหายตามที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้

ฉบับมหาจุฬาย ที่ชื่อว่า ภูตคาม ได้แก่ พืชพันธุ์ 5 ชนิด คือ (1) พืชพันธุ์เกิดจากเหง้า (2) พืชพันธุ์เกิดจากลำต้น (3) พืชพันธุ์เกิดจากตา (4) พืชพันธุ์เกิดจากยอด (5) พืชพันธุ์เกิดจากเมล็ด

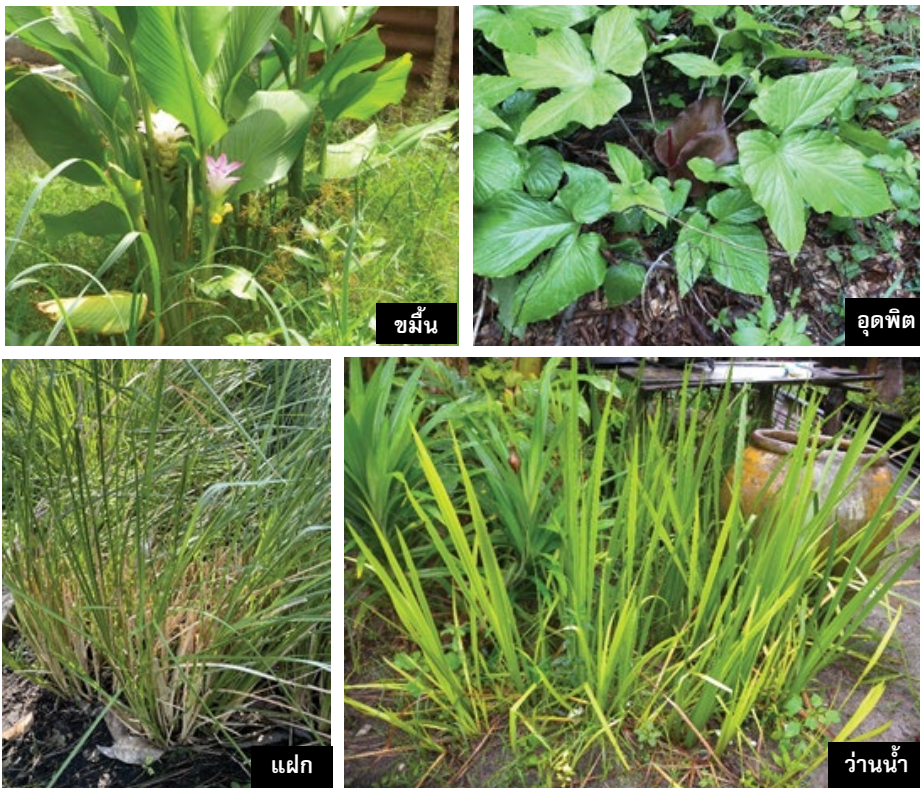
ที่ชื่อว่า **พืชพันธุ์เกิดจากเหง้า** ได้แก่ ขมิ้น ชিং ว่านน้ำ ว่านเปราะ อุดพิต ข่า แผลก หัวหมู หรือ พืชพันธุ์อย่างอื่นซึ่งเกิดที่เหง้า งอกที่เหง้า นี้ชื่อว่า พืชพันธุ์เกิดจากเหง้า

ที่ชื่อว่า **พืชพันธุ์เกิดจากลำต้น** ได้แก่ ต้นโพ ต้นไทร ต้นติป्ली ต้นมะเดื่อ ต้นเตาร้าง ต้นมะขวิด หรือพืชพันธุ์อย่างอื่นซึ่งเกิดที่ลำต้น งอกที่ลำต้น นี้ชื่อว่า พืชพันธุ์เกิดจากลำต้น

ที่ชื่อว่า **พืชพันธุ์เกิดจากตา** (ในฉบับหลวงใช้คำว่าข้อ) ได้แก่ อ้อย ไม้ไผ่ ไม้้อ หรือพืชพันธุ์อย่างอื่น ซึ่งเกิดที่ตา งอกที่ตา นี้ชื่อว่า พืชพันธุ์เกิดจากตา

ที่ชื่อว่า **พืชพันธุ์เกิดจากยอด** ได้แก่ ผักบุงล้อม แมงลัก เถาญานาง หรือพืชพันธุ์อย่างอื่นซึ่งเกิดที่ยอด งอกที่ยอด นี้ชื่อว่า พืชพันธุ์เกิดจากยอด

ที่ชื่อว่า **พืชพันธุ์เกิดจากเมล็ด** ได้แก่ ข้าว ถั่ว งา หรือพืชพันธุ์อย่างอื่นซึ่งเกิดที่เมล็ด งอกที่เมล็ด นี้ชื่อว่า พืชพันธุ์เกิดจากเมล็ด

ภาพ 2.11 พืชพันธุ์เกิดจากเหง้า

(9) ไม้ชำระฟันในพระไตรปิฎก

เนื้อหาในพระไตรปิฎกมีการกล่าวถึงไม้ชำระฟัน 8 เล่ม คือเล่ม 1, 2, 3, 4, 7, 8, 32 และ 35 ในเล่ม 1 กล่าวถึงไม้ชำระฟัน “จับต้องไม้ชำระฟัน อันมีราคา 5 มาสก หรือเกินกว่า 5 มาสก ต้องอาบัติทุกกฏ” (มาสกคือชื่อมาตราเงินโบราณ 5 มาสกเป็น 1 บาท)

ในเล่มที่ 7 “เราอนุญาตไม้ชำระฟันยาว 8 นิ้วเป็นอย่างมาก....เราอนุญาตไม้ชำระฟันสั้น 4 องคุลี เป็นอย่างต่ำ” คือ การกำหนดความสั้นยาวของไม้ชำระฟัน ให้อยู่ระหว่าง 4-8 นิ้ว เนื่องจากถ้ายาวเกินไปทำให้ในช่วงที่มีการเคี้ยวไม้ชำระฟัน ทำให้ดูแล้วไม่สวยงาม แต่ถ้าสั้นเกินไป ทำให้ติดคอได้

นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงประโยชน์ของไม้ชำระฟันไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย การเคี้ยวไม้ชำระฟันมีประโยชน์ 5 ประการ คือ 1. ตาสว่าง 2. ปากไม่เหม็นกลิ่นเหม็น 3. ประสาทลิ้นรับรสได้ดี 4. น้ำดีและเสมหะไม่ท่วมท้ออาหาร 5. เจริญอาหาร”

ในเอกสารของ Mitra (1985) กล่าวว่า ไม้ชำระฟัน คือ กิ่งของต้นบุนนาค แต่จากฐานข้อมูลทั่วไปพบว่า ไม้ที่นำมาใช้ในการชำระฟันทั่วโลกมีถึง 5 ชนิด ได้แก่

1. ประดู่แขก ประดู่ลาย (*Dalbergia sissoo* Roxb. ex DC.)
2. ไม้ถู่ฟัน (*Salvadora persica*)
3. สะเดา (*Azadirachta indica* A.Juss.)
4. ต้นกัมมอร่าบิก [*Vachellia nilotica* (L.) P.J.H.Hurter & Mabb.]
5. ต้นรากขาว [*Gouania lupuloides* (L.) Urb.]

ส่วนในประเทศไทยพบว่า มีอยู่ด้วยกัน 2 ชนิด คือ ช่อย (*Streblus asper* Lour.) และคนทา/สีฟันเทวดา [*Harrisonia perforate* (Blanco) Merr.] โดยเฉพาะไม้คนทา พระภิกษุในสายวัดป่าสิริภูมิปัญญาในการทำไม้ชำระฟันจากต้นคนทาและยังคงใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน

ภาพ 2.12 ไม้ชำระฟันของไทย ทำจากไม้คนทา

(10) นอกจากจะกล่าวถึงพันธุ์ไม้ที่ใช้เป็นยา/สมุนไพรแล้ว ยังมีกรกล่าวถึงตำรับยาจากธาตุวัตถุด้วย เช่น

“ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตยาหยอดตา อันได้แก่ ยาทาตาที่ปรุงด้วยเครื่องปรุงหลายอย่าง ยาป้ายตาที่ทำด้วยเครื่องปรุงต่างๆ ยาทาตาที่เกิดในกระแสน้ำ หรดาลกสิบทอง เขม่าไฟ”

(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 5 หน้า 50)

2.10 พันธุ์ไม้ในพระไตรปิฎกที่พุทธศาสนิกชนควรเข้าใจให้ถูกต้อง

(1) ต้นสาละอินเดียและสาละลังกา

ในพุทธประวัติหลายตอนที่กล่าวถึงต้นสาละ เช่น พระนางสิริมหามายาทรงเหนี่ยวกิ่งต้นสาละเพื่อให้อำเนตพระกุมาร ในบางตำราเรียกว่า **ต้นรัง** ที่อยู่ในบริเวณสวนลุมพินีวัน หรือ ในช่วงก่อนที่พระพุทธเจ้าจะตรัสรู้ ก็นั่งสมาธิอยู่ที่ต้นสาละในตอนกลางวัน ก่อนที่จะเสด็จไปนั่งตรัสรู้ใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ ในบริเวณวัดพุทธคยา ในช่วงเสด็จปรินิพพานก็ดับขันธระหว่างต้นสาละคู่ในเมืองกุสินารา จะเห็นว่า “**ต้นสาละ**” มีเรื่องราวผูกพันกับพระพุทธเจ้า

ต้นสาละปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกจำนวน 16 เล่ม คือ เล่มที่ 10, 12, 13, 15, 17, 19, 20, 22, 23, 25, 26, 28, 30, 32, 33, และ 37 ส่วนต้นรัง มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 5, 12, 17, 21, 25, 27 และ 28

สาละ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Shorea robusta* C.F.Gaertn. ซึ่งอยู่ในวงศ์ไม้ยาง (Dipterocarpaceae) ชาวพุทธเชื่อว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้ใต้ต้นสาละ 2 องค์ คือพระโกณฑัญญะพุทธเจ้าและพระเวสสภูพุทธเจ้า เช่นเดียวกับ ศาสนาเซนเชื่อว่า พระมหาวีระองค์ที่ 24 ดิรัถันกะระ ตรัสรู้ใต้ต้นสาละ ส่วนไม้รังเป็นพืชที่อยู่ในวงศ์เดียวกับสาละ มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Pentacme siamensis* (Miq.) Kurz

คนไทยส่วนใหญ่เข้าใจผิดคิดว่า ต้นสาละที่อยู่ในพุทธประวัติคือ**ต้นสาละลังกา** ที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Couroupita guianensis* Aubl. ซึ่งอยู่ในวงศ์จิก (Lecythidaceae) สาละลังกาเป็นพืชที่มีถิ่นกำเนิดในอเมริกาใต้ ในช่วง ปี ค.ศ. 1881 คาดว่าจะเป็นคนอังกฤษ ได้นำผลของสาละลังกาไปปลูกตามเกาะต่างๆ ในมหาสมุทรอินเดีย จนกระจายไปที่แผ่นดินใหญ่ของอินเดีย เนื่องจากมีช่อดอกที่ลักษณะคล้ายพญานาคหรืองู ตามวัดของฮินดูจึงนำไปปลูกและบูชาว่าเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ในปี พ.ศ. 2424 สวนพฤกษศาสตร์ศรีลังกาได้นำไปปลูก คาดว่า พระไทยที่ไปศรีลังกาเห็นว่าเป็นต้นไม้ที่สวยงามจึงนำเข้ามาปลูกในประเทศไทย เลยเรียกไม้ชนิดนี้ว่า “สาละลังกา” ที่จริงแล้วสาละลังกาไม่ได้มีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าแต่อย่างไร

ภาพ 2.13 สาละอินเดีย

ภาพต้นซ้ายจาก <https://www.natureindiananursery.com/product/shorea-robusta/>

ภาพด้านขวาจาก <https://commons.wikimedia.org/wiki/>

ภาพ 2.14 สาละลังกา เป็นไม้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎก

(2) ตาลและตาลแขก

ต้นตาล เป็นไม้ที่กล่าวอยู่ในพระไตรปิฎกเกือบทุกเล่ม แสดงให้เห็นว่า ตาลมีความผูกพันกับวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน

ตาลมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Borassus flabellifer* L. ต้นตาลแบ่งออกเป็นต้นตัวเมียและต้นตัวผู้ ต้นตาลตัวผู้มีการเวียนของทางใบวนไปทางซ้ายมือ ดอกออกมามีลักษณะเป็นแท่งยาว เรียกว่า จั่น ส่วนต้นตาล

ตัวเมีย การเรียงตัวของทางใบ มีการเรียงตัววนไปทางขวามือจากบริเวณโคนไปสู่ยอด ตาลมีประโยชน์หลายอย่าง เช่น ใบใช้ทำพัด ฝ้ายบ้าน มุงหลังคา ดอกตัวผู้ใช้ผลิตน้ำตาล ผลใช้ทำขนม ลำต้นตาลที่อายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป ใช้เนื้อไม้ทำอุปกรณ์ เครื่องใช้ต่างๆ ในทางสมุนไพรใช้ชงชาตาล (ช่อดอก) กินแก้ตานขโมย ในเด็ก แก้พิษตานซาง ขับพยาธิ น้ำคั้นจากก้านใบสด อย่างไฟแก้ท้องร่วง แก้ปากเปื่อย ส่วนรากเป็นยาชูกำลัง ขับเลือด แก้พิษตานซาง

ในพุทธประวัติมีการกล่าวไว้ว่า ในวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นางสุชาดาได้นำข้าวมธุปายาสปั้นเป็นก้อนขนาดเท่าผลตาล จำนวน 49 ก้อน ใส่ถาดทองคำไปถวายพระพุทธเจ้า แล้วพระพุทธเจ้าฉันหมดในคราวเดียว ทำให้เกิดข้อกังขาว่า ก้อนข้าวขนาดเท่าผลตาล 49 ก้อน พระองค์จะฉันหมดในคราวเดียวได้อย่างไร แต่ถ้าใครได้มีโอกาสไปที่บ้านนางสุชาดา จะเห็นว่ามีต้นไม้อชนิดหนึ่งอยู่ในกลุ่มต้นปาล์มเหมือนกัน มีชื่อเรียกในไทยว่า “อินทผลัมไทย” แต่บางที่เรียกว่า “ตาลแขก” มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Phoenix sylvestris* (L.) Roxb. เป็นพืชที่พบตามธรรมชาติในที่ราบลุ่มแม่น้ำสินธุในปากีสถาน มีปลูกทั่วไปในอินเดีย พม่า ไทย ศรีลังกา ส่วนยอดของต้นใช้ผลิตน้ำตาลสด เพื่อทำเครื่องดื่ม หมักเหล้า หรือเคี้ยวเป็นน้ำตาล ใบใช้สานเสื่อ และตะกร้า ผลและเมล็ดรับประทานได้ สกัดแบ่งจากลำต้นได้ ลำต้นใช้ก่อสร้างและใช้ทำเชื้อเพลิง หรือใช้เป็นไม้ประดับ ดังนั้น จึงคิดว่า คำว่า **ผลตาล** ในพุทธประวัติน่าจะหมายถึงผลของตาลแขกชนิดนี้ เนื่องจากมีผลขนาดเท่าหัวแม่มือ จึงเป็นไปได้ที่พระพุทธเจ้าจะฉันหมดในคราวเดียว 49 ก้อน

ภาพ 2.15 ตาลแขก ลำต้นสามารถกรีดเอาน้ำหวานมาทำน้ำตาลหรือเหล้าได้

ภาพลำต้นถ่ายมาจากบริเวณบ้านนางสุชาดา

ภาพผลได้มาจาก <https://commons.wikimedia.org/wiki/>

บทที่ 3

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยทั้ง 2 ฉบับ (ฉบับหลวงและฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) พบว่า มีการกล่าวถึงพันธุ์ไม้ทั้งสิ้น 311 รายการ สามารถระบุชื่อวิทยาศาสตร์ของพันธุ์ไม้ทั้งสิ้นจำนวน 418 ชนิด ไม่สามารถระบุชนิดได้ จำนวน 8 รายการ และพบพันธุ์ไม้ในพระไตรปิฎกที่มีการปลูกใน “สวนทวารเวสมร์มณีย์” พิพิธภัณฑสถานธรรมชาติและแพทย์ไทย กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก จำนวน 70 ชนิด

นอกจากนี้ ยังพบข้อมูลสำคัญที่ต้องการการศึกษาเพิ่มเติม ได้แก่

1. มีพันธุ์ไม้ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่ไม่ปรากฏในพื้นที่ของประเทศอินเดีย หรือมีข้อมูลว่าไม่ใช่พันธุ์พื้นเมืองของอินเดีย ตามฐานข้อมูลของสวนพฤกษศาสตร์หลวง เมืองคิว (Royal Botanic Kew Gardens) จำนวน 114 ชนิด

2. พระไตรปิฎกทั้ง 2 ฉบับ (ฉบับหลวงและฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) มีการกล่าวถึงพันธุ์ไม้ที่แตกต่างกัน จำนวน 46 รายการ จึงควรมีการชำระและตรวจสอบให้ข้อมูลตรงกัน

3. พระไตรปิฎกมีการกล่าวถึงพันธุ์ไม้ที่เป็นยาหรือสมุนไพรจำนวนมาก จึงควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์แผนไทยว่า มีการใช้สมุนไพรและวิธีการบำบัดรักษาเหมือนกัน หรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร และควรมีการศึกษาวิจัยสมุนไพรในพระไตรปิฎกเพื่อนำมาใช้ในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์และประชาชน

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาพันธุ์ไม้ในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยเป็นหลัก และศึกษาจากตำราหนังสือต่างประเทศ งานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง ยังไม่ครอบคลุมพระไตรปิฎกหลักอื่นๆ เช่น พระไตรปิฎกภาษาบาลี พระไตรปิฎกภาษาจีน และ พระไตรปิฎกภาษาทิเบต ซึ่งอาจมีข้อมูลพันธุ์ไม้ที่แตกต่างจากฉบับภาษาไทย จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาอังกฤษ

- Comba, Antonella Serena. (2016). “Chapter 5, The Bodhi Tree and Other Plants in the Pāli Tipiṭaka.” in *Roots of Wisdom, Branches of Devotion: Plant Life in South Asian Traditions*. Edited by Fabrizio M. Ferrari and Thomas Dähnhardt. Equinox Publishing Ltd., PP.98–117.
- Dhammika, S. (2018). *Nature and the Environment in Early Buddhism*, Kandy: Buddhist Publication Society, P.267.
- Mitra, J. (1985). *A Critical Appraisal of Āyurvedic Material in Buddhist Literature, with Special Reference to Tipiṭaka*. Printed by Nirmal Kumar, Sarasvati Mudraṅālaya, Daranagar, Varanasi–221001, India.
- Varier, M.R.R. (2020). “Chapter 2, Towards Scientific Foundations of Healing: Buddhist Heterodox Tradition.” in *A Brief History of Āyurveda*, Oxford University Press, PP.22–39. Available on <https://doi.org/10.1093/oso/9780190121082.003.0002>.
- Wallace, V.A. (2018). *Buddhism and Medicine in India*. Available on <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199340378.013.616>.

หนังสือภาษาไทยและเว็บไซต์

- จันทรา บริกส์ และพระมหาจรรย์วัฒน์ กนฺตวณฺโณ. (2565). “การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎก.” *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 5(3), 206–220.
- ชบา อ่อนนาค. (2564). “การพยาบาลพระสงฆ์ในพระไตรปิฎก: ต้นตอสันติภาพชุมชนสงฆ์.” *วารสารมจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(1), 128–145.
- ซีสค์, เค็นเน็ธ จี. (2552). *ลัทธินิกายพรตและการเยียวยาในอินเดียโบราณ: ระบบการแพทย์ในพุทธอาราม*. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ฐานข้อมูลของ Plants of the World. Available on <https://powo.science.kew.org>.
- ฐานข้อมูลของสวนพฤกษศาสตร์หลวง เมืองคิว. Available on <https://powo.science.kew.org>.
- ฐานข้อมูลของหอพรรณไม้. Available on <https://www.dnp.go.th/botany/dictindex.html>.

ฐานข้อมูลภาษาบาลี SuttaCentral: Early Buddhist texts, translations, and parallels. Available on <https://suttacentral.net>.

ฐานข้อมูลภาษาบาลี Wisdom Library. Available on <https://www.wisdomlib.org>.

ดร.รชนี ลินจุงศานนท์. (2558). “บูรณาการการดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายด้วยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท.” *วารสารสุขภาพและการศึกษาพยาบาล*. 21(1), 54–64.

เสนาะ ขาวขำ. (2558). *การใช้สมุนไพรตามพุทธาณูญาติเพื่องานสาธารณสุขมูลฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พรศรี บุญสายบัว. (2563). “การรักษาโรคของพระพุทธเจ้า.” *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 5(1), 45–61.

พระครูสมุห์วรวิทย์ ฝาสู่โก, พระปิฎกโกศล, พระสุนทรกิจโกศล, พระครูสมุทรวชิราวุฒ, พระปลัดไพบูลย์ ญาณวิปุล. (2561). *กายภาพบำบัดเชิงพุทธ: รูปแบบและวิธีการบำบัดด้วยธรรมโอสถ*. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูสมุห์วรวิทย์ ฝาสู่โก และพระสุนทรกิจโกศล. (2562). “ทุกข์และการดับทุกข์ในคัมภีร์อรุทธกถาธรรมบท.” *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 6(9), 4166–4183.

พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาร 45 เล่ม. Available on <https://tripitaka-online.blogspot.com/2016/09/tpd-main.html>.

พระไตรปิฎก ฉบับหลวง 45 เล่ม. Available on <https://www.thepathofpurity.com/home>.

พระมหาปองปรีดา ปริญญาโณ. (2545). *การป้องกันและการรักษาโรคตามหลักพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เพียววี เหมือนนงษ์ญาติ. (2541). *ไม้พุทธประวัติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

วิโรจน์ นาคชาติ. (2561). “วิธีรักษาโรคทางกายจากพระไตรปิฎก.” สืบค้นจาก <https://goodlifeupdate.com/healthy-mind/129094.html>.

ศศิธร เขมาภีรัตน์. (2548). *การศึกษาเปรียบเทียบพุทธวิธีในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมกับการแพทย์แผนไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- สมพร รุ่งเรืองกลกิจ, อิงคณา โคตรนารา, แสงจันทร์ รุ่งเรืองกลกิจ. (2553). “การทบทวนงานวิจัยทาง พุทธศาสนากับสุขภาพจิตในระหว่างปี พ.ศ. 2543-2552.” *วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ*, 33(3), 85-99.
- สรณีย์ สายศร. (2549). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ แนวทางการป้องกันและแก้ปัญหาภาวะความเจ็บป่วย ในเชิงบูรณาการแนวพุทธ: ศึกษากรณีโรคมะเร็ง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา และศาสนา) สาขาปรัชญาและศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2548). *ประวัติพระไตรปิฎกฉบับจีนพากย์*, น.82-83.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2542). *เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, น.253-264.
- อรัญญา รักษาบ, เพลินพิศ ฐานิวัฒนานนท์, กิตติกร นิลมานัต, อังศุมา อภิชาติ. (2550). “การปฏิบัติ ตามหลักธรรมทางศาสนาพุทธ การรับรู้ภาวะสุขภาพ กับความหวังในผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์.” *สงขลานครินทร์เวชสาร*, 25(4), 259-270.
- อุทัย สุตสุข. (2552). *สาธารณสุขในพระไตรปิฎก: บูรณาการสู่สุขภาพดี ซีวีมีสุข*. นนทบุรี: เทพประทาน การพิมพ์.
- อุเทน วงศ์สถิตย์. (2558). *การศึกษาวิเคราะห์โรคและพืชสมุนไพรในคัมภีร์จรรกสัมหิตา*. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อุทัยวรรณ เล่าประเสริฐสุข. (2546). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธวิธีบรรเทาทุกข์ยามเจ็บป่วย*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, น.199.

“ดร.อุษา ได้ทำการศึกษาเรื่องนี้อย่างเป็นระบบ
ตามชนบของนักวิชาการคุณภาพสูง
โดยมีการทบทวนวรรณกรรมอย่างรอบด้าน
ทั้งของต่างประเทศและของไทย รวม 19 รายการ.
เอกสารสำคัญที่นำมาศึกษาก็เลือกพระไตรปิฎก 2 ฉบับ คือ
ฉบับหลวง และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ...
ได้นำผลการศึกษาจากพระคัมภีร์ทั้ง 2 ฉบับ
มาประมวล วิเคราะห์ และสังเคราะห์
ออกมาเป็นตารางที่ทรงคุณค่าจำนวนรวมทั้งสิ้นถึง 12 ตาราง
แต่ละตารางล้วนมีประโยชน์อย่างยิ่ง. ...

เอกสารฉบับนี้ จึงเป็น “ขุมทรัพย์”
ความรู้เรื่องสมุนไพรที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย 2 ฉบับ
ที่มีการศึกษาทั้งอย่างกว้างขวางและลุ่มลึก.
ตอนท้ายยังมี “เกร็ดความรู้” ที่น่าสนใจ
เรื่อง “ต้นสาละ” และ “ตาลแขก” ที่บริเวณบ้านนางสุชาดา.
นับเป็นความรู้ที่คนไทยโดยเฉพาะพุทธศาสนิกศารรู้เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง.”

นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์, คำนำ
ประธานมูลนิธิส่งเสริมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

